



Тем, что эта книга дошла до Вас, мы обязаны в первую очередь библиотекарям, которые долгие годы бережно хранили её. Сотрудники Google оцифровали её в рамках проекта, цель которого – сделать книги со всего мира доступными через Интернет.

Эта книга находится в общественном достоянии. В общих чертах, юридически, книга передаётся в общественное достояние, когда истекает срок действия имущественных авторских прав на неё, а также если правообладатель сам передал её в общественное достояние или не заявил на неё авторских прав. Такие книги – это ключ к прошлому, к сокровищам нашей истории и культуры, и к знаниям, которые зачастую нигде больше не найдёшь.

В этой цифровой копии мы оставили без изменений все рукописные пометки, которые были в оригинальном издании. Пускай они будут напоминанием о всех тех руках, через которые прошла эта книга – автора, издателя, библиотекаря и предыдущих читателей – чтобы наконец попасть в Ваши.

Правила пользования

Мы гордимся нашим сотрудничеством с библиотеками, в рамках которого мы оцифровываем книги в общественном достоянии и делаем их доступными для всех. Эти книги принадлежат всему человечеству, а мы – лишь их хранители. Тем не менее, оцифровка книг и поддержка этого проекта стоят немало, и поэтому, чтобы и в дальнейшем предоставлять этот ресурс, мы предприняли некоторые меры, чтобы предотвратить коммерческое использование этих книг. Одна из них – это технические ограничения на автоматические запросы.

Мы также просим Вас:

- **Не использовать файлы в коммерческих целях.** Мы разработали программу Поиска по книгам Google для всех пользователей, поэтому, пожалуйста, используйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.
- **Не отправлять автоматические запросы.** Не отправляйте в систему Google автоматические запросы любого рода. Если Вам требуется доступ к большим объёмам текстов для исследований в области машинного перевода, оптического распознавания текста, или в других похожих целях, свяжитесь с нами. Для этих целей мы настоятельно рекомендуем использовать исключительно материалы в общественном достоянии.
- **Не удалять логотипы и другие атрибуты Google из файлов.** Изображения в каждом файле помечены логотипами Google для того, чтобы рассказать читателям о нашем проекте и помочь им найти дополнительные материалы. Не удаляйте их.
- **Соблюдать законы Вашей и других стран.** В конечном итоге, именно Вы несёте полную ответственность за Ваши действия – поэтому, пожалуйста, убедитесь, что Вы не нарушаете соответствующие законы Вашей или других стран. Имейте в виду, что даже если книга более не находится под защитой авторских прав в США, то это ещё совсем не значит, что её можно распространять в других странах. К сожалению, законодательство в сфере интеллектуальной собственности очень разнообразно, и не существует универсального способа определить, как разрешено использовать книгу в конкретной стране. Не рассчитывайте на то, что если книга появилась в поиске по книгам Google, то её можно использовать где и как угодно. Наказание за нарушение авторских прав может оказаться очень серьёзным.

О программе

Наша миссия – организовать информацию во всём мире и сделать её доступной и полезной для всех. Поиск по книгам Google помогает пользователям найти книги со всего света, а авторам и издателям – новых читателей. Чтобы произвести поиск по этой книге в полнотекстовом режиме, откройте страницу <http://books.google.com>.



LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF ILLINOIS
AT URBANA-CHAMPAIGN

ELIAS CZAYKOWSKY
COLLECTION OF
UKRAINIAN CULTURE

891.79

Us8

Om





2.182.

~~2.87~~



**Мовь на даный знакъ все наразъ утихло и всѣхъ очи
звернули ся до дверей (до стор. 8).**

Бібліотека для рускои молодежи
пѣдъ редакцією Юліана Насальскаго.

Выпускъ LVII.

Томъ CVII.

Рѣкъ XV.



Местъ верховинця

Повѣстка по правдивѣмъ случаю

Николая Устыяновича

(зъ 10 иллюстраціями).



КОЛОМЫЯ.

Зъ печатнѣ А. І. Мизевича.

1907. 1908

891.79
U58
Om

I.

Ой по́йду я межи горы, межи тїм Бойки,
Где музика дробно грає, скачуть по легкойкѣ.
Пѣснь народна.

Скучно очамъ на степъ, где нѣ вершка нѣ дебры; но еще скучнѣйше буйному серцю, где люде придоптани... пристриженї на оденъ ладъ и до одной мѣры, якъ щепы въ городъ. Скучно на долахъ; ходѣмъ въ горы, въ Карпаты! Тамъ що крокъ то иншїй образъ, тамъ що хатина то инша судина. Тамъ въ печи людскѣй не тлѣе, а горить; тамъ и жите не шевелить потѣчкомъ, але шумить мовъ Дунай. Тамъ все кипить проливомъ, черезъ верхъ. Правда, що тая кипячка выливає часто скверну шумовину; но якъ-же частѣйше плыве изъ неї чистенькїй медочокъ, солодкїй и Богу и людемъ!

Ходѣмъ и придивѣмъ ся! А завѣрте менѣ, що я вамъ не представлю обманчивого призрака изъ Дебрецинской глуши, не стану вамъ баяти небылицю; але розкажу вамъ за невеличку но истинную быль, сплету вамъ вѣнчокъ изъ любимеи нашихъ верховинскихъ полонинъ.

И отъ мы въ Рожанцѣ подѣ самымъ Бескидомъ, точно въ самѣмъ осередку того пасемника

Карпатѡвъ, котрый дѣлитъ нашу Галицку Русь вѡдъ Руси угорскои. Село невеличке, ледви въ 150 хатъ. Поздовжь села плыне потѡчокъ, понадъ потѡчокъ взносять ся высоченькї изъ ялицъ хижины, за хижами тягнуть ся малї загороды, а за тыми лѣсъ. Все лежитъ въ закѡтлинѣ, обстѣненой грѡмкими хребтами гѡръ такъ, що ты гадавъ бы, що тутъ свѣтови конецъ.

Вѡдъ востока залягли оба Секулы селину, вѡдъ запада протяглась Магура, а вѡдъ полудня розстелила Добошѡвка свѡй широкой толубище и розтягнувши ся широко и далеко въ лѣво и въ право, утворили въ Рожанцѣ слѣпый кутъ, зъ которого хиба вовчими пѣшками продерти бы ся въ дальше сусѣдство.

Всѣ они заросли вѡдвѣчными лѣсами ялины вѡдъ стопы до верха. Ялиця пѡдъ полонинами, ялиця на остѣнкахъ, ялиця понадъ потѡчки, ялиця заглядае въ вѡкна хатинѣ, словомъ, лѣсова глушь, куда окомъ глянешь. А въ тѡй глуши ажъ кишить вѡдъ звѣрины всякои породы, якъ вѡдъ рыбы Чорне море. Лишь сѣмъ и тамъ слѣдно по долинахъ и спешевыхъ вершкахъ малї прогалины, а на прогалинахъ около зимѡвокъ кучеряву овечку и куцорогї сивки.

Но въ тую пору прикрыта вся тая картина лавою снѣгу у поясъ. Куда поведешь окомъ, всюды лежитъ бѣла плахта зимы по борахъ и зворахъ

и вся природа, выдае ся тобѣ, мовь-бы спочивала въ смертнѣмъ одѣялѣ.

Однакожь и сей образъ верховины промовляе до серця чимсь такъ привѣтливымъ, чимсь такъ таинственно наповиднымъ, що дивишь ся и дивишь ся, доки грудь маленько вѣдъ восторга не притихне, доки не насытятъ ся очи.

Се глянь, якъ блищать чола обохъ Секулѣвъ, мовь яснѣ шеломы старинныхъ богатырѣвъ, выкутѣ изъ чистого серебра; якъ яснѣ Магура въ синявыхъ воздухахъ, мовь-то еѣ обляла дѣянтными лугами утренная зѣрничка; посмотри, якъ выстроила ся Добошѣвка въ чисте шовкове бѣлѣ, гадавъ-бы ты, що хоче заманити къ собѣ давнѣ свои гостѣ и выйшла имъ на стрѣчу... А въ тыхъ борахъ и зворахъ якажь-то таинственна задума! Тобѣ выдаеь, будто-бы всѣ бояре и старцѣ давного Галича зѣ гробѣвъ повставали и зѣшли ся тутъ на вѣче, радити раду надъ долею праправнукѣвъ своихъ. Глянь, якъ сумують зѣ поникнутыми къ земли головами... Хвилями вѣтрець подуе и зверже пласть снѣгу изъ вершка ялицѣ. Она стрепене ся, листочки пѣднесе. Тогда видить ся тобѣ, будто-бы старецъ пѣдвѣсь ся до слова, стрясь зѣ себе могильне платѣ, махнувши рукою, и промовивъ стиха: Бѣсть еще надежда! Бѣще не пропало!

О любезна верховино наша, яка-жь ты и вѣ зимѣ наповидна, мила!...

Але звернѣмъ слухъ и очи въ закътливу нашу ! Чи чуешь, якій тамъ гамбръ и шумъ? Тутъ кле-котить, мовъ то на ватрѣ въ горниці. А тамъ, дивись, маленькій млыночокъ посередъ села близко теметова, а въ млыночку людей биткомъ набито. Вже вечерѣе, а еще бѣльше ихъ сходить ся, а майже сама молодь. Жѣнщины и дѣвчата зъ куделями зи поясомъ, а мужчины зъ сокирами въ рукахъ а зъ буковимъ полѣномъ пѣдъ пахою, щобы скипою освѣтляти млынокъ и комнатку. Якій же тамъ рухъ, веселѣсть, житѣ! Однѣ вымелюють, другѣ насыпають, а все лишъ по мѣрцѣ, бо мало воды. Тамтой скипу коле, тотъ люльку запѣкае, тутъ въ пытку играють, тамъ шутять зъ собою, тутъ вѣдъ въ ушко собѣ шепчуть, тамъ ачейже въ закуточку обнимають ся. А пѣдъ стрѣхою на подинѣ сѣвъ музика горбатенькій тай зъ-за уха на скрипчинѣ рѣже-чеше дрѣбненького возачка и то притупкуе, то приговорюе, то приспѣвуе, що ажъ хата ходить. Истинѣ венецкѣ запусты на площѣ св. Марка, лишъ въ дрѣбненькихъ оболочкахъ и безъ маскарადы. Галась, смѣхъ, реготы, буча...

Въ тѣмъ вѣдчиняють ся дверѣ млыночка и поважный пристарѣлый кметъ стае на порозѣ. Мовъ на даный знакъ все наразѣ утихло и всѣхъ очи звернули ся до дверей

— Вамъ, бачу, букъ розвивае ся, -- промовивъ зъ грѣмка приходячѣй — а не видите,

що морозъ ясеня коле... Отъ въ тѣй хвили ведуть чотыри двѣрскіе посѣпаки Продана долъ рѣкою до мурованои хаты...

— За що, за що, батьку Кожане? — загу-
дѣло мовъ изъ одного рота.

— За що? За дурницю! За одну медвежу
скѣру!

— Пропавъ бы! Та чейже не потворивъ ся
Проданъ на чуже! — озвали ся хлопцѣ. — Тажъ
вѣнъ верховинець...

— Верховинець и еще якій! Вы о тѣмъ до-
бре знаете. Але вы того ачейже не знаете, що
мѣй вѣвчаръ передъ водорщами убивъ величезного
медведя въ гаврѣ! — сказавъ зъ тиха Кожанъ.

— Еге, згорѣвъ бы! Чи на таке сходитъ на-
ша верховина, що вже не свободно и лютого звѣря
удѣлати, котрый намъ лѣтомъ и осеню працю на-
шу толубить, кладнѣ розстелюе, молотить? — о-
зававъ ся якійсь дерзкій молодець зъ глуши.

— Свободно, сынцю, свободно; але толуби-
щемъ погодуй вовка, а скѣру вѣддай мандаторови,
щобъ огрѣвала его вельможный хребеть.. така днесъ
паньска воля! А мѣй вѣвчаръ того не слухавъ,
убивъ медведя и занѣсь кожухъ Тухлянському
панъ отцеви въ даръ для владики на престолъ
пѣдъ ноги. И за то пѣйшовъ долъ рѣкою!

А на щожъ цѣсарскій законъ? На що на-
шій права? — загримѣвъ на тое парѣбчакъ мовъ

зъ медвежою груди и махнувъ бучкомъ понадъ головы въ воздухахъ. — Хлопцѣ, ходѣмъ, вѣдбіймо!

— Вѣдбіймо, вѣдбіймо! — загудѣло въ млынѣ и всѣ молодцѣ сулились до дверей.

— Стѣйте, опаристѣ! — крикнувъ Кожанъ зъ цѣлои силы и протягнувъ руки межѣ одверки. — Чижь вы не понимаете, що то значило бы бунтъ? Чижь нѣхто зъ васъ не памятае того чорного лѣта, якъ мандаторы спровадили були цѣлу компанію вѣйска въ тиху нашу закѣтлину, якъ женщины и дѣти поутѣкали въ Писану Керницю, наколи зачули тарабанъ пѣдъ селомъ, и якъ вашихъ вѣтцѣвъ довлено мовъ якихъ собакъ по зимѣвахъ. по верхахъ, и бито .. бито якъ въ бубонѣ, доки не подписали ся на паньщину?... И моя скѣра выдержала 25 букѣвъ. . А мого Петра, одинѣсѣньного сына, чи не выдерто менѣ якъ зъ пѣдъ реберъ сердца, чи не острижено его въ Стрюю и чи не умерла моя солодка дитина изъ туги за верховиною гдесъ тамъ въ Голомуцу?! Схаменѣтесь, хлопцѣ, и не надѣлайте опять такого горя Рожанцѣ! Я не пришовъ сюды, щобъ наварити кашѣ чортови на вѣнчане; я пришовъ просити васъ, чтобы вы менѣ допомогли сповнити христѣянське дѣло...

На тѣи слова охололи всѣ, мовъ-бы ихъ полявъ водою изъ Писанои. Мужчины опустили руки, уже до бѣйки готовѣ, и почали позирати въ недоумѣнню оденъ на другого. Але вмѣшала ся

женська молодь, завсегда податливійша и влечена природою сердца...

— Яке дѣло, батьку Кожане? — зазвѣдали сквапно всѣ дѣвчата.

Вы знаете, любятка, — зачавъ старый, поступивши изъ одверокъ въ млынъ — вы знаете, що Проданъ вже вѣдъ трехъ лѣтъ вѣвчарить у мене и що вѣнъ моя права рука. Моя кошара пострадає много; але я надѣюсь, що при Божій воли Проданъ менѣ тую страту нагородить. Бо я не гадаю, щобы его мандаторъ за дурну кортячку завзявъ ся въ проклады убрати. Вѣнъ одинакъ у матери вдовицѣ, а вѣдъ и у панѣвъ есть якась душа. Але сарака посидить... посидить може мѣсяць цѣлый, а може и до Великодня, если не удасть ся добрымъ людямъ вызволити его. Но щожь робити! Посидить, то посидить. У верховинця есть много терпцю, а голодовати я ему не дамъ. Але жъ у Продана есть старенька ненька, а тая ненька бѣдна, нужденна вдовиця, у неи и коровинки нема на оборѣ, а сама она згорблена вѣдъ людскихъ кросенъ и мотыки якъ дуга въ каблуку. Сей безталанный зробокъ не въ силахъ навѣтъ и лѣтомъ заробити собѣ на жменю муки и пупку соли, не то середъ тяжкой зимы. Бѣдну матѣрь жививъ учтивый си сынъ. А якъ той посидить довшій часъ въ Сколемѣ, бо хто знає, якъ его оклеветавъ якийсь его ворогъ передъ мандаторомъ, то стара

Наливайчиха заковязне изъ горя и голоду. Я ѣй пѣддамъ и брындзѣ и солонины до волѣ, але до того треба еще и хлѣба. А вѣвса, якъ самѣ знаете, у мене сего року скупо. Одну ниву градъ выбивѣ, а другу приваливѣ снѣгъ, тожъ менѣ самому пришло теперъ годѣ. Комора пуста, а и купецъ на вѣвцѣ Богъ знае коли появить ся. Отожъ я васъ прошу, скиньте по жмени муки для бѣдной Наливайчихи, а здѣлаєте християньске дѣло, за котре звѣдуете мене!

— Дамо, дамо для матери Продана, и то не по жмени, але пригорщами! — озвались голоса изъ кожного кута и кожда рука яла розвязувати свѣй мѣшчокъ.

А Кожанъ вынявѣ бесаги изъ пѣдъ сѣрака, подавѣ ихъ мельникови, а самъ попращавшись добрымъ здоровемъ, вѣддаливѣ ся споренько изъ млына.

Якъ вѣдъ легота цвѣтка въ яри, такъ посыпавѣ ся изъ каждой руки щедрый датокъ проливомъ и кожде лице заяснѣло сердечностью. Лишь одинѣснѣкѣй оденъ молодець позиравѣ около себе понуро. Напоследокъ хопивѣ и вѣнъ за мѣрку, насыпавѣ черезъ верхъ, подавѣ мельникови, а самъ брызнувѣ въ дверѣ, полишивши навѣтъ и свое мливо на подинѣ.

Яка тому була причина, вѣдай дослѣдимо пѣзнѣйше.

II.

Свѣтитъ, свѣтитъ мѣсяць бѣлый,

Свѣтитъ, а не грѣе;

Лише тугу розсѣвае,

Що ажъ сердце мѣе.

(Н. въ Н.)

Три дни минуло. Свѣжій снѣгъ упавъ въ колѣно. А мовь-бы зъ тымъ снѣгомъ насыпалось до хатины Наливайчихи и хлѣба и соли достаткомъ.

А була Анна Наливайчиха женщина хоть не въ глубокихъ еще лѣтахъ, але и геть пристарѣла. И не дивно, бо грыжа то той хробакъ чорноголовый, що розчервить-розсвѣдруе и нѣйгрубшого бука. А нашѣй Аннѣ дала судьба майже всего до волѣ, але не дала долѣ. Свѣтило и сонечко, була и краса, и масточокъ якійсь находивъ ся, но все то лишь, рекъ бы я, въ колысцѣ. Вже въ третомъ року житя вѣдбумерли дитинку родичѣ обоє на глуханю, красу столочила вѣспа, а придане розхитили вревнѣ, розторгали опѣкунове званѣ и незванѣ, и бѣдному сиротятку не лишилось тѣлько одно сердце. Але то серденько було такъ прекрасне и такъ богате и такъ тепленьке, що ажъ жаль, що нема такихъ много и много. Двѣ найкрасшѣ цвѣтки, двѣ найдорожшѣ окрасы женьского пола,

делѣяли въ нѣмъ: лагѣднѣсть и терпеливѣсть. А блаженна родина, где той цвѣтъ розвивъ ся! Бо где терпелива жена, где лагѣдна мати, тамъ сонце въ хатинѣ. Коли тое тепле сонечко зѣ постели встает, то дѣти и челядка плещуть радѣсно въ долонѣ. А якъ злослива ненавистна женщина лишѣ очи начне протирати, то все по кутахъ ховаець якъ передъ грозою чорной хмары.

О матери, красавицѣ, чому-жь то всѣмъ вамъ не плещуть такъ въ руки?! Чому жъ вы такъ часто якъ той мѣсяць, що свѣтитъ, а не грѣе? Вѣдай про тое такъ сумно, такъ скучно не въ одной хатинѣ . . .

Но простѣтъ, сердечнѣй, що я торкнувъ мимоходомъ въ жалѣсну струну! Така то вже людска природа, горда, самолюбна. Вину всего лиха радѣ бы мы звалити будъ на кого другого, щобы власной совѣсти було лекше.

Ой знаю я, знаю, що и тепле сонечко не розтопить леду, якъ морозы тиснуть, якъ изъ сѣвера буйнистеръ дует; и багна не высушить лѣто, якъ зѣ внутра землицѣ бруднѣ бють норы.

Такъ дѣялось и у бѣдной матери Продана.

Вже въ пятнайцятѣмъ року житя выпхано сироту за мужъ, а выпхано за такого, що не бувъ въ силахъ упѣмнути ся за сиротиньску кривду; выпхано тихе сиротятко за бездомного заблуду.

Си суджений приплентавсь изъ-за Бескида малымъ хлопчиною въ лѣта голоднѣ, пѣдховавъ ся въ Рожанцѣ въ пѣдростка, зачавъ служити по гѣздахъ и оженивъ ся потому тамъ, где бѣдному пара.

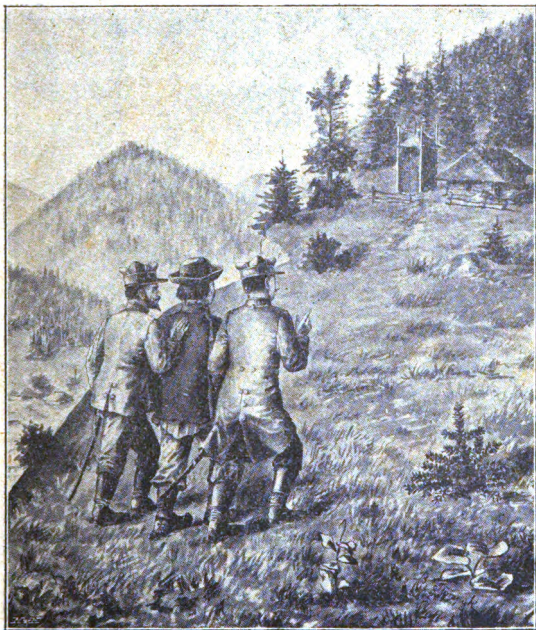
Кажуть люде, що за сиротою самъ Богъ зъ калитою. Дарма, и тая поведѣнка не оправдалась на нашѣй сирѣтцѣ. Судьба дала їй мѣсто долѣ... проливомъ недолѣ

Панько Наливайко бувъ зъ разу для неи щирымъ другомъ и чоловѣкомъ стараннымъ, запобѣгливымъ. Покрывъ розвивающу ся хатину, обтынивъ маленькѣй огородець, цѣле майно своѣи супруги, придбавъ и пару бычатъ и зараблявъ, куда мѣгъ помежи гѣзды. Але вже третого року, не знати зъ якои причины, ставъ Панько дивити ся лишъ въ руки своѣи Анны и учащати до Берка въ гостѣ. И не минуло пѣвъ року, а зъ твѣрезого и трудолюбивого чоловѣка здѣлавъ ся со вершенный пѣаниця. Ай, якъ же то скоро росте бурянице!...

Люде всѣляко толковали собѣ ту ю змѣну у Панька Наливайка. Однѣ казали, що Наливайко зненавидѣвъ собѣ хату, бо въ ней Анна туркотала, не дала спочинку, и вѣнъ шукавъ спочинку въ корчмѣ, где еще и подушку пѣдъ голову кладуть; другѣ гадали, що Панько розвивъ ся зъ жалю, що ему не ховали ся дѣти; третѣ скла-

дали такой просто на плоху натуру, вѣдь бо безъ дѣла не могла бы призвати ся єго родина Наливайками; а вѣхто не погадавъ надъ тымъ, що неробови корчма точно тымъ самымъ, чимъ пчолѣ бѣленькій садочокъ: она єму медомъ пахне и мовь гачкомъ до себе тягне.

Но будь чія въ тѣмъ була правда, она дѣяла своє. Панько пянчивъ и пянчивъ, а Анна болѣла, терпѣла и працювала. И дивѣть, напоследѣ таки перемогло сонечко и пѣдушило багновату рѣлю. Панько втямивъ ся, переставъ напиватись, полюбивъ назадъ бѣльше свою хатину якъ корчму, та жаль, що за пѣзно. Заголодованый изъ маленька, не мавъ вѣнъ крѣпкого здоровья и, якъ то кажуть, потери въ собѣ Горѣлчина зола пѣдѣла еще бѣльше животнѣ силы. Вѣнъ припадкомъ заломивъ ся на Опорѣ, прозябъ, заболѣвъ на колючку и ставъ заразъ и покашлювати. Люде говорили, що то не дивница, бо на що хто звѣжъ, нехай того не лишає, и радились напитись горѣвки, грѣтой зъ медвежимъ саломъ. Панько послухавъ, хотяй Анна зъ плачемъ противилась тому, выпивъ лишъ одно мале, розгорѣвъ еще бѣльше и минувъ ся вже третого дня зъ свѣтомъ, оставивши нещасливу жену вдовицею высоко бременною. О, якъ-же то много людей рѣже така дурна рада безъ ножа въ найбрасшѣмъ вѣку житя! Сукровиця, котра звычайно по такихъ лѣвахъ



Ледви зазоръло, впаи два стражники на Кожанову хату, взяли зъ собою Продана и повели въ верхъ до єго змбѣвки. (до стор 24).

появляе ся изъ рота умершого, естъ яввымъ доказомъ той правды.

Въ чотыри недѣлѣ по смерти мужа знайшлось у Наливайчихи черстве здорове дитятко. Она возрадовалась своему хлопчику якъ зѣрничкою зъ неба, але и заплакала разомъ. Семеро дѣточокъ занесла она вже була въ могилу. Хто-жь заклене жестоку судьбу, котра вѣдъ дитинячихъ лѣтъ была въ еи сердце мовъ коваль молотомъ о бабуку, щобы и тому соколятку не копала ямы?

Але буйна верховина и въ такі знахорки богата. Зѣйшли ся добрі сусѣдки, приклонні кумки и услужні старухи. И вотъ они порадили, обманути судьбу и захитрити въ заблудъ, а се тымъ легкимъ и простымъ чиномъ: Продати тихонько хлопчика тай... конецъ.

Хто чого желае, той и надѣе ся того, бодай-бы, якъ то кажутъ, и печеного леду. Печальна мати пристала на мудрый совѣтъ поважныхъ старухъ, а случай наславъ їй доброго купця.

Саме въ тую пору, якъ сердечні бабки за-соймовали судьбу змудровати, рознесла ся вѣсть по Рожанцѣ, що Кожанѣвъ сынъ умеръ въ Голомуцу.

Кожанъ бувъ собѣ кметъ найзаможнѣйшій на цѣле село, а бѣльше дѣтей у него пѣдъ той часъ не було; тожь и постановлено продати сейчасъ дитину ему. И Кожанъ, добродушный Кожанъ, купивъ дитя, хотяй така купля еще бѣльше въ

тѣй хвили роздирала его сердце и хотяя его жена на ню чогось не приставала. Може бути, що его привела къ тому приклонность до бѣдной матери, котра не одной кросна у него выткала, а може предвѣщала щось его душа, бо купивъ дитячко пѣдъ услѣвемъ, щобы окрестило ся на имя покойного его сына. И такъ куплено посмертника Наливайкѣвъ за одну ягничку и за гарнецъ горѣлки, окрещено Петромъ, а Проданомъ названо.

И дивѣть, дитя росло якъ яличка надъ потокомъ, на радѣсть матери, а знахоркамъ на вѣчну славу. Ай, они сердечнѣи не знали истинной причины, чому у бѣдной Анны не ховались дѣти. Они небожатка не домудровались того, що Анна по неволи сама копала для своихъ немовлятокъ гробову яму. Она черезъ свое пѣле жите сербала чиръ заправлений грызотою, а грыжа заливає сердце вѣдею, а зъ кровію сердца плыве вѣдъ въ материньску грудь зъ молокомъ, а затруте молоко высысає нещасне дитя и затруває себе. Кѣлько-жь то нерозважныхъ вѣтцѣвъ, а еще бѣльше матерей, стануть на страшнѣомъ судѣ убѣйцами власныхъ своихъ чадъ!...

И такъ маленькій Проданикъ въраставъ и въраставъ, на чудъ и краснѣи и удалѣи. Мати его була, якъ знаемъ, бѣдна вдовица, а въ верховинѣ, где якъ то кажуть, початокъ воды а хлѣбови конецъ, не легко було осамотѣлой женщинѣ изъ

праць рукъ живити и себе и дитину; тому бѣ-
довала она тяжко въ своимъ одиництвѣ, хотяъ
майже що недѣлѣ яка така кметиця принесла зба-
нятко молока, идучи до церковцѣ, и впхнула На-
ливайчисѣ въ полицю для малого Продана. Та Богъ
давъ, що и у Кожановѣ народилось дитятко; тожь
родичѣ взяли Продана до себе, щобъ колысавъ
и забавлявъ маленьку Меланочку. И такъ прибу-
вавъ Проданъ вже вѣдъ свого шестого року у Ко-
жановѣ и будучи добросердечнымъ, а при тѣмъ
живымъ, веселенькимъ и услужливымъ, стававъ
ся що день милѣйшою челядиною въ родинѣ и не-
вѣдлучнымъ товаришемъ дѣвчатка. Пѣзнѣйше па-
савъ ягнятка, а въ послѣдъ зачавъ вѣвчарити.

Лѣта минали, а зъ лѣтами взростала и ма-
ленька Меланочка, но єще краснѣйше, єще чуд-
нѣйше якъ єи товаришь. Була то цвѣтка, якои
майже на цѣлѣй верховинѣ не знайшовъ бы ты
бувъ 'тогда межи єи ровесницами. Бѣленька зъ
румянымъ личкомъ, немовъ бы єго изъ пуплѣшка
рожѣ вычаровавъ, зъ чорнымъ косами, мовъ-то ихъ
зъ шовку выплѣтала, зъ усточками якъ тѣ двѣ
ягѣдочки, що пѣдъ гасмъ на сонечку выгрѣвали ся,
зъ ясными очевятами якъ синява небесъ по те-
плѣмъ дощику, а зъ станикомъ хочъ малюй, мала
она въ собѣ щось такъ любезного, а при тѣмъ
ширенького, що глянувши тѣлько оденъ разочокъ
на ню, мусѣвъ ты самъ до себе сказати : або лю-

би на безумь, або уходи, щобъ и не снилась! А если ты холоднымъ окомъ придививъ ся той невинной простотѣ, той сердечности, той незазорной добротѣ, якими дышала чиста душа того дѣвчати, возделѣяного всеми любощами Божои природы, тогда поневоли прійшло тобѣ на гадку, що такой прелестной цвѣтки шкода для лукавого свѣта.

Тожъ и не дивно если до тои цвѣтки вся молодежь липла, якъ пчолы до меду. Не дивно, що родичѣ красну Меланю хоронили вѣдь трутнѣвѣ, и ждали на жениха, достойного вѣдданицѣ по родови и богатствѣ. И такой женихъ появивъ ся въ скорѣ, ледви дѣвчатку пятнадцать лѣтъ минуло. А бувъ нимъ Федоръ Медулякъ, сынъ Рожавецкого князя, молодець уродливый и богатый, але вразѣ буйный, зависливый и пристрастный, верховиньскій легивъ чистой крови. Думный на ста новище свого вѣтця въ громадѣ и на богатство, надѣявъ ся вѣнь за однимъ натискомъ всадитись зъ ходаками въ серденько Меланочки, тымъ безпечнѣйше, коли и еи мати ладнала ему къ тому дорогу. Но вѣнь обманувъ ся нечаянно. Въ томъ серденьку бувъ вже хто иншій вѣдь давно, перше яко товаришь дитинячихъ забавѣ, потому яко братчикъ миленькій, а на остатку яко... яко.. але не скажу днесъ, бо вы лучше знаете то сказати, солоденькѣ красавицѣ!

Тая нечаянна неудача огорчила буйного мо-

лодца и розпламевила въ вѣмъ и любовь и зависть и всѣ дикіе пристрасти наремного сердца. Вѣнъ вскорѣ догадавъ ся, що его соперникомъ есть нѣкто иншій, якъ Проданъ, сынъ убогой зарѣбницѣ Наливайчихи, любимецъ и права рука старого Кожана. Вѣнъ ненавидѣвъ того молодця вже давнѣйше за его ватаску удалѣсть, котру вѣдъ давенъ-давна плекало само положене мѣсцевости, и дававъ ему неразъ болезно почувствовать, що не ему мѣряться зъ князькимъ сыномъ. Но днесъ зачалась проливати тая ненависть далеко черезъ верхъ и грудь закипѣла злобою. Вѣнъ бувъ увѣренъ, що старый Кожанъ не выдасть своей „ягнички“ (такъ бо называвъ розважный и добросердный сей кметъ свою тиху незлобиву довечку) за якого нелюба. Вѣнъ и въ тѣмъ не ошибавъ ся, що дѣвоче сердце не лише ся надѣѣ, хотяй бы она була якъ паутина слабовка, и що ему годъ буде привернути къ собѣ Меланочку, доки Проданъ будь якимъ способомъ не запропаститъ ся изъ ей очей.

И недовго колыбавъ ся скрытозлюбивый молодець. Привыкши зъ-маленька уважаги чесноту лишь яко верхну одежду про людске око, вѣнъ легко заглушивъ въ собѣ голосъ совѣсти и поставивъ собѣ, позбутись ненависного соперника бо-дайбы хоть на часъ изъ Рожанки.

Пристрасть єсть слѣпа, але и промыслива, якъ слѣпецъ.

Було то въ осени, власне тои осени, по котрѣй начала ся сновати наша повѣстка. Въвѣць пороздѣляли газды изъ мѣшаня и Федоръ Медуляковъ припасовавъ свою вартугу самъ одень по скошенихъ сѣвожатыхъ, попѣдъ Добошѣвку. Вже вечерѣло. Нечаянно залаяли его двѣ собаки и зѣ-надъ потока, що тече изъ Писаной Керницѣ, появились два бакунярѣ зѣ бесагами на плечахъ. Мовѣ-бы щось стрѣлило въ нашего вѣвчаря. Вѣнъ пѣдѣйшовъ зѣ-легка до нихъ и закупивъ дорогими грѣшми стѣлько папушь, кѣлько въ его обширну тайстру набити було можна.

Бакунярѣ були люде незнакомѣ зѣ чужого села. Они поспѣшили скоро въ свою дальшу дорогу, але и нѣчь осѣнна, чорна мовѣ смола, поспѣла ихъ скоро. Они перебились зѣ лѣса на якусь полянку. На полянцѣ стояла зимѣвка, а при зимѣвцѣ оборѣгъ зѣ сѣномъ. Дальше було годѣ пускатись въ пѣтьмѣ. Они постановили тутъ пѣдночувати и дайже на оборѣгъ. Але ледви уложились, пѣдслухуючи зѣ тихоцька, чи хто ихъ не послѣдивѣ, надходить якѣйсь чоловѣкъ, зачинає шпортати коло засува вѣдъ дверей зимѣвки (а засува замковѣ на верховинѣ всегда майже одного строю, такъ що-ихъ якѣмъ небудъ надломанымъ жилавымъ патыкомъ вѣдсунешь). вѣдчинивѣ дверѣ

хижины, шпурнувъ чимсь на пѣдъ, що ажъ на оборозѣ голосъ було чути, и приперъ назадъ дверѣ.

— Нѣчь темна, — заговоривъ въ кѣнци зѣ-тиха самъ до себе — послѣдити не мѣгъ мене нѣхто, теребилюльки ночують у мого батька... Радуй ся, Проданику солоденькѣй! Бояре суть, пѣйдешъ завтра въ сваты!..

Ледви зазорѣло, впали два стражники на Кожанову хату, взяли зѣ собою Продана и повели въ верхъ до єго зимѣвки, до то самой, где зѣ-ночи совершалось тайне дѣло, перешпетѣли всѣ куты, перепорошили всѣ пѣдозрѣлѣ мѣсця, где можна бы було бакунъ ховати, перетрясли оборѣгъ зѣ сѣномъ, але не знайшли нѣчого. Знать баку-нярѣ пѣдслухали слова нѣчного гостя и дорозумѣ-лись, що тотъ самый легинь, що до двацять па-пушь купивъ вѣдъ нихъ пѣдъ половиною, зала-дивъ зѣ ними влобне дѣло. Знать они влѣзли та-кожь до зимѣвки, скоро Федоръ вѣддаливъ ся, знайшли на пѣдѣ истинно свѣй товаръ и взяли єго назадъ собѣ. Словомъ, злоба не удалась, але замысль самъ, хотяй сповненый въ темной осѣвнѣй ночи, не лишивъ ся въ утаєню. Якась жебращка заночувала у Наливайчихи и перестерѣгала, що-бы Проданъ хѣронивъ ся вѣдъ свого ворога, бо вѣнъ пѣдкидовавъ уже єму бакунъ и завдавъ самъ до стражникѣвъ.

Тая неудаца огѣрчила князького сына и вѣнъ

пустивъ ся, якъ то звычайно буває, изъ потока въ рѣку.

Якъ вже згадано, була тогды осѣнь. Въ верховинѣ стоятъ кладнѣ по поляхъ майже до снѣгу, бо поля далеко, а привѣзь тяжкій. Часами и на пни вѣсвы пропадають пѣдъ снѣгами, а за кладнѣ и не споминай Бѣдныи той газда, котрый завчасу не залрятавъ свѣй вѣвсиско до стодолы. Его кладнѣ розтолубяты и обдергають снѣпъ за снопомъ медведѣ, если не поставитъ стражи на кожду осѣнну вѣчку. Томужь-то пѣзнои осени узришь вже зъ вечера по всѣхъ верхахъ огнѣ, якъ ти мушки-майки, що теплои ночи свѣтять пѣдъ корчемъ черевцями, и учуешь изъ всѣхъ старѣвъ. вѣдъ смерку до рана, гамѣръ и крикъ на медведя. А бій, бій! А бій, бій!

До такои пѣзнои осени заостались на однѣй нивѣ и Кожановѣ кладнѣ въ поли. Ихъ треба було пильновати и вѣдганяти вѣдъ нихъ медведя крикомъ и головнею. бо стрѣляти годѣ. И то було дѣломъ Продана. Знаючи о всѣмъ, що въ Кожановѣмъ домѣ дѣбесь, загадавъ Федоръ пѣдъ кладнями вынагородити то, що въ зимѣвцѣ ему не удалось. Вѣнъ заладивъ пѣдъ кладнями Кожана пушку на самострѣль, мовъ бы въ яку звѣрку, але на такѣмъ нарочно прибранѣмъ мѣсци, куда Проданъ конечно переходити мусѣвъ, если кладнѣ гадавъ охороняти. И тая злоба не удалась, але

таки надѣлала горя. Недалеко Кожановыхъ стояли кладнѣ близкого сусѣда, а сынъ того сусѣда, пятнадцатилѣтній пѣдростокъ, повечерявши вчаснѣйше, побѣгъ до своихъ кладенъ и шобы не теряти часу, пустивъ ся попри Кожановѣ кладнѣ напростки, наплывъ сарака на самострѣль и вбивъ собѣ майже пѣлый выстрѣль въ ноги. Справа выточилась передъ мандатора, але залагодилась въ кѣнци мошонкою. Однакѣ пѣдозрѣне лишилось и почало зѣ тиха пѣддувати искру, незнану доси въ груди добросердечного Продана, и зкру пѣмсты, котра хоть такъ пекуча, а однакъ такъ приманчива, и котру, если розгорить ся, мовъ пекло угасити годѣ.

Не трудно було и Федорови пѣзнати, що у Продана насупились брови, а зѣ пѣдѣ бровъ часами на него блысне якъ изъ чорной хмары. И вѣнъ притихъ зѣ верха, хоть на днѣ кипѣло, але не лишивъ ся повзятои гадки.

Такъ минула Пилипѣвка, прѣшли и Рождественнѣ свята звычайнымъ ходомъ ажъ до той хвилѣ, въ котрѣй випадокъ зѣ Проданомъ не заворушивъ села. Та и тамъ утихло вскорѣ, бо чужа недоля легко забуваець. Отъ, вержено по жмени милостынѣ, повѣрено собѣ домыслы за доносчика и на тѣмъ стало.

Лишь въ хатинѣ старои Наливайчихи неусыпне горе. Три дни минуло, якъ си сына взято, и вже три дни плаче бѣдна Анна.

Сумно на гробахъ, коли буря вые и сонечко въ хмарѣ, але сто разъ сумнѣйше, коли ясне небо усмѣхавсь до тебе якъ вѣдданиця до свого любка, а чорна яма пѣдъ тобою зѣває. Такъ було и въ хатинѣ матери Продана. Теплымъ потѣчкомъ пролялась до неї братня любовь и дверми и вѣконцемъ, але зъ того потѣчка повѣяло такимъ новымъ жалемъ, такую тую, що ажъ сердце млѣе, норы слезъ усыхають.

— На-щожъ здали ся менѣ всѣ тѣ достатки, що позносили добрі люде, коли мого сына нема? Чи довго буду я сербати чирокъ зъ тої мучицѣ, если сонце моихъ очей домѣвъ не поверне?! Може вже въ тѣй хвили рубають ножицѣ кучерики моеї дитины!... Недармо ажъ чотырохъ людей выславъ за нею мандаторъ.. Ахъ, я ему не разъ казала: Не твори ся, Проданику, на пушку, коли панамъ тое не въ ладъ! Нехай бы собѣ була ржавѣла ажъ до обловѣвъ! Неразъ я его прѣсила: Не рви ся, сыночку, на передъ, бо хто на передъ, за тымъ зависть въ задъ! И ботюки радила я возити до тартаку, хотъ бы въ маглявѣ по поясе, коли старшина велѣла, а Кожанъ не протививъ ся и не жаловавъ своихъ воликѣвъ. Но дармо молодого сокола голубишь, коли буйному тѣсно вже въ гнѣздочку и выросли крыльцѣ. Пропало мое соколятко, пропало! — залебедѣла мати тай хопилась обѣручь за сердце.

Довгу хвилю сидѣла, опершись плечима до стѣны, мовь то не жива. Въ конці вѣдохнула тяженько, глянула по хижинѣ тай зачала зъ тиха...

— Но щожь вѣнь провинивъ такъ тяжкого, щобъ его выдерти матери зъ пѣдъ серця?... И я дурна звѣдуюсь! Чижь на верховинѣ много треба ходу, щобъ ударити о камѣнь и зломати ногу? Богъ високо, царь далеко, а паньска воля законъ. А може и паны не виноватѣ! Хто знає, якъ Продана оклеватано передъ мандаторомъ... Але хтожь бы бувъ его такимъ ворогомъ завзятымъ?... Ой знаю я, знаю, того тяжкого ворога! Давно вѣнь дыбле на его голову, якъ лихій на душу. Вѣнь то пѣдкинувъ бакунъ въ зимѣвку, вѣнь заставлявъ самострѣль пѣдъ кладнями и нѣхто иншій не за вдавъ бѣдну невинну мою дитину до панѣвъ, якъ яструбець князѣвъ. О, якъ же то ясно предчувало мое сердце тоє нещасте!.. Не твори ся, казала я, мѣй сыну, на Меланочку; то не для слуги пара! Забудь, забудь, хотяйбы сердце пукало зъ жалю! Не ставай можному въ дорогу, бо скрутить тобѣ вязы! Убогому кулакъ пѣдъ голову, не подушечка мягенька. Докі пора, утѣкай, сыночку, утѣкай хотьбы за Бескидъ, казала я ему, та чей лекше забудешь! Но бездѣла, бездѣла! Бѣдна жь моя головонько...

Въ тѣмъ скрипнули дверѣ и дѣвчина, якъ ласочка, увѣйшла до хатины зъ збаняткомъ въ руцѣ.



— Богъ лише знає, що єму суджено...

— Ой не страшь мене, бабцю, бо менъ и такъ уже
лячно! (до стор. 30).

— Бабцю, прости менѣ, я тебе підслуховала ! Ты за Продана говорила Чому ты казала ему утѣкати въ безвѣсти за Бескидь ? Тажъ вѣнъ менѣ братчикъ. а за братчикомъ такъ болить серденько...

— Дитинко, зазулечко моя, вже твоѣй братчикъ не потребує утѣкати ! Ёго прогнала вже мимо волѣ недоля зъ Рожанки...

— Ахъ знаю я, знаю, бабочко солодка ! Но чей вѣнъ поверне...

— Богъ лише знає, що ему суджено...

— Ой не страшь мене, бабцю, бѣ менѣ и такъ уже лячно ! Ты не знаєшь, дорога, що менѣ Проданъ казавъ, якъ прийшли за нимъ посѣпаки ? !

— Щожь такого казавъ тобѣ Проданъ, ягѣдко ты моя ?

— Мамка моя була въ тѣй хвили у княгинѣ, татко завѣвъ зъ тими людьми супереку, бо не хотѣвъ пустити Продана. Менѣ прийшло ладити ему щось на дорогу и я вбѣгла до коморы. Ледви я зачала приготавливати то се то онов, ажъ тутъ вбѣгъ и твоѣй сынъ за мною тай каже : Меланочко, Богъ вѣсть, чи поверну я домѣвъ, бо бачу, що мѣй ворогъ завзявъ ся на мою душу ! И ухвативъ мене за руку ; рука его була студена, але дрожала якъ листь трепеты ; и мовъ бы омлѣваючи, почавъ чимъ разъ тихше : „Твоѣй отецъ купивъ собѣ мене вѣдъ нещасной моеи матери. Я вѣрставъ разомъ зъ тобою. Я тебе колысавъ, и тебе

забавлявъ, я́ тебе носивъ на рукахъ моихъ. Моє сердце приросло къ тобѣ и вѣдѣвати его годѣ. Будь же менѣ сестричкою, а я твоимъ братчикомъ, если домѣвъ не поверну, а тогда нехай ся дѣе воля Божа! А если поверну, що не дай Боже, то хто знає, що зъ ворогами станешъ“. Сказавъ, поцѣлувавъ мене такъ сердечно, такъ солодко, що мовъ-бы медочкомъ заплыли уста, а вѣдѣ устъ серденько, и вырвавшись изъ моихъ рукъ и попрашавшись зъ батькомъ, пѣгнавъ зъ сторожами долѣ рѣкою. А менѣ такъ симно стало, такъ жалко и чоґось такъ лачно, мовъ бы хто головню вергъ въ моє серденько. Та чейже то не грѣхъ, бабцю, що сестра брачика цѣловала, якъ зъ нимъ прашалась.. може и на вѣки! Та чому-жь вѣнъ казавъ: не дай менѣ, Боже, погернути назадъ!

— Дитинко солодонька, ягѣдко моя прекрасна, бо Проданъ умеръ бы, коли бы видѣвъ свою сестричку въ рукахъ яструба, ютого своего ворога...

— А хто-жь то ворогомъ его?

— О ангелику мѣй, не дармо нашъ панъ-отець каже: Чистымъ вся чиста, оскверненымъ же ничтоже чисто. Знаю я его, знаю, але тобѣ не скажу, ягничко бѣленька, бо я може еще бѣльше лиха наварила бы...

— О, кобы я знала, хто тымъ ворогомъ...

— Не шукай, не пытай, не дорозумѣвай ся, Меланочко, лишь спусти-ся на Божу волю! Богъ

найлучшій татко, вѣнъ лѣпше знае, що кому треба...

— И не скажешь менѣ, мамцю, не скажешь?

— Не скажу, довечко! И коли бы я зъ розпуки одурѣла и тобѣ шепнула въ ухо, то не вѣрь, лебедоньку мѡй, не вѣрь, бо той правды не скаже, хто вже зъ ума сходить.

— Тожь менѣ ждати, мамко, и спуститись на Божу волю? Ахъ, кобы то знати...

— Слухай, Меланочко! Скоро сонце зайде, залягае вѣчь темна на сонну землицю. Хто на Бога уповае, той супокѡйно кладе ся въ свою постѣль, хотяй бы и громы били и лютились вихры, бо такій добре знае, що Богъ и тымъ хробачкомъ вѣстуеь, що повзае пѡдъ нашими ногами...

— О мамчику, изъ тебе говорятъ ангелики мира! О кобы бодай ты жила, якъ его не буде! Але вже въ истину вечерѣе и мѣсячокъ всходитъ. Той мѣсячокъ, той бѣленькѡй, що свѣтитъ а не грѣе, лише тугу розсѣвае, що ажъ сердце млѣе...

Схопилась, обцѣловала стару, хопила за збавочокъ, переляла зъ него молокѡ до судины въ полици и якъ молоденька серна побѣгла до дому.

А Анна припала зъ тиха до вѡконця, глянула еще разъ за дѣвчатемъ, вѡстхнула изъ глубины сердца, розпростерла обѣ руки за нею тай заридала.

— О, хто жь тебе не полюбивъ бы, ты зѡронько ясна!

III.

Було, ахъ було,
Богдай ся минуло,
Лиха якъ моря;
Однакъ серденьку жаль, жаль!
Бо зъ дна моря того,
Брудного, глухого,
Выринавъ, мовъ ясна зоря,
Надежды рожевый кораль.

У.

На битомъ шляху, що веде изъ Львова черезъ Стрый до Угорщины, лежить мѣсточко Сколе надъ Опоромъ въ закѣтлинѣ, обнятой раменами Зелемени и Корчанки. Оно невеличке и глянувши зъ вершка, гадавъ бы ты, що его решетомъ прикрывешъ. Але въ нѣмъ днесъ народу якъ въ купинѣ муравлѣвъ: и Куртакѣвъ-верховинцѣвъ, и довгополыхъ Долинянъ, и Бляхѣвъ въ кострубатыхъ гуняхъ, и Лемкѣвъ зъ богородицами на плечахъ... А о сынахъ Израеля и не вспоминай! Божь-то Середопѣстный тыждень, а въ середопѣсте торговельный збѣръ въ Сколѣмъ, або, якъ то кажуть зъ нѣмецка, ярмарокъ. Днесъ второй день того збору и сякій-такій забирае ся домѣвъ на всѣ стороны. По улицяхъ мовъ бы замѣтавъ людьми за мѣсто. Тамъ иде торопливый газдикъ зъ ле-

мѣшемъ и кусняткомъ желѣза на плечахъ, а попри него ширенька мати зъ бубликами, катраникомъ и швабскими хустинами въ бесагахъ; тутъ шкандыбае старенька бабка зъ коротенькою люлькою въ зубахъ и зъ горцями въ рукавахъ чорненького сѣрачка, а за нею гарна молодичка зъ маленькими Дебрединьскими чобѣтками на руцѣ и чорною крысанею на завитѣй головѣ; тамъ зновѣ вде кѣлькохъ кметѣвъ въ маленькихъ однокѣнныхъ санчатахъ, мовѣ то въ черепочкахъ изъ волоского орѣха; а тутъ купка молодцѣвъ зъ дѣвчатами мчить по снѣгу то на коникахъ то пѣшки зъ подпоснымъ скрипкограемъ по переду, спѣваючи, подсакаючи, шуткуючи посполу, що ажъ воздухъ теплѣе.

Еще ранокъ. Сонечко ледви выкотилось изъ за Зелеменя, а по приулкахъ вже утихае, мовѣ бы вечерѣло. Але въ осередку мѣста еще шумить и гудить. Приступѣмъ ближше, може зъ кимъ стрѣтимось.

На обширнѣй ровени, застѣянѣй въ около самими жидѣвскими шинковнями, стоитъ величезна корчма, ратушемъ звана, одинѣсѣнъкѣй мурованый дѣмъ въ цѣломъ мѣсточку, знать скарбовый и зъ повѣйшихъ часѣвъ. Въ округъ той корчмы находятъ ся самѣй крамницѣ въ узкихъ маленькихъ комнатахъ, примурованыхъ до стѣнъ. Въ крамницяхъ всяка всячина: сѣль, ходаки, желѣзе, куч-

мы, крысанѣ, женскій лелѣтки и инше надѣбе всѣлякого рода.

Въ ратуши видко три комнаты. Одна зъ нихъ величезна, мовь паньска воларня, и якъ въ воларни мервы и смѣтя въ нѣй достаткомъ. Середь комнаты стоятъ величезнѣ столы, въ около нихъ лавицѣ. На столахъ лежать купками бесаги, той майже необходимый товаришь верховинця въ дорозѣ, а въ бесагахъ всѣ потребности, якими знадобивъ ихъ вчерашнѣй ярмарокъ Скольскѣй. Кромѣ тыхъ столѣвъ и лавицъ не знайдешъ въ той величезнѣй комнатѣ иншого домового знаяря, лишь еще одинѣсвѣнкѣй такъ зовимый „шинквасъ“, въ кутику при дверехъ старанно закраткованный. На томъ шинквасѣ стоятъ рядомъ всѣ шинкарскѣй блестящѣй и шкляннѣй посудки, вѣдъ наибѣльшого до наименшого, а передъ ними кѣлька фляшокъ зъ останками заправленой горѣвки всякого приманчивого цвѣту. Побѣчь пѣдъ стѣною стоитъ на пѣднѣжу спора бочка зъ пищкомъ, вже геть-геть въ сторону до чопа нахилена, а по надъ все то красуесь, якъ чорный орель надъ пристоломъ, поважный жидъ, Мошко Куммертростъ, головный арендаторъ пропинацѣйного права на двацять чотыри сель и одно мѣсточко. Оперши ся лѣвою рукою на нахилену бочку, а правою погладжуочи сиву свою бороду, позирае по комнатѣ думно и зъ вдоволенемъ, мовь той витязъ-воєвода по коли сто-

ченой битвы, спершись на побѣдоносную свою гетманьскую булаву, и подкручуе поважно вусъ своѣй загоныстѣй.

Въ комнатѣ людей еще доволѣ и шуму та галасу не мало. Однѣ стогнуть, другѣ проклинають, тамъ еще зѣ купцемъ обчисляютъ ся, тутъ зѣ мошенкою; тамъ жѣнка вадить ся зѣ своимъ чоловікомъ, а въ кутику пѣдъ стѣною хтось пѣднѣсь ся изъ берлога, протягнувъ ся якъ струна, таѣ запѣявъ, зѣваючи на все горло, истно якъ когутъ на плотѣ. Вже „мале“ зѣ рѣдка ходить, бѣльше еседець... словомъ, не суть тутъ вже Венецѣѣ запусты, але скорше попразенѣ на Кальваріи. Хто обночовавъ ся, той на ново рахуєсь зѣ совѣстію и бурмотить гнѣвно.

Въ вторѣй комнатѣ, маленько меншѣй якъ шерша и заосмотренѣй въ меншѣй вѣконця зѣ желѣзными кратами, находятъ ся вже не люде, а иншѣй зысковый матеріалѣ. Тамъ витають насѣ величезнѣй засѣвки, а въ нихъ купы грибѣвъ, кмену, повѣсма, щетины, а по-при нихъ брындзя въ бербеницяхъ и всяке инше богатство верховины. Изъ той комнаты вандрують грибы до Петербурга, кмень до Парижа, повѣсмо до Дрездна, щетина до Венеціи, лише одна брындзя приостае ся для насѣ Галичанѣ, и то вже въ сусѣдскѣмъ Синевѣдску, у тамошнихъ Бойкѣвъ, а зѣ тыми вандруе по цѣлѣй Галичинѣ.

Загляньмо (еще до третой комнаты, щоби доповнити собѣ образецъ того Кальварійского попраздника. Она лежитъ на противнѣмъ углу ратуша и въ бѣльшѣмъ затиши. Но яка-жь тамъ нечаянна буря вертепѣла въ нѣй минушой ночи! Чи баба Язя весѣле сиравляла?.. Поперевертаніи крѣсла, порозсуваніи столы, порозмѣтована одежда, на помостѣ побитого шкла и картъ мовь бы насѣявъ, по всѣхъ кутахъ порожній бутельки, а на трехъ широкихъ якъ засѣки постеляхъ лежать по два и по три гей бы панки, то зѣ грѣзными то зѣ зальотными вусами, въ жидѣвскихъ бебехахъ, и якійсь обѣдренець на софѣ. Они всѣ спять и знать спять сномъ справедливыхъ, бо храпятъ грѣмко и до ладу, а обѣдренець на софѣ сапить особнякомъ якъ мѣхъ ковальскій. Часами тѣлько озвуть ся слова: ва-банкъ!... чотыри тузы!... еще одна пяточка!... гей панове, обманъ!... цигань ств!.. выбовтаніи въ судорожнѣмъ снѣ.

Ану-жь побудѣмъ ихъ!... Ба нѣтъ, идѣмъ дальше, бо може бы и завстыдались, особливо...

Власне вѣдчиняе Мошко еще одну комнату, а властиво вертепъ, котрого изъ двора и послѣдити не було можна, и зажигае свѣчку, бо въ тѣмъ вертепѣ нѣ вѣконъ нѣ шпары. Ёсть то зброєвий магазинъ непобѣдимого гетмана надъ двайцять чотырма селами, мѣсточкомъ и сусѣдскими областями Берегского и Мармороского комитата

на Угорщинѣ. Есть то копальня золота избранныхъ дѣтей Израеля, а погибель бѣднаго нашего сельскаго и маломѣщанскаго народа. Куфа побѣчь куфы стоятъ на дубовыхъ пѣдвалинахъ якъ гарматы на ляфетахъ, дыхаючи погибелею. Отъ и теперъ наливає бородачый гетманъ изъ одной куфы батеріи меншого калибру, щобъ вѣдослати ихъ за Бескиды на стратегичнѣй позиціи для совершеннаго пѣдбою вѣльводумныхъ Бляхѣвъ.

Не лишаймо сего вертепа. Тамъ на улицѣ якійсь крикъ коло керничнаго журавля. Збѣгають ся люде; кажутъ, що якась дитина упала въ кервицю... Коло кервиць истинно лишь зъ двохъ бокѣвъ стерчить изъ землѣ по одной досчинѣ, решта цимбрины цѣлкомъ обломана; а тамъ, где она облетѣла, намерзъ изъ набрызкѣвъ воды ховзкій горбочокъ. Несутъ зъ поблизкаго дому драбину, але она не досягае. Чимъ разъ бѣльше збѣговиско людей. Крикъ, зойкъ взмагае ся, але зъ крикомъ и непоряднѣсть. Въ тѣмъ надбѣгае якійсь молодець въ куртенькѣмъ кожушку безъ рукавѣвъ (друшлякъ названѣмъ), розтисъ сильною рукою людей, споглянувъ орлинымъ окомъ на дно колоды. ухвативъ за жердь вѣдъ журавля, у котромъ ключка була вѣдломана и лишь мотузокъ висѣвъ, заустивъ еѣ въ кервицю и попробовавши медвежу свою силу на ужевцѣ вѣдъ журавля, на котрой жердь висѣла, поглянувъ на двохъ верхо-



За другу хвилю выдранавъ ся и удалый легинь изъ
керицъ якъ кѣтъ горь жердію (до стор. 40).

винцьвѣ, що біля цимбрини стояли.

— Братця, держѣть! — крикнувъ до нихъ и якъ стої спустивъ ся долѣ жердію на дво колодязи.

Що и якъ тамъ на двѣ колодязи дѣяло ся, не знаємъ; але знать она не була глибока и ангель Божій стороживъ якъ звичайно дитя вѣдъ пропасти, бо за малу хвилию вытягли оніи два верховинць пяти- чи шестилѣтного хлопчину, мовь-бы якесь панятко въ теплѣй дорогѣй одежинѣ, живого и цѣлого зъ колодязи и обвинвши скоренько цѣлого въ кожухъ, понесли бѣгцемъ на стрѣчу якоись панѣ, що ридаючи бѣгла простоволоса до колодязи.

За другу хвилию выдрапавъ ся и удалый легинь изъ керницѣ якъ кѣтъ горѣ жердію, схопивъ зъ плечей Синевѣдского Бойка угорску дергу, обвинвъ ся нею и якъ стрѣла полетѣвъ въ тую-жъ саму сторону за ними.

Въ сторонѣ, куды несено уратованого хлопчину, стерчить щось гей-бы старинна башта, а въ баштѣ широка брама стоить отворомъ За брамою стелить ся обширный теремъ, товстымъ муромъ округъ обведеный, въ котрѣмъ находятъ ся нарочно придѣланіи отворы, знать для ручницъ до обороны, подѣбніи до тыхъ, що чорнѣють ся и на баштѣ. Середъ терема стоить дѣмъ великости одного ратуша, але значно высшій и зъ присѣнками на

около. Есть то двѣрь паньскій, замкомъ званый. Не подобае вѣнъ на палату великоможныхъ, але давнѣйшими часами перебували тутъ не одно лѣто члены славной богатои и богатырской родины князѣвъ Острогскихъ, поборникѣвъ православія, котрыхъ имена до нынѣ приукрашаютъ памятники Ставропигійского братства у Львовѣ и зъ котрыхъ послѣдній Іоаннъ, що перекинувъ ся, ачейже за достоинство Кракѣвского воеводы, на латиньскій обрядъ и на Поляка, бувъ и послѣднимъ властителемъ дѣдичныхъ дѣбръ князѣвъ Острогскихъ, котрѣ тягнули ся широкою полосою вѣдъ Скѣльщины майже непрорывно черезъ всю Галичину и Волинь ажъ до мѣста Острога, где була ихъ столиця.

Днесъ той неоказалый але привѣтливый будынокъ зъ своимъ тихимъ усторонемъ назначенъ до иншого ужитку. Надъ дверми головного входу висить таблица на стѣнѣ, на таблицѣ находить ся гербъ днешнихъ властителѣвъ Тухольщины, пѣв третя креста, точнѣсьенько такій, якимъ значать ся сѣльнй выробы на Болехѣвскѣй бани, а вѣ-около креста видно надпись швабахскими буквами вышисану: *Skoler herrschaftliches Mandatariaat*.

Заразъ при входѣ находить ся обширна комната о трехъ невеликихъ вѣконцяхъ, а вѣ комнатѣ сидить якійсь объёмистый панокъ вѣ поручовѣмъ вѣрслѣ, приодѣтый шляфрокомъ знать изъ турецкой материн, бо червена якъ кровь и вѣ партицѣ

всякими яскравими барвами приукрашена. На головѣ панка висить недбало округла шапочка изъ синявого аксамиту, вышивана сръберными шну-рочками; на ногахъ видко жовтї сапѣжки изъ сафіяну въ родѣ мештѣвъ, а при ногахъ стоить червена люлька, мабуть изъ самого Стамбулу, бѣ краями золочена и на сяжнистѣмъ цыбуху зъ величезнымъ бурштыновымъ пыщикомъ и зъ мошонкою, такожь червеною, дрѣбными лелѣтками зъ-густа нашитою.

Сидить и дрѣмає. опершись на невеликій столъ зъ приставною поличкою въ передѣлку. На столѣ лежить обѣемиста книга и множество актѣвъ въ ладѣ и неладѣ, то середѣ столика, то въ закамаркахъ приставки порозмѣтованыхъ. Побѣчь стола стоить сяжниста дубова шафа зъ дверцятами до половицѣ шклянными, а зъ поза шкляннихъ вѣконѣ выглядятъ стосы попереязованыхъ урядовыхъ писемъ зъ пѣдданьчими, доминикальными, политичными, полиційными, податковыми, конскрипційными, ассентирунковыми, судебными, карными, шупасными, опѣкунчими, рахунковыми и Богъ вѣсть якими еще пересправами, накоплеными вѣдѣ лѣтъ пятьдесяти.

Глянувши на тїи стосы актѣвъ, протоколѣвъ, на тїи пересправы въ всякихъ галузяхъ областного управленя и дѣловодства, глянувши на поважну особу, шо задрѣмала знать зъ утомленя

вѣдъ обезсиляющою духовою труда, глянувши на его поранну одежду, на его насупленій мовъ яка грѣзна хмара густій брови, на залички (бакенбарды) тїи, що якъ напушеній причуйки у совы густымъ темрявымъ лѣсомъ двѣ части лица его покрывають, глянувши на выжнїи уста, позбавленїи природнои своєї окрасы, и на тую выбриту бороду, чисту якъ колѣно, ты не вагавъ бы ся ставити закладъ, що находишь ся въ канцелярїи всѣхъ державныхъ справъ мініатурного нѣмецкого княжества „во время оно“ и що стоишь зъ довжымъ смиренемъ передъ его дрѣмлючимъ министромъ еслибъ ты прислѣпивъ бувъ оную надпись надъ входовыми дверми и вразъ не замѣтивъ, що верхъ оной шафы лежитъ еще спора книжка зъ надписею: *Der Mandatar und Polizei-Richter* Совиньского, *Bajki Krasickiego* и *Rozmaitości* зъ редакціи *I. H. Каминьского* и *Никалаевича*, що на стѣнѣ надъ столомъ висить образъ потопающою *Понятовского*, що на противной сторонѣ находятъ ся розпятїи широкїи оленевїи роги, а на нихъ кѣлька ручницъ, мысливскїи рѣгъ, борсукова торба зъ ладѣвницями и зелена бурка зъ крысавею, убраною въ павлянїи и когутовїи хвосты, а дальше въ кутику нагайка на сарѣинскїи лабѣ, три пары желѣзъ на людскїи руки и ноги и спорый енопокъ зѣвялыхъ палиць орѣшника, тая грѣзна булава галицкого мандатора.

И такъ стоимо передъ лицомъ одного зъ тыхъ чиновникѡвъ галицкои шляхты, котрыхъ власть, якъ знаемо, въ сороковыхъ годахъ уже укѡнчилась, але память о нихъ довго-довго пѡзѡстане.

Придивѣмъ ся передовому зъ тыхъ лицъ, управителю двацять чотырма селами и однимъ мѣсточкомъ. Оно стоить труда.

Кажуть люде, що кожде лице есть грамота, на котрѡй выписане все то, чимъ навипѣло сердце, якъ тая вывѣска надъ крамомъ, що свѣту голоситъ, чимъ купецъ торгуе. И не дурно кажутъ. Природа цѣхуе свои дѣла то бѡльшими то меньшими черенками, але всегда одною азбукою. Глянь на лице и укладъ хитрого чоловѣка, а найдешъ въ нѣмъ напевно подобу ласа, у проворного лизуна подобу тихого котика, гордый дуракъ надутый якъ индыкъ, пышна дама похожа на глуповату паву, чекотлива на сороку, дурновата на гуску, а блаженъка терпелива на бѣленьку ягничку и т. д.

Такъ любопытно було бы узнати, чія подоба вырѣзалась на лицѣ и укладѣ нашего пана мандатора. Але вѡнъ дрѣмае, а сонъ то присѣнокъ смерти, а смерть гладить и затирае всѣ буквы на чоловѣчѡй грамотѣ, якъ борона всѣ скибы на заоранѡй левадѣ. Однакъ по высокѡмъ его чолѣ и его морщинахъ, по тыхъ двоухъ бѡчныхъ прогалинахъ, що горѣ головою мовъ два загоны глубоко

въ лѣсъ загнали ся, по тыхъ трехъ бороздахъ, що протяглись долѣ чоломъ ажъ до осады выдатного носа и зѣ поперечными морщинами правильнымъ угломъ зливають ся, а въ кѣнци по тыхъ двохъ горбочкахъ надъ очима, що дѣлать брови на двѣ темнѣ дуги, можна смѣло дорозумѣватись, що на той буйнѣй левадѣ орали, казавъ бы я, и плугъ и безроги, або иншими словами, що той чоловѣкъ не одну горячу перейшовъ школу. Але чимъ сердце въ той школѣ накипѣло, того на спячѣмъ не опѣзнати.!

Но цить... щось дзвонить, мовь-бы дзѣночокъ у санчатѣ. Хтось заѣжджае, гей бы вѣйсковый, гей-бы панокъ, опуганый въ вѣвчуру зѣ урядовою шапочкою на головѣ. Станувъ конемъ передъ входомъ. Кѣнь потрясъ собѣю, дзѣночокъ у санчатѣ задзвонивъ сильнѣйше и нашъ панъ пробудивъ ся.

Отъ и вставъ. протягнувъ ся, ухвативъ обѣ-ручь за голову, пѣдслухавъ хвильку, понѣсъ ся до вѣкна и въ той хвили вырѣзались на его грамотѣ майже троякѣ черты, подоба лиса, яструба и кота.

— А, то лядсдрагонъ Вавра! — озвавъ ся нашъ панокъ, вѣдходячи вѣдъ вѣкна. Не знати, но що его чортъ сюды несе! Певно за податками... О, побивъ бы васъ грѣмъ ясный, ярмарковѣ неробы, и тебе, проклятый . . . ! Чимъ теперъ залатати дѣру? Не лѣпше то було завезти податки передъ

середопѣствѣмъ Нѣмцеви до касы и не пробовати на ново слѣпого карточного щастя?! А днешній староста то не давнѣйша ческа бабуня зъ колачемъ въ рукахъ, але то кривый Нѣмецъ, Мильбахеръ, що хлопови пшеницю меле, а мандаторови вязы крутить. Кадзю, Кадзю, коли ты помудрѣешь? ..

— И щожъ то такъ страшного, зашептавъ но хвили зъ тиха — що я програвъ триста золотыхъ зъ податковыхъ грошей? Тажъ се менѣ не першина; на се у мене якійсь суть глудзы въ черепѣ тай въ носѣ табака. Ой, чорта зѣшь, кривый Нѣмче, Млынѣвко, закимъ мене похопишь на свои лотоки...

Помуркотѣвъ еще щось зъ тихонька, ухопивъ за дзвѣнокъ, що стоявъ на столику, покликавъ на служальця и почавъ перевертати письма.

Тымчасомъ выкарабкавъ ся и ляндсдрагонъ изъ санѣкъ, подавъ поводы до рукъ надбѣгшого шилицая въ ходакахъ зъ гербовымъ ремнемъ черезъ плече, на котрѣмъ щось висѣло въ родѣ шаблѣ, знявъ зъ себе шкѣряну торбу зъ депешами, повѣсивъ вѣвчуру на кѣлокъ въ сѣняхъ, запукавъ и увѣйшовъ до канцелярии пана мандатора, а тужъ за нимъ и служалець, верховинскій легинь, а чейже нашъ давный знакомецъ.

— А витайте, пане Вавра! Щожъ васъ пригнало въ нашѣ голоднѣ горы? Чи здоровъ великоможный панъ староста? О, чесна то душа, ро-

зумыный, благородный сторожь святыхъ австрійскихъ законѡвъ! Не дармо вынѣсь его милостивѣйшій нашъ Монарха на достоинство надворного совѣтника. Такихъ, о такихъ мужей требуе нашъ бѣдный здоптаный нарѡдъ.

— Звольте приняти депеши и подписати рецписелу книжку озвавъ ся лядсдрагонъ студено — и прошу означити менѣ яке притуловище и теплу стайню для коня, бо я може буду принужденъ якійсь день задержатись въ Сколѣмъ.

— Тымъ милѣйше, пане Вавра! Станція буде у мене и для коня найде ся тепле мѣсце. Проданъ, заведешъ коня до стайнѣ и будешъ уважати, щобы его пильновано якъ мои власнї! Накажешъ огрѣти покоикъ, що коло касы, для пана лядсдрагона, а самъ прийдешъ сейчасъ сюды!

— Станцію приймаю вѡдразивъ сухо лядсдрагонъ и кѡнь мѡй, думаю, буде вдоволенъ; але нехай вамъ, пане, не буде гнѣвно, если я самъ его обходити буду, бо кѡнь есть цѣсарскїй и я самъ отвѣчаю за его выгоду...

Сказавъ и выйшовъ, сховавши книжку подписану въ торбу, а за нимъ выйшовъ и Проданъ, той самъ Проданъ, за котрымъ тужитъ старенька мати въ Рожанцѣ, а може, а може... хто еще бѡльше.

Ого, якъ зъ горда вѡдворкуе тая ческа собака! — почавъ панъ мандаторъ зъ тиха. — Я не омыливъ ся и вѡнъ бачу добре знае, якимъ

вѣвъ посломъ до мене. „Станцію приймаю“... Ахъ, пропавъ бы ты, заволоко!... Але дарма, треба и таке приймати, бо то заушникъ кривого Нѣмця, а той умѣ накрутити вязы. Алежь загляньмо, що въ тыхъ депешахъ...

Розложивъ печать, вынявъ зъ обертки жмить шаперѳвъ и почавъ пересмотрювати.

Отъ и маєшь! Попище зновъ домагаєся школы, а циркуль повелѣває пѳддержувати его доконечно. Хиба-бы я одурѣвъ!... На що хлопови школы? Може, щобы научивъ ся суплику писати на мене, ворохобити громады, непокоити власти, деморализовати рускій поцтивый людокъ?... Плугъ, цѣпъ, коса... се для него школа, а учитель... зѳвьялый снѳпъ, що тамъ стоить въ кутѣ. О, еще разъ кажу: хиба-бы я одурѣвъ!...

— Тутъ зновъ доносить якійсь безыменний мажибрѣда, що въ Скѳльщинѣ по корчмахъ самѣсѣвнѣкй жида сидять на арендахъ. То ложъ безстыдна! Цѣлу пропинапю Скѳльского скарбу держить контрактомъ Нѣмецъ, християнинъ, а такому евобѳдно поставити собѣ за шинкаря, кого собѣ полюбить, жида, турка, татарина, або и самого дѣдъчого москаля зѣ-пѳдъ Калуги. Правда, що Нѣмецъ куплений, але хто тоє докаже? О, вѳдъ той чемерицѣ мандаторска не заболить голова! Маршь въ кутъ!...

— Тутъ опять суплика. Верховина жалует



— Пана, не бий, боГвѣддамъ ! Я всему не виненъ..
(до стор. 56).

ся, що я велѣвъ въ осени вышутровати рынокъ въ Сколѣмъ и дорогу до замку на рахунокъ шарварковой повинности, а кривый Нѣмецъ власноручнымъ указомъ повелѣвае оправдати ся за тую, якъ называе, безправну даремщину. Якъ то безправну?... Чижь не належало то вже давно изъ самыхъ полиційныхъ взглядовъ здѣлати? Чижь доминикальный скарбъ есть обовязаный робити всѣ выгоды для своихъ пѣдданныхъ? Чижь не лучше, що верховинець, мудь. буде собѣ проходжуватись якъ панъ вѣдъ крамницѣ до крамницѣ, вѣдъ корчмы до корчмы въ сухихъ ходакахъ, якъ въ болотѣ по колѣна? Пропавъ бы! Тажь то здѣлано для добра его якъ и цѣлого краю, а мѣсто похвалы еще оправдатись кажутъ! Чи то не чиста напасть?...

— Ну, вотъ и тоѣ, чога обавлявъ ся я.. Пишуть по нѣмецки: „Посылае ся карного высланика въ дѣмъ мандатора домини Скѣльскомъ зъ означенемъ кары двохъ злр. конвенційной монеты за каждый день, доки весь пѣврѣчный податокъ за текучій рѣкъ изъ пѣдданныхъ волостей до ц. к. циркулярной Стрыйской касы зложеный не буде. Вразѣ зѣ вѣдставою тыхъ рустикальныхъ податковъ мае доминикальный рѣпрезентантъ тыхъ волостей зѣ обрахунковыми дотычными книгами до ц. к. начальника Стрыйского обводу особисто ставити ся. Мильбахеръ.“

— Отже-жь мене вхопивъ за вязы кривоногій! Майже третя часть газдѣвъ зложила весь цѣлорѣчний податокъ наразъ, я кожного зъ нихъ за квитовавъ въ рахунковыхъ юкстахъ. Надвышку я выпожичивъ жидамъ на три мѣсяцъ за красный пожди, а проклятый Нѣмецъ каже собѣ предклати рахункові книги! То разъ штудерь, мовь-бы его родивъ мандаторъ... Але не удашь, пане старосто! У мене шия не угнесь такъ легко, не то щобы ты скрутивъ єв якъ воробцеви. Кагаль жидѣвскій тому дасть рады. Зъ жидомъ. . зъ жидомъ до смерти!

— А нужь дальше. Славно! Victoria, мосцѣ пане! Бранка, ассентирунокъ, и то еще передъ великодними святами! Побѣда наша! Треба скорѣйше дати знакъ Абрамкови, щобъ залудивъ изъ-за Бескида якихъ пейсатыхъ волоцюгъ, уцѣкинерѣвъ и иншого бездомного жидѣвского мотлоху, способного пѣдъ мѣру, а я вже буду знати, що зробити зъ тымъ фантомъ. Не дармо Фредро въ своимъ „Судъ остаточнѣмъ“ вложивъ въ уста всемирного своего судіи тѣи характеристичнѣи слова :

Nic ja tu nie mam na wzglądzie,
Czy komu braknie czy zbędzie,
Byle suma była cała!

Знать добре придививъ ся славутнѣи системѣ Метерниха, того надворного вѣденського божка, и по-

дивляючи високу его мудрѣсть, завзявъ ся увѣрити наивныхъ Галичанъ, що навѣтъ и на небесахъ точнѣснѣнько така сама цвите засада.

Загляньмо еще до двоухъ актѣвъ! Отъ тобѣ.. зновъ жалоба. Ахъ, проклята моя служба! Не вдоволишь, не догодишь, хотяйбы ты бувъ вѣрнымъ якъ песь, працювавъ якъ вѣлъ и еще до того присвоивъ собѣ натуру оглядного кота, хитрого лиса и быстрокрылого сокола.

— Двомъ панамъ я служу, котрѣ въ застѣнкахъ враждуютъ зъ собою, якъ кѣтъ зъ собакою, хотяй передъ свѣтомъ того не указуютъ. Оба они поставили мене рѣкъ бы я за вѣвчаря до турмы овецъ. Оденъ давъ менѣ кусникъ хлѣба и ножицѣ въ торбу тай каже: „Если хочешь хлѣбъ мѣй ѣсти, то паси и дбай лишь за руно, а за дѣйло байдуже, бо тебе сейчасъ нажену“. А другій давъ менѣ костуръ и дѣйницю въ руки тай каже грѣзно: „Паси и дѣй до цыкерки, а вѣвцѣ не обголюй, бо тебе зъ торбою пуцу“. Исусе Христе. Ты имовѣрно бувъ мандаторомъ въ Назаретѣ, коли выказавъ тую святу правду, що двомъ панамъ служити не можна! Нѣмцѣ фильзофы ачейже того не читали, коли мандаторѣвъ клали. Отъ жалуютъ ся громады за тое, що я въ осени велѣвъ зафантовати и спродати кѣлька хвостѣвъ за корчемнѣ довги. Я дбавъ за паньске руно, а тутъ законъ говорить, що такіи довги выше двоухъ злр. безвзгляд-

но пропасти повинні. Якъ-же менѣ вылѣзти изъ тои матнѣ и не продерти дѣры?... Стой, не журись! Тажъ ты подпіравъ шинквасъ, а якійсь московскій прапорщикъ кленесь на царя батюшку, що въ присѣнкахъ неба стрѣтивъ праотца Авраама истно за шинквасомъ, коли ишовъ воздухами зъ докладомъ до божества; тожъ єго праправнуки на безпечно такъ зашоломять головы дурныхъ гоївъ, що тїи выпустять мене изъ матнѣ власными руками О брата мандаторѣвъ, бодай вы вѣковали!

А сежъ що? — почавъ дальше нашъ панокъ, перевертаючи послѣднимъ актомъ. — Чи чортъ зъ двома рѣжками влѣзъ въ того попа? И задевунціовавъ мене за Продана Наливайка и обгравъ мене минувшой ночи.. О, того я не дарую! Местъ, местъ на всѣхъ тыхъ алелуйкѣвъ до самой смерти! Подъ шапку зъ тымъ письмомъ, щобъ не вывѣтрѣло зъ головы!

И захопивъ сердито стару боброву шапку, що у края стола лежала, и почавъ обертати нею зъ задивомъ

— А тожъ яка клапаня? Тажъ то шапка не моя! Моя була новѣсѣнька, куплена вчера, а то дрань, опудъ на воробцѣ Зъ-вѣдки взяла ся она на моимъ столѣ?... Ха, ха, ха, ха! Тажъ то той самый берликъ, що ты надъ райкомъ знявъ єму изъ головы и поставивъ свою рогативку въ додатокъ до 10 злр. на чотыри асы, и що такъ

много надѣлало смѣху... Побожві руки загарбали и грошѣ и шапку, вѣнчаючи мене глумно чудравымъ тымъ берликомъ. То вже за много! Хябабы я не живѣ, щобы я тобѣ не пощивавъ твои дѣдчї роги. Но якъ?... Га, щось блысло въ моѣй головѣ! Вѣнъ выбравъ ся до Стрыя и не верне ажъ завтра на пѣчь. Попадая благенька якъ ягничка, а дуренька собѣ; але попова кабза пѣдъ еи зарядомъ. Ключка найде ся. а доказомъ, що превелебный панъ отецъ наказали выплатити на руки мого вѣрника 300 злр., буде для слѣпой людини отъ той неощѣнимый бобровый берликъ. Victoria!

Але що зробити зъ Проданомъ? Менѣ того хлопчища жаль, бо черезъ тыхъ пѣть ведѣль перековавъ ся я, що вѣрнѣйшого не найдешъ на верховинѣ, и я добре знаю, що лишь пѣдла клевета загнала его въ мои руки. Но щожъ, оный богачикъ заплативъ, а до того еще и проклятый попище мене обжалувавъ. Если того легиня пущу на волю, то моя повага упаде якъ черепъ зъ полицѣ. Нѣтъ, нѣтъ, того я не допущу; Продавъ мусить пасти на жертвенну колоду. Бунтъ на верховинѣ не давно усмирень, предъохороннї мѣры заострено. Саме пѣдозрѣне выкликаня нового бунту выстарчить, щобъ его всадити въ камашѣ. Дарма!...

— Але чого жъ вѣнъ такъ довго пиняе коло тои ческой надутои ропухи? Та отъ и есть...

— Хлопе! — почавъ мандаторъ до поверта

ючого молодця. — Ты пойдешь назадъ до арешту, и то сейчасъ...

Якъ ваша воля, панцю! Але бодай скажѣть менѣ, за що вы мене вже пять недѣль тутъ держите якъ якого злодѣя?

— Мовчи, бо ты не въ корчмѣ, а въ канцеляріи! И на тѣмъ не конецъ. Найдальше позавтра пойдешь зъ лядсдрагономъ до Стрыя. Що тамъ зъ тобою стане ся, не знаю; для того перекажи родинѣ, бо хто вѣсть, чи повернешь домѡвъ!

Ити то ити. Терпень, спасень. У мене всеи родины одна старенька мати, и зъ тою я попрашавъ ся, лишаючи вещасну на Бога и добрыхъ людей. Але шануючи пресвѣтлу канцелярію и васъ, великоможный пане, я хотѣвъ бы таки знати, за що вы завзялись выгнати мене изъ села?

Бачу, мудь хоче урядника на протоколь брати... Се есть однимъ словомъ супротивлене... вода на мѡй млынѣ. За то, що ты бунтѡвникъ!

— Панцю, то неправда!

Бо ты бакунярь!

— И то неправда!

Бо ты наставлявъ желѣза на своего товариша, щобъ помстити ся!

— И то, панцю, брехня!

— Що ты важишь ся менѣ казати, що се брехня, и то кажешь тутъ на тѣмъ мѣсци, въ пресвѣтлѡй канцеляріи? — загремѣвъ мандаторѣ

и ударивъ молодця въ тварь, що той захитавъ ся пѣдъ стѣну.

— Пане, не бий, бо вѣддамъ! Я всему не виненъ! — скричавъ Проданъ, приступаючи ближе.

— А ты, верховиньска гадино промѣниста! До протоколу при ляндсдрагонѣ Вавра! — заревѣвъ мандаторъ, усмѣхаючись въ души, и суливъ ся до дверей.

Але въ тѣй самѣй хвили вбѣгае маленькій хлопчина зъ лицемъ якъ яблочко румянымъ и хватаетъ ся обома руками Продана.

— Татку, татку, не бий! лебедить зъ плачемъ. — Проданъ тому не виненъ, що я упавъ въ колодязь...

— Якъ то, що? Ты упавъ въ колодязь? Где, коли? — озвавъ ся отецъ и становъ стовпомъ, позираючи то на сына то на арештанта.

Я все сказавъ бы, татку, если не повѣшь маменцѣ, бо маменька хотѣла бы, чтобы ты о тѣмъ не довѣдавъ ся...

— О не бѣй ся, мѣй соколику, я тебе не зраджу, лишь скоренько кажи!

— Ото такъ було! — почавъ хлопчина, цѣлуячи вѣтця по рукахъ. Менѣ мама дала днесъ рано три крайцары на цукорки. Я захопивъ за капелюшокъ, що ты менѣ, татку, купивъ вчера, заглянувъ до канцеляріи, увидѣвъ, що татко дрѣмае, та дайже до мѣста. Коло Двойры повѣявъ



— Ну, то махай вътрами! — вѣдповѣвъ мандаторъ
сердито, ухонивъ за обшѣвку и верхъ нимъ за дверь
(до стор. 62).

сильный вѣтеръ, зѣрвавъ менѣ крысаню зъ головы и замоловъ нею ажъ надъ самъ крайчикъ Двойриной колодязи. Я побѣгъ и хотѣвъ чимъ скорше ухопити крысаню. Але тамъ було дуже ховзко. Я пѣрвавъ за жердъ вѣдъ журавля, нахиливъ ся по капелюшокъ, поховзъ ся тай бухъ зъ жердкою въ воду. Жердка вырвалась менѣ зъ рукъ и я бувъ бы напевно утопивъ ся, если бы не Проданъ...

— Господи, що за нещастѣ! скрикнувъ мандаторъ, заломивши руки. — Скажи-жь менѣ, якъ вѣнъ тебе выратовавъ, бо тая колодязь бачу глубока? — запытавъ дальше, хватаючи хлопчину на руки.

Ой глубока. татку, дуже глубока! И я не знаю, якъ я хопивъ ся руками за шпары, що помежи камѣня поробились, бо я заверъ бувъ зъ головою въ воду.

— И дуже ты ударивъ ся? Не болятъ тебе голова?

— Нѣ, татку, не болятъ, бо я не ударивъ ся. Але я дуже перелякъ ся и не отямивъ ся ажъ тогды, якъ учувъ голосъ Продана у колодязи.

И якъ-же вѣнъ тебе вытягнувъ? Чи памятаешъ тое?

— О, добре паматаю, бо я тогды вже не боявъ ся, якъ узрѣвъ Продана коло себе. Вѣнъ спустивъ ся долѣ жердію до мене, знявъ изъ себе друшлякъ, пѣднѣсь мене зъ воды, захавъ мой

руки въ пѣхи, протягнувъ туда той шнурокъ, що висѣвъ на жерди, привязавъ мене, наказавъ сильно держати ся патыка, крикнувъ „тягнѣть!“ и мене вытягли. О, я и то тямлю, що я бувъ такъ ухвативъ ся его, коли мене вытягнувъ зъ воды, що мы мало оба не попадали въ воду. Але на чѣмъ вѣнъ стоявъ. того вже не знаю. Татку мѣй солодкій, не бий его, вѣнъ нѣчого не виненъ!

Сыноньку мѣй, успокоѣй ся! Я за що иншого розсердивъ ся на Продава. О кобы ты знавъ, яку струну порушивъ ты въ моѣй совѣсти.. Нѣхто не вивенъ, нѣхто, тѣлько одинѣсьнѣко твоѣй верядивый отецъ, сторожъ порядку, житя, здоровья, мастку, чести. Але ты еще малый, ты того не повимаешь. И богдайбы ты нѣколи не зазнавъ звукѣвъ той пекольной внутренней сурмы, що зовется розкаянемъ... але ты еще дрожишь, хлопче, кобы ты лишъ не захоровавъ! Иди до матери и кажи, чтобы тобѣ зварили ромину. А я тутъ еще зъ Продавомъ поговорю ..

И поцѣловавъ хлопчину и вѣдпровадивъ до дверей.

— Чесный молодец! — почавъ зъ тиха, обернувшись до нашего верховинця. — Я тебе скривдивъ, ба хотѣвъ еще бѣльшу кривду нанести на твою голову. Чимъ же я маю нагородити тобѣ, чтобы зняти камѣнь зъ моихъ грудей?

— Панцю, я не жадаю нагороды. Вы здѣла-

ли свое, а я мое; якъ хто що любить. Впрочемъ ваша добра панѣ подяковала менѣ зъ слезами въ очахъ за тое, що я троха намочивъ ся; а се у мене старше якъ грошъ...

— Слухай, Продане! — почавъ дальшо мандаторъ, трохи огърченый. — Я знаю, що ты верховинець и дивишь ся зъ-высока, якъ зъ верхка смереки. Але пѣдъ тою смерекою стоить твоя старенька мати. Она вже десять лѣтъ винна паньщину до скабу, а такого пѣдданого мае сварбъ право выгнати зъ грунту. Ты черезъ пять недѣль послуживъ менѣ, бо я изъ милосердія не хотѣвъ тебе держати ажъ до бранки въ арештѣ. За тое я вымажу твоѣй матери вю залеглу паньщину и не буду потягати еѣ до жадной скарбовой повинности, доки буде жити, а зъ днешнимъ днемъ пускаю и тебе на волю. Але то все еще мало...

— Пане великоможный! Коли вы такі для мене ласкаві, то позвольте менѣ зазвѣдати васъ за одну рѣчь, котра въ тѣй хвили дуже важна для мене!

— Говори!

— Скажѣть менѣ, умиленно васъ прошу: хто мене такъ злобиво оклеветавъ передъ вами? Бо я не думаю, щобы цѣсарска воля засудила мене за благу медвежу шкѣру на службу въ прокладахъ ..

— Ого, хто то тобѣ толковавъ цѣсарску во-

лю? — вѣдразивъ панъ мандаторъ гнѣвно, насупивши бровы — Чи старый пѣпъ, чи Кожанъ? Але то менѣ байдуже и знай, що за тебе доносивъ менѣ тайкомъ той самъ, котрый завзявъ ся выдерти тобѣ тую ягничку, що выплекалась зъ тобою. Але если не хочешъ клопоту, то мовчи, якъ прийдешъ домѡвъ!

— Панцю, теперъ я вже не пѣйду въ Рожанку.

— А чому?

— Бо правду сказавши, боюсь головництва.

— А може дало бы ся обернути воду на твоѣй млынѣ...

— На милованѣ нема силованя. Панцю, дайте менѣ правду на Угоршину! О мамко моя нещасна! — заривавъ при томъ сарака и покотивъ ся якъ пьяный къ вѣдвѣркамъ.

— Якъ тобѣ угодно! — вѣдворкнувъ панъ мандаторъ гнѣвно.

Усѣвъ до столика, написавъ пашпортъ, прибивъ печать и подумавши хвилию, приступивъ назадъ до молодця.

— Слухай, — каже — Продане! Я тебе собѣ подячивъ, чи не лишивъ бы ся ты у мене?

— И я полюбивъ ваше буйне орлятко, — отвѣтивъ на то Проданъ — а теперъ люблю еще больше. але извинѣть, панцю, я не вашъ слуга! Мене ведено якъ злодѣя черезъ цѣлу нашу верховину подъ вартою, а такой ганьбы верховинець

не годенъ забути Якій-же зъ мене бувъ бы вамъ слуга? Пустьъ мене, пане! Менѣ тутъ скучно, я зненавидѣвъ людей. Мѡй свѣтъ кошара, а то-варишь вѡвця!

— Ну, то махай зъ вѣтрами! — вѡдповѣвъ мавдаторъ сердито, кинувъ письмомъ до рукъ Продана, ухопивъ за обшѡвку и вергъ нимъ за дверѣ.

— Быдло тай быдло! — почавъ по хвили, проходжуючись по комнатѣ. — О вдячности або приклонности тамъ анѣ гадай! Я за далеко давъ ся увлечи чувствомъ для того гордошійки Менѣ треба було его нагнати назадъ вѣ глуть на терло якъ петруга и опять тизцемъ ловити, якъ збѣсить ся рыба Бо щожъ вѡнъ здѣлавъ такъ величезного для мене, щобъ передъ нимъ ударити такимъ низкимъ поклономъ?... Полѣзъ вѣ колодязь, привязавъ хлопця тай крикнувъ „тягнѣть!“ Отъ и цѣле его богатырство, вся его благородна жертва. Правда, вѡнъ конечно узнававъ мене за свого кривдителя-ворога и мавъ причину ненавидѣти мене, але вѡнъ полюбивъ мою дитину и за нею, не за мною, намочивъ собѣ троха ходаки... О, я баба, и конецъ! Добре хтось тамъ каже: Земля то улій, а люде то пчолы. Однѣ трудять ся мирно, бренять веселенько и збирають медокъ солодокъ и вощечокъ на свѣчку. Безъ нихъ свѣтъ загѡркъ бы и вырѣзались бы люде. У такихъ есть и розумъ и сердце на своимъ мѣсци. У другихъ

IV.

Просила-бъ я батенька, та не знаю;

Молила-бъ я братчика, та не маю;

Ой мати, мати, калиновый цвѣтъ,

За що менѣ вяжешъ вѣ тымъ нелюбомъ стѣтъ?

(Пѣснь народна).

Минула зима, минули великоднїя свята, настала Зелена недѣля Въ Рожанцѣ праздникъ. Еще зѣ noci наварено и напечено для гостенькѣвъ милыхъ. И по хатахъ чисто, гарно, и подвѣре замечено, а въ воротахъ и остѣшкахъ май. Куды глянешъ, всюды любо, и чимъ выше, тымъ красивѣше, бо тамъ зелень еще свѣжѣйша. А тамъ на самѣй Добошѣвцѣ, що въ село дивить ся, поглянь, брате, якїй Божїй рай!...

Яло зорѣти, а на синѣмъ небѣ анѣ хмарочки. Въ чистыхъ воздухахъ розливаеся неописана свѣжѣсть, а чарочки цвѣтѣвъ дышуть ненасытимымъ солодочкомъ. Зѣ востока выринула поранна зоря и усмѣхаючись дїямантнымъ личкомъ, купае весело въ блящачихъ росахъ срѣбернїи косы, а на западѣ котить ся задумчивый мѣсяць за горы, за море. Теплый легѣтъ подувае вѣдъ полудня и будить листочокъ, травичку вѣдъ сну; а дебры, яровы залягае холодный туманъ, сунешъ въ роздолы и боры и зливаеся въ тихе блѣде море. Вже



— Слухай, брате, вѣдь мои мести не заступитъ тебе анъ самъ мандаторъ! (до стор. 73.)

покрывъ все въ около, дѣсы, потоки и села и лишь сѣмъ и тамъ стерчать велиты Бескида поверхъ той мраки мовь острова зъ моря.

Тихо стало, казавъ бы я, якъ въ груди чоловіка въ хвили ожиданя. Часами лише продираєсь унйлий голосъ пѣтуха черезъ густу мраку зъ села, якъ надежный кликъ зъ пѣдъ сырой землѣ.

Тымчасомъ розтѣває востокъ чимъ разъ бѣльше и бѣльше и застеляє небо рожевими ковры, а землю одѣває въ свѣтлу черлову свиту. Вже верхки гѣръ ялѣють въ золоть, бомбушки росы блыщать жемчугами, вже веселѣє и безчувственна рѣсть, кожда былинка, кожда цвѣтка, травичка пѣдносить радѣсно листочки, вже трѣпоче пташина крыльцямм, вже тетерець пѣє, орелъ пѣдносить ся въ воздухъ, мушка бренишь, вже шевелять и боры. медвѣдь вылазить зъ лежи, вже и въ селѣ гамѣръ... Чути голосъ вѣрника собаки, когуты грають мовь въ закладъ, вже и овечка блеє въ кошарѣ, и рѣчки потоки гремять голоснѣйше, словомъ... вся природа встає, строить ся и чає.

Въ тѣмъ на востокъ изъ-за гѣръ, зъ-за моря выринає вѣдвѣчна лампада свѣта, ненаглядна цариця небесъ, Боже сонце. Выринає, всходитъ и чимъ разъ бѣльше, чимъ разъ свѣтлѣйше и що хвиля въ высшѣмъ маєстатѣ А вся природа звернула и очи и чуйки на далекій востокъ и трепеще вѣдъ радости чимъ разъ сильнѣйше и чимъ разъ весе-

лѣйше. Ажь отъ и взойшло и теплымъ личкомъ поцѣловало землю. А земля заликовала, природа заграла въ дзвоны якъ на великдень и зъ кож-дой живой груди возгремѣло: Слава! слава! слава!...

О, якъ-же то чудесно въ нашой верховинѣ! Якъ-же то сильно завладѣвае одна така торже-ственна хвилька сердце чоловѣка и загрѣвае, уно-сить его що разъ выше и выше! Не безъ при-чины знимаѣтъ безсмертный Нютонъ завсегда шапку изъ своей головы, коли вымавляѣтъ имя того, що владѣе свѣтами. Не безъ причины ставъ ся ве-ликій Гумбольдъ въ житю и при смерти такимъ ревнителемъ божественной вѣры и милости ближ-него. Они оба читали глубоко въ книзѣ природы, оденъ въ небесной, а другий въ земной. А книга природы се Божя книга. Щасливъ, хто до той книги хоть однимъ окомъ загляне, слова еи хоть однимъ ухомъ зачуе!

Але оглянѣмъ ся и за людьми.

Отъ тамъ на право выходить изъ за Добо-шѣвки якійсь молодой чоловѣкъ и мчить до Пи-санои Керницѣ. Здае ся, що то Бляха, бо на нѣмъ угорска гуня. Однакъ подоба его намъ щось мовь-бы знакома. Выйшовъ на вершокъ и праведне обля-ло его цѣлого, якъ вѣдзарокъ Божого свѣтла голову блаженныхъ. Вѣнъ станувъ, глянувъ въ-около, о-бернувъ ся къ востокови, знявъ крысаню, уклякъ, перекрестивъ ся и почавъ молитись зъ-тиха.

Братчики, голубчики, якій-же то милый видъ!

Але вѣнь не даєсь придивити ся зъ-близка, знать чогось криве ся, бо за хвильку вже вставъ перекрестившись, заложивъ опять крысаю на голову и звернувъ зрѣницѣ въ глубоку закѣтливую, где лежитъ Рожанка; гадавъ бы ты, що сгрѣлоу ока заставивъ ся проникнути черезъ стѣны, що дѣе ся въ хатахъ.

Але бездѣла. Надъ Рожанкою лежитъ еще лава мраки и ледви гомѣнь пробиваєсь пѣдъ верхъ полонины.

Наразъ загудѣвъ дзвѣнь изъ церковцѣ и почавъ колысати туманами. Нашъ молодець отямивъ ся и дайже долѣ потокомъ якъ сернюкъ манѣвцями до села.

А въ селѣ якъ на зачарованѣмъ островѣ. Чуєшь голосъ дзвона, а церкви не бачишь; слышишь гомѣнь людей, а чоловіка дасть Богъ. Лають собаки, блеють вѣвцѣ, реве худобина, а все мовъ зъ пѣдъ могилы. И дымъ изъ смѣльной ялицѣ вонить коло тебе, а где єму ватра, не знати Плахтоу лежитъ мрака на земли и обняла все село, и хаты и людей и все, що жїе и не жїе, зворы и боры ажъ пѣдъ полонину. День бѣлый, а дивишь ся якъ черезъ сито. А зближишь ся на крокѣвъ десять, то стане хата передъ тобою якъ заклятый замокъ, а люде якъ мары.

Но вже туманъ почавъ пѣдносити ся зъ-вѣльна; вже лучи сонця продирають ся то тутъ то

тамъ черезъ мраку. Що хвиля стаєсь яснѣйше, веселѣйше, що хвиля росте свѣтъ передъ тобою и въ ширь и въ даль и що хвиля змѣняєсь картина, якъ игра барвъ въ калейдоскопѣ.

Наразъ промогло праведне; туманы яли улѣтати передъ теплымъ его личкомъ, мовъ зліи духи передъ святымъ крестомъ, природа заставила всѣми любощами свои праздничіи столы и черезъ всю закѣтливую розстелилась радѣсть проливомъ.

О нема, якъ той праздникъ яри, нема надъ Зеленій свята! Годъ высказати, якъ мило, якъ хорошо тогды у насъ! Выйдешъ на поле, рай; вся земля пристроєна якъ до вѣнчаня вѣдданиця. Куда глянешь, май та гай; сѣножати приодѣлись во всѣ свои цвѣты, а нивы въ першіи колосочки Лѣсы ялѣють въ новенькомъ зеленѣмъ убраню, мовъ дружины бояръ въ шовковыхъ жупанахъ. По лѣсамъ гуде музыка птыць, що ажъ листочки скачуть; въ хатахъ соловѣй щебече, а пѣдъ лѣсомъ играе худѣбка. Тепле небо, якъ око милои, палає, горнєсь до тебе, ажъ серденько бє ся. Пчѣлка брєнить, воздухъ вонить, сонечко горить, зъ землѣ потѣчокъ холодочкомъ дыше, а повадъ землю лєгѣть надѣю колыше. О, якъ же у насъ мило на Зеленій свята!

А заглянешъ въ село, то еще бѣльша радѣсть! Хаты бѣленькїи, подвѣречка чистїи, а на подвѣрїю гай. То кленовїи, то липовїи, то ясеневїи галузки

витають тебе при воротахъ, усмѣхають ся на пѣсню, кланяють ся изъ вѣдвѣрокъ вѣковъ и стрѣхи, що тобѣ здає ся, що въ гостѣ просять тебе. Садъ молокомъ зацвивъ и солодочкомъ пахне. А нашій люде, той красный щепъ Славы, той тисовый конарь „зъ сердечкомъ изъ пуху“, глянь якъ утѣшно они гомовять, играють, мовъ голубячь стадо въ веселѣй дубровѣ. Тамъ пѣдъ вишнями сидять старцѣ зъ люльочками и балакають за минувшѣсть, тутъ розповѣдає вусатый выслуженый воякъ за Липско, за Парижь; тамъ бабочки, по сѣдавши на присѣнкахъ, пригадують собѣ дѣвочї лѣта тутъ зновъ купка дѣвчатокъ шепчуть собѣ любовнї тайны; тамъ молодцѣ шуткують въ садочку, а на улици скачуть, играють дѣти въ журавля. Ахъ, якъ у насъ любо на Зелени святя!

Но въ Рожанцѣ храмъ, а на храмъ єсть и свое дѣло. Дзвоны загудѣли по второй разъ и людкове повеслись роємъ до церковцѣ.

— Непреходимая врата! — заgrimѣли дяки и три старцѣ, якъ три соколы, выйшли на соборну службу.

Побожного мира биткомъ набито и въ церковци и поза церковью, попѣдъ острѣшникъ. И еще приходять и еще тиснуть ся що мога ближше къ престолови, а на кождѣмъ лици яєнѣ душевна радѣсть и сердца супокѣй мовъ весны заране.

Отъ и нашъ знакомый изъ Добошѣвки пере-



— Мамо, стѡй! — залебедѣла дѣвица и упала на колѣна. — О, прибери и заквѣчай мене на недѣлю якъ царицю, запроси гостей... (до стор. 76).

тиснувъ ся черезъ глоту и станувъ собѣ въ кутику коло бабинця, але тварь его тлѣе якъ при заходѣ сонця тая згарь на небѣ, що бурю вѣщае. И брови зморщенїи и голова звисла. Знать щось сильно волнує въ его серци, тяжить въ головоньцѣ. Спѣвають антифоны, вѣнь о тѣмъ не знає; заgrimѣли Славу, вѣнь того не чує; зачали Три-святое, вѣнь не крестить ся; дальше прочитавъ слуга Божого престола и св. Евангелїе, вѣнь таки стоить якъ пень. Ажъ тутъ скѣнчилась проповѣдь и пань-отець Андрей вышовъ до царскихъ вратъ зъ заповѣдою книжкою въ рукахъ. Тихо, тихъ-сенько стало. Жены нашорошили уши, молодцѣ, дѣвчата попѣдносились на пальцѣ, одна выше другихъ, старшїи газды верли взаимно по собѣ очима... и „Федоръ Медулякъ та Меланїя Кожанова“ розляглось по Божїи святыни.

На тїи слова поблѣдъ нашъ молодець якъ хуста, шибнувъ собою мовъ раженный туръ до церковныхъ дверей, затопивъ на хвильку слезаве око въ закутокъ бабинця, где стояла Молана, и пошумѣвъ горѣ верхами назадъ до Угорщины. Пѣдъ полониною наплывъ вѣнь, чи то нарочно, чи може припадкомъ, на Федора Медуляка, котрый того святого дня самъ припасавъ турму батькѣвскихъ овецъ, щобъ ихъ накормити и приспорити молока до завтрѣшного мѣшпаня, поздоровкавъ чесно здумѣлого вѣвчаря-жениха и пѣднѣсь грѣзно свою балту понадъ его голову...

— Слухай, Федоре, вороже мѡй темный! Кле-
ну ся Богомъ и на тую балту, що висить надъ
тобою, що тобѣ прощу и позабуду всю тую злобу,
що ты надѣлавъ менѣ, и еще помолюсь за тебе
до Бога, если побачу, що за тобою Молана шас-
лива. Але скоро зачую, що си личко помаряѣло;
скоро дѡзнаюсь, що ты тую бѣлу ягничку затыг-
нувъ власными руками на чорну колоду: то слу-
хай, брате, вѡдъ моеи мести не заступить тебе
анѣ самъ мандаторъ!

Сказавъ, свиснувъ балтою по воздухахъ, вѡд-
сунувъ крысаню зъ чола, що бухало жаромъ, и
пошумѣвъ долѣ Добошѡвкою за Бескидъ.

Лети, бѣсноватый! — замуркотѣвъ Федоръ,
охолонувши зъ задива. — Пропадай въ безвѣсти,
где сонце не доходить, пѣвень не допѣвае; а за
тобою нехай взносять ся скалы, очереты, заростае
жалива, щобъ ты и слѣду не найшовъ до дому...

Такою гостиною гостились Проданъ и Федоръ
на Добошѡвцѣ.

А въ Рожанцѣ ходить старый Кожанъ по чи-
стѡмъ подвѡрю тай покачуе головою.

Отожь менѣ праздникъ, пропавъ бы! Отожь
менѣ пшеница на коровай! Дѣвча вынесли зъ
церкви и ледви отверезили надъ студенымъ пото-
комъ... Що стало ся дитинѣ? Пѡйшла до Божого
дому якъ рыбка здорова и така весела, а теперъ
лежить якъ пѡдкошена цвѣтка въ гаю на покосѣ...

А тутъ строити весѣля въ субботу... Вже и карта готова!.. Дивно.. и не знати, що їй сталося! Бабы кажуть: пристрѣчь, уроки, дане. Вже гасили углѣ, баяли надъ чесникомъ, підкурили волосѣ, и бездѣла! А менѣ щось иншого снуєсь по старѣй головѣ. Дѣвоче сердце то тая повитиця, що надъ потокомъ горѣ корчемъ ве ся. Нею повернешь и въ лѣво и въ право, але вѣдъ корча розлучити годѣ. Якъ розлучишь, то звидѣе або и усхне. О бѣдна моя дитино, бачу твоя повитиця привилась до свого корча...

Але яка доля пригнала Продана нынѣ въ село? Може дѣвча було бы поплакало хвилями въ закутѣ и зъ часомъ забуло... а теперъ?... Хто знае, чи сердце не пукне изъ жалю. . О мати, мати, що ты наварила! Тажъ ты повинна була знати, що хто разъ звяже ся, того не розвяже хиба крестъ та лопата. Але се тобѣ байдуже. Ты якъ сорока скреготала безъустанно: Кобы лишъ богачъ, кобы лишъ Медулякъ! Якъ бы убогій не мѣгъ бути чеснымъ чоловѣкомъ, якъ бы така душа якъ Проданъ не умѣла цѣнити того, що дає Господь.. Отъ що зъ того, що у мене достаткомъ, якъ то кажуть, и хлѣба и соли?.. Бузьокъ на хатѣ, а жура въ комнатѣ! О люде, люде, коли насытитъ васъ свята землиця? Хиба ажъ тогды, якъ ляжете въ гробѣ...

— Але щожъ менѣ дѣлати? Та кобы бувъ не-

здымѣвъ ся Проданъ назадъ изъ села! Бо хто знае, чи я не мылю ся. Може и зъ очей, або яка пристрѣчь, якъ жены кажуть; хотяй и то правда, що дѣвочѣ гадки якъ цвѣты повитицѣ. Они звивають ся въ клубочокъ, якъ сонце пригрѣе Ихъ краски не дослѣдишь окомъ. Дарма, треба ожидати Но чи сякъ, чи такъ, я отець; я моєи дитины не дамъ утопити!

Ой и довго прийшло Кожанови ждати. Минае день першій, минае и другій, ба минувъ и третій, а дѣвчина чимъ разъ бѣльше блѣднѣе. щодень бѣльше слабне Она не лежить вправдѣ, а ходить и послугує матери, але ходить якъ въ земли по колѣна. Часами око єи заплачне слезою и зъ грудей вырве ся болѣзненный стонъ.

— Що тобѣ, Моланочко, — запитає мати — що ты такъ сумуешь тяжко?

А Моланочка задавить слезку въ зрѣниці и усмѣхне ся якъ сонце зъ за хмари...

— Нѣчого, мамчико, — каже нѣчого! Я не сумую, менѣ лишь чомусь хоче ся плакати!

— То плачь! — озвала ся стара. — Примхи дѣвочѣ мабуть въ свѣтѣ всюды однаковѣ; передъ весѣлемъ плачуть, по весѣлю скачуть И я такъ робила. хотяй сердце не хотѣло Побачишь, доню, що и у тебе такъ буде, якъ приде недѣленька. Я приберу тебе якъ паню, свашки розчешуть твое

волосѣчко якъ зѣрничка косу, дружечки замають толовочку въ зеленый барвинокъ и ты станешь якъ княгиня, якъ пава коло своего сокола, коло своего князя, що ажъ люде сплещуть въ руки, увидѣвши такую красну пару... Цить, цить, Моланочко, нынѣ уже середѣ и недѣленька недалеко...!

— О мамко, мамко, не вспоминай менѣ за недѣлю! Я въ святу недѣленьку увидѣла мого братчика Проданика. Вѣнъ такой бувъ блѣдый, а ты хочешь строить мене въ цвѣты на княгиню. О мамчико, вѣнъ якъ свѣтъ-доля поглянувъ на мене... Не вяжи менѣ зъ нелюбомъ свѣта того солоденького! Я его не забуду до сырой могилы...

— Негѣднице! — зверещала мати и сулилась до своей дитины зъ пѣднатыми пѣстуками якъ ястрѣбъ на зазулю. Чи ты може хочешь менѣ слугу поштуркайла, чадо прибуду, заволоку на зятика дати и нанести глумъ на рѣдъ Кожановыхъ? Чи ты забула, безчесна негѣднице, що твѣй отецъ и мати изъ поповского сою?!

— Мамо, стѣй! — залебедѣла дѣвица и упала на колѣна. — О, приברי и закъвѣчай мене на недѣлю якъ царицу, запреси гостей, заставь музики и приладь колоду, я уже и нынѣ до ней готова, коли така твоя воля! Лишь не карай мене такими гнилыми словами!..

— Отъ тобѣ на нынѣ колода, — зацыкотѣла мати и копнула доньку ногою — а въ недѣлю

станешь передъ тымъ, що тобѣ суженый, бо я вѣдубала бы тобѣ сокирою ксы на порозѣ. О; знаю я, знаю за дѣвочѣ примхи...

Мовь вѣдъ сорокатои гадины уязвлена, зойкнула Молана, пѣднеслась насильно изъ землѣ и повлеклась затыльными дверми мовчкомъ въ городецъ, щобы выллити свѣй жаль передъ небомъ.

За малу хвилю скригнули ворота и молодець смаглявый, присадковатый, увѣйшовъ спорымъ крокомъ на переднѣй дверѣ до хижѣ.

На свѣдомъ его лица не найшовъ бы ты анѣ капинки крови, але зъ гвѣдавыхъ очей, що изъ пѣдъ хмуравыхъ бровъ вынирають, искрить ся грѣзный огонь... два углѣ, пѣдложенѣ тайкомъ пѣдъ стрѣху, коли на нихъ вѣтеръ подувае! Пѣдъ очима укосомъ стерчатъ два розложистѣ горбочки мовь двѣ муравельнѣй купины, зъ пѣдъ сѣдловатымъ носомъ простирають ся два грубѣй звалы широкого рта, якъ двѣ скибы поперекъ загона, выоранѣ въ розкладѣ. Двѣ плетенѣ косы чорного волоса спадають ему зъ головы долѣ лицемъ на груди; одна зъ нихъ прикрывае замшену бородавку на нижнѣй щощѣ. а друга бѣлявѣ рубцѣ зговнои жовны на ши. Зъ розложистыхъ плечей, котрыхъ крыла мовь до пѣдлету нашорошились, висѣвъ чорный сѣрачокъ зъ ягнячки, пережиленый опашкомъ по легиньски на лѣве рамя, а зъ правого рамени спадала шкѣряна тайстра густо гудзиками

вацяткована. Новенькї ходачки, выгѣдно до ноги волоками прицѣпленї, чорна крысая зъ червеною биндою и павими перами и червеный ремѣвь на станѣ становили решту его строю

Загаломъ була цѣла подоба молодця не овѣ привадлива, а противно збуджала въ молодѣмъ серци боязнь и вѣдвертала вѣдъ себе; але весь укладъ и постава его, въ котрыхъ рѣзко знаменувалась стѣйка рѣшимѣсть и вѣдвага, сполучена зъ горячою пристрастію, могли подобати ся женьщинѣ зъ бѣльшимъ досвѣдченемъ и сильного духа. Про тоє и не дивно, если бойка Кожаниха узнавала въ Федорѣ Медуляку, по-при взглядахъ на маєтокъ, найотвѣтнѣйшого для простодушной и податливой своєи донечки доживотного товариша, а для себе достойного зятя. Божь молодець, котрому придивити ся зъ-близка намъ теперь придарила ся случайнѣсть, не бувъ нѣхто иншїй якъ Федоръ Медулякъ. Вѣнъ увѣйшовъ въ хижу якъ стрѣлецъ на прогалину въ лѣсѣ, глянувъ зорко по комнатѣ и поздоровкавъ Кожаниху, котра еще посередь хижѣ зволнована стояла.

— Мамо, бо чей годить ся менѣ тебе такъ назвати, чи нема тата дома? — зазвѣдавъ ся рѣзко.

— Нѣ, сыну, старый пѣйшовъ до шалашу — озвада ся Кожаниха — и не приѣде хѣба ажъ вечеромъ.

— А Моланочка где?

— Молана пѣйшла до городця лишь передъ хвилиєю придбати собѣ зѣлечка та барвинку. А чо-му-жь ты, мѡй сыну, такъ сквапно звѣдуешь ся?

— Я прийшовъ изъ верха и менѣ сказано дома, що батько Кожанъ хоче вѡдложити вѣнчане на осѣнь, бо мабуть Молана таки еще слабуе вѡдъ той недѣлѣ, якъ вѣ церквѣ зѡмлѣла.

— Дурне та пусте!

— Не дурне, мамо! За Моланочкою пѣйшли уже волики мого батька зъ стайнѣ... задавивъ бы ся мандаторъ ними! А тутъ еще грозивъ менѣ той пройдисвѣтъ на Добошѡвцѣ, що менѣ балтою розчерепить голову. О, то не пусте, мамо!... Якъ вѡдложитъ ся вѣнчане на осѣнь, то я бою ся, що-бы проклятый мѡй ворогъ зновъ не наплывѣ вѣ село, бо и я маю руки...

— Дурне та пусте!

— Ты ачейже глумишь ся зъ мене! Мовь-бы я не знаю, що Молана вѡдкрещуе ся вѡдъ вѣнчаня, якъ грѣшна душа вѡдъ чорта!

— А хто-жь тому виноватый, що славный сынъ Рожанецкого князя умѣе убити лютого звѣря, задурити на вабѣ проворного лиса, а не по-трафитъ приманити къ собѣ тихой голубки?

— Мамо, не глумись! У мене терпцю не бѡльше якъ у осы меду. Я дѣлавъ все, що ты радила, и теперъ приходжу вѡдъ Шепетючки..

— И щожъ сказала тобѣ старенька знахорка,

Богъ бы ѣй давъ вѣчочокъ! — озвалась Кожа-ниха и поглянула въ маде вѣконце, що выходило на городецъ.

— Дала менѣ якогось буряну на прилюбы, щобъ дѣвча навернулось до мене, тай казала наняти служебку тай акафистъ до Пресвятой Дѣвы у того священника, що єму церковь на всхѣдъ сонця! — отвѣтивъ легинь зѣ-тиха и вытягнувъ зѣ тайстры спору жменю засушеного зѣля, межи котрымъ бачу находилась дѣвина, девятосиль и любистокъ.

— А щожъ зѣ тымъ буряномъ робити? — зазвѣдала мати.

— Нѣбы ты, мамо, того не знаєшь, що кожда баба на верховинѣ лѣпше знає якъ Отче нашъ! Той бурянь казала заварити въ новѣмъ горнятку и въ святоіорданьскѣй водици, варъ дати дѣвчати выпити, выварене зѣле взяти собѣ на подстѣлку въ ходаки, а горнятку закопати горѣ денцемъ пѣдъ ворота противника мого...

— Ой, то мудра старуха! А давъ же ты на служебку?

— Та якъ не давъ? Тажъ я, мамо, гину за Моланочкою...

— А у якогось панѣ-отця въ нашѣмъ сусѣдствѣ єсть церковь на всхѣдъ сонця?

— И ты звѣдуєшь, мамо? Тажъ то въ тѣмъ самѣмъ селѣ, где проживає старенька знахорка,



— Нене, скажи менѣ, кто-то выйшовъ зъ твоимъ хатѣ? (до стор. 92).

стоять церковь прямо на востокъ попѣвской хижѣ.

— Добра квочка дбае за свое куря, а менѣ чому не дбати? — погадала собѣ Кожаниха, взяла зѣле зъ рукъ Федора, вложила за пахуху, велѣла на завтра ладитись на спросины, выправила молодця тихенько домѣвъ, щобы Молана его не задрѣла, а сама почала глядати за новымъ горнякомъ, мовь голодный трутень за солодкимъ медомъ.

И отъ безъумна и пристрастна женьщина приладила тайкомъ скверный и загадочный варъ и заставила одинѣсьнѣке дитя свое на силу выпити его.

Чи зъ того вару, чи може скорше зъ жалю и надзвычайного роздражненя, впало бѣдне дѣвча еще той самой ночи въ сильну горячку, а послѣ въ тяжку глуханю, въ котрѣй черезъ цѣле майже лѣто молоде жите бороло ся зъ смертію.

Але еще слѣдуючою недѣлѣ умовилась була наремна мати зъ пристрастнымъ женихомъ вѣнчати бѣдну донечку на смертельнѣй казавъ бы я постели и може була бы и довела до такой крайности, еслибы отецъ дѣвчати не оперъ ся бувъ такому небувалому на верховинѣ дѣлу.

О скажѣть, добрѣ люде, чи то була вовчиця, чи мати?!

V.

Та где садишь, бѣсноватый ?
Нѣ тамъ людей, нѣ тамъ хаты !

М. Шашкевичъ.

Сумно шумѣли боры, мовь лихимъ товкѣ ся западовець по тѣсныхъ дебрахъ та дикихъ яровахъ. До полонинъ ухопивъ ся грубый туманъ и сѣмь и тамъ по версѣхъ залягъ вже снѣгъ та боромъ на стали зимоване. Небо приодѣло ся оловомъ. лѣсы почорнѣли, навѣть зелена ялица потемнѣла, затужила. Зъ борѣвъ копѣли густы студены дымы, мовь бы пѣвъ свѣта горѣло, и кружаючи клубами зворы, то ставали надъ темными вертепами гнилою остовою, то взбивали ся пѣдъ небо въ густы хмары и шумѣли дальше свѣтами. Всягде не такъ, якъ було лѣтомъ. Нѣ сопѣлка не затужила на веселѣмъ вершку, нѣ задзвинѣла трумбета зъ високихъ полонинъ, нѣ пташина не зацебетала въ лѣсочку, нѣ дѣвчина не заспѣвала въ загородѣ. Всягде глухо и сумно якъ въ серци чоловѣка, що до гробу хиляє ся, и все вѣщало, що надѣйшовъ уже давно до верховинъ поквапный гѣсть, довга, студена, безрадѣтна осѣнь.

А було то еще лишь по послѣднѣй Матцѣ. Въ нашѣй Рожанцѣ стояли еще всюды кладнѣ

по поли, ба навѣтъ хилявѣ ся еще сюды и туды половый вѣвсикъ (святить бы ся!) на пни, ожидаючи приязной руки, закимъ его привалить до землѣ лава осѣнного свѣгу. Людкове крятають ся купками, одній коло бульбы, верховиньского насушного хлѣба, другіи звозять кладнѣ, або знимають дробненькій овесъ. День проминувъ якъ година, темна нѣчь яла прилягати землю и якій-такій потягнувъ до тихой хатини. Пусто учинилось по версѣхъ, глухій гомѣнь, розколысанный шумомъ борѣвъ та шипотами тысяча потокѣвъ, розлявѣ ся по цѣлѣй природѣ и лише бейканѣ на медведя розрывало зъ пѣдъ полонивѣ тотъ смертельный сумъ осѣнной на верховинахъ ночи и надавало ему еще бѣльшого ужасного уроча.

Въ селѣ чимъ разъ тихше, чимъ разъ глухше. Минувъ часъ вечерѣ, челядка забиралась до спочинку, а на улици не знайшовт бы ты анѣ одной душѣ. Всягде мовь-бы заумерло, тѣлько сѣмъ и тамъ блискало еще слабеньке свѣтло въ самотнѣй хатинѣ. Але на теметовѣ помежи гробами... хто-жь тамъ свуе ся середъ нѣчной пѣтмы мовь вѣдьмо страшливе? Якась невѣста въ короткѣмъ сѣрачку, на головѣ хустка спущена на лице глубоко, ходить хильцемъ по гробахъ и приглядаець по земли, мовь бы чого шукала. На послѣдокъ стае при свѣжѣй могилѣ, хиляе ся еще ближше, хапае сквапно жменю землѣ и иде спо-

рымъ крокомъ, мовь-бы чогось дякала ся, до Наливайчиной хижѣ, що якъ знаємо близь коло теметова лежала. Пôдъ дверми оглянулась на около, вôдчинила полегки дверѣ и входить до хижѣ.

Въ хатинѣ глыпали еще послѣднї недогарки скипы на припѣчку, а стара Наливайчиха, сама якъ пустельникъ, сидѣла на лавици, розплѣтаючи обуве, и кôнчила вечѣрну молитовцю. Еще було чути послѣднї слова: „И за мого Продана и за Моланочку Отче нашъ иже вси...“ Въ тôмъ скрипнули дверѣ, а наша невѣста зъ теметова стае середъ хаты. Стара схопилась лячно зъ лавицѣ, хватает за недогарокъ скипы, що мовъ умираючїй чоловѣкъ то хлыпне то зновъ конает, придивляясь невѣстѣ тай здумѣвшись опускает скипу на землю.

Та щожъ тебе каже такъ пôзно пригнало до мене, солодка моя дитино, мôй лебедикъ бѣленькїй?

— Що мене пригнало, мамко моя дорога? -- озвала ся блѣдавенька невѣста -- Журиця моя темна, нещастѣчко мое гôрке! Въ субботу весѣле мое, поведуть мене до вѣнчаня, скажуть присягати передъ престоломъ Божимъ, що нелюба любити буду, а мое сердце присягло иншому...

— Чижь не можъ було вôдтягнути того нещасного весѣля, Моланочко моя солодка? — запытала стара.

— Надармо я благала, кровавыми слезами

молила: Мамко моя рѳдненька, еще лишь до мясницъ позволи менѳ свѳтку бѳленького! Очи выплакала передъ тою, що мене пѳдъ своимъ сердцемъ носила. Теперъ менѳ свѳтъ погорѳвъ, силка мене опустила, серденько мое згорѳло и вже дальше упросити годѳ! Завтра вже зачнуть вѳнцѳ вити, мене вѳ барвинокѳ строити. О, кобы мене лучше до трумны вложили та на мертву головку вѳночокѳ вложили та мене молоду зѳ землею звѳнчали!

— А щожъ Федорѳ на тоѳ? — запытала зновѳ Наливайчиха.

— Я не виню его, хотяй вѳнѳ ненавидить Продана, але у него сердце... пола. Не дбаѳ вѳнѳ на тоѳ, що тягне овечку пѳдъ нѳжъ на колоду. Ой где жъ ты, мѳй Проданику? Мамко, чи я нѳколи твого сына не побачу? Чи вѳнѳ вже нѳколи не поверне, щобы своѳй Моланцѳ хоть землею присыпати очи?

— Ой не рви мене за душу, дѳвице нещасна! Чи жъ я мало за нимѳ наплачу ся? — вѳдрекла Наливайчиха.

— Кажуть люде, що вѳнѳ гдесъ на Угорщинѳ ажъ коло Сигота, що его нанѳй люде видѳли, якъ ходили на ламанѳ, що дуже помарнѳвъ и що завсе звѳдовавъ ся, чи я вже звѳнчана. Чи правда тото, мамко?

— Ой не знаю я, дитинко, не знаю!

— Говорять такожъ, що хорувавѳ тяжко,

скоро прийшовъ до Сигота, що довго лежавъ підъ голымъ небомъ, и кажуть, що бувъ бы згибъ підъ плотомъ, кобы якась-тамъ вдовиця не взяла его була до своєї хаты. Мамко, чи не служитъ вѣнъ у тої вдовицѣ?... Менѣ снило ся, що вѣнъ гдѣсь гей-бы въ Торуню въ саму мясопустну недѣлю стоить въ церковци передъ Божимъ престоломъ и дає перстень на жертву, а такий мизерный, такий сумный! Личко ему почорнѣло якъ головня, очи посоловѣли и запали гдѣсь глубоко въ голову, кучерики выпадали якъ по тяжкѣй глухави; а коло него стояла женщина, гдѣсь гейбы я, гейбы она вдовиця, и держала его за руку. Мамко солодка, чи не звѣнчавъ ся твої сынъ зъ тою вдовицею? Бо перстень кажуть що вѣнчане, а смутокъ то радѣсть.

— Перестань вже, дѣвонько, перестань • тѣмъ думати!

— А зновъ снило ся менѣ, якобы вѣнъ гдѣсь въ лѣсѣ, щось гейбы въ нашихъ Секулахъ, ходивъ за вовкомъ, що роздеръ молоду овечку; а такий обдертый, такий пундравый, сорочка на нѣмъ якъ зъ грядей знята, петечина обдерта, ледво держать ся на однѣмъ плечи, на головѣ шапка зъ сѣракового рукава, а зъ нѣгъ кровь ляда ся, бо змѣтки розлетѣли ся. Я тоє обачила тай ажъ за серденько мене стяло тай кажу: Проданику мѣй солодкій, та чому-жь ты такий нужденный?

А вѣнъ мене пхнувъ вѣдъ себе тай каже: Ты то все тому винна!... А я упала до землѣ тай яла гѣренъко плакати, бо чижъ я тому винна, що вѣнъ такий нужденный? А на днесъ снило ся менѣ, що днесъ гейбы Великдень. Я выйшла къ церковци, а тамъ людей тѣма; и ледво я оглянула ся, а тутъ выходитъ Проданъ зъ церкви и держить въ однѣй руцѣ бѣленькѣй рушникъ, а въ другѣй дуже хорошу червену хоруговь; а такий красный, що не можъ було надивити ся! И ставъ ити гдесъ гейбы до нашої хижѣ, а за нимъ всѣ люде, а по-при него гдесъ и я, а такъ нимъ радую ся, що наповѣсти годѣ. Мамчико, чи не умеръ твоѣй Проданъ? Бо кажуть, що хоруговь то смерть...

— Лиши тоє, моя дитино! Бѣй ся небесного Бога, перестань! Не край и мого и свого серденька, забудь, забудь за него! Вѣнъ пропавъ на вѣки для тебе... въ субботу твоє весѣле...

— Мамчико, та кобы то можъ его забути! Я неразъ молитвы говорю, щобы его забути; и на нѣчь очи завязую платиною, щобы менѣ въ снѣ не привиджовавъ ся; але годѣ, мамко, годѣ! Куда я, туда и вѣнъ за мною; якъ я сяду, то и вѣнъ коло мене сяде; якъ я засну на хвильку, то и вѣнъ заразъ на умѣ. А завсе такий мизерный, такий нужденный, що ажъ сумъ погадати. Може вѣнъ радує ся, мамко, коли завсе снить ся такий смут-

ненькій? Та кобы то вѣнъ щасливый, а я кобы умерла! Я у Богойка молила бы ся за него тай за тебе, мамко солодка!

Стѡй, дѣвча! — промовила стара. — Перестань, бо менѣ сердце зъ жалю пукне! Ходи, положи головку тутъ на мои руки! Ахъ, яке-жь чоленько горяче! Я тобѣ приложу землицѣ, чей лекше тобѣ буде.

— Я взяла собѣ землицѣ зъ теметова, зъ могилы Наконечного Ивана, що его днесь спрятали. Кажуть люде, що могила все покрыває; може бы я, мамко, твого сына забула, слобы собѣ намочила землѣ зъ могилы та выпила натцо...

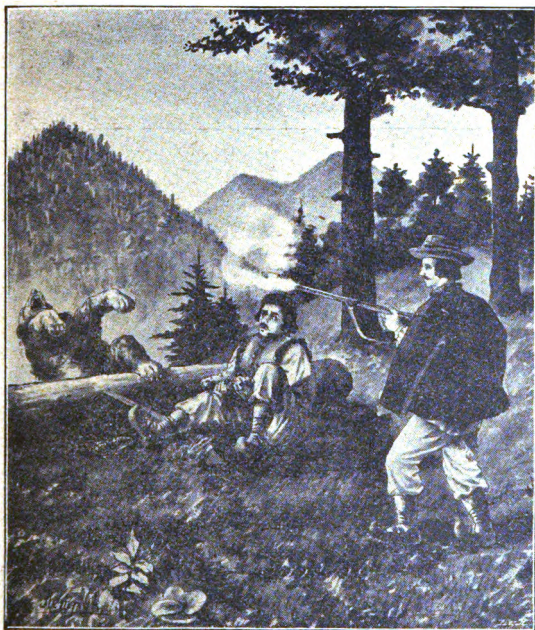
О дитиночко нащаслива, ходи, я тобѣ завяжу головку. Дай сюда тую землю, нехай тобѣ приложу, чей тобѣ буде лекше!

И взяла стара землю, приложила до чола Моланѣ и яла сама крѣпити ся и о чѡмъ иншѡмъ наводити бесѣду, щобъ гадку дѣвчати трохи розбити та тугу розѡгнати. Але все бездѣльно, Молана свое лебедѣла. Не плакала она вже, анѣ не жаловала ся нѣ на рѡдну маму нѣ на Федора, котрый може щире гадавъ за красну бѣлявку; але говорила лишъ о Проданѣ, о его и о своѣй доли; якъ то она болѣла тяжко, коли вѣнъ покинувъ Рожанку, и якъ тая слабѡсть проволокла весѣле; якъ то мати хотѣла заразъ звѣнчати ихъ, скоро лишъ она пѡднесла ся; якъ то она просила

маму и ледви до Пилипового пушаня ублагала вѣдволоки ; якъ то мати заказала ѣй до Наливайчихи ходити, якъ то она и днесъ крадцемъ гейбы то до дружки выкрала ся сюды, и все, все розповѣдала. А стара Наливайчиха то плакала, то зновъ потѣшала ся та до Бога вздыхала. Дальше радила на Божу здати ся волю та розповѣдала, що Федоръ хорошій молодець тай честный, а еще до того найстаршій кметъ въ селѣ, що она за нимъ може бути шаслива и що она Продана забуде, скоро лишъ звѣнчае ся зъ Федоромъ. И якъ могла, такъ тѣшила дѣвча та утуляла си жаль и розпуку, хотъ сама розходила ся зъ жалю.

Вже и когутъ запѣявъ и довга осянна нѣчь проминала, а обѣ женьшины не переставали собѣ розповѣдати та ужалятись, и хто знае, чи були бы зуважали, якъ вже и бѣлый день явъ закрадати ся въ маленьке вѣконце, кобы не сильный гомѣвъ, добуваючій ся зъ посередѣ села, не пробудивъ ихъ зъ того забутя. На той гомѣвъ схопило ся дѣвча зъ лавицѣ, здерло зъ чола хустину зъ землею, обцѣловало лице и руки старои тай поспѣшило затылками попри сусѣдну хату, где ѣй назначена дружка мешкала, до дому.

Ледви выйшла Молана и ледви Наливайчиха встигла за нею заперти въ присѣнкахъ дверѣ и назадъ увѣйти до хаты, впадае за нею Проданъ и не зважаючи, що мати здумѣвши ся руки опу-



И приложивъ, потись, заблѣсло, а страшливый
звѣрь, ударенъ кулькою межи самой очи, завывъ окроп-
но (до стор. 98).

стала и якъ пень середъ хаты стала, закликавъ проникающимъ голосомъ :

— Нене, скажи менѣ, хто то выйшовъ зъ твои хаты ? !

Мовь-бы громомъ ударивъ тотъ голосъ матерну грудь.

— Сыноньку, соколику ! — озвалась она тай обвисла на шиі сильного легиня, що мовь молода ялиця стоявъ передъ нею.

Не часъ, мамо, — вѣдповѣвъ вѣнь, вывиваючись зъ еи рукъ полегки и не вѣддаючи вѣй матерного любованя — радоватись тобою ! Скажи, на Бога скажи, хто пѣйшовъ теперь зъ твои хаты, чи не Моланочка ?

— Ой Моланочка, нещаслива Моланочка ! — вѣдповѣла стара тай закрыла обома руками очи, зъ котрыхъ слезы горохомъ покотили ся по зжовкломъ лиці.

Такъ ты єв удѣлавъ, вороже темный ! — крикнувъ на тое жаркій молодець и пѣрвавъ сильно за пушку, що єму по плечи звисала. Єще одного дня не прожила за тобою, а вже еи краса осѣвнымъ листомъ ! Єще пѣвроку не минуло, а вже ты пѣдгрызъ цвѣтку верховины и теперь хочешъ такой доконечно потрутити до чорной ямы ! .. Га, счезла еи краса, прибуває мечь ! — Тай по хвили почавъ тихѣйше : Тамъ въ селѣ межи Медуляками гонять медведя, ачейже у самого него

удушивъ вѣвцю... Федоръ поѣде за нимъ бодайбы въ безвѣсти... Мене нѣкто не стрѣтивъ... Жива душа не знае за мене въ селѣ.. Мати, бувай менѣ здорова! Не клени менѣ, але проклинай мою долю!

И приступивъ къ матери, що въ перестрашу сама не знала, що розпочинати, притиснувъ сильно до грудей и якъ ражевый туръ посадивъ черезъ загороды манѣвцями въ верхъ.



VI.

Тече вода рѣченьками,
Плаче мила слезоньками.
Тихо, мила, не жури ся,
Лише Богу помоли ся!
(Пѣснь народна.)

Поранокъ розвивъ ся вже цѣлкомъ. Въ селѣ утишилось въ необавъ, лише кѣлькохъ людей стояло еще надъ селомъ пѣдъ пригѣрками гомонячи и показували якомусь молодцеву дорогу въ боры.

Полегко явъ полѣтати дрѣбненькѣй свѣжокъ. Молодець державъ пушку передъ собою и смотрячи старанно то въ сесь то въ тотъ бѣкъ гейбы якогось слѣду, спѣшивъ чимъ разъ дальше и дальше въ боры. Зъ далека можъ було видѣти, якъ спускавъ ся зъ одного верха на другѣй и то въ одну то въ другу звертавъ сторону и то счезавъ зъ очей въ дебры, то зновъ появлявъ ся на вершку. И зновъ счезъ гдесъ въ яровахъ, и зновъ показавъ ся на стрѣмкѣмъ пригѣрку и садивъ дальше, не спочиваючи анѣ цятинки. Потому наново спустивъ ся въ пропасти и наново появилъ ся мовъ бы маленька дитина пѣдъ старинными борами. Тутъ станувъ на хвилю, оглянувъ ся, знявъ зъ себе сѣракъ, що єму звисавъ зъ плеча, повѣсивъ на першѣй ялицѣ пѣдъ лѣсомъ тай посадивъ дальше.

Але тяжка туды дорога! Що крокъ то володя, що сягъ то пропасть, гейбы лихій.. не снівъ бы ея!... зъ весѣдемъ тудя черезъ всѣ вѣки гостивъ ся. Тутъ лежать вихромъ розтрѣсканій зломы, тамъ новалила буря горѣ корѣнемъ страшній уверти, тутъ нагромоздила фаля цѣлій стосы молодой ялины, а тамъ пѣдгрызла старѣсть розложистого бука и грянула нимъ мовъ непотребомъ о сыру землю. Але нашего молодця не вспиняли тіи перепоны. Смѣло сядивъ вѣнъ черезъ тіи завалища, що всякимъ перехрестемъ стояли ему що крокъ въ дорозѣ, и то пѣдлазивъ вужемъ попѣдъ поспинане гниляча, то дѣткнувшиъ лежачого пня, кидавъ собою мовъ олень черезъ ломы и спѣшивъ чимъ разъ дальше и дальше. На малѣй гейбы полянцѣ задержавъ ся хвильку, глянувъ на всѣ стороны, приложивъ ухо къ земли тай посадивъ въ такій страшній зворы, где хиба лишь звѣреви путь. И зновъ запавъ гейбы въ безодню и зновъ выкрятавъ ся горѣ стрѣмкими стѣнами на верхъ, а зъ верха посунувъ ся въ нову дебру, а зъ дебры на свѣжій хребетъ. Часами етане и прислухусь, прикладаючи ухо къ земли, часами ухватить за невѣдступного свого товариша, за безпечну подвѣйку, верже окомъ, натягне курокъ и зновъ спустить и посадить наново въ зворы, а зъ зворѣвъ чимъ разъ дальше въ новій безвѣсти. Утомивъ ся вже, зъ чола текла мовъ изъ стрѣхи кроплями вода, но за вѣдпочинокъ аяѣ гадай. Вже

минувъ и Бердо, прошумѣвъ и Погары, добувъ ся ажъ пѣдъ самѣ Секулы и еще нема кѣнца пути. Вже и двѣ проминуло споро и перешилило ся вже къ вечеру, а вѣнъ еще садить и садить въ безвѣсти, куда еще може нѣколи людска нога не ступала. Ажъ пѣдъ самымъ верхомъ Секулѣвъ, где дика природа сама передъ собою лякась, а первовѣчнѣ кедры та ялицѣ шумять пѣсьнь суму, станувъ якъ раженный, вергъ окомъ въ лѣво, похиливъ голову долѣ и тихцемъ скочивши скоренько въ право, станувъ за страшенну колоду, що верхъ грудей ему сягала, положивъ на ню подвѣйку, влѣпивъ око въ сторону къ дебри, натягнувъ курокъ, зложивъ ся тай жде хвильки, ажъ буде можъ плюнути зъ нею скуточно.

Тымчасомъ зъ другого боку хтожь станувъ за нимъ зъ пушкою въ рукахъ и приглядаєсь нашому ватасчикови? Знакомый вѣнъ намъ добре! Ёсть то Проданъ, котрый гонить за своимъ давнымъ товаришемъ, за ненавистнымъ Федоромъ, за тымъ-то самымъ, що приладивши ся на медведя, стоить о сто крокѣвъ, анѣ гадаючи, що его власне жите въ рукахъ ворога. Въ самъ часъ догонивъ вѣнъ его, переслѣдуючи всѣми зворами и пропастями, въ самъ часъ, щобы помститись за свою Молану.

По всѣхъ жилахъ заграла ему кровь, мовъ въ новыхъ норѣ, скоро его взявъ на око, а въ го-

рячѣмъ сердца розпочалась страшна буря. Счорнѣла Молана и еще чорнѣйше дѣло, до котораго забравъ ся, станули ему на хвильку передъ очи. Чиста совѣсть и некольна гадка, жите и смерть, небо и адъ... стрѣтились въ его души.

Но не пора думати, розважати. Ледви заглянувъ вѣнъ въ цѣлу пропасть, отверту пѣдъ его ногами, ледви душа его шибнула по цѣлѣмъ образѣ намѣреного дѣла, ажъ тутъ вже заблысло зъ Федоровой подвѣйки, выстрѣлъ грянувъ громомъ по борахъ и страшный рыкъ медведя розлягъ ся пѣдъ найвышнїи небеса. Радѣстно скаче ватасъ на колоду и поглядае долѣ; але еще скорше порывае назадъ за подвѣйку, стае однимъ мигомъ на свое мѣсце, складаеся, палить, але друга цѣвка, замочена на панѣвцѣ, може кроплею поту зъ чола, вѣдмовляе, а въ тѣй самѣй хвили мече ся медвѣдь къ колодѣ, вноситъ ся, пораженъ въ крижѣ, остатками силы на заднїи ноги, порывае одною лабою за подвѣйку, а другою Федора, и безсильный пересадитись на другїи бѣкъ колоды, щобы однимъ устискомъ розмѣздрити противника, отвирае пащу, щобы страшными зубами задати смерть жертвѣ своѣй. Но въ тѣй самѣй хвили пускае несчастный стрѣлецъ подвѣйку зъ рукъ, зрывае зъ головы кудлату кучму, закладае на руку и дайже цѣлою силою въ пащу звѣря. Та бездѣла! Сильно хватае лютый звѣрь за подану руку, ломле въ своѣй

пащець, выплевує назадъ шапку, збирає всѣ силы и бере ся послѣдній разъ задати противникови. Ажъ тутъ пѣдскакує о кѣлька крокѣвъ Проданъ, въ котрого горячѣмъ але чеснѣмъ серци борба на довго вела ся...

До Бога належить судъ и въ его рукахъ месть! шепнувъ ему ангель душѣ его. — А теперъ же нещасный ратунку..

— Федоре, — крикнувъ Проданъ — въ право зъ головою!..

И приложивъ, потись, заблысло, а страшливый звѣрь, ударенъ кулькою межи самѣи очи, завывъ окропно и грянувъ назадъ за колоду, ажъ земля за нимѣ затрясла ся...

Красаво возникло въ Мясопустну недѣлю золоте сонънько надъ верхами Тухольщины и освѣтило и горы и боры въ снѣговыхъ перлахъ. Весело тиснувъ ся людѣ Рожанки до церковцѣ Божои. Зъ хаты Кожана заграли скринки, заспѣвали свахи, и двое молодятъ, хороший якъ Божа весна, въ зеленѣмъ барвинку выйшли на подвѣрѣ, а зъ подвѣрѣя посунули ся къ церкви. Бувъ то нашъ Проданъ и Молана, що спѣшили до престола Божого, присягати собѣ милѣсть и вѣру до смерти.

А Федоръ?..

Федоръ державъ въ кривѣи руцѣ червену хоруговку зъ дзвѣнкомъ и будучи дружбою, приспѣвовавъ охочо:

Ой нема то якъ у горахъ вѣрнии дѣвчата!

Ой нема то якъ у горахъ чеснѣи легинята!...

П О Я С Н Е Н Я .

До стор. 8.

Теметовъ означае кладбище, цминтарь, и походить якъ **легинь** зъ мадярскаго говора.

До стор. 9.

Водорщи Празникъ Богоявленія, Йорданьскій свята. Згадана **медвежа шкбра** украшае мабутъ еще до нынѣ метрополитальный престоль въ храмъ св. Георгія въ Львовъ. Посередникомъ того подарка бувъ покдійный Антоній Щудлинскій, парохъ Тухляньскій.

До стор. 10.

По причинъ безправнаго пѣдвышенія паньщины, вѣдъ котрой навѣтъ и священникъ, посѣдающій пѣдданчій грунтъ въ сель, не бувъ свободный, и по причинъ вѣслякихъ здирствъ, якій поповняли мандаторы и инші урядники скарбовій, вѣдказала була цѣла верховина Скъльскои области 1824 р. послушеньство своимъ панамъ. Строгий и жестокий мърры придавили при вѣйсковѣй помочи той такъ званный хлопскій бунтъ, але зволнованій умы усмиривъ ажъ вѣкопамятный чоловѣколюбивый староста Мильбахеръ, пѣдданными **Кривымъ батькомъ**, а шляхтою **хлопскимъ королемъ** званный.

Еще року 1792. гнано на паньщину священника изъ Яликоватого, села належачого до Скъльского скарбу, а то въ самъ понедѣлокъ Великоднихъ святъ. Въ второкъ вельвъ священникъ, котрого имя менъ въ памяти не осталось, запрягчи волю до воза, а мѣсто выслати слугу, выбравъ ся самъ зъ своими парохіянами до Сколего бо-

тюки на пилу возити. Але тамъ полишивъ вѣнъ волю на Божу волю, а самъ удавъ ся пѣшки до владыки въ Перемышль. Въ наслѣдокъ пересправъ, веденыхъ въ той справѣ, запретила ц. к. надвѣрна канцелярія разъ на завсе потягати священника до якихъ-небудъ пѣдданычихъ повинностей двѣрскихъ.

До стор. 11.

Проклады вылоги на вѣйсковѣй одежи.

До стор. 16.

Мале, с. е. пѣвкватирокъ 8-ма часть давнѣйшой мѣрки, що звалася квартою, а майже 12-та днешной литры). Єсть то звычайна бляшана судина на оденъ пѣнѣй горѣлки.

До стор. 21.

Княземъ зове ся по нынѣ на верховинахъ начальникъ громадскій (вѣйтъ).

До стор. 23.

Мѣшансѣ. О зеленыхъ святахъ зганяють поодинокій гязды свои вѣвць въ бѣльшій вартуги (300 до 400 и выше штукъ) разомъ до одной кошары и то зове ся мѣшанемъ. Помѣшавши вѣвць, доить каждый властитель свои звычайно якимъ нарѣзомъ на ухахъ означеній овечки и козы. Надоене молоко мѣряють вспѣльники такъ знанымъ полоникомъ и становять для каждого зъ-помежи себе свою участь въ подою цѣлой вартуги. Кѣлько полоникѣвъ надоить гязда у своеи худобины молока, тѣлько подоувъ маѣ собѣ брати зъ цѣлого шаласу. О Рождествѣ св. Богородицы розлучають вѣвць зъ вартуги и якій-такій пасе ихъ осѣбно по своихъ покошенихъ сѣножатяхъ.

До стор. 24.

Теребилюлки. Финансовыхъ стражникѣвъ зовуть верховинцѣ насмѣшкомъ теребилюльками Звѣсно бо, що до недавныхъ лѣтъ управа тютюну була свободна на Угорщинѣ, такъ и тютюнъ бувъ тамъ о много дешевпій. Та обстановка покушала до перепачкованя найтвердшого сорта тютюну, бакуномъ званого, зъ Угорщины въ галицку верховину. Стражь финансова, глядаючи за тымъ контрабантомъ, шукала навѣтъ и по порожныхъ люлькахъ ■ стягала такую навязчивостію общу на себе ненависть.

До стор. 27.

Обловы. Скоро въ якѣй сторонѣ появилось небезпеченство, грозяче вѣдъ дикихъ звѣрей, то було обовязкомъ мандатора скликати ловцѣвъ зъ ручницями и завѣзвати пѣдданныхъ до гонки (Treibjagd), и то звесъ въ верховинѣ обловомъ. Такі обловы дѣялись каждой осени въ Скѣльскѣмъ скарбѣ, великоможнымъ любителямъ ловѣвъ на бѣльшу охоту и радѣсть. И по тѣй причинѣ строго взборонено було изъ стороны скарбу, убивати звѣря поза часъ обловѣвъ.

До стор. 38.

Вѣльнодумнї Бляхи. Бляхами зовуть верховинцѣ рускихъ людеи изъ-за Бескида. Здає ся, що Мармороска столиця Угорщины була черезъ довгїй часъ заселена Влахами, Волохами, днешними Ромунами, и що поселенцѣ тѣ зъ Другушомъ въ 14. столѣтїю вынеслись до Молдавіи и тамъ помежи рускимъ народомъ осѣли, завоевавши напередъ огнемъ и мечемъ той плодовиый край Днесъ въ тыхъ давнѣйшихъ садыбахъ Бляховѣ жиє тождѣсьнькїй нарѣдъ рускїй, що и по сѣмъ боцѣ Бескида, але бѣльше здеморализованный якъ тутъ. Причиною того суть жи-ды, котрї хотя и бѣльше занимають ся газдѣвствомъ якъ

у насъ (они орють, косять и молотятъ самѣ), а лежъ въ кождѣй ихъ хатинѣ находятъ ся шинковня. А тыхъ хатъ буває по 40 до 50 и бѣльше въ кождѣмъ селѣ, тожъ и тѣлько корчемъ має податливый рускій чоловѣкъ на свою услугу. Всѣ они запасують ся горьлкою изъ Сколего, котру въ зимѣ санчатами, а лѣтомъ бербеницами на коняхъ до себе перевозять.

До стор. 44.

До 1848. року могла тѣлько одна шляхта (и часомъ Лѣвѣскій мѣщанинъ) посядати або купувати на свое имя такъ звані **табулярні добра** въ Галичинѣ.

До стор. 45.

Ляндсдрагонами звалися канцелярійні служальць, назначені для старосты до послугъ чисто урядовыхъ. Ихъ найважнѣйшимъ занятѣмъ було, доручати сторонамъ нѣшо або кѣнно урядові денешы, присталяти до касы податковій недоборы зъ рукъ мандаторѣвъ, сповняти припорученя карныхъ послѣвъ и наглядати за порядкомъ въ будынкахъ обводового (циркулярного) уряду. Ихъ выбирано зъ помежи кѣнныхъ вѣйсковыхъ мужей чесного характера.

До стор. 48.

Галичина подѣлена була на 19 округѣвъ, **циркулѣвъ** (19. округъ становило нынѣшне воєводство Буковина).

До стор. 50.

Роботы около дорѣгъ называно **шарварками** (зъ нѣмецкого Wegscharfwerke). До такихъ шарварковыхъ робѣтъ мавъ мандаторъ власть завзывати пѣдъ карою арешту одного чоловѣка зъ кождою хатою въ селѣ разъ на тыждень, т. е. въ суботу. Тая власть була поводомъ розличныхъ кривдъ и тягостей.

До стор. 74.

Пѣдданого въ Галичинѣ уважано за малолѣтнего сироту. Опѣкуномъ той сироты бувъ властитель села, дѣдичъ. Вся земля, належача до села, була власностію дѣдича вразѣ зъ всѣми недвижимостями, що находились на нѣй. И худоба пѣдданого належала пѣдъ опѣку пана-дѣдича. Безъ паньского призову пѣдданный не мѣгъ продати и теляти изъ своего подвѣря. Такожъ рыба въ рѣцѣ по-за хуторъ села була власностію паньского двора. Стоячи пѣдъ опѣкою, потребовавъ кождый молодець призовленя до женитьбы, **карты**. На женитьбу въ добра иншого дѣдича призывали паны тѣлько зъ ласки або за окупомъ, часто дуже высокимъ.

До стор. 77.

Верховинць-Бойки въ дни святочній, особливо въ день праздника або вѣднуста, часто заплѣтають волосе въ косы. Подѣбный звычай заховавъ ся погде-куды и въ иншихъ сторонахъ Руси, якъ то узнаемъ изъ поемы Шевченковой „Москалева крыница“.

До стор. 82.

Глуханя, тифусъ.

До стор. 86.

Пола, груба одностайна скала, зъ якихъ складають ся по наибѣльшой части весь горы.

Ламане. Зъ Стрыйскихъ верховинъ выходятъ часто люде до Угорщины на зарѣбки, особливо коли ламають тамъ кукурудзу.

До стор. 96.

Ватасчикъ, ватасъ, стрѣлецъ.

Бібліотека для рускои молодежи
пѣдъ редакцією Юліана Насальскаго.

выпускъ LVII.

Томъ CVIII.

Рѣкъ XV.



Жаръ-птыця

казка зъ народныхъ устѣ.

Написавъ

Андрей Веретельникъ.



КОЛОМЫЯ.

Зъ печатнѣ А. І. Мизевича.

1907. 1908

Коло палаты одного князя бувъ вельми великій прехорошій садъ. Въ серединѣ саду росла яблѡнка, котра одного року зародила золотѣ овощи. Та не знати якимъ чудомъ занадила ся до саду жарь-птыця и що разъ зрывала по однѡмъ золотѡмъ яблоку Птыця була обросла въ золоте и срѣбне пѣре и мала дзюбокъ коралевый, а очи дѣяментовѣ. И черезъ тоє она такъ свѣтила мовъ той жарь, вѡдъ чого то и названо єѣ „жарь птыцею“.

Довѣдавъ ся князь, що тая птыця чинить єму въ садѣ велику шкоду, зрываючи що ночи що найкрасше золоте яблоко. А мавъ вѡнъ трехъ сынѡвъ, Петра, Василя и Ивана.

— Сыны мои дорогѣ! — сказавъ одного разу до нихъ, призвавши ихъ до себе. — Самѣ бачите, яку я велику шкоду поношу черезъ тую жарь-птыцю; отже идѣть кождый по черзѣ що ночи въ садъ пильнувати яблѡнку, а коли котрый зъ васъ принесє менѣ тую птыцю живую, то буде моимъ першимъ наслѣдникомъ.

На першу нѡчь пѡйшовъ въ садъ пильнувати Петро. Сѣвши пѡдъ яблѡнкою, що зъ нею жарь-птыця яблока зрывала, заснувъ скоро и спавъ до самого рана та не бачивъ, якъ гдєсь около пѡвночи жарь-птыця зѡрвала золоте яблоко и вѡдлетѣла.

Другої ночи пѣйшовъ, пильнувати Василь. И той такъ само зробивъ якъ и Петро. Заснувши нѣчого не бачивъ.

На третю нѣчь припала черга на Ивана. Сѣвши пѣдъ яблѣнкою, вѣнъ не думавъ о спяю, лишъ о тѣмъ, якъ зловити тую шкѣдницю и яку похвалу буде мати вѣдъ батька. . чи справдѣ зѣстане княземъ

Думавъ вѣнъ, думавъ, ажъ гдесъ около пѣвночи нечаяно якась яснѣсть освѣтила цѣлый садъ. Глянувъ, ажъ то летить жаръ-птыця! Вѣнъ тогды чимъ скорше на яблѣнку и жеде.

Прилетѣла жаръ-птыця та сѣла просто Иванови надъ головою и вже хотѣла зѣрвати яблоко, коли Иванъ сѣ хапъ за хвѣсть!.. Зловити сѣ не зловивъ, лишъ въ рукахъ лишилось одно перо зъ хвѣста, котре рѣвно жъ свѣтило вельми ясно, мовъ яка велика лампа.

Скоро рано завѣсъ Иванъ тоє перо, вѣддавъ батькови и розказавъ ему свою нѣчну пригоду зъ жаръ-птыцею. Батько похваливъ его за тоє и обѣцявъ, що зробить его своимъ наслѣдникомъ.

Вѣдъ того часу вже нѣколи жаръ-птыця не прилѣтала въ садъ.

* * *

Але одного разу князь зновъ скликавъ всѣхъ своихъ снѣвѣ.

— Дорогі мой дѣти! — каже до нихъ. — Маю я, якъ бачите, перо зъ жарь-птыць; есть се лише мала частина зъ неї, а якій блескъ выдає зъ себе... якъ-жежь то чудна и чарѳвна мусить бути цѣла птыця тая! Я бажавъ бы мати єѳ живу и цѣлу... Хто зъ васъ менѳ єѳ дѳстане, той зъ певностію засяде по мнѳ на престолѳ и буде самовладнымъ княземъ...

Учувши се, сыны сейчасъ пустили ся въ свѣтъ за жарь-птыцею. Каждый пѳйшовъ въ иншу сторону. Петро и Василь небавомъ зѳйшли ся разомъ и въ купѳ вандрували дальше; а Иванъ подорожувавъ самъ и не чувъ навѣтъ о своихъ братьяхъ, куды они подѣлись.

Ѣхавъ Иванъ досытъ довго, ажъ въ кѳнци заѳхавъ въ таке мѳсце, где бувъ лишь самъ пустый степъ! Нѳгде анѳ малои деревинки не видко. Тутъ побачивъ вѳнъ высокій стовпъ, вѳдъ котрого вели на всѳ чотыри стороны свѣта чотыри дороги. На стовпѳ була така надпись:

— Хто поѣде на всхѳдъ, той загине зъ голоду, хто на полудне, той буде черезъ звѳрѳвъ розшарпанный, хто на захѳдъ, того кѳнъ буде мертвый, а вѳнъ самъ живой, а хто на пѳвночъ, той стрѳне ся зъ великими богатствами...

Прочитавши се, ставъ Иванъ думати, въ котру дорогу ему пускати ся. Думавъ, довго думавъ...

— Е, доки буду думати? — каже въ кѳнци. —

Поѣду на захѳдъ! Кѳнь загине, то пѣхотою буду ити. . Я прецѣнь молодой, то зможу!

Сказавши се, такъ и поѣхавъ.

* * *

Ѣхавъ день, другій, ажъ на третій приѣхавъ поѣдъ зеленый лѣсъ. Тутъ выбѣгъ противъ него великій вовчище.

— Чому, Иване, — каже заразъ — въ тую сторону ѣдешь? Т жъ ты вѣдай читавъ на стовпѣ тамъ въ степѣ надпись?

Се сказавши, кинувъ ся на коня, розѳрвавъ его на кѳлька частинъ и поѣшовъ въ лѣсъ...

Зажуривъ ся Иванъ, що стративъ доброго коня Але годѣ, головою муру не перебити. . Поѣшовъ дальше пѣхотою.

Ишовъ цѣлый день, ажъ вечеромъ, коли хотѣвъ сѣсти на вѳдпочинокъ, бо дуже бувъ змученый, дѳгнавъ его той самый вовкъ, що роздеръ коня.

— Жаль менѣ тебе, Иване, що ты такъ мучишь ся пѣхотою... се була моя повиннѳсть, щомъ коня тобѣ оздеръ! Але не жури ся, лишь сѣдай на мене и кажи, где маю тебе везти!

Иванъ розказавъ, за чимъ вѳнъ въ свѣтъ выбравъ ся, а вовкъ, выслухавши все, погнавъ немовъ вѣтеръ и незадовго стоявъ Иванъ вже нѳдъ низкою камѣнною стѣною та слухавъ розказѳвъ вовка.

— Теперь, Иване, перелѣзь черезъ сей муръ! За муромъ есть гарный садъ. а въ садѣ на однѣмъ деревѣ жарь-птыця въ золотѣй клѣтцѣ. Жарь-птыцю возьми, але клѣтки не бери; бо скоро лише доторкнешь ся еи, то заразы жде тебе велике нещасте. Я буду ось тутъ подъ муромъ ожидать тебе.

Иванъ выслухавъ и поѣшовъ. Якъ разъ недалечко перелазу побачивъ золоту клѣтку, а въ нѣй сяючу жарь-птыцю; але глянувши на гарну золоту клѣтку, жаль ему еи зробило ся...

— Що? вовкъ казавъ не брати клѣтки? Але где-жь я птыцю подѣю? Мушу и клѣтку взяти.

И се сказавши, простягнувъ руку и торкнувъ клѣтку. А тутъ бачите вже бѣжать слуги и зловили его та повели до короля.

Король вельми розгнѣвавъ ся на Ивана и ставъ кричати на него, коли довѣдавъ ся, чѣй вѣнъ сынъ...

Не встыдно тобѣ, князѣвскій сыну, такъ робити? Та еслибъ ты бувъ прийшовъ до мене и попросивъ о жарь-птыцю, я бувъ бы тобѣ давъ зъ охотою... А теперь я можу оголосити по цѣлѣмъ свѣтѣ, якій ты и хто ты; и не лише тобѣ буде соромъ, але твому старому батькови еще бѣльшій! Однакъ послухай еще мене! Поѣди за сѣмъ гѣръ та за девять лѣсовъ, а тамъ есть кѣнь золотогривый. Коли менѣ его дѣстанешъ и приведешъ, то жарь-птыця буде твоя и не буду голосити по свѣ-

тѣ о тобѣ и о твоимъ поступованю. Выбирай, ма-
ешь вѣзь и перевѣзь!

Повернувъ Иванъ до вовка тай розказавъ
ему все, що сталося.

— А бачишь, Иване! Я казавъ тобѣ, не бери
кльѣтки, а ты не послухавъ... и теперъ зновъ кло-
пѣтъ маешь! Але поки що, сѣдай на мене и гайда
въ дорогу! Шкода часу гайнувати!

Не думавъ довго Иванъ, сѣвъ на вовка и оба
поѣхали, ажъ закурило ся за ними.

* * *

Ѣхали такъ не дуже довго и не дуже корот-
ко, ажъ опинили ся вечеромъ въ гарнѣмъ великѣмъ
мѣстѣ и коли наступила пѣвнѣчь, вкрали ся на
королевске подвѣре.

— Теперъ иди, Иване, — каже вовкѣ — отъ
до тои стайнѣ и бери коня золотогривого смѣло,
бо конюшѣ теперъ спять. Але анѣ рушь паль-
цемъ тои золотои зброи, що тамъ на стѣнѣ висить,
бо коли рушишь, буде тобѣ велика бѣда!

Пѣйшовъ Иванъ, взявъ золотогривого коня,
коли дивить ся, а на стѣнѣ така гарна упряжь
висить, що ажъ ну!

— Та що менѣ по тѣмъ, що коня маю, але
на чѣмъ я его поведу? Конче треба бодай уздеч-
ку взяти...

Сказавши се, знявъ зъ стѣны золоту уздечку и хотѣвъ выходить, коли позрывались зѣ сву конюшѣ, зловили его и повели до короля

Та и той король, такъ само якъ и попередный, вылаявъ Ивана, що влѣзло ся..

Ну, але дѣстань менѣ — каже въ кѣнци — прегарну княгиню Олену, за котрою я день и нѣчь тужу! А живе тая княгиня за тридесятою землею въ тридесятѣмъ королевствѣ За тоѣ обѣцю дати тобѣ золотогривого коня, а нѣ, то знеслаблю тебе передъ цѣлымъ свѣтомъ яко злодѣя..

Вѣдѣйшовъ плачучи Иванъ до своего вовка и все ему розказавъ и обѣцявъ вже послухати его, коли вѣнъ представлявъ ему, що значить непослухъ.

Га! каже въ кѣнци вовкѣ. — Сѣдай на мене та поѣдемо. але чи дальше намъ пощастить ся, не знаю.. Еше на двоѣ баба ворожила... або умре, або буде жила! Все одно, сѣдай, поѣдемо!

Сѣвъ сумный Иванъ на вовка тай поѣхали въ далеку дорогу...

* * *

Теперь вовкѣ вже не бѣгъ, а просто летѣвъ воздухомъ и по довшѣй такѣй ѣздѣ прибывъ зъ Ивановомъ до князѣвства прегарной княгинѣ Олены. И поѣшли они незамѣтною доротою до хорошего саду княгинѣ, котрый бувъ обведерый золотымъ частокодомъ.

— Ну, Иване! — сказавъ вовкъ, обернувшись до Ивана. — Теперь въ тѣмъ моя голова, щобъ княгиню здобути. . не тобѣ до того брати ся. Ты вертай зъ-вѣдси и тамъ въ чистѣмъ поли пѣдъ зеленымъ дубомъ ожидай мене, а я коло вечера верну до тебе ..

Иванъ вернувъ до зеленого дуба въ чистѣмъ поли. Вовкъ тымчасомъ сѣвъ собѣ въ травѣ при частоколѣ и ждавъ, коли княгиня выйде въ зеленый садъ на прогулку.

И не довго чекавъ на княгиню. Ледви надѣшло горяче полудне, а княгиня выйшла прохолодити ся въ садѣ зъ своими подругами и прислужницами. А коли пѣдѣшла до частокола, вовкъ выскочивъ, схопивъ еѣ и, пѣгнавъ що силы пѣдъ зеленого дуба до Ивана.

— Сѣдай скоро, Иване, на мене, — сказавъ спѣшно до него — бо нема часу! Готовѣ пустити ся за нами въ погоню...

Сѣвъ Иванъ зъ княгинею на вовка, а вовкъ що силы пѣгнавъ до королевства, где золотогривый кѣнь бувъ. А тѣ, що були въ садѣ зъ княгинею и бачили, якъ еѣ вхопивъ вовкъ, заразъ побѣгли до палаты и розѣслано погоню. Але се було надаремне, бо княгиня пропала мовъ камѣнь пѣдъ водою.

* * *

Бдучи на вовку зъ прегарною княгинею О

ленкою, Иванъ дуже полюбивъ єѣ такъ, що коли поѣдѣждали до того мѣста, где бувъ золотогривый конь, то ставъ ревно плакати мовъ мала дитина.

— А ты чога плачешь, Иване — запытавъ ся вовкъ, побачивши, що Иванъ плаче.

— Чого пытаешь, мѡй друже єдиный? Якъ же менѣ не плакати, коли я цѣлымъ сердцемъ полюбивъ княгиню, а тутъ незадовго менѣ зъ нею розставати ся, бо мушу вѡддати єѣ королеви за золотогривого коня..? А самъ знаешь, що коли не вѡддамъ, то вѡнъ передъ цѣлымъ свѣтомъ обезчестить мене и нашъ рѡдъ!

Выслухавъ се вовкъ и покивавъ головою.

— Помагавъ я тобѣ, Иване, — каже въ концѣ -- вже досыть... то не журись, я еще и въ тѡмъ тобѣ поможу. Отъ нехай княгиня зажде тутъ въ тѡмъ зеленѡмъ лузѣ, а я перекиву ся княгиню. Ты вѡдведешь мене до короля, возьмешь коня золотогривого, приѣдешь сюды, возьмешь собѣ княгиню и поѣдешь, а я пѡзнѣйше здогоню тебе...

Сказавши се, вовкъ кивувъ ся обѣ землю и ставъ гарною княгиню, цѣлкомъ подѡбною до справдѣшнои. Тогды Иванъ завѣвъ вовка-княгиню до короля, котрый вельми урадувавъ ся гарною дѣвицею и давъ сейчасъ Иванови золотогривого коня разомъ зъ золотою упряжею. Иванъ подяковавъ, сѣвъ чимъ скорше на коня и поѣхавъ въ зеленый дугъ, где ожидала его княгиня Олена. Тутъ по-

садивъ ѿ на золотогривого коня, сѣвъ самъ и поѣхавъ въ дальшу дорогу.

* * *

А вовкъ? Вовкъ живе у короля день и другій... король радѣе.

— Найдорожшій мѡй! — каже вѡнъ третого дня до короля. Я вельми еще тужу за своею вѡчиною, пусти мене погуляти по зеленѡмъ лузѣ!... Нехай бодай тамъ розжену свою тугу, бо тутъ менѣ годѣ ..

Король згодивъ са и пустивъ вовка зъ слугами въ поле. А вовкъ, коли побачивъ близко лѣсъ, кинувъ ся обѣ землю, принявъ справедливу постать и погнавъ въ лѣсъ.

Иванъ же ѣде зъ княгинею и забувъ вже за вовка. Ажъ тутъ зиркъ!... оглянувъ ся, а вовкъ вже коло него.

— Теперь ты, Иване, сѣдай на мене, а княгиня нехай ѣде на кони!

Иванъ такъ зробивъ и всѣ разомъ поѣхали дальше. Ъдучи такъ, навѣтъ не встигли и оглянутись, коли стали передъ тымъ мѣстомъ, где була у короля жаръ-птыця.

— Знаєшь, друже, — каже Иванъ до вовка — ты вже менѣ у всѣмъ помагавъ, то я маю надѣю, що поможеш менѣ еще и теперь. Ото

перекинешь ся въ коня золотогривого и такъ зробишь якъ перше, бо вельми жаль менѣ того коня.

Вовкѣ сейчасъ вдаривъ ся объ землю и ставъ золотогривымъ коземъ. Иванъ же, лишивши княгиню зѣ справедливимъ коземъ подѣ лѣсемъ, повѣвъ золотогривого коня-вовка до короля. Король урадовавъ ся и сейчасъ давъ Иванови жарь-птыцю зѣ золотою клѣткою. Вернувъ Иванъ подѣ лѣсъ, сѣвъ зѣ княгинею на коня, взявъ въ руки жарь-птыцю и пустивъ ся веселый домовъ до своеи вѣтчины.

Другого дня сѣвъ король на вовка-золотогривого коня и поѣхавъ въ поле. Тутъ кѣнь сполошивъ ся, скинувъ зѣ себе короля, вдаривъ ся объ землю, ставъ вовкомъ и побѣгъ здоганяти Ивана. Дѣгнавши его, велѣвъ ему сѣдати на себе, а княгини на коня золотогривого.

Отъ такъ ѣхали они весело и розмовляли про се и про те, ажъ въ кѣнци приѣхали въ тое мѣсце, где Иванъ стративъ своего коня. Тутъ вовкѣ розпращавъ ся широко зѣ Ивановомъ и поѣшовъ въ свѣй лѣсъ, а Иванъ, плачучи за щиримъ другомъ, поѣхавъ въ дальшу дорогу.

* * *

По довшѣй вѣздѣ побачивъ Иванъ зѣ-далека свое рѣдне мѣсто. Хотяй якъ бажавъ бути скоро

въ дома, мусѣвъ стати передъ мѣстомъ и под старую вербою въ тѣни розтаборити ся.

Привязавши коня до сука, зъ клѣткою в рукахъ положивъ ся Иванъ, вѣдпочати по довго и утижливѡй подорожи. Положила ся и княгиня Сонце пекло такъ, що годъ було ѣхати чистымъ полемъ въ таку спеку. Обое заснули твердымъ сномъ, бо були вельми помучені.

Саме въ той часъ вертали до дому брат Иванѡвй, Петро и Василь, але зъ порожными руками, и вертаючи натрафили ненадѣйно на спячого брата Ивана. Коли побачили коло спячого Ивана прегарну княгиню, золотогривого коня жарь-птыцю, сердце стало имъ сильно битись вѣд превеликою зависти. И не нагадуючись довго, об брата вѣдрубали спячому Иванови голову, почѡм старшій Петро збудивъ княгиню и примусивъ ея подъ загрозою смерти присягнути, що въ дом скаже, що Петро дѡставъ ея и жарь-птыцю, а Василь золотогривого коня.

* * *

Пролежавъ Иванъ мертвый цѣлый мѣсяцъ. Якось одного разу его другъ вовкъ бѣгъ там туды и пѡзнавъ Ивана, надъ котрымъ уносила с хмара чорныхъ воронѡвъ. Засумованый сѣвъ вовкъ укывши ся за вербою, и коли молода ворон

спустилась на Ивана и вже хотѣла клювати его тѣло, тогды прискочивъ и зловивъ ворону.

— Вовче, що хочешъ, дамъ тобѣ, лише пусти менѣ мою дитину любу! — лѣтаючи просила вовка стара мати ворона.

— Знаєшь що! — вѣдповѣвъ вовкъ. — Дѣстанъ менѣ цѣлющои и живущои воды, то тебе пуцу; а коли нѣ, то сейчасъ розѣдру его на дрѣбнѣ шматки.

За хвилию вже несла ворона въ двохъ фляшочкахъ цѣлющу и живущу воду и подала вовкови. Тогды вовкъ розѣрвавъ молодого ворона и спробувавъ его сѣлвити и оживити. Проба удалась знаменито и тогды приступивъ вѣнъ до Ивана. Скропивъ водою цѣлющою, а Иванове тѣло сѣлило ся, опѣсля водою живущою, а Иванъ оживѣ.

— Але жъ я довго спавъ, друже!

— Вѣчнымъ сномъ ты спавъ! каже на тоє вовкъ и розказавъ Иванови про все, що стало ся, бо вовкъ бувъ всего догадавъ ся. — А теперъ чимъ скоршо сѣдай на мене, Иване, бо твоѣ братъ Петро завтра женить ся зъ прегарною княгинею Оленою.

Сѣвъ Иванъ на вовка и поѣхали скоро и въ кѣнци стали пѣдъ Ивановаго батька палатою. Тутъ злѣзъ Иванъ зъ вовка, подякувавъ ему щиро и пѣйшовъ до палаты.

Увѣйшовши въ палату, заставъ своего брата Петра, сидячого разомъ зъ княгинею Оленою за весѣльнымъ столомъ. Але Олена, скоро побачи-

ла Ивана, выскочила изъ-за стола и стала его обнимати та цѣлувати.

— Сей есть моимъ правдивымъ мужемъ! Вѣнъ мене доставъ и коня золотогривого и жарь-птыцю, а старшій брата убили его тамъ за мѣстомъ подъ вербою... Але Господь добрый, бо вернувъ менѣ его и правда выкрылась...

Тѣ слова здивували всѣхъ гостей и старого князя. Але Иванъ розказавъ все точно, а князь, выслухавши его, заплакавъ зъ радости. Тогда велѣвъ старшихъ братѣвъ посадити въ тюрьму, а Иванъ оженивъ ся зъ квягинею и ставъ жити щасливо, а може живе еще и до нынѣ...



Орлы.

На гóрскихъ вершинахъ, куды найскорше равна зóрвиця лине, орлы сплели собѣ свои гвѣзда.

Смѣлѣйшій вѣдъ найсмѣлѣйшихъ людей, они володѣли горами, пропастями и облаками, не за- жмурували очей передъ сонцемъ.

А оденъ бувъ дуже гордый. Вѣнъ мавъ въ собѣ страшну вѣдвагу и непоняту силу, а въ крови неспокойный огонь.

Вѣнъ такъ страшно бивъ ся зъ братьми, що блѣдїи облаки утѣкали зъ гóрь, а въ яругахъ за- ляканїи потоки зъ тревожнымъ шепотомъ поспѣшно уходили въ долины.

А мавъ вѣнъ лишь одну мрѣю. Ему захотѣ- лось самому одному володѣти на всѣхъ верхахъ.

И якось разъ пѣвсонна ранна зóрвиця, про- тираючи зъ мракъ зѣвницю, побачила, якъ зъ на- гои мертвои скалы гордый орель стручувавъ уби- тыхъ братѣвъ въ камѣнну, чорну, бевдонну про- пасть. А потѣмъ стрѣлою пѣгнавъ въ гору и пѣд- летѣвъ такъ высоко, що сонце не могло его узрѣ- ти... Однакъ вернувъ... Вернувъ на нагї, зимнї, пустїи скелї.

И лишивъ ся самъ оденъ.

И лѣтавъ вѣнь теперь самъ оденъ, а частѣйше мовь непорушный камѣнь сидѣвъ на краю скелѣвъ зѣвѣдки трупы орлѣвъ упали, и дививъ ся на спѣненный потѣкъ, що обмывавъ кровь мертвыхъ орлѣвъ и поховавъ середѣ зеленыхъ долинъ.

И коли бы той самѣтний птахъ мѣгъ бувъ плакати, то бувъ бы плакавъ, коли бы мѣгъ бувъ стогнати, то бувъ бы стогнавъ, коли бы мѣгъ бувъ кликати, то бувъ бы сильнымъ голосомъ прикликувавъ своихъ братѣвъ. Бо его жерь теперь невысказанный сумъ.

Тѣ скалы, якими володѣвъ, всѣ були мертвѣи то птаство, що его окликало своимъ паномъ, будо все нужденне и мале.

Вѣнь не мавъ теперь зѣ кимъ бити ся ани переганяти ся въ сонѣшнихъ просторахъ

Однакъ пожалувавъ его оденъ заблуканный грѣмъ и справивъ ему гарну, королѣвску смерть

Тогда заходило багряне сонце, на небѣ боролися хмары, ударяючи грудею объ грудь. и вихрь шалено ревѣли, а потрясенѣ ажъ до основъ скалы дрожали.

Влученый огненною стрѣлою, упавъ, орелъ въ бурливый потѣкъ и обмытый сѣблостою пѣною поплывъ въ сторону вѣчного супокою.

И спочивае мѣжь братьями середѣ цвѣтистыхъ долинъ.

Зѣ польского пореклавъ
Мирославъ Воронъ.



Оповѣщенє.

Въ Коломыѣ, накладомъ и старанємъ

РЕДАКЦІИ

Бібліотеки для рускои молодежи,

появила ся прехороша книжочка п. з.

Руске паломництво

до св. Землѣ 1906 р.

Написавъ

Олекса Булка

паломникъ зъ Скварявы.



Книжочка тая представляє ся дуже інте
ною. Окрашена портретомъ Его Ексцеленціи
трополита Шептицкого и 30 иллюстраціями и
важнѣйшихъ видѣвъ св. Земль, мѣститъ она
6 аркушахъ або 192 сторонахъ дробной печ
богато поучающого корму духовного и вельми
каву лектуру не лише для самыхъ Паломникѣ
але передовсѣмъ для всѣхъ тыхъ, котрымъ не
дилось участи брати въ достопамятнѣмъ пал
ництвѣ Русинѣвъ пѣдъ руководствомъ Высоко
стойного Архіерея. Авторъ описує, якъ въ род
нѣмъ селѣ св. Церковь удѣляє ему Божого
гословенія, а нарѣдъ зъ хоругвами выправляє
въ далеку дорогу, якъ зѣбраніи у Львовѣ Пал
вики въ торжественнѣмъ походѣ удають ся на
лѣзницю, якъ парова машина минає неботы
Карпаты просторіи рѣвнины Угорь, величаві
латы Буда-Пешту, скалисті горы Красу, ажъ
кѣнци дѣстаєсь до Трієсту, сего морского баз
Австріи зъ его хуторами, виноградниками та
дами. Зъ особлившимъ же заинтересованємъ
дає авторъ подрѣбно свои спостереженія и га
пѣдчасъ шестидневного мореплавства зъ Тріє
до Яффы и тригодинной ѣзды зъ Яффы до Іе
салима; а въ кѣнци зъ якою побожностію, зъ
кимъ одушевленємъ и пѣдъємомъ духа опровад
нась въ часѣ осмидневного побуту въ святі
мѣстѣ по всѣхъ святыхъ мѣсцяхъ Іерусали

Вѣстлеема и Іордана та якъ молитъ ся за свою родину, за свое село, за свѣй край, за свою вѣтчину, за святу Русь, за святу Церковь, то Ты, Побожный Читателю, если хочешь тоѣ звати, не пожалуй кѣлька сотикѣвъ, а купи собѣ нашу книжочку и перечитай!

Одень примѣрникъ зъ почт. пересылкою стоить :

- 1) въ картоновѣмъ переплетѣ К. 1-50
- 2) въ полотнянѣмъ переплетѣ зъ слѣпыми вытисками К. 1-70
- 3) въ полотнянѣмъ переплетѣ зъ золотыми вытисками безъ золотого обрѣзу К. 1 90
- 4) въ полотнянѣмъ переплетѣ зъ золотыми вытисками и золотымъ обрѣзомъ К. 2 00

Высылае ся за готѣвку.

Накладъ зъ причины великихъ кошѣвъ невеликій,

тому радить ся поспѣшити зъ замовленьями.

УВАГА. П. Т. Читательвѣ, зялягаючихъ намъ зъ пре-
нумератою за наше издавництво, уклѣбно просимо,
до посылки грошей за „Паломництво“ долучити
и грошь на вырѣвнане довгу, котрого высоту, об-
числену до кѣнца 1907 р., выписали мы синимъ о-
ловцемъ на опасѣ нынѣшного (LVII.) вышуска.

Въ Коломыѣ дня 10. лат. марта 1908 р.

РЕДАКЦІЯ

Бібліотеки для руской молодежи.

До Ц. Т. Читателѣвъ.

ПЯТНАЙЦАТЫЙ В ЖЕ РОКЪ

выходить въ Коломыѣ

пѣдъ редакціею ЮЛІАНА НАСАЛЬСКОГО

Бібліотека для рускои молодежи.

Зѣ ласки Божои и при помочи Высокопатріотичныхъ Родимцѣвъ пустили мы доси въ свѣтъ 57 выпускѣвъ, котрѣ въ 108 томикахъ, на взѣр чужинецкихъ того рода выдавництвѣ, мѣстятъ цѣлсеріи повѣстей и повѣстоковъ, будто оригинальныхъ на основѣ народныхъ звычаѣвъ и обычаѣвъ т рускои исторіи и литературы, будто зѣ чужихъ языкѣвъ переведенныхъ або переробленыхъ, и богато такого ишого, що може причинити ся дублагородненя молодого поколѣня и розширеня ег набутого наукою свѣтогляду Стоячи на грунтѣ религійнѣмъ, патріотичнѣмъ и народнѣмъ, хотѣд бы мы въ нашѣй „Бібліотецѣ“ створити се зеркало въ котрѣмъ вѣдбивають ся горожанскѣй чесноты се жерело, зѣ котрого променемъ легкой науки

розливають ся лучи правдивої просвѣты, се огнище, при котрѣмъ молоде сердце огортає любовь до вѣтчины и привязанє до вѣры. Словомъ мы не вѣдхляємо ся вѣдъ жадного труду, где розходить ся о тоє, щобы вѣдповѣсти жаданямъ читаючого загалу; але просимо Высокоповажаныхъ П. Т. Родимцѣвъ, котрымъ далекоюсяглѣсть нашої справы не може лежати на серци, о моральне и матеріальне пѣддержанє нашого видавництва.

А просимо именно не лишє о розповсюдженє нашої „Бібліотеки“ по всѣмъ усядамъ нашої вѣтчины и о захоочуванє до якъ найчисленнѣйшой пренумераты, але такожъ о достарчуванє намъ вѣдповѣдного письменного матеріалу, котре допомогло бы нашо-му видавництву стати на высотѣ свого призначеня.

Нашою задачею Образованє руской молодежи, нашимъ окликомъ Вѣра, Надѣя и Любовь, нашимъ прапоромъ Церковь свята и Русь - Мати.

Коломыя вѣ мартѣ 1908.

РЕДАКЦІЯ
Бібліотеки для руской молодежи.

НА ЧАСЪ!

Припоручаемо прехорошу брошуру:
**Якъ плекати и доглядати
САДОВИНУ,**

коли хоче ся мати зъ неи дохѣдъ.

Пѣдручникъ для властителѣвъ садѣвъ,
селянѣвъ, мѣщанѣвъ и учителѣвъ.

Написавъ Василь Породно.

ЧАСТЬ I.

Коломыя, зъ печатнѣ Вильгельма Бравнера 1905 р.

Тая вельми важна книжка заслугоуе въ повнѣ на то, щобъ знаходила ся въ рукахъ кожного зъ нашихъ письменныхъ господарѣвъ, дбающихъ о то, чтобы зъ каждой галузи господарства вытягнути якъ найбѣльшій зыски.

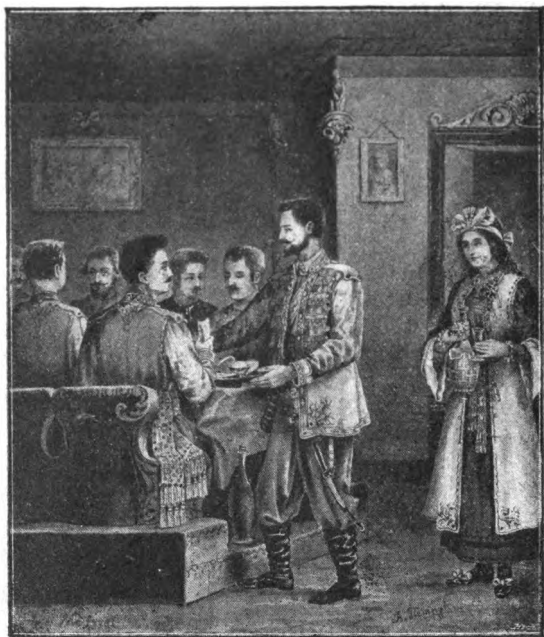
Набути можна въ книгарняхъ Ставропигійского Института и Шевченка въ Львовѣ, або у автора въ Коломыѣ
(Коперника 24)

Цѣна одного примѣрника К. 0 50.

НА ЧАСЪ!

НА ЧАСЪ!

НА ЧАСЪ!



Она глянѹла цѣкаво на славного юнака и не могла
вддорвати вдѣ него очей (до стор. 13).

Л. 1500

Бібліотека для рускои молодежи
пѣдъ редакцію Юліана Насальскаго.

Выпускъ LVIII.

Томъ СІХ.

Рѣкъ XV.



Змѣй Нотяйскій

повѣсть зъ часѡвъ боры Сербѡвъ зъ Турками

написана

П. ХОХОЛУШКОМЪ.

Перевѣвъ

Яромиръ Ярославичъ.



КОЛОМЯ.

Зъ печати А. І. Мазевича.

1908.

I.

Яке чудо се случилось !
Такъ хотѣло Провидѣне,
Щобъ на Сербіи славилось
Всенародне воскресене !

Немовъ избраній, повстали
Юнаки къ борбѣ святѣй,
Знамя давъ Господь рукою,
Страшніи огнѣмъ лѣтали
Надъ сербскою стороною.

(Филиппъ Слѣпацъ, сербскій поеть)

Ясно сіяло солнце надъ сербскою краиною и версты его золотыхъ лучѣвъ разливались огненными флями на вершины прославленныхъ горбѣвъ Кобляра и Вѣвчаря та зѣ-вѣдси сплывали въ Надморавску долину, позолочючи зеркало рѣки Моравы яркими звѣздочками, надаючи цвѣтоноснымъ лугамъ и дозрѣвающимъ колосамъ цѣль бѣльшу пестроту, приятнѣйшу свѣждость. Не даромъ зовуть Надморавску долину Сербскимъ раемъ, и кто видѣвъ долину Темпе Грековъ, або лише чувъ о нѣй яко о приютнѣмъ мешканю богѣвъ, яко о мѣсци, где вѣдбувають ся игрища и таньцѣ богинь любови и вѣчной молодости, той може собѣ уявити красоту Моравской долины.

Але свого часу, въ часѣ борбъ, котрѣ зводжувано за свободу та независимість сербского народа, не мали тія луги стѣлько красы, що нынѣ Цѣла Сербія немовъ прикрита жалобною ризико бо еще 1804. року стогнала пѣдъ ярмомъ турецкимъ або лучше сказавши, пѣдъ злостію боснійскихъ спагѣвъ, музулманьскихъ вельможъ. До топоры володѣвъ еще въ Бѣлградѣ грѣзний намѣстникъ Аганлія зѣ своїми погаными братьями Кучукъ-Алимомъ, Мола Юсуфомъ и Фоличъ-Мехмедомъ; приклонніи ихъ слуги яничары и боснійскіи спаги переходили до тои поры по Сербскѣй краинѣ зѣ одного села до другого, безчестили християнскіи храмы, рабували свяченіи одежи, уживали ихъ на покрывала для своихъ коней; въ тыхъ часахъ примушували они сербскіи красавицѣ, шобі въ найкрасшихъ одѣняхъ плясали передъ нимъ сербскіи народный танецъ, названный „коло“, звучали ся надъ ними, обдирали ихъ, а обдертыхъ вѣдсылали зновъ до родинныхъ хатъ. Въ тыхъ часахъ убивали они громадскихъ старшинъ та и кождого, кого пѣдозрѣвали, що має який-небудь впливъ на християнскіи народъ. Словомъ, цѣла Сербія рѣвналась тогды горѣ Голгофѣ, на котрѣй катми були потурченіи Боснійцѣ, а невинными жертвами християнскіи Сербы, и въ цѣломъ широкѣмъ християнскѣмъ свѣтѣ не було тогды анѣ одного чоловіка, котрый пѣднѣсь бы бувъ свѣй голою

противъ такой несправедливости. Але кровь такъ многихъ жертвъ не покропила надармо сербской землѣ!

Въ такой то прехорошій день, на початку сей повѣсти описаный, ишовъ сильный молодой „Юнакъ“ (такъ зовуть Сербы вождого, хто хорошо боре ся) на поли битвы. берегомъ рѣки Моравы, оглядаючи уважно кождый гай, до которого зближавъ ся, приглядаючи ся быстрымъ окомъ кождой долины и окружнымъ горамъ, закимъ важивъ бы ся бувъ выступити зъ-поза густолистныхъ деревъ на широке поле. Широкий темно-червеный штаны, зеленый золотомъ тканый жупанецъ, зраджували въ нѣмъ Сербя; по его войсковомъ украшению въ волосю, по черныхъ вусахъ, довгой ручници, котру державъ все въ готовности, по широкомъ выостреномъ ганджарѣ, пѣзнати було, що се Айдукъ, то есть оденъ изъ людей, котры посвятали свое жите вѣтчине и днемъ и ночью уганяючи за Турками, погубляли безпощадно вороговъ рѣдной землѣ.

Ось теперъ збочивъ вѣнъ трохи зѣ своимъ стежки, пускаючись туды ближе до горъ, и зъ всѣхъ его руховъ можна було пѣзнати, мовъ бы побачивъ щось незвычайного. Згорбившись укравъ ся межи довгой кукурудзянй бадила и посувавъ ся легонько на передъ, влѣпивши свои очи неподвижно въ одно мѣсце. Ой, око айдука быстрее

и еслибъ навѣтъ сей турбанъ бувъ укрытый еще глубше въ гушавинѣ, котра застелила по̀днѡже и хребеть горы, а таки увидѣвъ бы его айдукъ.

— Где турбанъ, тамъ и голова Турка — по-думавъ айдукъ и хотяй тѣла не бачу въ зеленой гушавинѣ, куля моя досягне цѣли.. Гей, брате, шептавъ про себе ты може напивъ ся дурь-зѣля, коли важишь ся пускатись по̀дъ гнѣздо коренныхъ Сербѡвъ, по̀дъ село Добрыню, або може лишивъ дома послѣдну крыхѡточку турецкого разуму!

При тыхъ словахъ наблизивъ ся вѡнъ вже на стѡлько, що ручниця его могла убита на певно Турка. Вѡнъ пристанувъ, прицѣливъ и въ мить роздавъ ся грѡмъ по долини, вѡдбивъ ся межи скалами, а турбанъ вѡддаливъ ся вѡдъ гушавины.

И все утихло. Не чути було анѣ крику анѣ стогнаня раненого анѣ легонького шепоту въ гушавинѣ корча, за котрымъ сидѣвъ здась укритый Турокъ; лишъ кѡлька вѡдстрѣленыхъ галузокъ и листкѡвъ захрупѡтѣло та зашумѣло, падаючи на землю, а по-надъ головою айдука зашумѣло въ воздухѣ кѡлька птычокъ, выстрашенныхъ его выстрѣломъ зъ гнѣзда.

— То значить, що чортъ обманувъ тебе! — сказавъ зъ гнѣвомъ айдукъ. Выбери собѣ очи, Стояне, — говоривъ дальше, ударяючи себе рукою по чолѣ — та набий ними стрѣльбу мѣсто

кулями, щобы ты на будуче лучше пѳзнававъ, где лише самъ турбанъ, а где въ нѳмъ и голова, а при головѳ и живе тѳло!

И набивъ ручницю, а закинувши єѳ на плече, ишовъ, не уживаючи бѳльше осторожности, просто до горы.

— Богатый бей носивъ тебе! — сказавъ вѳнъ зновъ, пѳднимаючи зъ землѳ бѳлый шовковый зъ червенными кропками турбанъ и оглядаючи дорогѳ каменѳ, котрѳ свѳтились на нѳмъ. — Або згубивъ вѳнъ тебе, утѳкѳючи передъ Сербами въ горы, або загубили побѳдителя айдуки. Будь якъ будь, а таки видко, що братя на Моравѳ учули нашъ геройскѳй голосъ вѳдъ рѳки Ядару и Радевины, и зрозумѳли его... добре зрозумѳли!

И выскочивъ чимъ скорше на вершокъ...

— Свобода и Сербѳя! — крикнувъ сильнымъ голосомъ въ долину. Смерть даѳисамъ! Ура!

Смерть даѳисамъ! — повторило щось зъ противной стороны вѳдъ щелины скаль.

Пѳзнавъ Стоянъ, що се не бувъ вѳдгомѳнъ его врику. Спустившись зъ горы, поспѳшивъ долиною въ другу сторону и где вузенька стежка закручувалась въ бѳкъ, побачивъ передъ собою середъ зеленыхъ гѳрѳ смиренне село. Долина була тутъ бѳльше простора и Морава зѳгнувшись въ каблукъ, зближала ся бѳльше до села такъ, що

мило було поглянути на цѣлу тую прекрасн околицю.

Та Стоянъ не подивлявъ вынѣ красоты природы Въ селѣ бувъ неспокой; кѣлькохъ уоруженыхъ людей сѣшило въ горы, мовъ-бы ихъ вѣзвавъ выстрѣлъ Стояна до новои борбы зъ ворогомъ. Побачивши однакъ айдука, задержались в половинѣ дороги. И Стоянъ заждавъ трохи, стягнувъ зъ себе поясъ, на котрѣмъ повѣсивъ був турбанъ, пѣдкрутивъ вуса и ишовъ гордо въ село.

— Богъ и Пречистая Дѣва зъ вами! — сказавъ до людей, до котрыхъ тенера зближався. — Якъ бачу, вже и у васъ есть для доброи Християнина жилище. Петре Федоровичу, я у тебе гѣсть! Слава Иисусу Христу!

— Во вѣки вѣковъ! — вѣдповѣвъ Петр Федоровичъ, склонивши голову. Здоровъ був Стояне Чупичу! Милымъ будешъ гостемъ пѣдъ мою стрѣхою!

И подавши собѣ руки, поцѣловались оба. Т само зробивъ Стоянъ Чупичъ и зъ прочими мужами, а опѣсля пѣйшли все до села. Нѣхто не не покоивъ гостя невчасными пытанями, бо вѣнъ и зѣвъ еще зъ ними хлѣба соли та не мавъ еще часу сѣсти пѣдъ ихъ стрѣхою и вѣдпочати в ихъ дружескомъ кружку.

А по селѣ хутко рознеслось имя чужинца. Каждый приглядае ся ему, радуе ся нимъ и обни

має сердечно гостя. Бо то хоробрий юнакъ, а хороброго брата-юнака знає и почитає цѣла Сербія.

Князь (такъ зовуть найстаршого въ громадѣ) и начальникъ ихъ громады Петро Федоровичъ, повернувши недавно зъ Шумади и вѣдъ Калубары-рѣки, що впадає до Дунаю, розповѣдавъ имъ о побѣдѣ братѣвъ надъ Ядаромъ и Радевиною, о повстаню Сербѣвъ надъ рѣкою Савою и въ Шумади; о геройскихъ подвигахъ Чурдя и Чунича, о священнику Луцю Лазаревичу та о юнаку Яковѣ Недадовичу.

Прості були его слова, безъ окрасы. Говоривъ правду, отже нащо окрашень? Лише ложь убирає ся. И слухачѣ понимали его, мимовѣльно кивали головами, подкручували вуса, затискали кулаки, а очи ихъ блестяли огнемъ, мовъ бы вже сейчасъ готовились до военного дѣла. Коли Федоровичъ ставъ розказувати о Юрію Чорнѣмъ, якъ то нѣвъ спагѣвъ поражає и всѣхъ Сербѣвъ збирає подъ оружіє, тогды выступивъ зъ товпы Миленко, нерозлучный приятель Федоровича, и звернувъ ся до него...

— Гей брате, — сказавъ зъ огнемъ — понимаю твое слово! Въ одну руку ягаганъ, а въ другу оружіє, и нужь на ворогѣвъ! — и оглянувшись кругомъ себе говоривъ дальше. — Кто не запродавъ сердца турецкимъ псамъ и не давъ

сковати свои души путами невѣльництва, поїде за нами!

А Федоровичъ скочивъ межи нихъ и махнувъ стрѣльбою, по̀днѣвши єѣ по-надъ голову...

— Часъ мести пришовъ!... Смерть дагисамъ и явчарамъ!

По сихъ словахъ хватили всѣ за оружїе и не минуло кѡлька днѣвъ, а Моравя розливала радѡсно свои филѣ по освобожденныхъ долинахъ вѡдъ Бѣлграда майже до Дунаю и цѣла Сербїя витала радѡсными окликами побѣдникѡвъ. Братя на Дринѣ чули о братяхъ надъ Моравою, якъ рѡвно-жѣ тїи о тамтыхъ.

Тожъ и не дивно, що урадовались они, видячи славного юнака межи собою.

— Се добрый звакъ! — говорили однї.

— Певно приносить якусь радѡсну вѣстку! — думали другї.

— Що зъ того буде? — пытавъ оденъ другого, але нѣхто не непокоивъ чужинця невчасными пытанямы, бо кождый знавъ, що и такъ о всѣмъ довѣдає ся.

Увѡйшли опѡсля самї кметы зъ Стояномъ до хаты Федоровича.

Туть поздоровивъ господарь еще разъ своего гостя та всѣхъ кметѡвъ, котрї покропившись напередъ свяченою водою, поклонились передъ образомъ Пресвятой Тройцы. Опѡсля сѣли, а госпо-

дарь выйшовъ изъ свѣтлицѣ и вернувши незадово-го, привѣсь на деревяномъ тарелци хлѣбъ и соль. За нимъ увойшла его красна сестра Олена, слава дѣвчаты и краса цѣлон околицѣ, тримаючи въ од ной рудѣ кубокъ, а въ другой лыкомъ оплетену фляшку зъ улюбленою сливовицею. Она глянула цѣкаво на славного юнака и не могла вѣдорвати вѣдъ него очей, якъ вѣнъ зъ еи братомъ дѣливъ хлѣбъ и соль. Наразъ задрожала, еи ружево лице покрыло ся блѣднѣстю, а фляшка туй-туй що не выпала ѣй зъ рукъ. Скоро однакъ спамяталась, хоть все еще зѣ страхомъ споглядала на турбанъ, що висѣвъ при поясѣ Стояна. Небога бачъ зля-калась турбана, думаючи, що чужинець, вступив-шій теперъ въ ихъ хату, знявъ его може недавно зъ головы убитого чоловѣка. Она була Сербинка и неразъ видѣла на дорозѣ порубані трупы и не боялась ихъ; чижь-бы може пѣзнала турбанъ? И щожъ? Турбанъ оденъ до другого такъ подѣб-ный якъ яйце до яйца. А може були на нѣмъ явѣ особлившій знаки, що лише для неи были по-нятнѣ? Побачимо!

Коли гостѣ почастовались хлѣбомъ та солею, звернувъ ся Федоровичъ до сестры, взявъ вѣдъ неи стаканъ и фляшку и наливавъ для гостей.

— Стоянъ Чупичъ вставъ зъ мѣсця...

На свободу Сербіи и славу нашої православнои вѣры! — сказавъ, пѣднѣвши стаканъ.

— Нехай такъ буде аминь! — додали всѣ.

— Горе менѣ! — зашептала и собѣ Олена, склонивши голову, и румянецъ покрывъ ей лице.

Стаканъ обѣшовъ кругомъ и Стоянъ Чупичъ взявъ его зновъ до рукъ.

— Колись — говоривъ проникающимъ голосомъ — лѣтали орлы Балкану вѣтромъ по всѣхъ сторонахъ, а яструбыне опускали мирной Шумадин... бачили вы може ихъ летѣ сими днями? Сонце иде зѣ восходу на захѣдъ, але дикій звѣрѣ тягнуть на пѣвночь до золотOVERXого Бѣлграда, а свѣтлї стѣны его прикрытї нѣчнымъ покрываломъ. Аганлїя и его сваты непроглянуть вже черезъ стадо яструбѣвъ до небесного сонця... Самъ Господь выславъ напередѣ послѣвъ нашихъ... Незадовго прийдемо и мы и тому пють они на щастѣ своєї стрѣчи зѣ нами пѣдѣ золотOVERXимъ Бѣлградомъ!

— Смерть дагусамъ! — крикнули всѣ мѣвъ бы на доказъ, що поняли его бесѣду.

Стоянъ Чупичъ выхиливъ стаканъ ажъ до дна и ударивъ рукою въ стѣлъ, мѣвъ бы на потверженѣ засуду кметѣвъ.

Теперь стали они радитись о высланю Ноттїйского айдука та навѣтъ не замѣтили, що Олена не вышла зѣ комнаты, якъ то есть въ звычайю, що женщины выходятъ, коли мужчины толкують о важнѣмъ дѣлѣ. Лише оденъ Стоянъ замѣтивъ еѣ та часто кидавъ на ню очима. И можна



— Ахъ, чижъ я винна, що я тебе такъ страшно
полюбила? (до стор. 24).

було пѣзнати, що вѣнъ не желавъ собѣ того, що бы красна дѣвчинашла зъ его очей.

Нарада скоро скѣнчила ся, бо где одна гадка и згѣдна воля, не треба довго радитись.

— Пѣйдемъ пѣдъ Бѣлградъ! — говоривъ Федоровичъ.

— Чимъ скорше, тымъ лучше, бо кожда годи на дорога! додали кметы та на тѣмъ и по кѣнчено раду.

— Въ кого бувъ вимѣренный той выстрѣлъ що такъ грѣмко рознѣсь ся по нашихъ горахъ? — запытавъ ажъ теперъ господарь дому своего ного гостя. — Ось и турбанъ видимо коло твоего пояса... се добра вѣдповѣдь! Дивно менѣ, що ещѣ оденъ спѣзнивъ ся на берегахъ Моравы...

По тыхъ словахъ приступила Олена близше до Стояна, а на еи лици вѣдбивъ ся выразъ найбѣльшой уваги, хотяй на силу старалась она уда ти холоднокровнѣсть.

Стоянъ трѣхи зарумянѣвъ ся.

— Обманъ запавъ на мои очи! — сказавъ вѣнъ. — Я погубивъ выстрѣлъ на порожный турбанъ... Отъ вамъ вѣнъ!

И кинувъ его на стѣлу, а богатый кашемирскій шаль, зъ котрого зроблений бувъ турбанъ, розвинувъ ся передъ ихъ очима. Очи Олены блисну ли радостію и немовъ досыть для неи було того, що чула, выбѣгла зъ комнаты.

— Сей турбанъ? — кликнувъ Федоровичъ, приглянувшись зъ-близка розвиненому шалеви, опѣсля выбѣгъ и скоро вернувъ ся зъ такимъ самымъ турбаномъ. Дивѣть ся! говоривъ, звертаючись до всѣхъ. -- Якійсь чортъ кепкуе собѣ зъ насъ! И я стрѣливъ вчера въ той турбанъ и дивѣть ся, не подѣбнѣи они оба?

— А се диво! — говорили кметы, не могучи поняти причины такой пригоды.

Стоянъ Чупичъ мовчавъ, подкручувавъ собѣ вуса и було видко, що попавъ на якусь думку, мовь-бы понимавъ причину той пригоды. Однакъ покивавъ головою и все мовчавъ, бо недовѣривъ, а говорити що лише на подставѣ здогадѣвъ, не було въ звычайу айдука. Нѣхто не знавъ, що думати о томъ...

Наконецъ вышли кметы, щобы оповѣстити народови рѣшене походу на Бѣлградъ, а народъ загремѣвъ радѣснымъ окликомъ та звенѣвъ мечами, спѣваючи боеву пѣсню, що звучала далеко по Моравской долинь.

По вѣходѣ кметѣвъ лишивъ ся въ своѣй хатѣ Федоровичъ самъ на самъ зъ Стояномъ. Кѣлька хвиль мовчали оба и кождый зъ нихъ бувъ занятый своею думкою.

— Брате, у мене лежить щось на серци! — заговоривъ въ кѣнци Стоянъ.

— Не добре, брате, тое на довшій часъ

скривати въ серци! Говори якъ передъ братомъ! — сказавъ Федоровичъ.

— Сестра твоя красна — продолжавъ Стоянь — та до сеи поры не видѣвъ я красшой, хотяй наша Сербія пребогата въ красавицѣ!

Федоровичъ поправивъ собѣ поясъ.

— Ну, говори дальше, брате! — вѣдповѣвъ.

— Кровь моя горяча, а сердце все на языкѣ — продолжавъ Стоянь трохи тревожнымъ голосомъ — и мою гадкою есть, що має бути то и стане ся!... Я люблю твою сестру!

Федоровичъ знявъ шапку и наповнивъ стаканъ сливовицею. Половину выпивъ самъ, а другу подавъ Стоянови..

— Пий, милый побратиме, на щасливѣ заручины!

Стоянь выпивъ, одѣся подали собѣ руки и поцѣловали ся въ лице. Умова заключила ся.

— Олена теперь въ огородѣ! — додавъ Федоровичъ.

Стоянь пѣйшовъ въ огородъ, а воевода надморавскихъ Сербѣвъ поспѣшивъ заняти ся приготовлениями до походу на Бѣлградъ.

Сонце вже западало, лише верхи гѣръ озарялись еще его лучами и темнозеленѣ сосны красовались чудесною барвою румяного свѣта. Вже лишились лише Кобляръ и Вѣвчаръ въ огненнѣмъ мори западающого сонця, котре еще разъ медьк-

нувши по-надъ ихъ головами, згасло, и вся околиця покрылась вечѣрною мракою.

Федоровичъ вернувъ до хаты, щобы пригото-
вити и свою збрую Стоянь сидѣвъ коло вѣкна
и дививъ ся въ мрачную даль, такъ якъ-бы хо-
тѣвъ заключити зъ ночею ширу дружбу, бо и въ
его груди залягла чорна нѣчь. Поява Федоровича
вѣдтягла его вѣдъ задумы.

— Брате, — сказавъ вѣнъ, подаючи ему
руку — сердце Олены не для мене сотворене!

— Серце женщины розплыве ся якъ вѣскъ
передъ сильнымъ мужемъ! — вѣдповѣвъ Федоро-
вичъ. — Оно повинно перше запалитись, щобы
могло принять першу любовь. Не журишь отже,
брате, колись полюбить и еи сердце!

Стоянь покругивъ головою

Але для мене оно не запалае любовнымъ
огнемъ нѣколи... нѣколи! О, дай Боже, щобы мѣй
здогадъ бувъ неправдивый!

— Що хочешъ тымъ сказати, милый побра-
тине? — запытавъ Федоровичъ, трохи наляканый.

— Лишѣмъ то! — вѣдповѣвъ Стоявъ, протира-
ючи зморщене чоло рукою. Однакоъ будь шо
будь, мы, Петре Федоровичу, зѣстанемо для себе
нерозлучными побратимами!

Зѣстанемо, — сказавъ на се Федоровичъ —
якъ оденъ Богъ надъ нами и якъ желаемо, щобы

Пресвятая Дѣва встала за насъ и за нашу вѣчнину!

Федоровичъ поѣхалъ за своимъ дѣломъ, а Стоявъ потонувъ опять въ задуму и вставши зѣмѣся, почавъ скорымъ крокомъ проходить по комнатамъ.

II

Ночь была ясна. Высланіи послы вертали о день за другимъ. На вѣдаленыхъ горахъ видко было огненніи луны и раздавались то тутъ то тамъ выстрѣлы изъ ручницъ. Були се условленіи знаки, подаваніи доокреснымъ сторонамъ, що вождъ Надморавскихъ Сербовъ кличе мужевъ до оружія. Въ селѣ Добрыни все утихло; каждый вѣдпочивавъ, бо передъ зорю треба имъ буде ити на пѣвнѣчь, побѣдити Боснійскихъ спаговъ и на окопахъ многославного Бѣлграда встроити прапоръ сербской свободы.

Пока Петромъ Федоровичемъ промчалась якъ тѣнь якась женщина и прикрыта широкимъ покрываломъ, побѣгла мовъ ланя въ сторону той горы, по той самой стежцѣ, по котрой, въ полудне пришовъ бувъ Стоявъ Чупичъ. Нѣхто не приметивъ еѣ, а колибъ и за приметивъ бувъ въ бѣдой одежи, въ пѣвнѣчній порѣ, бувъ бы перекрестивъ ся знакомъ святого хреста та вѣдвернувъ

свои очи. Бо щожь иншого могло бы то бути якъ не чародѣйна дѣва, котра обходить горы и долины, села и мѣста, и вступае до хаты, где мати або нянька не стереже дрѣмаючого дитяти, надъ котрого колыскою любить нахилитись чародѣйна дѣва и скоботати та щипати плачучу дитину ?

Але дѣвица наразъ остановилась злякана Ъй здавалось, що чуе когось идучого за собою. Она оглянулась .. однакъ лише вѣтрець зашелотѣвъ въ кукурудзяныхъ бадиляхъ, а Морава шумѣла, ударяючи тонкими филиями о зелені береги. Дѣвица успокоилась, хотяй здавалось ѣй, що коли оглядалась, промелькнула якась тѣнь межи высокою кукурудзою. Она глянула въ тоє мѣсце, однакъ тѣнь не рушилась. Такъ спѣшила она дальше. Наразъ, коли була вже близко верха горы, учула за собою звукъ, що его выдають ногою порушені камѣнчики, котрѣ не могла си легонька стопа розкинути. Она опять перелякалась, але бѣльше не оглядалась, бо на краю гая, що дальше розширявъ ся въ густый многовѣчный лѣсъ, стоявъ молодець зъ простертыми до неи раменами и она радѣсно кинулась въ его обѣймы.

На першій поглядъ пѣзнати було въ тѣмъ молодця Турка, Боснійского бая. Его дорогоцѣнный турбанъ, на подивъ, зовсѣмъ бувъ подѣбный до того, що его Стоянь Чупичъ привѣсь бувъ до села Добрынѣ. Вѣнъ бувъ покрытый золотыми лус-

ками, а самъ молодой бей бувъ одѣтый въ легку катанку и добре уоруженый. Его горда постава, складно́сть всѣхъ членовъ тѣла и той мужескій выразѣ лица, що въ нимъ двое очей якъ двое яркихъ звѣздъ блестяло, говорили найявнѣйше, що той молодець бувъ любимцемъ черноокихъ дѣвчатъ, мослеминьскихъ женъ, що и сердце христіянки могло трепетати при поглядѣ на него.

— Рожо Дамаска, котру великій пророкъ переселивъ въ темні луги Сербіи, щобы розогрѣла сердца его любимцѣвъ! — говоривъ молодець, пригортаючи дѣвицю нѣжненько до грудей — Вже думавъ я, що мое око не буде бѣльше купатись въ твоѣй красотѣ, моя голубко! А ото звѣзды очей твоихъ споглядають приклонно на темноту моихъ грудей, ажъ въ души ясно стало. Бачу и розпливаюсь въ чувствахъ любви и щастя!

И обнявши еи личенько обома долонями, гля дѣвъ на него поглядомъ, розжаренымъ любовною страстію, мовъ бы хотѣвъ всю красу и любовь дѣвицѣ втягнути въ себе своими палаючими очима.

— Отвори уста, тую чудову рожеву чашу, що зъ еи поцѣлуями втягаю въ себе небесне щастя! Отвори красенькѣй усточка, нехай учую солодкѣй звуки твого голосу! — говоривъ дальше, любуючись нею.

Але наразъ занепокоивъ ся блѣдостію еи лица.

— Аллахъ, що бачу? Чи то жаль чи страхъ?

Говори, о говори, моя найдорожша! — привукувавъ нетерпеливо.

— Може одно и друге, любимче дуцѣ моєи! — сказала дѣвица шепотомъ.

— Одно и друге?! — повторивъ переляканный молодець.

— Такъ есть! — сказала рѣшучо дѣвица. — Жаль стискає мое сердце, що я, християнка, дочь нещасливои Сербїи, вѣдала свое сердце ворогови моєи вѣтчины и мого Бога!

— А чи знаєшь ты мого бога, владычице? — запытавъ молодець. — Аллахъ нехай буде свѣдомъ мѣмъ и єго святой пророкъ! Богъ мой... любовь... въ вѣй жину, въ нѣй и умру. а въ раю пророка Магомеда найду тебе зновъ. люба дѣво! — и протягнувъ до неї руки та пригорнувъ зъ любовію до грудей. — О, я не желавъ бы увѣйти въ область райского щастя, я выбравъ бы радше Сагарскѣ пустиню на свое мешканє, щобы лише мѣгъ спочити коло тебе, владычице! Ты красна якъ ранна зоря надъ Стамбуломъ, красша якъ жена Магомеда и всѣ святы дѣвы вашы, и тому величаю тебе, вѣдаю божеску честь и покланяюсь тобѣ, райска дѣвице! — докѣнчивъ зъ пристрастію, а лица єго горѣли живѣйшимъ огнемъ на устахъ прекраснои Сербинки.

— Перестань, не говори такъ! вѣдповѣла дѣвица, солодко уповна. — Ты вырвешь изъ

мене мого Бога, такъ якъ солодкостію своєї бeсѣды вырвавъ ты изъ мене мою вѣтчину...

И потягнена страстнымъ огнемъ его очей, пригорнулася сильнѣйше до него, то зновъ вѣддалившись, дивилась въ его лице.

— Ахъ, чижь я винна, що я тебе такъ пристрастно полюбила? О, нѣ! нѣ! и скочила зновъ въ его обѣмы. Пречистая Дѣва вѣдпустить менѣ, ахъ бо я инакше не можу...

— Такъ тебе радо слухаю, сонце душѣ моєї! — сказавъ на тоє молодець. — А що говорила ты о вѣччинѣ? Знаю и я свою вѣтчину, та що єи люблю, єсть доказомъ се, що тутъ борюсь за єи славу...

— Ахъ, и тая борба — сказала вздыхаючи дѣвица — єсть причиною мого горя!

— Лиши то! — шептавъ бей. — Незадовго покорять ся всѣ християне нашому мечеву, а пѣвмѣсяць засїє зновъ на сербскихъ горахъ..

— Сохрани, Боже! — крикнула зѣ страхомъ дѣва и вѣдступила вѣдъ молодця.

Чого-жь отже жєлаєшь? запытавъ стурчений молодець. Щобы коранъ упавъ та щобы я окропивъ своєю кровію его упадокъ?

Нѣ, о нѣ! Того не хочу! закричала Сербинка. — Нєхай упадає коранъ, щобы лише ты менѣ лишивъ ся! Се лише наповняє мою душу



— Погибай, рабѣвнику нашихъ дѣвчатъ! (до стор. 31).

страхомъ, що бачу любимця мои душѣ и рѣдного брата въ борбѣ противъ себе, оденъ настае на жите другого!

— Утихомири ся, моя мила! — говоривъ бей зъ нетерпеливостію. — На Магомеда, на святу Каабу и на мою любовь до тебе кленусь передъ тобою, що мои руки не по́днесу противъ твого брата, хотяйбы навѣтъ его рука справлена була противъ мене ..

— Га! — загомѣла дѣва и двѣ слезы задрожали ѣй на лиці.

— Скажи, що еще можу зробити? — запытавъ бей.

— Османе, любимче, великодушный мужу! — просила Олена, складаючи руки якъ до молитвы. Твое благородіе есть безпримѣрне, але що оно менѣ поможе? Я боюсь о твое жите и еслибы ты упавъ вѣдъ руки Петра, я зненавидѣла бы брата... Я знаю инше средство!

Вѣдкрый менѣ се средство, — сказавъ Османъ радѣсно а я, рабъ твоѣй, выслушаю тебе охотно, звѣздо мои душѣ!

— Перестань переслѣдувати братѣвъ твоихъ! — говорила дѣва благающимъ голосомъ. — Будь Христіаниномъ, якъ були батьки твои, а радо повитае тебе братъ мѣй въ своѣй хатѣ...

Чорна хмара пересунулась по лиці Османа. Око его спочило прошибаючо на дѣвѣ, потѣмъ скло-

нилось до землѣ и опечаленый молодець положивъ обѣ руки на серци, якъ-бы хотѣвъ усмирить внутрѣшнѣи муки. Олена чекала зъ тревожнымъ видомъ вѣдповѣди и протягнула еще разъ благаючи руки до него и въ такой поставѣ стояла, не рухачучись зъ мѣсяца мовь-бы одѣпенѣла.

Олено! перервавъ довге мовчанє Османъ пригнобленнымъ голосомъ. — Я почитавъ твою вѣру и нѣколи не желавъ, щобы ты для любви до мене вѣдрекла ся свого Бога, бо я думавъ, що ты вѣришь подобно якъ и я въ непереломиму силу любви; однакъ все на свѣтѣ подлягає зрадѣ и все знайде свой конець. И Стамбуль упаде въ розвалинахъ, якъ вѣра моя запалась въ твоѣй лѣбвѣ. Ты дала себе подмовити, ты прирекла своимъ братьямъ, ужити всеи своєї силы надѣмною, щобы вѣдвернути мене вѣдъ вѣры Магомеда, въ котрѣй до нынѣ я находивъ розкѣшь и блаженство; ты хочешь, щобы я вырѣкъ ся славы и ставъ погордженымъ раемъ... Пращай отже, будь щислива, бѣльше нѣколи не побачимось!

И вѣдвернувшись ишовъ зъ-вѣльна въ гулавину. Олена упала на колѣна и зъ еи грудей вырвавъ ся сердце роздирающей крикъ, такъ якъ-бы хоронячий ся въ нимъ бѣль хотѣвъ ихъ розѣрвати.

— Душе моеи душѣ! — говоривъ жалѣсно молодець. — Вѣдкрий зновъ звѣзды твоихъ очей, щобы знайти въ нихъ стежку до твоєи любви!

И дѣвица склонила голову на его груди и долго спочивала въ его обѣмахъ, перерываючи мовчанку глубокимъ вздыханемъ.

— Не опускай мене бѣльше! — просивъ Османъ. Ходи зѣмною въ двѣрь моихъ батькѣвъ! Тутъ сумно и неприятно та не чути иншого голосу якъ о борбахъ и розливѣ крови, а въ тѣмъ нема приятности для сердца женщины. Ходи, о ходи въ великолѣпнѣ палаты Сераева, що мы его зовемо короною городѣвъ. въ котрѣмъ анѣ радощамъ анѣ веселости нема кѣнця! Тамъ учуешь пѣснь соловія, а у нѣгъ твоихъ побачишь твоего раба, що молитъ ся до твоеи любви! О ты, сердце мое! Щасливый буду тамъ я, а ты будешь пити радѣсть повною чашею и утѣшатись нѣколко неминающимъ щастемъ!

Мовчане дѣвицѣ принявъ вѣнъ за згоду и свиснувъ, а кѣлька узброеныхъ прибѣчныхъ сторожей папѣ, делисѣвъ. показало ся въ гушавинѣ.

Дѣвица пѣдняла голову...

— Добре. пѣйду. пѣйду зъ тобою! — говорила мовъ въ горячѣ. Ахъ я знаю, що те значитъ жити далеко вѣдъ тебе. Але змилуй ся, наколи ты мене вѣдчуживъ вѣдъ родины. вѣдъ вѣтчины, лиши тевъ бодай моего Бога, инакше не буду мати довѣря до твоеи любви!

На тую гадку вернула ѣй попередна вѣдвага.

Она задержала его, коли вѣнъ провадивъ еѣ до остьдланого коня.

— Пожди, любимче! — сказала. — Довѣдайся перше, що мене жене зѣ вѣтчины и зѣ рѣдного дому та примуше ити за тобою! Нынѣшного дня принѣсь славный айдукъ Стоянѣ...

— Знаю его! — сказавъ Османѣ, перерываючи ѣй бесѣду — Слава о нѣмъ правдива! Однакъ... — тутъ передетѣвъ по его лицу усмѣхъ — однакъ я обманувъ его и если бы я бувъ не нагадавъ собѣ тебе, то бувъ бы я пѣславъ ему въ груди оловяну птычку, бо ледви на двайцять крокѣвъ стоявъ вѣнъ менѣ на цѣли...

Наразъ зашумѣло въ гущавинѣ, мовь-бы хтось або приближавъ ся або ишовъ гдесъ недалеко.

— Слухай! — прошептала Олена.

— Не бѣй ся, мила! — сказавъ Османѣ. — Збуджена птыця злетѣла зѣ гнѣзда. Але скажи дальше, що знаешь о Стоянѣ?

— Коли вѣнъ принѣсь твоѣй турбанѣ, — говорила трѣхи занепоковна Олена — я злякалась дуже и хотѣй не могла вѣрити, щобы вѣнъ его тобѣ зѣ головы знявъ, однакъ мене огорнувъ дякъ. Се було причуте. Братъ моѣй прирѣкъ ему мою руку и если бы я була пѣзнала его скорше якъ тебе... о, то я була бы его такъ полюбила якъ тебе, то го героя нещасливой Сербѣи. Але теперъ вже все пропало; я примушена утѣкати передъ любовію

своихъ братѣвъ, а они будутъ проклинати невѣрну сестру и сыпати попель на тѣи мѣсця, где она колизь стояла и куды ходила, зрадница вѣтчины! Но я не зраджу ей нѣколи и все буду молити ся за ей добро! Тожь ходи, ходи!.. Серце мое бе ся жалѣсно!.. Нѣ... нѣ... я не зрадила вѣтчины!..

— И не зрадишь нѣколи! — вѣдозвавъ ся за нею сильный мужескій голосъ.

Перелякана Олена оглянулась, .. за нею стоявъ Стоянъ Чупичъ, грѣзный мстителъ вѣтчины, не зважаючи на Османа и его делисѣвъ, мовь бы ихъ тутъ не було. Але на Олену дивилось его око, а она дрожала, бо выреклась своєї вѣтчины и народа за безцѣнну любовь потурченця. Она, хотяй не понимала цѣлой величи своего проступку, но таки трепетада якъ осиковый листокъ. А Османъ и его делисы поглядали зъ подивомъ на неустрашимого юнака, мовь бы не могли поняти, щобы оденъ айдукъ смѣвъ выступити зъ оружіемъ противъ бѣольшой силы Туркѣвъ, щобы помстити зраду вѣтчины. Они злякались, бо не мали поняти о тѣмъ жарѣ сердца, зъ якимъ коренный Сербъ любить вѣтчину и свою вѣру.

— Олено Федоровно! — сказавъ Стоянъ холоднокровно. — Ты знаешь нашъ законъ и знаешь, що заслуге зрадница вѣтчины. Але я ли-

шаю судъ твоему братови; тому ступай за мною, щобы зъ его усть учути засудь!

Сказавъ и зъ гордостію протягнувъ руку за Оленою. Але она вѣдступила и шукала охорони коло грудей любимця.

— Они убють мене! — кликнула зъ тревогою и въ тѣй хвили лежала въ обѣймахъ своего жениха.

— Гей, ты рабе пѣдлый! — закричавъ Османъ и его ятаганъ зашумѣвъ въ воздухъ. — Ворчишь мовь той встеклый песь, що урвавъ ся зъ увязи, на невѣсту своего пана, ты псе христіянскій!

И ятаганъ полетѣвъ вѣтромъ прямо на айдука. Але айдукъ быстрѣйшій якъ ятаганъ, киненый рукою Турка. Османъ промахнувъ ся... айдукъ стоявъ на боцѣ.

Слава Сербіи и нашѣй вѣрѣ! — екрикнувъ грѣмкимъ голосомъ. — Погибай, рабѣвнику нашихъ дѣвчатъ!

И зъ тымъ окликомъ кинувъ ся на Османа. Але тутъ стояли вже делисы бея и ударъ Стояна вѣдбивъ тѣлько у одного зъ нихъ ятаганъ зъ руки, котрый вѣдлетѣвши забивъ ся глубоко въ пень старого дуба.

— Убійте того пса! — крикнувъ Османъ, вѣддаляючись зъ своєю добычею, и вскочивши зъ нею на коня, помчавъ ся стрѣлою межи деревами.

— Свобода и Сербія! — залунавъ голосъ Сто-

яна. — Сюды, рабы Исляма, вѣжнѣй поклонникъ лукавого кораву... Сюды, сюды!

И держачи въ одной руцѣ довгу ручницу, въ другой ганджарь, розмаховавъ ними кругомъ себе. Тутъ роздеръ коневѣ нѣздрѣ, кѣнь станувъ дуба и подавъ ся въ задъ; тамъ задзвонило дуло ручницѣ о панцырь делиса, такъ шо тревоженный делисъ мало шо не упавъ зъ коня и поскакавъ на нѣмъ въ гушавину. Гей, шо варта три делисы противъ одного айдука, три воробцѣ противъ одного орла? Се полова на воздухъ, котру легкой подувъ вѣтру розжене на всѣ стороны.

И делисы вѣдскочили вѣдъ айдука та выпали изъ своихъ пистолетѣвъ. Одна кулька полетѣла бокомъ и упавши на землю, зашумѣла въ кукурдзяныхъ бадиляхъ, друга зѣрвала зъ головы айдука шапку, а трета осмалила ему кучерѣ на лѣвой выщѣ, мовь бы ихъ хто пѣдтявъ; але нѣ одна не дѣткнула ся его тѣла.

— Гого! — вѣдозавъ ся айдукъ, розъяренный боевымъ духомъ. Якъ на Турка, добрый бувъ стрѣль, однакъ на волосъ хибивъ!

И при томъ выпаливъ зъ одного изъ своихъ пистолетѣвъ. Одевъ делисъ застогнавъ, вылетѣвъ изъ сѣдла и упавъ горѣлицъ на землю; кровь потекла чорною струею зъ его грудей. Прочѣ утѣкли.

Стоявъ Чупичъ не переслѣдовавъ ихъ, лише

звернувъ ся на бѣкъ, где зъ-поза [дерева] доглянувъ бѣлу одѣжь Олены Федоровной, вѣдѣвждающей при боцѣ бея Османа. Они не вѣдѣхали еще далеко, бо битва зъ его делисами не тревала бѣльше якъ хвилину. Стоянь вымѣривъ ручницею, поставивъ ногу на передѣ и выстрѣливъ. Выстрѣлъ гукнувъ по долинь и вѣдбивъ ся въ горахъ. Але Османт гонить дальше и побѣднымъ крикомъ дае знати, що свистъ олова про шумѣвъ безъ шкоды надъ его головою.

А Олена? Она не знала, що кругомъ неи дѣе ся. Бо и якъ же було знати? Она покидала колыску своего дитинства, покидала братѣвъ и рѣдню, покидала могилы батькѣвъ и святинѣ, въ котрыхъ молила ся. Она вѣдкинула вѣдъ себе свою вѣтчину та еи теперѣшне горе, а все то для марной любви. Она, християнка, вѣддалась наибѣльшому ворогови своеи вѣры, пѣйшла зъ розмыслѣмъ за чоловікомъ, що зъ поруганѣмъ говоривъ о еи Спасителю та забиравъ въ неволю братѣвъ одновѣрцѣвъ. Тожъ и не диво, що она лежала въ его обѣймахъ безъ памяти. Дивне однакъ то, що на згадку про се, що минуло, на гадку о тѣмъ, що буде, не розрвалось еи сердце, чтобы могла покинути затроене житѣ, доки еще сербскій вѣтеръ вѣявъ тѣй въ очи. Але пѣдъ сонцемъ все возможно, навѣтъ здрада вѣтчины и вѣры! Тожъ и не диво... не диво!...

Стоянь споглядавъ за утѣкачами ; гдеколи мелькнули они ему зъ-поза деревъ, ажъ въ кѣнци счезли ему зъ очей въ темной гущавинѣ.

— Проклятї конарь, — говоривъ вѣнь озлобленый, набиваючи свою ручницу — що закрыли менѣ утѣкачѣвъ ! Але добре и такъ... на що буду тратити олово и дорогїй порохъ ?

И оцятъ вѣдзыскавъ холодну кровь. Станувши оперъ ся на ручницу и споглядавъ задумчиво передъ себе.

— А я еѣ такъ горячо полюбивъ ! — шептавъ разъ по разъ.

На выстрѣль айдука вѣдозвались голоса и новї выстрѣлы вѣдъ села Добрынѣ. Нарѣдъ спѣшивъ на мѣсце боевой перепалки. Самъ Петро Федоровичъ стоявъ на передѣ.

Стоянь протеръ собѣ чоло рукою, закинувъ ручницу на плече и ставъ холонокровный, якъ все. Бо якъ-же Нотяйскїй айдукъ мавъ бы тревожити ся теперъ, если не тревоживъ ся тогда, коли его братья падали въ кровавой битвѣ ? Вѣнь мовъ бы не чувъ зближающихъ ся, приступивъ до убитого делиса та вѣпнувъ его ногою.

— Поганый рабъ ! — сказавъ. — Отъ таку дѣставъ ты заплату за се, що помагавъ своему панови выкрасти дѣву Сербинку ! Але якїй зъ того для мене хосенъ ? Мертве тѣло Турка за дѣву, красу всеи хорошей Сербїи ! Яка недостойна за-

мѣна! Лежи отже, поганый Туръзу, на сырѣй зем-
ли, на кормъ дикимъ звѣрямъ та орламъ, щобы
вже разъ насытились они такожь мозулманьскимъ
мясомъ. Гей, бо за довго огрызали они кости уби-
тыхъ сынѣвъ Сербїи! Але збруя хїба вже не при-
дасть ся тобѣ; возму еѣ собѣ на памятку моеи
печальной побѣды...

При тыхъ словахъ зѣгнувъ ся, вѣдѣпнявъ вѣдѣ
боку убитого Турка пистолеты и рожѣкъ зъ по-
рохомъ и пересыпавъ порохъ до своего рѣжка:

— Добрый то запасъ! — говоривъ зъ жа-
лемъ. — За мои два стрѣлы така надгорода!

Лише скѣнчивъ свою роботу, зближивъ ся
до него Петро Федоровичъ зъ своими жовнѣрами.

Гей, то Стоянь Чупичъ! — кликувъ мо-
лодый вождъ Надморавскихъ Сербѣвъ. — Дѣйсно
нѣчний сокѣль! Коли мы вѣдпочиваемо, вѣнь спро-
шуе на нѣчний пиръ турецкихъ рабѣвъ и стелить
ними дорогу для своихъ братѣвъ... — А говоривъ
ты зъ нимъ голосомъ своеи ручницѣ? — запы-
тавъ зъ цѣкавостїю, приступивши ближше. — О
такъ! додавъ, увидѣвши трупа делїса. — Якъ
бачу, говоривъ ты зъ нимъ не даромъ!

— Майже на дармо! — вѣдповѣвъ Сто-
янь. Чи рабъ стане за пана?

— Що говоришь, Стояне Чупичу? — запы-
тавъ Петро Федоровичъ зъ зачудованемъ и всѣ

товаришѣ обступили айдука, хотячи довѣдати ся где що про перепалку.

— Важну новину скажу тобѣ, Петре Федоровичу, — сказавъ Стоянъ — а вы, братья, оставте ся кругомъ, щобы могли чути вожде слово! Що думаешъ. вожде Надморавскихъ юнаковъ? — говоривъ до Федоровича. — Чій-то турбанъ бувъ, котрый ты передвчера найшовъ на дорозѣ?

— Я стрѣливъ въ него якъ и ты, — вѣдповѣвъ Федоровичъ — тому була менѣ нынѣшна пригода дивна ..

— Але я скажу тобѣ еще щось дивнѣйшого, — продовжавъ Стоянъ — що може тебе дуже перелякати...

Лише разъ въ житю бувъ я въ страшномъ положеню, лише разъ дрожавъ я! — сказавъ Федоровичъ зъ гордостю. — То було тогды, коли розъярилась душа моя местию, якъ конѣ спавѣтъ топтали по каркахъ нашихъ князѣвъ и кметѣвъ, а я не бувъ въ силѣ розбити ворогѣвъ, бо ваше сонце еще намъ не свѣтло.

— То тымъ лучше! — сказавъ Стоянъ пѣдкручуючи вуса и було въ нѣмъ пѣзнати чоловѣка, котрый маючи донести немилу вѣсть, не знае, якъ розпочати. — Що сказавъ бы ты о Османѣ бею? — запытавъ рѣшучимъ голосомъ, звернувшись до своего друга.

— Чижь я его не знаю? — сказавъ Федо-

ровичъ. — О добре его знаю, вѣнъ вартъ за десятьохъ иншихъ! Я видѣвъ его въ борбахъ на Ядари. Тамъ за горю въ Клишѡвцѣ стояла его хата. Вѣнъ бувъ гордый, плювавъ на насъ, але не розбивавъ. Але и се не охоронило бы его вѣдъ смерти, хотяй сама неслава, що тяжить на его имени, гѡрша смерти. Однакъ вѣнъ утѣкъ вѣдъ нашої мести въ ночи передъ нашимъ повстанемъ.

— Ой брате! — сказавъ Стоянъ и око его заблыщало жаромъ. — Твоя сестра кормила тебе одуромъ, а Османъ дававъ его тобѣ вчера якъ нынѣ менѣ...

Докажи! — крикнувъ Федоровичъ, дрожащи вѣдъ нетерпеливости и гнѣву.

Стоянъ Чупичъ не лгавъ еще нѣколи! — вѣдповѣвъ Стоянъ гордо. — Але чому дрожишь, Петре Федоровичу?

— Вже не дрожу! — вѣдповѣвъ Федоровичъ и опершись на своѣй довгѡй ручниці, пристрастно стискавъ си дуло рукою, однакъ лице его не оказовало найменшого унесеня. — Говори дальше! — сказавъ холоднокровно.

— Мы споживали разомъ хлѣбъ-сѡль. — продовжавъ Стоянъ — вѣришь менѣ брате?

— Вѣрю!

— То знай, — проговоривъ Стоянъ по коротшѡй мовчанцѣ — Олена Федоровна здрадила

вѣтчину та передъ тымъ, закимъ вы сюды пришли, утѣкла зъ Османомъ беємъ.

Крики страху, гнѣву и задивованя вырвались зъ грудей слушающихъ товаришѣвъ; але Петро Федоровичъ стоявъ спокѣйно, майже безъ памяти, мовь-бы тая вѣсть его цѣлкомъ не дотыкалась.

— Турбаны его були для Олены знакомъ, що вѣнъ на ню чекає, — говоривъ дальше айдукъ — а мы, Петре Федоровичу, мы самі були послами въ его лукавѣмъ дѣлѣ...

— Досыть того! — крикнувъ Федоровичъ и лице его покрылось розъяреннымъ румянцемъ, а око майже зайшло кровію. — Досыть того! Въ котру сторону утѣкали?

Стоянь показавъ рукою сторону, въ котру они утѣкли, а Федоровичъ вже пустивъ ся бѣгти, та Стоянь задержавъ его.

— Досягай стрѣлою орла, коли кружить надъ головою по пѣдъ небесами, а кождый тебе высмѣе! Кулька моя була быстрѣйша, а таки его не достигла. Въ землю не скрылись и куды утѣкали бы якъ не до Бѣлграда? Тамъ ихъ найдемо, зъ вѣдтамъ ихъ добудемо!

Добудемо! Въ то слово вѣрю, якъ въ спасеніє и свободу нашей вѣтчины! — сказавъ Федоровичъ и звернувшись до своихъ товаришѣвъ, говоривъ зъ цѣлымъ жаромъ унесенного сердца Брата, вамъ вѣдомо, що я євъ любивъ и дѣйсно

заступавъ мѣсце батька для неї; але нехай все забуде ся! Я ви бѣльше не знаю и мое прокляте та прокляте матери Сербїи нехай переслѣдуе еѣ до смерти и не выйде скорше ви имя изъ моихъ устъ, доки ви голова не паде въ жертву ви сестрамъ и братьямъ, въ жертву обидженому єдиному Богу!

Теперь замовчавъ вѣнъ, бо ажъ въ той хвили пѣзнавъ цѣлу величь выголошеного приговору.

Утѣкли до Бѣлграду? — запытавъ по хвили Стояна. Отже на Бѣлградъ! Тамъ ихъ достигне судъ Божїй!

Се сказавши, поступчвъ кѣлька крѣкѣвъ назадъ. Всѣ пѣйшли за єго примѣромъ, бо всѣ поняли и почитали єго бѣль. Въ Добрыни не задержувавъ ся довго. Переходячи коло села, приказавъ лише, щобы всѣ мужѣ зъ нимъ злучились. Нѣхто не важивъ ся лишитись дома и всѣ потягнули за своимъ вождомъ. Першїй лучъ сонця блиснувъ надъ горами коли цѣлый вѣддѣль вышовъ на противоположенный горбокъ.

Зъ-вѣдси звернулись всѣ єще разъ до рѣдного села, послали поздоровленя своимъ женамъ, дѣтямъ и сестрамъ и упавши на колѣна, молились за себе и за нихъ. Лиця ихъ були веселї, лише Федоровичъ обернувъ ся зъ засумованымъ чоломъ. Ахъ, вѣнъ не мавъ нѣкого, кому мѣгъ бы пѣслати свое поздоровлене, не лишивъ нѣкого, хто за него моливъ бы ся. Тая одна, котру любивъ и котрої

вѣривъ всѣмъ сердцемъ, покинула его зрадивши и утѣкла до наибольшаго врага, а вѣнъ ступавъ нынѣ на военный походъ въ тѣи цѣли, чтобы сповнити на нѣй крѣвѣву месть за зраду вѣтчины. Тожь и не диво, що зъ его очей плыли гѣркіи слезы.

Стоявъ замѣтивъ се.

— Брате, — сказавъ до Петра Федоровича — перестань жаловати! Ты утративъ сестру, а я найдорожшу любимицю душѣ моеи! Моя утрата далеко бѣльша!

Федоровичъ стиснувъ ему руку и мовчки ишли коло себе дальше. Чимъ дальше ишли селомъ по надъ берегомъ Моравы, тымъ бѣльше було ихъ число. Мешканцѣ опускали свои мешканиа и брались за оружіе, чтобы боронити свои людскіи права; изъ хлѣборобѣвъ и поруганыхъ рабѣвъ стались герѣ, славніи освободителѣ славной колисѣ Сербіи. Изъ гѣръ сходили военніи ряды чи то зъ своимъ княземъ, чи зъ священникомъ, чи зъ якимъ айдукомъ на чолѣ, и коли проходили коло якого села, всегда стрѣчали клячучихъ женѣ, старикѣвъ и дѣтей, взывающихъ Бога о помѣчь и благословеніе, и все прилучали ся до нихъ мужѣ и молодцѣ охотвики. Чимъ близше пѣдходили до Бѣлграду, тымъ гѣрмкѣйше роздавалася сербска пѣснь:

Яке чудо се случилось?

Такъ хотѣло Провидѣнѣ,



Блескъ, дымъ и грѣмъ послѣдовали въ одной хвили
(до стор. 49).

Щобъ на Сербіи славилось
Всенародне воскресенє!

III.

Вже третій тыждень стояли Сербы підъ Бѣлградомъ, стрѣляючи безъ устанку на сильній укрѣпленя; однакожь спаги боронились мужно, а укрѣпленя Бѣлграду були для нихъ нерозрушимымъ щитомъ. И загремѣли пушки; однакъ они вѣдбывали лише малі кусники камѣнного укрѣпленя або зовсѣмъ ему не шкодили.

И не були бы Сербы мимо свои хоробрости здобули рѣдного Бѣлграда, а голодомъ его выморити не було надѣѣ, бо корабль на Дунаю и Савѣ заосмотрювали обсаженныхъ всякимъ кормомъ. Але Султанъ, котрому своєвольній, нечесній и несправедній справы боснійскихъ спагѣвъ були вже обмерзли, мавъ нынѣ нагоду покорити гордыхъ вельможъ, котрі посмѣшкувались зъ его розказѣвъ. Выславъ отже боснійского везира на помѣчь Сербамъ. Коли вѣнъ вступивъ до сербского табору, зъ бѣльшою силою ударили пушки на укрѣпленя Бѣлграда и веселі пѣсни вѣдзывались по цѣлѣмъ таборѣ.

Лише на всхѣднѣй сторонѣ, где Петро Федоровичъ и Стоянъ Чупичъ стояли зъ своимъ вѣдѣломъ, не чути було шумныхъ окликѣвъ, хотяѣ

и тутъ не мала запанувала радѣсть надъ неожиданною помочю. Лише одна пѣснь роздавалась вѣдъ того мѣся, и то тая, що вѣщувала смерть делисамъ и погибель.

Сумно стало беямъ, коли побачили уврѣпленя Бѣлграда окроплені кровію и подивились на сербскій таборъ. Тамъ блищавъ пѣвмѣсяць. И задрожавъ Аганлія, а его лукаві товаришъ застогвали, пѣзнавши, що Аллахъ и великій пророкъ его опустили ихъ, та предвидѣли свою погибель.

День склонивъ ся, а нѣчь розложилась надъ таборомъ. Всюды було тихо, лише плескѣтъ плывучого Дуная и перекличка нѣчни сторожѣ перерывали тишину нѣчи. Тамъ и сямъ коло огня сидѣли воины малыми громадками та оповѣдали собѣ о вѣтчине, о Бѣлградѣ и о тѣмъ, чи скоро пѣднесуть прапоръ свободы на уврѣпленяхъ Бѣлграда.

Коло одного огня сидѣвъ Петро Федоровичъ зъ своимъ побратимомъ Стояномъ. Руки сперъ вѣвъ на колѣнахъ и пѣдперъ ними голову, обременену тяжкими думками.

И Стоянъ вѣдъ часу до часу попадавъ въ задуму. Часомъ споглядавъ на свого друга, що пѣднѣсши голову и глянувши на Бѣлградъ, говоривъ сумовитымъ голосомъ...

Тамъ перебуває она и спочиває въ его обѣмахъ.. Чи спить? Але чи може спати зрадниця?

— Любовь есть всемогуча, брате Петре, —
вѣдповѣвъ Чупичъ — и хотяй бы я въ першѣмъ
порывѣ ея зраду укаравъ смертію, однакъ чую
нынѣ, шо мое око заляло бы ся слезами, а рука
дрожала бы якъ вѣтромъ колысана тростина, если
бы менѣ пришло ся проляти ея кровь .

— Ахъ, то само дѣяло бы ся и зѣмною ! —
вѣдповѣвъ Федоровичъ. — Але она погибне, она
мусить погибнути !

И оба потонули въ гадкахъ.

Наразъ Федоровичъ стрепенувъ ся...

— Чуешь, Стояне ?

— Чую ! — вѣдповѣвъ Стоянь. напружуючи
свою увагу. — Се весѣльный пиръ !

— Тожъ нуже, братя ! — крикнувъ Федо-
ровичъ зъ понуримъ выглядомъ. — Звѣрь утѣкае
намъ зъ сѣти !

Его слова повторивъ оденъ другому и въ кѣль-
кохъ хвиляхъ ишли ряды чорныхъ тѣней, мовь-бы
зборише духѣвъ убитыхъ Сербѣвъ, въ напрямѣ
рѣки. Здае ся побачили они щось на рѣцѣ, бо
умовкли ; лише перерыване плесканя филь свѣд-
чило, шо на рѣцѣ дѣе ся щось незвычайного. Тѣни
Сербѣвъ пристановились на березѣ, а пѣднесенѣ
въ гору ручницѣ мелькали якъ верхки молодого
лѣса.

Матове слабе свѣтло, яке звычайно появляе
ся передъ восходомъ мѣсяця, сплынуло на цѣлу

околицю такъ, що быстрее око могло переглянути цѣлу рѣку. Рѣка була встелена човнами и еще нові човна плыли вѣдъ мѣста. Одні несли на собѣ спагѣвъ и яничарь, другі дагисѣвъ. Вороги Сербѣвъ були примушені утѣкати.

Спокѣйно плыли они, не орудуючи вѣчо веслами, и спокѣйно пѣддались напрямови филь, що бы плескомъ не збудити тѣней, котрѣ теперь они вже добре пѣзнали. Але и тѣи уважали добре, що дѣе ся, и приблизились еще на кѣлька крокѣвъ до берега.

Наразъ склонивъ ся лѣсъ ручницъ и грѣмкѣй выстрѣлы понесли зъ нихъ грозу и смерть порхающимъ човнамъ.

— Аллахъ! — роздалось изъ многихъ грудей, а зъ човнѣвъ густе стрѣляне на берегъ.

И взялись теперь спаги за весла и робили ни ми якъ колись ихъ слуги, кермуючи до противного берега. Та изъ другой стороны надтягали вже войска надъ берегъ Дунаю; цѣлый сербскій таборъ заметушивъ ся та спѣшивъ на нѣчну битву. Спаги вѣдкнули вѣдъ себе свою збрую, чтобы могли скорше робити веслами, и шукали спасеня лише въ утечи. Але Сербы проводили ихъ понадъ берегомъ зъ густою перестрѣлкою. Дагисы, котрѣ мали лучшѣ лоди якъ прочѣй, вѣдорвались вѣдъ свсихъ пѣдвластныхъ братѣвъ та пемчались скорше Дунаемъ такъ, що Сербы не успѣли ихъ пе-

решѣдувати. Одна лодь невелика, но легонька и скоро плывуча, перегнала вѣтрилами заосмотреній лоди дагисовѣ и стрѣлюю гнала все дальше и дальше.

— Османъ! Османъ Дюра бей! — крикнувъ Стоянъ Чупичъ, показуючи на лодку.

— Весь свой мастокъ дамъ тому, хто споймае тую лодку! — закричавъ Петро Федоровичъ.

— Лиши для себе свой мастокъ, нашъ начальнику! Мы поймемо еѣ безъ всякой нагороды! — закричали воины.

И въ тую мить всѣ пустились за лодкою подѣ проводомъ Стояна и Федоровича. Уже еѣ догнали, вже гремлять добре вымѣреній выстрѣлы надѣ филиями быстрого Дунаю; але анѣ одна по добна вѣдповѣдь не роздае ся зѣ лодки, лише неустанно працюе веслами Османъ и его товаришѣ, а лодь гонить стрѣлюю. То она перегонить своихъ гонителѣвъ, то опять они перегоняють еѣ.

Въ часѣ того зѣйшовъ мѣсяць и за хвилию погасѣ при проблеску встаючої ранной зорѣ. Нагонка тревае дальше, а лодь мчитъ ся такъ скоро якъ зѣ початку, и здаеся, що анѣ одна куля не достигла своихъ цѣли, або що сидячихъ въ нѣй заслонюе надприродна сила передѣ важкимъ оловомъ Сербовѣ.

Та нѣ! Сонце зѣйшло и на боковыхъ дошкахъ лодки видко черты зѣсхлон крови, що ви-

сать кругомъ лоди якъ червеній ленты, и многі весла украшені кровію. Лодь плыве вже повдлнѣйше. Видко Сербы не даромъ стрѣляли И закимъ лодь доплыла до границѣ Сербіи, могли Сербы вже однимъ выстрѣломъ погубити все, що на нѣй жило. За боковыми дошками скрылись снаги и дагысы бея, готові рѣвною мѣрою заплатити ворогови. Але на тїя приготованя Сербы не звертали уваги.

Посередѣ лоди лежала на колѣнахъ бея двѣвиця. Кождый знавъ еѣ; бо и хто жь не знавъ бы Олены Федоровной? Малый хрестикъ, що вѣй мати еще яко маленькѣй дитинѣ на шию повѣсила, яко охорону противъ нѣчныхъ Виль и ихъ уроковъ (Виль то у Сербѣвъ то само шо у насъ русалки), тримала она въ рукахъ та пѣдносила его до небесъ. Опѣсля обернулася до сербскихъ братѣвъ, але совѣсть вѣдрывала еѣ вѣдь того погляду; она споглядала лише на рѣднїй береги и на филѣ Дунаю та бачила въ нихъ свою близку смерть.

— Я самъ сповню на тобѣ законъ! — крикнувъ зъ гнѣвомъ Федоровчъ.

И вымѣривъ ручницею. Рука его дрожала, око зайшло мракою; вѣнѣ вѣдложивъ ручницу та за хвилию взявъ еѣ зновъ на цѣль Стоанѣ стоявъ побѣчь него и оперши ручницу на пальци ноги, слѣдивъ быстрымъ окомъ Османа.

Османѣ управлявъ лодею лише самъ. Това-

ришѣ его взяли за стрѣльбы та скрылись за деревянными стѣнами лоди; вѣнъ же сидѣвъ на вышешенѣмъ мѣсти и працювавъ весломъ такъ спокѣйно, мовъ-бы плававъ по Дунаю для своєї власной приятности. Однакъ увага его була звернена на все, що кругомъ него дѣяло ся. Вѣнъ споглядавъ то на бѣгъ лоди то на берегъ. Тамъ на березѣ побачивъ вѣнъ и пѣзнавъ Петра Федоровича. Его блѣде лице трохи зарумянѣлось. Вѣнъ уважавъ дуже пильно на всѣ рухи Петра Федоровича такъ, що здавалось, що найменшій рухъ лица Федоровича звернувъ его увагу. Вѣнъ видѣвъ, якъ Петро опутивъ ручницю, якъ опѣсля опять бравъ на цѣль. Видѣвъ тоє два разы и коли сербскій вождь третій разъ пѣднѣсь смертоносне оружїє на рамя и притуливъ до лица, звернувъ ся Османъ до Олены...

— Звѣздо душѣ мои, — закликавъ — скрый ся на дно лоди, чтобы не досягла тебе куля Асраеля — Ангела смерти, котра вымѣрена противъ тебе рукою твого брата! Скрый ся на дно лоди, моя дорога! — пригадовавъ та упоминавъ привѣтливо.

Однакъ Олена не слухала его.

Османъ зморщивъ брови и дививъ ся на берегъ. Вже плыли недалеко Сербѣвъ и кобы лише еще одна хвиля, а були бы вже всѣ безпечнїи.

Федоровичъ зновъ змѣривъ ручницу и зновъ опутивъ еѣ.

— Не могу! Менѣ передъ очима морочить ся! — бурмотѣвъ самъ до себе.

Его жовнѣри починають непокоитись. Въ розпуцѣ дивить ся оденъ на другого, а тутъ анѣ вождь анѣ Стоянь не дають знаку до стрѣляня. Шепѣтъ, шумный гомѣнь обѣгае ихъ ряды, а лодка переплывае. Въ кѣнци выскочили всѣ товаришѣ Османа изъ-за деревяныхъ стѣнъ лоди, покинули збрую и взялись опять за весла.

— О, не уйдешь мои руки! — закликавъ Стоянь, котрого нерѣшучѣсть Федоровича такожь занепокоила, и око его встремилось въ Османа, котрый зъ радостію зближавъ ся до Олены, и выцѣливъ.

Блескъ, дымъ и грѣмъ послѣдовали въ одной хвили, а по нихъ переразливый крикъ на лоди... Олена Федоровна купае ся у власной крови.

— То обманъ пекла! — крикнувъ Стоянь та подавшись въ задъ, поблѣдъ якъ стѣна. — Хиба сей Турокъ стоять въ змовѣ зъ чортомъ?

— Судъ Божій! — закликали Сербы. — Судъ Божій! Ангелъ Божій занѣсь олово въ сердце зрадницѣ!

Гѣрко усмѣхнувъ ся Петро Федоровичъ...

— Ото самъ Господь судивъ вѣ строгимъ судомъ и нѣхто не смѣвъ проляти еи крови! — ска-

завъ до Стояна. — Ты бувъ посланникомъ Божои мести, а я лише смиренный рабъ Божій... По-братимство наше не рѣвне... Ты иди на поле битвы зъ своими, а я...

— Може пѣйдешъ зѣ мною, Петре Федоровичу, — сказавъ Стоянь — и будешъ бороти ся при моимъ боцѣ, доки не упаде трупомъ еи зрадникъ?!

Федоровичъ покивавъ головою...

— Доки не видѣвъ я еи крови, доти думавъ я, що то мала рѣчь холодно-кровно убити недостойну сестру; всежь таки она моя сестра и нѣхто не знае, що кишитъ въ моимъ серци! Иди зъ Богомъ, Стояне! Въ моѣй души нема до тебе жалю, бо се сталося зъ Божои волѣ, а я верну теперь до дому, .

Оклики невдоволеня и подиву роздали ся въ кружку сербскихъ воинѣвъ.

— Каждый мае свѣй даръ... говоривъ холоднокровно Стоянь. — Нещастя одного примушует до великихъ дѣлъ, другого кидает въ безробѣтне жите. И я утративъ богато.. Османъ Дюра есть моимъ довжникомъ и я не вѣдпѣчну, доки не почилюсь зъ нимъ. Иди зъ Богомъ, Петре Федоровичу!

Теперь звернувъ ся вѣнъ до жовнѣрѣвъ...

— Ну же, братя, — поспытавъ — хто зъ васъ пѣйде за мною до битвы за вѣтчину и нашу православну вѣру?!

Всѣ обступили его и анѣ оденъ не лишивъ ся

при Федоровичу, котрый сумно глядѣвъ передъ себе, а сумный усмѣхъ перелѣтавъ черезъ его лице.

Стоянь оглянувъ ся радѣсно кругомъ себе и знявъ шапку ..

— Свобода вѣтчинѣ и слава святой нашой вѣрѣ! — закликавъ.

— Свобода вѣтчинѣ и слава святой нашой вѣрѣ! — повторили зъ восторгомъ всѣ до одного.

Федоровичъ обернувъ ся и поѣшовъ стежкой въ родимй горы.

— Петре Федоровичу! — зывавъ его Стоянь. — Усмиришь, таже мечь наша его не мине!

— Не мине! — повторили воины одногласно и поспѣшили за новымъ вождомъ до Бѣлграду.

Въ Бѣлградѣ и окрестности раздавалось цѣлый день торжественне стрѣляне, бо Сербы увѣйдшли еще въ ночи до лишеного Турками мѣста, а боснійскій везирь, що надоспѣвъ зъ тремя тысячами Турковъ на помѣчь Сербамъ, полонивъ утѣкающихъ дагисѣвъ и заточивъ въ бѣлградской крѣпости, шобы опѣсля представити ихъ передъ судъ Султана въ Царгородѣ. Але Сербы, озлобленй жорстокостію дагисѣвъ, зажадали кары смерти для нихъ и тымъ способомъ справедливо помститись.

Хочь не хочь бувъ везирь привеленый зробити такъ, якъ они хотѣли; але уступаючи зъ мѣста зъ розгнѣванымъ сердцемъ, повзявъ гадку

пѣмстити ся на Сербяхъ за зневагу корану. Вѣнъ выславъ письмо до Султана и наклонивъ его до того, що противъ першого свого рѣшеня давъ розказъ, освободженыхъ Сербѣвъ на ново покорити Туркамъ. Въ той цѣли выслано зъ Царгорода сераскира Кулинъ-Капетана, завзятого коренного Турка. зъ припорученемъ, щобы выповнивъ волю Султана.

Тымчасемъ удалось Сербамъ высвободити ся зъ пѣдъ ярма боснійскихъ спагѣвъ. Стоянъ Чупичъ стоявъ вѣрно зъ своими товаришами по сторонѣ вѣтчины въ всѣхъ кервавыхъ борбахъ, нѣколи однакъ не стрѣтивъ ся зъ Османомъ, котрый здавалось зникъ гдесъ безъ вѣсти. Не було головної битвы, въ котрѣй Стоянъ не бравъ бы великой участи, а слава имени его росла такъ, що въ рѣкъ по здобутю Бѣлграда, т. е. въ роцѣ 1806. зѣбрало ся вже 800 айдукѣвъ пѣдъ его хоруговъ, коли именно нова буря грозила матери-Серби.

Лютый Кулинъ-Капетанъ зѣбравъ 40 000 потурченыхъ Боснійцѣвъ и тягнувъ зъ ними на Сербию, щобы въ славянскихъ краяхъ обновити власть исляму и погубити все християнское племя. Тогда доперва въ вѣйску лютого сераскира вславило ся имя Османа Дюра.

И Стоянъ Чупичъ учувъ тоє имя и зѣ всѣхъ сторѣнъ вѣзвавъ своихъ товаришѣвъ. Въ Китогскѣмъ дѣсѣ розложили ся они таборомъ. Стоянъ



Голова вѣдскочила въ задъ, туловище же склонило
ся на коня и унало на землю (до стор. 57).

переглянувъ свою дружину и урадовавъ ся нею.

— Красна насъ г. ретка, братя юнаки! — говоривъ, по́дкручуючи вуса. — Вѣсьмсотъ! Досыть насъ на вѣсьмъ тысячь Османѡвъ, чи... якъ думаете?

— На вѣсьмъ тысячь досыть! — вѡдповѣли где-котрѣ. — Однакъ ты забуваєшь, що ихъ есть сорокъ тысячь!

— Чи я того не знаю? — вѡдповѣвъ Стоянъ трохи невдоволеный. — А вы, товаришѣ, не знаете, якъ Турки тягнуть? Теперь оденъ вѡддѣлъ, за половину дня другій и такъ дальше. И шо думаете, братя, чи будемъ зъ однимъ вѡддѣломъ черезъ пѡвъ дня боротись, хотяй бы вѡнъ складавъ ся зъ 8000 або и 9000, чи може будемо зъ нимъ скорше готовѣ? О нѣ! — смѣявъ ся, взявшись по́дъ боки. — Знаю, шо нѣ!

И смѣяли ся юнаки та крутили собѣ вуса, оглядаючи курки у своихъ ручницѣ

Скоро выслано доносчикѡвъ противъ вѡйска Капетана и закимъ кѡлька годинъ минуло, вернулись они поспѣшно повѣдомляючи, що сераскиръ перейшовъ вже Дрину, а передовый его вѡддѣлъ вже въ лѣсѣ Кытогу.

— Хто веде передный вѡддѣлъ? — запытавъ Стоянъ.

Мегмедъ изъ Баян - Луки и Османъ Дюра-бей!

— Османъ Дюра бей?! — загремѣвъ Стоянь, подносячись зъ пняка, на котрѣмъ сидѣвъ, а око его загорѣло дикою радостію. — Братя, побѣда насъ не мине и теперъ не уступимо скорше, ажъ буду мати голову Османа Дюры, а голову Османа Дюры доконче мушу мати! Братя. — звернувъ ся теперъ до юнаковъ — хто побачить, що вѣдъ теперъ выстрѣлю разъ зъ ручницѣ, нехай назве мене трусомъ и зрадникомъ! Ятаганомъ боре ся нынѣ Стоянь Чупичъ, олово не дѣткне ся нынѣ Османа и не спѣчну скорше, доки не буду мати его головы...

— Мы принесемъ тобѣ ихъ бѣльше! — крикнули юваки.

— Красно, красно! — вѣдповѣвъ Стоянь. — Але тую одну, тую одну лише дайте менѣ! Але уважайте, братя! Дякуймо вихрамъ, що имъ нынѣ очи засыпують порохомъ. Турки будуть сильно умучені, коли прийдуть вѣдпочивати на Салачке поле. Уважайте! Мы роздѣлимо ся на чотыри части. Одва часть займе поле зъ обохъ сторѣнъ лѣса, прочі кинуть ся на тыхъ, що не дѣстали ся еще на отверту просторонь, бо було бы не мудро, дати имъ всѣмъ скупитись. А не стрѣляйте по одному, лише всѣ наразъ, чтобы розрывались цѣлі ряды! Се лучше подѣлає и выкличе замѣшанє межи ворогами, а я зъ всадниками кину ся на нихъ, коли подасть ся менѣ добра нагода...

Всѣ похвалили мудрї розказы свого вожда и закимъ Боснійцѣ выдобули ся на край лѣса, було вже все приготовлено на ихъ привитанє.

Воддѣль за воддѣломъ выступавъ зъ лѣса. Чорнї бунчуки, зеленї прапоры то тутъ то тамъ вѣяли гордо въ холоднѣмъ мартовѣмъ воздухѣ, котрый бувъ впрочемъ приятный для Боснійцѣвъ, бо охолоджувавъ розбѣгнї ихъ лица.

На хорошѣмъ кони въ дорогоцѣннѣй одежи выѣхавъ теперь Османъ Дюра изъ гушавины на отверте поле. Въ руцѣ державъ вѣнъ прапоръ, знамя своєи родины, и сильнимъ голосомъ приказавъ своимъ воинамъ уставляти ся въ ряды и уважати на порядокъ.

Та не роздавъ еще всѣ приказы, вже загремѣли ручницѣ Цѣлї ряды падали на землю. Босняки перелякались. Оденъ бѣжить въ тую, другїй въ другу сторону, иншїй стоить якъ вкоцанный на мѣсци. И зновъ роздавъ ся гуркѣтъ ручницѣ, а замѣшанє збѣльшає ся; котрї въ лѣсѣ, добувають ся ка отверте поле, котрї на поли, утѣкають въ лѣсѣ. Османъ скаче по поли, а на него сыпле ся градъ куль; зыває до порядку и ледви пошастилось ему привести гдєкотрї воддѣлы до боевого ладу, вже водъ куль айдукѣвъ кладуть ся Босняки на землю, або розбѣгають ся на чотыри вѣтры.

Лише Османа не дѣтвнулася нѣ одна куля, немовъ бы правду сказавъ Стоянъ, що олово его

не чѣпить ся. Въ кѣнци удалось ему кѣлька полкѣвъ припровадити до боевого ладу и тѣи кинули ся противъ Сербѣвъ, не уважаючи на ихъ густу перестрѣлку.

Наразъ выскочивъ Стоянъ Чупичъ зъ своими всадниками зъ лѣса. Дивѣтъ ся, якъ скоро мчить ся, якъ страшно выглядае! Волосе розкинулось ему по цѣлѣмъ лицу, шапку згубивъ на сучахъ въ лѣсѣ, око его палае дикимъ огнемъ, зъ пѣднесенымъ въ гору ятаганомъ гонить напередъ. Боснійцѣ наставляють противъ него байонеты; але вѣнъ якъ чортъ бѣжитъ надъ ихъ головами, а за нимъ скачуть его всадники та въ однѣй хвили розрываютъ ряды делисѣвъ, помежи котрыми находитъ ся Османъ Дюра бей.

— Рабѣвнику сербскихъ дѣвиць! — заревѣвъ Стоянъ. — Взывай свого пророка, але и вѣнъ не спасе тебе вѣдъ моєи мести!

— Рабе! — вѣдповѣвъ Османъ и кинувъ ся на Стояна и ударивши ятаганомъ, прѣтявъ ему шовковый поясъ зъ пистелетами, що ажъ покотивъ ся пѣдъ ноги коня.

Та въ мить блыснувъ Стоянъ мечемъ и однымъ розмахомъ прорѣзавъ горло бея. Голова вѣдскочила въ задъ, туловище же склонило ся на коня и упало на землю. Стоянъ вырвавъ ему зъ рукъ прапоръ, а на его кѣнци встромивъ голову Османаб-ея.

Делисы застогнали и мовь-бы позбавленї ума, утѣкають и скачуть по трупахъ братѣвъ, а конѣ ихъ топчуть копытами цѣлї ряды Боснійцѣвъ.

Не мали они вже вѣдпочинку; каждый утѣкавъ на слѣпо, куда мѣгъ и якъ мѣгъ. Лише мале ихъ число змогло дѣстати ся до головного табору Кулинъ-Капетана; прочихъ кости бѣлѣлись на Салачскомъ поли еще довгї лѣта.

Голову Османа пѣславъ Стоянъ Петрови Федоровичеви...

— Слова я додержавъ... мы оба пѣмщенї! — велѣвъ ему сказати.

* * *

Тая битва була 6. марта 1806 року и вѣдъ того часу называли Сербы свого героя славнымъ у нихъ прозвищемъ

„Змѣемъ Нотайскимъ“.



Додатокъ.

Зневага и помѣчь Пречистой Дѣвы.

Зъ концемъ вѣсьмнадцятого, а зъ початкомъ девятнадцятого столѣтя выбрали собѣ неспокойнѣ Французы славного Наполеона на цѣсаря. Вже передъ нимъ обычаѣ Французѣвъ такъ здичѣли, що побожнѣсть и правдива вѣра була межи людьми великого рѣдкостію, а що гѣрше, побожного чоловіка и доброго христіяннина скрѣзь высмѣвано и называно тоті найкрасшій прикметы чоловіка пересудами.

Цѣсарь Наполеонъ пособлявъ сему невѣрству; вѣнъ задля своєї ненасытної гордості не надумувавъ ся ужити найогиднѣйшихъ средствъ, щобы лишъ заспокоити свою гордѣсть и жажду славы. Вѣнъ навѣтъ зробивъ таке, на що нѣхто передъ нимъ, навѣтъ найбільшій завзятый еретикъ, не бувъ бы важивъ ся : ось спровадивъ прелестію и обѣцянками до себе Намѣстника Христового. Пана Римского, а потѣмъ увязнивъ єго и мучивъ, щобы зъ него зробити раба, послушного не Богу, а собѣ.

Сей то цѣсарь провадивъ вѣйну черезъ цѣле свое жите майже зъ всѣми державами Европы.

Вѣнь довѣвъ до того, що въ Европѣ не було майже кутика, котрый бы не бувъ полятый людскою кровію. А все робивъ для себе, для своєї цѣли, для своєї славы.

Якій воєвода, такі були и воєнки. Коли въ битвѣ були тї жовнѣры дуже карними, такъ зновъ у вѣльнѣмъ вѣдѣ службы часѣ були дуже розпустными и безбожными. Не було для нихъ вѣчого святого: Церковь христїянська, жидѣвська бѣжниця, худобинный хлѣвъ, однакову мали у нихъ почесть. Зъ спѣванкою на устахъ о свободѣ и вѣльности, хулили святу вѣру, безчестили святї мѣсця и заганяли вѣльныхъ а спокѣйныхъ людей въ неволю. Хотѣли волѣ, але лишъ для себе и на все, щобъ лишъ имъ вѣльно було безкарно допускати ся всякого найтяжшого беззаконїя.

И хотяй яка побожна душа дѣстала ся въ ряды сего вѣйска, то и она мусѣла пропадати, бо до грѣха змушували другї.

Межи иншими вѣвъ сей царь вѣйну зъ Испанами. А треба звати, Испанцѣ народѣ дуже побожный и скрѣль, где лижъ може, оказує честь для Бога и Ёго Святыхъ ставленемъ рѣжныхъ фигуръ на прилюдныхъ мѣсцяхъ. Позаякъ вѣйна тая була ведена зъ стороны. Испанцѣвъ зъ великимъ завзятемъ, бо они боронили ся передъ наѣздниками своєї вѣчины и хулителями своєї вѣры, тожъ Наполеонъ казавъ брати 16-лѣтнихъ молодцѣвъ

до вѣйска, бо сего ему дуже много треба було, а старшихъ людей богато выгубили инші вѣйны.

Въ однѣмъ испаньскѣмъ мѣстѣ вѣдпочивали свѣжо затыгненіи жовнѣры французскіи, що ещо пороу не нюхали, а навѣть муштры добре не умѣли. Ихъ призначено пѣдъ дозорѣ старому але безбожному сержантову, котрый если мавъ якого Бога въ серци, то тымъ богомъ бувъ у него хіба келишокъ.

Пѣдъ его руку прийшло двоухъ молодцѣвъ, котрі мали и грѣшь и много охоты владити ся военными дѣлами. Оба були сынами побожныхъ родичѣвъ, котрі старали ся вщѣпити въ ихъ серця сильну вѣру въ помѣчь Божу. Пришовши до мѣста, они мусѣли що день муштровать ся и учити ся стрѣляти до цѣли. Разъ забравъ ихъ сержантъ на вѣчну гулянку, котра потревала до бѣлого дня; розумѣе ся, що всѣ вертали цѣлкомъ пьяні, такъ що ледви держали ся на ногахъ. Коли еще були за мѣстомъ, побачили зѣ далека при дозорѣ камѣнну фигуру Пречистой Дѣвы.

— Ну, хлопцѣ! — вѣдозвавъ ся сержантъ. — Отъ маємо ворога передъ собою, будемо стрѣляти! Хто эле влучить, платить ведро вина. Лагодѣть ся!

Оба жовнѣры, хотяй були пьяні, поглянули на него зѣ подивомъ, а коли вѣнъ бравъ рѣчь на правду, тогда зробили ему увагу, що се не го-

дять ся, божь прецѣнь се есть фигура Пресвятой Дѣвы, передь котрою радше салютувати треба, якъ безчестити.

— Мовчи и слухай, бо се субординація. инакше я васъ тутъ на мѣсци поубиваю! — крик нувъ розлюченый сержантъ.

Хлопцѣ вагали ся

— Що, дурнѣ, боите ся камѣнного бовдура?! Се якъ разъ добрый на цѣль. Не бойте ся!

Хлопцѣ все еще думали, що вѣнь жартуе, або зъ перепоею не знае, що плете; але сержантъ здѣймивъ зъ своего рамени рушницю, зложивъ ся скоро и въ короткомъ часѣ почувъ ся гукъ, а рѣвночасно посыпали ся куснѣ камѣня зъ самыхъ грудей фигуры Пречистой Дѣвы. Вѣнь остро закомендувавъ на нихъ, а на случай непослуху вытягнувъ шаблю и пѣднѣсь надъ ихъ головами, обѣцуючи зарубати непослушного. Молодшій зъ нихъ, Антѣнь, пѣднѣсь люфу рушницѣ высоко, цѣлячи такъ, щобы куля перелетѣла горою по надъ фигурою; але старшій цѣливъ такъ само якъ сержантъ въ груди фигуры.

— Стрѣляй, разъ, два, три! — закричавъ сержантъ.

Роздавъ ся гукъ. Антѣнь кинувъ рушницю и самъ упавъ на колѣна та бивъ ся въ груди.

— Боже, буди милостивъ менѣ грѣшному! Пречистая Матѣнко, прости менѣ! Не зъ свои

волѣ я се учинивъ! — моливъ ся и навѣтъ не по́дносивъ очей, щобы не бачити фигуры, въ котрой вѣнъ поневоли такъ образивъ Пречисту Дѣву.

Але Иванъ, старшій зъ нихъ, зъ радостію дививъ ся на фигуру, еще и по́дбѣгъ близше до неї, щобы переконати ся, якъ добре вѣнъ влучивъ кулею. Зъ утѣхою по́днявъ зъ землѣ камѣнну руку, котру вѣдбила его куля вѣдъ фигуры зъ правого еї боку.

Сержантъ по́длесно поклепавъ его по рамени.

— Отъ дѣтвакъ! — сказавъ, вказуючи на влячучого еще Антона. — Где ему еще рушницу носити! Ну, скоро вставай, ты смаркаю, и лагоди грошѣ на ведро вина, бо инакше лихо тобѣ буде!

Ще того самого дня дѣставъ той-же вѣддѣль наказъ рушити на Ишпанцѣвъ, котрї показали ся въ поблизкости. Пѣйшли въ бѣй и нашї молодцѣ. Еще не зачинали стрѣляти, а вѣйско французске стояло спокѣйно, приготавлиючи ся до першого стрѣлу. Нашї молодї жовнѣры стояли въ рядѣ оденъ побѣчь другого. За ними стоявъ вѣдважный сержантъ.

Тишина була така, яка буває передъ громуницею въ воздухѣ. Кождому жовнѣреви снувались по головѣ думки та воспомины, може се вже въ послѣдній разъ. Въ тѣмъ лыснуло зъ стороны Ишпанцѣвъ геть зъ по́дъ гаю легенькимъ и вузень

кимъ огнянымъ вужемъ, клубъ дыму закрутивъ ся въ воздухъ.

— Бачность! — закликавъ офицеръ французскій.

Але закимъ почули жовнѣры се слово, куля арматна упала на першій рядъ жовнѣрѣвъ, урвала молодому жовнѣрови Иванови праву руку при самѣмъ рамени и впала просто въ груди стоячого за нимъ сержанта, котрого розшарпала на куснѣ. Лишь долѣшна часть тѣла кидала ся въ судорогахъ...

— Гурра, хлопцѣ, до штурму! — закомен-
деровавъ генераль.

На пляцу лишилось лишь двоухъ жовнѣрѣвъ: кусень сержанта и омлѣлый, окривавленный безъ руки Иванъ, котрого небавомъ забрала прислуга до ратункового воза.

Скѣнчилась кампанія. Богъ тяжко покаравъ и Францію и ея кровожадного цѣсаря. Тому було за мало западнои Европы; забагло ся ему еще и вѣины зъ росскійскимъ царемъ и вѣнъ выпровадивъ до Россіи бѣльше якъ пѣвъ миліона вѣйска. Та тутъ положивъ Богъ конецъ его гордости. Богъ давъ вже у вересви такій тяжкій морозы, що вѣйска Наполеона выгнуло зъ зимна и голоду, а самъ Наполеонъ ледви живый на простыхъ хлопскихъ саняхъ утѣкъ до своєи Франціи, где ему вѣдобрали престолъ и выгнали на безлюдный островъ.

Жовнѣръ Антонъ перебувъ всѣ вѣины напо-

леоньскій; бувъ и въ Россіи и дививъ ся власными очима на сромоту свого цѣсара и своєї вѣтчины. Мимо найтяжшой недолѣ образъ фигуры Пречистой Дѣвы, до котрой они стрѣляли, вѣколи не зѡйшовъ ему зъ очей. Вѡнъ день въ день моливъ ся до Пречистой Дѣвы, щобы ему простила, хочъ вѡнъ цѣливъ такъ, щобы куля въ ню не влучила. И Пречистая Дѣва выслушала его, шасливо перевела его зъ певной погубы и вѡнъ шасливо дѡйшовъ до Парижа, головного мѣста Франціи Скоро прибывъ тамъ, кинувъ оружїе и першою рѣчею его було побѣгчи до церкви Пречистой Дѣвы, щобы тамъ подякувати за свое шасливе спасене Господу Богу и Пречистой Дѣвѣ. Тутъ на колѣнахъ горячо моливъ ся та проливавъ слезы вдячности.

Выходячи зъ церкви, задержавъ ся передъ дверми, щобы дати убогимъ милостивню, а добувши мошонки, роздававъ всѣмъ убогимъ грошѣ, не дивлячи ся на ихъ лица Въ тѡмъ почувъ голосъ...

— Се ты, Антоне?!

Антѡнъ поглянувъ на жебрака.

— Не пѡзнаєшь мене? Я жъ Иванъ! — вѡдозвавъ ся жебракъ. — Мы-жъ разомъ стрѣляли до Пречистой Дѣвы, памятаєшь, въ Ишпанїи? Я вцѣливъ и вѡдбивъ зъ неи праву руку, а теперь дивись на мене! — И показавъ на праве рамя, зъ котрого звисавъ порожный рукавъ старого лахмана. — Але ты не цѣливъ у фигуру! Я видѣвъ

се добре и сказавъ сержантови, а вѣнъ погрожу-
вавъ ся тебе на другій день змусити, щобы ты
добре мѣривъ. Та не судилось доконати погрозы!
Але я щиро жалую за сей мѣй злочинъ и днесъ
слушно терплю, що я и калѣвка и жебракъ. Та
хоть бы я бувъ и богатымъ, таки не уступивъ бы
я зъ того жебрачого мѣсяца пѣдъ сею церквою и
щиро моливъ бы о прощєнє Пречистую Дѣву до
кѣнця мого житя!

* * *

Антѣнъ покинувъ вѣйскову службу и нѣколи
не забувъ сеи подѣвъ, а коли осѣвъ на своимъ
газдѣвствѣ, поставивъ хорошу фигуру Пречистой
Дѣвы, передъ котру водивъ що день не лишъ
дѣти, але и внуки свои, просячи у Неи прощєня
и дякуючи Ъй за своє чудєсне спасєнє.

Написавъ Ю. Варчинъ.



Бібліотека для рускои молодежи
пѣдъ редакцію Юліана Насальскаго.

Выпускъ LVIII.

Томъ CX.

Рѣкъ XV.



Три ковалѣ своего щастя

оповѣданє Адальберта Штифтера.

Зъ нѣмецкаго переклавъ

Мирославъ Миронъ.



КОЛОМЯ.

Зъ печатнѣ А. І. Мисевича.

1908.

Quilibet fortunae suae faber est.

(Стара шкѣльна приповѣдка).

Вчинила ся въ сдѣомъ веселѣомъ товариствѣ суперечка надъ старо-латинською приповѣдкою: „кождый чоловікъ есть ковалемъ своего щастя“. Гдеякѣ говорили, що тая приповѣдка есть правдиво римска и находить ся въ томъ або въ другѣомъ класичномъ творѣ; инші говорили, що она есть новѣйша и доперва вѣдъ якогось часу находить ся въ шкѣльныхъ книжкахъ. Та, якъ то буває, розговѣръ розвивавъ ся дальше, ажъ повстало пытанє, чи правда се, що приповѣдка въ собѣ мѣститъ. Приводжено рѣжнѣ доказы зъ исторіи, говорено о звязи рѣчей, о моральномъ порядку свѣта, о свободной воли, такъ що здавало ся, що суперечка не скѣнчить ся. Ажъ оденъ пустуєть, що до теперь мовчавъ, почавъ оповѣдати повѣстку и такъ поволи утихомиривъ ихъ.

Я зъ охотою оповѣмъ сесю исторію, але поза-якъ мужчина, якъ я вже сказавъ, есть пустиномъ, протое справдѣ не знаю. чи вѣнъ єъ вычитавъ, чи хтось ему оповѣвъ, чи она ему самому лучила ся. Последне не було бы неправдоподобне, бо зъ єго попередного житя оповѣдано собѣ незвычайнѣ рѣчи. Въ кождѣомъ разѣ всѣ злі

наслѣдки, якій повстали бы зъ мои говѣрливости, мусѣвъ бы вѣнъ собѣ приписати, бо чому-жъ оповѣвъ намъ въ хитрый спосѣбъ исторію и чому не зъобовязавъ насъ, щобы мы еѣ держали въ тайнѣ?

* * *

Було двоухъ мужчинъ. Мѣй попередникъ называвъ ихъ Ервиномъ и Леандромъ. Оба були дуже богаті, але такъ нещасливі, що стратили своихъ родичѣвъ еще въ дитинячихъ лѣтахъ и каждый зъ нихъ бувъ пѣдъ опѣкою дуже строгаго опѣкуна. Однакова сирѣтска доля, однакові лѣта, а може и потягъ серця звязавъ ихъ тѣсно зъ собою.

Оба побирали тѣ самі науки въ чорныхъ мурахъ монастыря, а именно початкові вѣдомости старинныхъ языкѣвъ, и въ дома занимали ся тою самою лектурою, певно не книжками для дѣтей, лишь старыми клясиками. Не мали такожь нѣколи дѣточихъ одягѣвъ, лишь навѣтъ коли були еще дуже малыми, пѣсля наказу своихъ опѣкунѣвъ, на зрѣсть, отже завсѣгды за великій. Каждый мавъ одного всегда сквашеного слугу и зъ обоухъ цвитучихъ дитинячихъ личокъ вызиравъ сумный видъ, а зъ очей сухой поглядъ сироты.

Поволи входили они въ свѣтъ и въ жите.

Леандеръ увѣйшовъ бувъ своего часу, щобы, якъ казавъ опѣкунъ, набрати свѣтовой оглады, въ

зносини зъ гдеякими родинами, котрѣ були спорѣдненѣ зъ его теперь осироченымъ домомъ, та не набравъ еи, бо всегда мовъ заклятый мовчавъ, засунувши ся въ куть, и при найближшѣй нагодѣ утѣкавъ. О Ервина зновъ, якого добра въ далекихъ лѣсистыхъ горахъ цѣлковитому уягли знищеню, не старавъ ся нѣхто. Коли зѣ своимъ слугою ишовъ до школы, лучало ся часомъ, що яка дѣвоча стать переѣхала ему дорогу; але вѣнъ нѣколи не ломивъ собѣ головы надъ пытанемъ, що то есть жевщина и чимъ она вѣдъ него рѣзнитъ ся.

Недалеко мѣста бувъ куть, званый „гусячимъ пасовискомъ“; тамъ они бороли ся оба, кидали дискомъ, фехтували ся щитомъ та короткимъ мечемъ. Далеко вѣдъ своихъ мешканъ, тамъ где рѣка плыла межи смереками, плывали они и скакали черезъ ровы. Коли жъ дѣшли до молодечого вѣку, заключили приязнь, якъ колись стариннѣ заключували, и вже тогды уплянували собѣ, що будуть, въ найтѣснѣйшѣмъ значеню слѣвъ приповѣдки, ковалями свого щастя. Мали они учинити себе независимыми вѣдъ всего, що случайне, такъ, щобы все на земли переходило мимо нихъ, не нарушующи ихъ внутрѣшного щастя. Вѣдъ сего дня вѣли лишь рѣстиннѣ стравы, а найчастѣйше поливку, зближену до чорной спартаньскои, спали на самѣй соломѣ и спалили у себе всѣ комнатнѣ звяряды кромѣ стола и лавки. Ихъ способъ ду-

маня и ихъ свѣтъ бувъ такимъ, якимъ бувъ передъ тысячкою лѣтъ.

Длятого можна зрозумѣти, чому ихъ внѣшне захованє було тверде, незвычайне, а навѣть смѣшне, та лишь они однѣ сего не спостерѣгали. Чимъ бѣльше они пѣдростали, тымъ бѣльше утѣбѣли вѣдѣ товариства, а найбѣльше вѣдѣ веселого мужеского та жѣночого. Лишь где-коли товаришували вѣ школѣ зѣ пѣдстарѣлыми учениками и учили ся вѣдѣ нихъ шинкового поведєня, якѣй вѣ противоположеню до старого житя уважали новомоднымъ, хорошимъ. Вѣ присутности дамъ и дѣвчатъ ноги ихъ ставали мовѣ зѣ олова и они стояли звычайно мовѣ вкопанѣ зѣ руками вѣ кишєняхъ ажѣ доти, поки чарѣ тыхъ „ящѣрокъ“ не зникѣ, то значить, поки жєнщина не вѣдѣйшла. Леандерѣ навѣть вжє говоривѣ зѣ одною, а мавѣ вѣнѣ тогды вѣсѣмнацѣять лѣтъ, а она пятнацѣять и була чудова. Вѣнѣ мусѣвѣ ити зложити жєлєня на новѣй рѣкѣ и на нещастѣ заставѣ лишь матѣрь и дочку вѣ дома, одягнєныхъ якѣ до выходу. Та случилось до того, що матѣрь закликєно зѣ покою...

— Мушу выйти зѣ покою, пане баронѣ! — сказала вѣдходячи. Але поговорѣть зѣ Ельмирою!

Леандерѣ лишивѣ ся самѣ на самѣ зѣ панною ..

— Ся тканина, вѣдозвавѣ ся вѣнѣ до неѣ — зѣ якоѣ зрѣбленѣй Вашѣ одягѣ, выйшла

овно зъ пѣдъ справной руки Вашей матери...

Ельмира зарумянѣлась, але нѣчо ему не вѣдповѣла. Зъ того часу бувъ бы вѣнъ допустивъ ся радше наибѣльшой нечемности, якъ щобы бувъ мавъ дѣстати ся зновъ въ таке положене. А Ервинъ нѣколи такого не дѣзнавъ, бо не мавъ чести бувати гдесъ у когось, где були женщины.

А однакъ мимо сего зъ приятностію дивило ся на нихъ кожде око тогды, коли они ѣздили на коняхъ, а ѣздити учили ся они у найпершого майстра. Тогды и завидувавъ имъ каждый молодець ихъ сильной гарной будовы тѣла. Справдѣ черезъ частѣйшій вправы дѣйшли они були до такой силы, що могла на нихъ упасти навѣтъ желѣзна вежа и не зробила бы имъ найменшой шкоды. Крѣмъ того були они дуже зручній, та на нещасте нѣхто не бачивъ ихъ тогды, якъ они бѣгали або скакали, коли власне ихъ зручнѣсть могла бути наибѣльше видною, бо въ товарискѣмъ житію они еи не мали.

Та еще одна рѣчь выставляла ихъ на вѣвъ въ некористнѣмъ свѣтлѣ, а именно се, що такъ якъ колісь хлопцями ходили они въ мужескихъ одягахъ, такъ теперъ яко молодцѣ въ старечихъ и до того пѣсля моды попередного вѣку шитыхъ. Они, я властиво ихъ служачій, смертельній межи собою вороги, але въ тѣмъ разѣ якось дивно однаковій, замовляли одѣжь у одного и того самого

старенького кравця таку, яка була въ модѣ за ихъ молодости. Та ихъ молодіи паны не знали сего, бо въ дома не мали зеркала, а на улиці не видѣли себе, лишъ другіи ихъ видѣли. Въ однѣмъ лише держали ся моды, а именно носили бороду. Але и си не носили такъ якъ треба, бо стригли єѣ вожицями пѣсля старогрецького звичаю ажъ тогды, коли выросла за велика.

А чи були они въ тыхъ обставинахъ шасливіи? Я думаю, що майже дуже, бо ихъ жите справляло имъ утѣху, а иншого не знали. Ихъ чисте, свобѣдно розвиваюче ся тѣло давало имъ чувство безжурности и добробыту, якого иншіи у нихъ не могли надѣяти ся. Були такожь веселіи, бо справдѣ нѣчого не могло ихъ засмутити, скоро вже пережили сѣй часъ, коли зъ очей каждой дитины, яку уважає ся шасливою, вызирає туга за матѣрными пестощами. Такъ само и душа була шаслива, бо они научили ся дуже богато и разомъ вдоволяли ся симъ здобуткомъ. Старинну исторію и литературу (новои не знали), математику у всѣхъ галузяхъ и реалне знанє, се все набули они и то такъ основно, якъ рѣдко коли молодіи люде. Тымъ всемъ розвеселявъ ся ихъ духъ и се було ихъ выключнымъ предметомъ розмовы. Про тугу, про потягъ сердца, про милый бѣль любви и т. и. не було и бесѣды; кромѣ горячого потягу

до всего, що клясичне, були они у всѣхъ рѣчахъ такъ сказати бы дикими.

И коли бы не зайшли були обставины, о котрыхъ дальше будемо говорити, були бы осягнули свое намѣрене, именно були бы стали ся ковалями своєї судьбы и навѣтъ цѣлкомъ щасливои. Бо хотяй ихъ опѣкуны часомъ падыкали, що тутъ градъ выбивъ, тамъ згорѣла стодола, а тамъ яке инше нещастє стало ся, то для нихъ було се все лише дивоглядне и смѣшне; бо на свои будущій потреби мали они на стѣлько, що радше могли клопотати ся, що мають почати зъ надвышкою доходѣвъ, якъ о се, що тамъ щось пропало.

Такъ жили они кѣлька лѣтъ, були майже завсѣгды разомъ и придумували, якимъ-бы то способомъ тогды, коли дѣстануть въ посѣданє свои мастки, учинити себе цѣлковито независимыми вѣдъ всѣлякого рода випадкѣвъ въ житю.

* * *

Першимъ, що мусѣвъ попрощати ся зъ товаришемъ, бувъ Леандеръ, котрый бувъ трохи старшій. Явивъ ся якійсь молодой чоловікъ и зъ нимъ мусѣвъ вѣнъ подорожувати по Европѣ, щобы набути свѣтового знаня. Се стало ся по приказу его опѣкуна.

Ервинъ лишивъ ся въ дому одинокій. Та я-

кось невдовзѣ умерѣ его опѣкунѣ, его узнано повнолѣтнымъ и вѣнъ ставъ ся паномъ своихъ дѣбрѣ. До того оба товаришѣ умовили ся не пи сати до себе листѣвъ, бо тая розлука мала бути першою пробою трѣвкости ихъ засадѣ.

Ервинъ пѣйшовѣ въ рѣднѣ горы, а на трий-цять миль за и передѣ нимъ ишла вѣстка про чоловѣка, що ѣсть лишѣ саму ярину. Ёго плянъ сягавъ еще дальше, нѣжь плянъ Леандра. Не Европу, яку вѣнъ майже ненавидѣвъ, хотѣвъ вѣнъ звидѣти, але щобы випробувати свои людскѣ силы въ порѣвнаню до силъ самой широи природы, постановивъ удати ся до Текеасу и тамъ въ су-сѣдствѣ дикихъ людей заложити оселю, зъ зарод-комъ старинной силы и законѣвъ, на пѣдставѣ ко-трыхъ мала розширити ся република. Она мала стати ся подѣбна силою до спартаньскои державы, красою до атеньскои, а вѣдвагою до римскои и бути колисъ першою въ свѣтѣ. Та передѣ тымъ хотѣвъ вѣнъ еще упорядкувати пѣсля свои гадки свои европейскѣ добра. Въ нихъ хотѣвъ вѣнъ за-вести строгѣй ладѣ, такѣ щобы по своимъ вѣдѣ-ѣздѣ мѣгъ правильно одержувати доходы, якѣ мо-гли тамъ бути ему потрѣбнѣ.

Всѣ слуги и лѣвньюхи, всѣ галапасы и прия-телѣ дому, всѣ урядники великѣ и малѣ, ураду-вали ся несказано, коли почули про смерть нена-висного жорстокого опѣкуна, и ждали приѣзду не-

досвѣдченого, пѣсля ихъ гадки, молодого пана Завѣдатель дѣбрь не мѡгъ три дни и три ночи выйти зъ дива, коли побачивъ змѣшане своего нового пана на видѣ его дочки Рожѣ, коли видѣвъ, що вѡнъ ѣвъ лишъ рoстиннѣй стравы, ходивъ пѣшки и спавъ лишъ на вязанцѣ соломы. Але закимъ минуло два роки, всюды говорено тайкомъ, якѣй вѡнъ страшный тиранъ; два роки не гнѣванъ ся и не злостивъ ся, але и въ нѣчѡмъ не уступавъ, бувъ неупросимый.

Ервинъ велѣвъ собѣ одного дня, якъ лишъ лишивъ ся дома, сейчасъ принести всѣ паперы, где бувъ выказанный станъ его маекку, переглядавъ ихъ майже цѣлый рѡкъ, потѡмъ зновъ писавъ пѡвъ року и въ кѡнци злагодивъ управителеви плянъ управы господарствомъ. Сей сказавъ, що плянъ не до выконаня. Ервинъ не вѡдповѣвъ нѣчо, але въ двоухъ рокахъ впровадивъ плянъ въ жите и показало ся, що до его выконаня потреба лишъ одной третины его дотеперѣшной службы. Се все переходило людскѣй понятя: жадного товариства, жадныхъ привятѣй, анѣ кроплѣ вина, анѣ повозу, анѣ коня, лишъ въ однѡмъ сѣрѡмъ грубѡмъ плащи, що дня при бюрку, окруженный пѣсланцями и офицѣялистами. Вечеромъ самъ въ огородѣ вѡддававъ ся тѣлеснымъ вправамъ: лазивъ, бѣгавъ, кидавъ камѣнемъ, скакавъ, а при тѡмъ всемъ завсѣгды поважный.

Такой молодой, а такой скупой и упертый! Водь его розказу не можна було ань на нѣготь вѣдступити. А коли по пяти лѣтахъ все було въ порядку, тогда всѣ видѣли, якъ вѣнь въ сѣрѣмъ плаши зъ вузликомъ на плечахъ и зъ паличкою въ рукахъ вѣхдидивъ, щобы бѣльше не повернути.

Вѣнь путивъ ся въ дорогу до Гавру, щобы зъ-вѣдтамъ дѣстати ся до Нового Орлеану. Свого приятеля надѣявъ ся вѣнь застати въ Парижи, где сей, якъ чувъ, вже вѣдь року проживавъ, и наклонити его до спѣвучасти въ подорожи. Та вже по пяти дняхъ довѣдавъ ся вѣнь въ однѣмъ мѣсци, где задержавъ ся на нѣчлягъ, що Леандеръ страшно его завѣвъ. На почтѣ знайшовъ листъ своего завѣдателя, а въ нимъ и листъ вѣдь Леандра, въ котрѣмъ сей запрошувавъ его до себе на весѣле.

— Я не забуду на Тебе, — було тамъ межи иншими — мой любый старый приятелю и товаришу моихъ молодячихъ мрѣй, и не мѣгъ бы Тебе забути. Чи пригадуешь собѣ на дитячу обѣцянку не кореспондовати зъ собою?... Та теперь мушу еѣ зломити, щобы побачити, що зъ Тобою дѣе ся, бо Ты не даешь о собѣ чутки. Вѣдписи сего листу выславъ я рѣвночасно до всѣхъ Твоихъ замкѣвъ и надѣю ся Тебе напевно видѣти у себе, хѣба що Ты тымчасомъ Богъ знае куда по Европѣ мандруешь. Були бы мы Тебе, мимо

вѣдразы до подорожей мои Евелины и еи матери, напали въ однѣмъ зъ Твоихъ гнѣздъ, если бы мы были знали где. Всѣ вѣсти подорожующихъ годять ся въ однѣмъ, що анѣ на однѣмъ зъ Твоихъ замкѣвъ не мешкае жадне панство. Чи може и ты въ золотыхъ оковахъ? И чи они держать Тебе може въ мѣстѣ? Я надѣю ся, що якійсь Твоій чоловікъ, якому упаде сеся картка въ руки, буде мавъ на стѣлько дотепу и вѣдѣшле еъ Тобѣ. Я справдѣ тужу за Тобою. Наймилѣйшій найлюбѣйшій спомини мого серця и моихъ дитинныхъ забавъ лучать ся зъ Тобою. Евелина дуже цѣкавить ся Тобою. Приѣзди, приѣзди, и еще разъ приѣзди! Ты еси наибѣльше пожаданий на замку Турунѣ!...

Ервинъ оствовпѣвъ. Першій разъ въ житю не помогла ему холоднокровнѣсть. Надармо хотѣвъ вѣнъ вмовити въ себе, що сей бѣль, сеся прикрѣсть, то нѣчо; сей бѣль приходивъ зновъ и якъ до теперъ его щасте зависѣло лишъ вѣдъ него, такъ теперъ не мѣгъ вѣнъ прийти до рѣвноваги духа, якъ се часто дѣе ся зъ людьми сильной волѣ; вѣнъ ставъ ся нервовымъ и гнѣвавъ ся на рѣчи, на якѣ нѣхто не гнѣвае ся, именно на шкляннѣ сѣльнички, на господаря гостинницѣ и на все, що попало. Турунѣ лежавъ милоу дороги вѣдъ мѣсточка; позавтра буде весѣле, возы повнѣ гостей переѣздили. Надъ досвѣткомъ вѣнъ вже успокоивъ

ся, але не пѣлкомъ... бо не пѣйшовъ своєю дорогою.

— Сей оденъ разъ - думавъ собѣ - можу вѣдь свого намѣру на стѣлько вѣдступити, що два дни страчу, хотяй и не зовсѣмъ, бо тѣ два дни можу надолужити ходомъ.. Пѣйду тамъ и завстыдаю мого давного друга своєю спокѣйною присутністю, а може и уратую въ нѣмъ, що еше можна уратувати...

О бѣднѣй, не хотѣвъ признати собѣ сего милого потягу, якѣй тайкомъ вѣвѣ его до давного любимця! И такъ пѣйшовъ вѣнъ вечеромъ до замку Турувъ В. зликъ лишивъ у господаря зъ вымовою, що позавтра его вѣдбере.

Вѣнъ не бувъ собою вдоволенѣй, а его серце пѣлою дорогою непокоило ся. Се бувъ першѣй разъ, що вѣнъ пѣддавъ ся случаєви, и мавъ бути послѣднѣй.

* * *

Въ замку було повно гостей. И повстало немиле заклоцотанє зъ причины нового гостя. По перше, его сѣрый плащъ не вѣдповѣдавъ весѣльному убраню, по друге, не було где его помѣстити, бо попривѣздили всѣ запрошенѣй и не було вѣльного мѣсця. Було одно, але тамъ не можна було его помѣстити. Лишь Леандеръ, утѣшений тымъ, що має у себе свого друга, якого любивъ

найбольше, нѣчо не робивъ собѣ зъ заклопотаня. Не уважавъ на убране своего друга, а коли лишъ довѣдавъ ся вѣдъ управителя, о що ходитъ, розсмѣявъ ся..

— Ервине, — закликавъ — сей чоловікъ вагає ся умѣстити тебе въ комнату, где суть духи! А мусишь знати, що мѣй замокъ не лишъ зъ верху дивно выглядаетъ, але въ нашихъ невѣруючихъ часахъ має такожь духѣвъ. Въ покою, где ты маєшь нынѣ спати, ходитъ „бѣла панѣ“, панѣ дому зъ одинадцятаго вѣку. Она не єсть злочинницею, лишъ опѣкункою и являє ся лишъ на осторогу. Та думаю, що нынѣ она буде спокѣйно лежати въ грѣбѣ, бо еслибы мала щось противъ Бведины, то буда бы менѣ се вже давно сказала. Крѣмъ неи опѣкує ся она мною и тобою, моимъ приятелемъ, хиба що ты може на злѣй дорозѣ...

Ервинъ, котрый не знавъ явшихъ духѣвъ крѣмъ духѣвъ старинного свѣта, не боявъ ся середновѣчныхъ и успокоивъ управителя. Сей казавъ провѣтрити червеный покѣй, дати до лѣжка перины, розстелити диваны, запалити въ печи и поставити на столѣ вино и печеню. Се все мусѣло стати ся еще за дня.

А закимъ приладжувано єго покѣй, взявъ єго Леандеръ до своего одинокого, якій єму лишивъ ся до розпорядимости, и тѣшивъ ся нимъ мовъ дитина, такъ що Ервинъ бувъ бы дуже

радувавъ ся, еслибы передъ собою не бачивъ гарного мужчины, котрый бувъ колись его щирымъ душею и тѣломъ ему вѣдданымъ приятелемъ. А чи сей мужчина зъ выголеннымъ обличемъ и въ модномъ фракѣ не бувъ такъ само благородный и щирый якъ давнѣйше, о томъ Ервинъ въ своѣй односторонности не подумавъ.

Леандеръ познавъ гадку своего друга.

— Нынѣ и завтра — сказавъ вѣнъ — маємо тѣшити ся тымъ, що мы въ концѣ разомъ зѣшли ся, и не говорѣмъ нѣчого, що могло бы насъ засмутити.. Менѣ здає ся, що ты выбравъ ся, Ервине, въ далеку дорогу...

— Такъ, до Тексасу, где хочу замешкати!

— Нехай тобѣ Господь Богъ помагає! А щожь ты будешь робивъ въ такѣмъ непривѣтномъ краю? Вѣдь сего я мушу тебе вѣдвести...

— Се тобѣ не удасть ся! — вѣдповѣвъ зъ усмѣхомъ Ервинъ.

— Ну, нехай буде, якъ хоче! — вѣдказавъ Леандеръ. — Лишѣмъ те все, однакъ я хочу тебе зъ сего вылѣчити. Теперъ ходи зѣ мною на балкѣнъ, бо тутъ еще посперечаємъ ся. Я покажу тобѣ моихъ гостей, якѣ проходятъ ся въ паркѣ, а такожь мѣсце, где лучила ся мила пригода, що получила мене зъ Свелиною.

— Не говори бодай ты сего слова „приго-

да, случаѣ! — вѣдказавъ Ервинъ. — Се дивуе мене, що ты можешъ се слово вымовити...

— Ёще бѣльше! — сказавъ сей. — Я хочу навѣтъ доказати тобѣ, що случай можливый, и мы лишь тогда мудрѣ, коли умѣемъ нимъ заволодѣти.

Зъ тыми словами вывѣвъ пріятеля на бальконъ.

— Такъ! — говоривъ тамъ дальше. — А хотяй ты такій непонятный, то надѣю ся на цевно, що незадовго буду мавъ щастѣ бути у тебе на такѣмъ самѣмъ святѣ, на якѣмъ ты нынѣ у мене...

— Лиши-жь, на Бога, женщины! — сказавъ Ервинъ и подавъ ся въ задъ, мовъ бы яка вже схопила его за руки.

Та Леандеръ уперто говоривъ дальше, або не спостерѣгъ настрою пріятеля, або не хотѣвъ его спостеречи.

— Тутъ есть хороша Агнеса Гаррандъ, сеся, що стоить коло статуѣ Меркура; она найгарнѣйша въ краю и має всего сѣмнайцять лѣтъ. Она якъ-разъ для тебе. Або тая червено убрана, струнка, коло товстои матери! Се графянка Роза Штайнгаймъ... така добра и гарна якъ голубка. Диви ся, тамъ просто иде така, якъ мы колись були, ковалька своєї судьбы. Нашѣ молодѣ павичѣ скорше дѣткнули бы ся горячого желѣза, чимъ до сєи дамы... така она горда. Она не хоче вѣддавати ся, бо не хоче пѣддавати ся случаєви,

с. є. мужчинѣ. Тому навѣтъ нѣхто не старає ся о ню. Той старый мужчина, шо иде зъ нею, то єи батько, Фаргасъ, мой найблизшій сусѣдъ, а она зове ся Розалія; коли хочешъ научити ся ѣздити на кони, то учи ся у неї. Тамъ на лавцѣ сидять ажъ три; але середна найгарнѣйша, ти двѣ не такі, та кожда має по два добра въ посагу. То суть бароновны Крафтштайнъ, Берта, Емилія и Кляринда. Нема горячѣйшихъ лучѣвъ сонця вѣдъ поглядѣвъ чорныхъ очей Емиліи. Та диви ся на сесю, шо ѣй кланяє ся Розалія Фаргасъ! О ню богато старає ся и богато пропадає за нею; то єсть графянка Мирисъ, властителька величезныхъ дѣбрѣ. А потѣмъ тая, шо бачимо єв зъдалека; або зновъ тоті, закрыті корчами, Иванна, Матильда, Емеренція, Сибилля, Маргарета и всѣ инші, якъ тамъ они могутъ звати ся... Завтра побачимъ ихъ побѣчь батькѣвъ, матерей и стрѣвъ и можешъ выбирати. Сынови твого батька и твоимъ величезнымъ добрамъ не вѣдкаже жадна... Та жартъ на бѣкъ, Ервине! Завтра приѣде Евелина и ты побачишь тиху гарву чесноту, яка выглядає зъ єи ясныхъ ширыхъ очей, а такого добра жичу для твого сердца, найлучшого въ цѣлѣмъ свѣтѣ...

Але Ервинъ засумованый просивъ, щобы о тѣмъ переставъ говорити та щобы показавъ єму єго покѣй и позволивъ єму нынѣ тамъ лишити ся.

Якъ завтра буде, еще не знавъ; лишь думавъ, щобы переспати нѣчь. бути завтра при торжествѣ вѣнчаня, а опѣсля vybrати ся въ дальшу дорогу. Розстроеный позволивъ ся Леандрови вѣдпрывадити до свого покою. Все се приписувавъ случаєви, якому пѣддавъ ся, и думавъ, що не скорше буде добре, ажъ зновъ буде въ дорозѣ до Гавру, не слухаючи нѣкого, лишь своєи постановы.

— Зъ вѣдси се все походить, — думавъ — що я давъ ся наклонити тутъ приѣхати, а не пѣйшовъ своєю дорогою. Теперь чую жаль, чого перше у мене не було, и надармо хочу довести до рѣвноваги свои гадки; а они мимохѣтъ бушуютъ по головѣ. .

* * *

Леандеръ вѣдѣйшовъ, а Ервинъ зачинивъ за нимъ дверѣ и сумно приглядавъ ся забудованю, въ котрѣмъ мавъ перебути нѣчь. Вѣнъ бувъ злый на себе, що якійсь несупокѣй овладѣвъ нимъ, бо до теперь у него таке не дучало ся, и тому почавъ оглядати покѣй. Покѣй бувъ зовсѣмъ звычайный и якъ се водить ся въ богатыхъ замкахъ, великѣй, чотыреугольный, зъ великою печею, въ котрѣй, хотяй се бувъ маєвий нехолодный вечеръ, палили ся великѣ полѣна. Вѣкна выходили на всхѣдъ, на котрѣмъ вже свѣтивъ великѣй червеный мѣсяць, а его лучѣ слабо пробивали ся крѣзь шибы.

Ервинъ, котрый ненавидѣвъ тепла и звычайно спавъ въ непаленѣмъ покою, вѣдчинивъ вѣкно и побачивъ, що его покѣй бувъ послѣдній зъ величезного ряду и що побѣчь пѣдъ простымъ кутомъ выходивъ зновъ другій рядъ покоѣвъ. Дальше стояли господарскій будынки, неправильно порозкиданій, а по-надъ ними видѣли вершки парку.

Коли се все оглянувъ, пѣйшовъ до стола, взявъ хлѣбъ и воду и повечерявъ. Печевѣ и вина не рухавъ.

Тымчасомъ стемнѣло Ервинъ засвѣтивъ свѣчку и спостерѣгъ на столѣ книжку, яку управитель нарочно тутъ лишивъ, щобы гѣсть мавъ що перечитати до сну. А щобы вугле не упало на коверъ, попрѣвивъ огонь и вѣдсунувъ кѣшь зъ деревомъ, опѣсля вынявъ зъ лѣжка перины и все крѣмъ сѣнника и покрывала спрятавъ на якусь скриню. Въ кѣнци знявъ верхну одѣжь, попробувавъ, чи дверь сильно зачиненій, бо боявъ ся о свои грошѣ, и положивъ ся до лѣжка.

Маевый воздухъ, що плавъ крѣзь вѣдчинене вѣкно, мило дѣлавъ на него, бо вѣдъ тепла печи було ему дуже горячо. Хвилю читавъ книжку, а що въ нѣй не було нѣчо крѣмъ немудрыхъ для него любовныхъ вершѣвъ, замкнувъ еѣ и загасивъ свѣтло. Якійсь часъ вдивлявъ ся еще на погасающей жаръ въ печи, що кидавъ червене сумне свѣтло на пѣдлогу побѣчь срѣблистого свѣтла мѣсяця.

Въ кѣнци подумавъ мимоходомъ на „бѣлу паню“ и заснувъ, мрѣючи про Емили, Емеренци и инші.

Якъ довго мѣгъ спати, не знати; але вже мусѣло бути по пѣвночи, коли збудивъ его зимный подувъ вѣтру вѣдъ вѣкна. Чи се було тому, що не хотячи пригадавъ собѣ на поговѣрку про духа замку, чи се була его звичайна рѣшучѣсть, вѣнъ збудивъ ся зъ пѣвснѣ и отворивъ очи. Хтожь мѣгъ бы описати его здивованѣ, въ яке попалъ, коли побачивъ змѣну, що зайшла въ его покою! Въ печи, где бувъ полишивъ лишъ кѣлька погаслыхъ вугликѣвъ, палавъ ясный огонь, а коло печи сидѣла звернена до него плечима бѣла постать и грѣла собѣ ноги... Огонь кидавъ на си бѣлу одежу рожеве свѣтло, а на плечѣ падали бѣлы матовѣ, майже синѣ лучѣ мѣсяця. Вѣнъ такъ перелякавъ ся, що не осмѣливъ ся навѣтъ дыхнути. Думавъ, що еще мрѣе, и захоочувавъ себе, щобы пробудити ся; але вѣдповѣдавъ собѣ, що прецѣнь не спить, бо видить, що на столѣ стоять двѣ фляшки и тарѣль зъ вѣдою, тамъ двѣ погашенѣ свѣчки, тамъ книжка. а тамъ на скрини спрятана постѣль, майже червена вѣдъ огню; ну, и мѣсяць свѣтитъ такъ ясно, що тамъ на пѣдлозѣ видно стебло соломѣ. Постать сидѣла непорушно въ тѣй самѣй поставѣ.

— Се моя права рука, — говоривъ въ ду-

ши — се лѣва; теперъ рухаю великимъ пальцемъ, теперъ ногою...

То все говоривъ и робивъ, щобы переконати ся и прокинути ся зъ того стану, що мовъ оловомъ тяжѣвъ на нѣмъ и обгортавъ его змыслы. Але се нѣчо не помагало; образъ лишивъ ся той самъ, а до того еще здавало ся ему, немовъ-бы мѣсяць свѣтивъ яснѣйше. Ервинъ притиснувъ ся до стѣны и натягнувъ покрывало майже на очи, а морозъ перейшовъ по цѣломъ тѣлѣ. Вонъ замыкавъ разъ по разъ очи, але се нѣчо не помагало; вонъ мусѣвъ ихъ зновъ отвирати, а она сидѣла еще тамъ, якъ передше. Лишь разъ пѣднесла рамя и заложила около головы, якъ робить сей, що слить; та потѣмъ опустила зновъ и була непорушна якъ давнѣйше. Лишь нѣгъ не тримала вже при огни, тѣлько поставила на диванъ. Она була завсѣгды бѣла мовъ свѣгъ.

Якъ довго се явище могло тревати, не мѣгъ Ервинъ догадати ся, бо стративъ мѣру часу. Лишь оденъ змыслъ ему лишивъ ся, а се зѣръ. Нерухомо мовъ бы зачарованый опинивъ ся его поглядъ на нѣй, а вѣддыхавъ майже нечутно.

Наразъ выдало ся ему, що постать рухае ся. Зновъ нѣчо!... Наконецъ она справдѣ порушила ся. Поволеньки, гей-бы мертва або спяча, выпрямила ся, обернула ся механично и звернувшись просто до лѣжка, схилила ся и лягла. Коли лягала, учувъ

Ервинъ коротке тихе зѣтхнене. мовь бы зѣ усть живои людини, та за короткій часъ вѣддыхъ спячои постати ставъ ся зновъ правильный.

Въ хвили, якъ се явище готовило ся до ляганя, Ервинъ вытягнувъ ся, такъ якъ лишь мѣгъ, щобы стати ся вузшимъ; зѣ переляку трясъ ся мовь въ лихорадцѣ, коли подумавъ, що побѣчь него лежить людина зѣ передъ вѣсьмохъ вѣкѣвъ. Та правильный вѣддыхъ лежачои успокоивъ его по трохи. Ему здавало ся, що вѣдъ неи иде тепло, мовь-бы вѣдъ якои живои людини, и тому здивувавъ ся такъ дуже. якъ передъ тымъ бувъ валякавъ ся. Якійсь часъ еще не рухавъ ся, а потѣмъ дуже осторожно и легонько, щобы нѣчо не затрѣщало, обернувъ голову (бо передъ тымъ бувъ обернений лицемъ до стѣны); але не побачивъ нѣчого, лишь гарне бѣле бѣле, що окрывало людску стать; лица не мѣгъ бачити. Теперь вже знавъ, що се якась женщина, але его положене було не лучше, чимъ тогды, коли бы се бувъ духъ. Одно знавъ на певно, що сеся женщина безъ его волѣ головы ему не скрутить, а все инше було для него досыть прикре.

Одну хвилию зновъ лежавъ спокѣйно, потѣмъ вѣдваживъ ся пѣднести трохи голову, щобы побачити лице И се ему удало ся. Вѣнъ пѣднѣсъ трохи горѣшну часть тѣла и побачивъ спокѣйный черты гарнои дамы. Такъ, она була прегарна!

Бѣле, лагѳдне лице, на нимѣ двѣ великѣ замкне-
нѣ повѣки зѣ довгими вѣями, чудовѣ гордѣ лица,
трохи румянѣ вѳдѣ сну.

Ѣму стало незвычайно прикро, та якѣ разѣ
пришла ему до головы гадка, за яку дякувавѣ
Богу, а именно встати, зѣ найбѳльшою осторож-
ностѣю перескочити черезѣ спячу, взяти свою о-
дѣжь и утечи до городу.

— Щобы лишѣ вѳдчинити дверѣ! — поду-
мавѣ собѣ. — Зачиняти вже ихѣ не буду!...

А що вѳддыхѣ спячою бувѣ дальше правиль-
ный, тому прибравѣ таку поставу, зѣ якою най-
лекше було ему скочити на землю, и мѣривѣ очима
ширину лѳжка, та на разѣ зновѣ потягнувѣ вѳдѣ
вѳдчиненого вѳкна такѣй холодный вѣтерѣ, якѣй
его збудивѣ; спяча механично натягнула покры-
вало. Тымчасомѣ Ервинѣ притишивѣ ся и ставѣ
мовѣ мраморна статуя и обѣцявѣ собѣ, що якѣ
лишѣ буде коли спавѣ вѣ чужѳмѣ домѣ, то всегда
вѳдсуве лѳжку вѳдѣ стѣны, щобы зѣ обохѣ сто-
рѳнѣ можна утечи.

По хвили спяча зновѣ вѳддыхала правильно
и вѳнѣ хотѣвѣ перескочити; а що еи сонѣ мусѣвѣ
бути неспокоѣйный, тому що хвили она рухала ся
и вѳнѣ що хвили здержувавѣ ся. Наконепѣ вже
мавѣ лишѣ поставити ногу на другу побѳчну
лѳжка и выскочити и бувѣ такѣ нахилений, мовѣ
бы зѣ одушевленемѣ приглядавѣ ся спячѳй, чого

у него въ тѣмъ разѣ, Богъ свѣдкомъ, не було, якъ въ тѣй самѣй хвили отворила она очи и выдивила ся на пего, и въ тѣй хвили зробивъ вѣнъ велику дурницю, яку лишъ мѣгъ зробити, а именно, скочивъ на своє мѣсце и лягъ. Ёи очи мовъ бы ожили...

— Безличный чоловікъ! — закликала она, и выскочила зъ лѣжка — Рожа, Рожа!

И поспѣшила до печи, але тутъ задержала ся и немовъ заглушена ударомъ, выдала страшный крикъ, закрыла руками очи и упала на колѣна.

Ервинъ такожъ выскочивъ зъ лѣжка, накинувъ на себе сурдутъ и хотѣвъ ёѣ утихомирити. Та не знавъ, якъ зачати, и хвилину глядѣвъ; наразъ побачивъ, що она сильно задрожала на цѣломъ тѣлѣ. Въ несказанѣй добротѣ взявъ вѣнъ ёѣ за руку, та она вырвала ёѣ... и закликала тихо...

— Прочь, прочь!

Для него се було еще наилучше, тому зѣбравъ всѣ свои рѣчи и зближивъ ся до дверей. Та въ тѣй самѣй хвили учувъ ёи руку на своемъ рамени...

— Не опускайте мене! — приговорила мило. — Якъ можете мене опускати?

Тѣи слова сказала она голосомъ легкого крику, а Ервинъ, хотяй такого голосу нѣколи передъ тымъ не чувъ, пѣзнавъ ёи страшне помѣшане.

Душа сама черезъ себе вѣдчувае терпѣня. Вѣнъ звернувъ ся до дверей.

— Я хочу вамъ помочи! — сказавъ. — Я хочу учинити все тое, що чоловікъ лишъ въ силѣ учинити. Вы мабудь помылили ся що до комнаты.. я заведу васъ до вашои.

Въ той хвили прийшла ему до головы гадка, що вѣнъ вчера засунувъ засувку, и споглянувъ на дверѣ Засувка була засунена. Не було иншой дороги, якъ лишъ черезъ вѣкно.

Она болесно слѣдила за его зоромъ и заломлювала руки

— О Боже! Боже! — застогнала.

— Прошу, успокойте ся! Прошу, успокойте ся! — заговоривъ Ервинъ.

— Я не могу бути спокѣйною! — вѣдповѣла на тое — Не могу! Чоловѣче, хто вы?

— Я Ервинъ Алянъ, приятель господаря дому!

— Ахъ се страшно! — сказала она, мовъ бы не чула его слѣвъ — Се страшно!

И заломлюючи руки, ходила по комнатѣ. Опѣсля, мовъ-бы наразъ хотѣла прийти до себе, сѣла на крѣсло при печи, зъ розпукою закрыла очи руками и сидѣла такъ зѣгнена. Ервинъ стоявъ коло неи, а що еи постава черезъ кѣлька хвиль не змѣняла ся. вѣдваживъ ся до неи заговорити ..

— Прошу, будьте спокѣйній, прийдѣть до себе!

Она скочила на рѣвній ноги, кинула ся на

передъ, то зновъ въ задъ ; сама не знала, чого хоче. Схопила єго руку и стиснула єѣ такъ сильно, якъ чинить сей, що хоче чогось ублагати, або якъ стискає ся того, що має вѣдѣ чого уратувати. Вѣнъ взявъ єи другу руку, хотѣвъ передъ нею уклукнути мовъ до молитвы, та се опѣсля выдало ся єму дурнымъ, и вѣнъ ставъ говорити майже такъ само болесно якъ она ..

— Я хочу вамъ. панѣ, помочи зъ милосердія, зъ чоловѣколюбія ! Я хочу вамъ помочи, лишъ прошу менѣ сказати, вѣякій спосѣбъ можу се учинити..

— О Боже, що вы собѣ, пане. о менѣ подумаете, если вамъ се скажу ? Я вѣддана великодушю мужнины... Першій разъ вѣ моимъ житю я єсмь зависима .. О Боже, я не буду вже бѣльше жадного легковажити, если мене выведете зъ сего положеня !... Але вы, пане, мене зрадите, если вамъ се скажу... высмѣете мене ..

— Алезъ вѣ, вѣ ! До послѣднои хвилѣ мого житя не зраджу васъ... прошу говорити !

Она звернула свои очи до него и побачила гарнї шляхотнї черты лица, освѣченї мѣсяцемъ.

— Прощу слухати ! — сказала тихійше. — Я Розалія Фаргасъ. Анѣ одень чоловѣкъ не знає се го крѣмъ моєи служницѣ Рожѣ, що я вѣ часѣ повнѣ мѣсяця гдеколи ходжу. Я не знаю, якъ я выйшла зъ покою, але вывѣ... певно суть широкї гзимсы .. а ваше вѣдчинене вѣвно мусѣло мене зва-

бити, бо ваші засувки суть зъ середины засунені и. о Боже, у мене певно такъ само..

— А чи Рожа спить въ вашомъ покою?

— Нѣ, въ другомъ, але дверѣ мѣжь ними вѣдчинені...

— Чи пѣзнали бы вы зъ коритаря дверѣ вашого покою?

— Такъ!

— То прошу хвильку заждати! Я выйду на коритарь и побачу, чи хто не иде; тогды прошу ити и тихо заукати до своихъ дверей. Рожа почуе, вѣдчинить вамъ и пустить до середины.

— Ахъ, тогды я моимъ пуканемъ скорше побудила бы всѣхъ въ замку чимъ Рожу, бо она спить такъ твердо, якъ нѣхто; а еслибы пробудила ся, то закимъ вѣдчинила бы, выпытувала бы ся, щобы перековати ся, чи то я.

— Се правда! Васъ не повиненъ нѣхто видѣти! А тутъ не можете такожъ лишити ся, бо якъ Рожа побачить, що васъ нема, наробить крику. Где спить вашъ батько? Я его збуджу...

— Я не знаю, але се не здасть ся на нѣчо, бо вы мусѣли бы пукати, а вѣнъ зъ середины учинивъ бы такъ само галасъ...

— Се такожъ до нѣчого, се на нѣчо не здасть ся! — сказавъ Ервинъ и споглянувъ на ню безраднѣй та наразъ закликавъ... — Га, менѣ прийшла спасенна гадба до головы!...

При тѣмъ прискочивъ до вѣкна; она поспѣшила за нимъ.

— Где лежитъ ваша комната?

— Она певно тамъ, где вѣдчинене вѣкно, бо всѣ инші позамыкані; куда-жь бы иначе я вышла?

— Я скачу тамъ, — сказавъ Ервинъ — вѣдчиню тихенько засувку и вы увѣйдете...

— О нѣ, нѣ! — вышепотѣла на се залякана. — Въ тѣй пропасти забете ся... тамъ нѣхто не доскочить!

И въ тревозѣ обняла его раменами, якъ-бы вѣнъ вже скакавъ.

— Я се зможу! — вѣдповѣвъ вѣнъ на се. — Для васъ я се зможу!

Се сказавши, увѣльнювавъ ся зъ обѣймѣвъ еи пухкихъ раменъ, які першіи разъ въ житю его обѣймали, и зъ легонька-вѣдсунувъ еъ на бѣкъ.

— Охъ не скачѣть! — благала она. — Я умру, якъ-бы вы упали..

— Але-жь я не упаду! — сказавъ вѣнъ на тое. — Я не упаду, лишъ пустѣть мене! Я зможу бѣльше якъ инші, я скачу еще дальше...

Вагаючи ся вѣдступила она и отѣкувала, здержуючи вѣддыхъ. Въ одну мить его темна поstattъ була вже на окраю вѣкна и въ тѣй самѣй хвили вже еи не було. Она зъ легкимъ крикомъ упала на крѣсло; голова закутила ся ѣй и она

перемагала себе, щобы не зомлѣти, а все таки єи напружена очѣкуванемъ душа була свѣдома того, що не було чути нѣякого удару, значить вѣнъ не упавъ на долину. Она зновъ скочила напередъ и выглянула вѣкномъ; але въ другѣмъ вѣкнѣ такожъ нѣкого не було. Саме тогды учула она, що хтось тихо намагає вѣдчинити дверѣ. Пѣдѣйшла до дверей, вѣдсунула засувку и Ервинъ увѣйшовъ на пальцяхъ до середины...

— Теперъ прошу скоро ити... дверѣ вѣдчиненѣ! — сказавъ. — Вже все добре!

— Вѣчно буду вамъ вдячна! — прошепотѣла она, сердечно стискаючи его руку. — Вы мене не зрадите?

— Нѣ, нѣколи! — вѣдповѣвъ вѣнъ.

И она выйшла. Вѣнъ засунувъ тихенько засувку. Опѣсля пѣйшовъ на середину покою и свободно вѣдѣтхнувъ. Чувъ, якъ на тамтѣй сторонѣ замыкано вѣкно, а на всходѣ свитало. Замкнувъ такожъ свое вѣкно и зновъ положивъ ся; але не мѣгъ заснути, бо въ головѣ пересували ся гадки за гадками.

По хвили засвѣтивъ свѣчку и взявъ до рукъ книжку; та все въ нѣй выдало ся ему глупымъ и мусѣвъ єѣ зновъ положити. Пѣзнѣйше вставъ, пѣдѣйшовъ до вѣкна, щобы побачити, чи вѣкно Розалѣи зачинене. Вѣкно було зачинене, а мѣсяць зайшовъ за дахи, такъ що все було въ тѣни,

лишь дорога при стайняхъ трохи свѣтила ся. До-перва надъ раномъ, коли треба було вставати, бувъ бы заснувъ, та на коритаряхъ вже все оживало ся и тутъ и тамъ пукано, такъ що вѣнь въ кѣнци выбивъ ся зѣ сну и вставъ, убравъ ся та пѣшовъ до Леандра.

* * *

Леандеръ бувъ вже въ вдальни, где, якъ ему слуга сказавъ, сходило ся товариство до снѣданя. Та Ервинъ, коли вже увѣйшовъ до сего дому, мусявъ всюды представити ся зѣ своимъ сѣрымъ сурдutomъ, тому пѣшовъ такожъ до вдальнѣ. Въ тѣй хвили приступивъ Леандеръ до него, запровадивъ его зъ надзвычайною чемностію на се-редину салѣ и представивъ его товариству яко Ервива Аляна зъ Алянфорту, свого першого и най-дорожшого приятеля, що выбравъ ся въ подорожъ пѣшки та доперва въ сусѣдствѣ дѣставъ его за-прошене на весѣле и справивъ ему тую радѣсть, що зробивъ несподѣванку своєю присутностію. Одиѣ на згадку звѣсного шляхоцкого имени за-разъ цѣфнули свое упереджене по причинѣ его одежи, а други глядѣли на него зъ еще бѣльшою цѣкавостію, бо и до нихъ дѣйшла вѣстка про ди-вовижного пана дѣбрь. Где-які зновъ вѣдчули

жаль, що помылили ся, спотерѣвши мале заклопотанє въ рухахъ Леандра.

Зъ-переду при вѣкнѣ въ глубокѣмъ фотелю сидѣла Розалія Фаргасъ, що особенно нынѣ чогось була блѣда.

Почала ся розмова то про се то про те. Подано каву, гербату и инше. Ервинъ на зачудованє всѣхъ пѣйшовъ до збанка зъ молокомъ, вылявъ майжо все до шклянки, долявъ трохи воды и выпивъ та зѣввъ кусникъ хлѣба. Въ тѣй самѣй хвили поставивъ хтось нещасне пытанє...

— Пане баронъ, вы спали въ покою „бѣлои панѣ“... чи не показала ся она вамъ?

— Нѣ! — вѣдповѣвъ Ервинъ коротко, але почервенѣвъ.

— Менѣ було бы се прикро, еслибъ я бувъ на мѣсци пана барона! — сказавъ якійсь бородачъ. — Я еще зѣ-давна бувъ любителемъ бѣлыхъ явищъ...

И засмѣявъ ся голосно зъ своего дотепу.

— Такъ, еслибы они мали тѣло и кровь! — сказавъ иншій

— Иншихъ нема, пане товаришу! — вѣдказавъ попередній. — Я бувъ въ рѣжныхъ краяхъ, але чогось подѣбного не стрѣчавъ нѣколи...

— Однакъ тыхъ рѣчей не можна заперечити! — сказавъ третій.

Четвертый говоривъ щось неправдоподѣбного,

пятый доводивъ, що духи суть, и повстала на сю тему коротка розмова. Але мусѣла она въ сути рѣчи бути пуста, бо нѣхто зъ цѣлого товариства нѣколи не бачивъ духа. Они на перемѣну осмѣвали себе оденъ другого, ажъ зъ поважнымъ лицемъ выступивъ управитель, дому и ставъ говорити...

— Если ласкаво позволите, — почавъ вѣнъ — то я скажу, що я въ самѣмъ дѣлѣ бачивъ вже духа...

— Имовѣрно въ флящцѣ, по пьяному! — сказавъ бородачъ.

— Прошу позволити, пане оберштъ! — вѣдповѣвъ управитель. — Цѣлкомъ иншого!

— Ну якого-жь? Коли?

— Нынѣ въ ночи бачивъ я „бѣлу паню“, що має тутъ ходити...

— Бѣлу паню?! — закричали всѣ.

— Такъ, нынѣ о другѣй въ ночи! Я вставъ вчасно, щобы наказати поукладати ходники въ ф-дальни и въ огородовѣмъ сальонѣ, где буде пѣдвечѣрокъ; опѣсля пѣйшовъ я на иншій коритаръ, щобы збудити Себастьяна, и тогда отсими очима бачивъ я выразно „бѣлу паню“, якъ ишла. Она выйшла зъ покою пана барона Аляна и зникла пѣдъ ч. 23, где спала панна баронесса Фаргасъ...

По тыхъ словахъ запанувала тишина въ цѣлѣй сали. Очи где-якихъ звернули ся на Розалію,

котра счервенѣла мовь пивонія, безрадна на тую двозначну мовчанку.

Якъ-разъ на се увѣйшовъ зъ веселымъ лицемъ батько Розаліи и оправдувавъ ся, чому приходить такъ пѣзно.

— Давно вже не спавъ я такъ добре и такъ довго! — сказавъ.

— Та се шасте, що такъ довго спавъ! — прошепотѣвъ якійсь голосъ.

Розалія колысала ся въ своимъ фотели, щобы показати ся рѣвнодушною. Леандеръ пѣславъ кудась свого управителя за дѣломъ и зажадавъ вѣдь него за годину рапорту въ своѣй канцеляріи, где-хто занявъ ся на видъ своимъ накрытемъ до кавы, где-хто пытавъ про станъ погоды, панѣ одушевляли ся то якоюсь опаскою то малюнкомъ, старый Фаргасъ зажадавъ жартомъ одну або кѣлька фляшокъ вина до синого павильону въ 'огородѣ, а то-варшѣвъ для себе вже знайде.. и такъ розмова о дѣхахъ перейшла на що инше.

Незабавомъ товариство розѣйшло ся, щобы въ часѣ передъ торжествомъ вѣнчаня кинути ся въ свѣжу одѣжъ або провести на забавѣ та пѣятицѣ, якъ се учинивъ старый Фаргасъ. Леандеръ велѣвъ запрячи своѣй парадный повѣзъ шестернею бѣлыхъ коней, щобы лично поспѣшити напротивъ Евелины, котра мала явити ся о другѣй годинѣ зъ своимъ товариствомъ въ замку Турунь. Бога-

то іншихъ возѡвъ прилучило ся до него. Выслано навѣтъ вѣздѣвъ, щобы товаришили своѣй молодѡй панѣ при вѣздѣ...

Помимо того въ замку було всюды повно гостей; то на сходахъ то на коритаряхъ то въ огородѣ стрѣчавъ Ервинъ то поодинокихъ то по кѡлькохъ. Гостѣ зъ найближшого сусѣдства приѣхали доперва нынѣ, а старшій гостѣ оповѣдали имъ тайнѣ исторійки.

Ервинъ пѡйшовъ до свого покою, потѡмъ до огороду, опѡсля оглянувъ замкову церковь, яка вже була прибрана, въ кѡнци повернувъ зновъ до свого покою, то зновъ вийшовъ на коритарь; якійсь несупокѡй, якась ближше неозначена злѡсть овладѣла нимъ. Зъ чемности и зъ поважання для господаря дому нѣхто анѣ слѡвцемъ не натякнувъ передъ нимъ на подѣю, яку оповѣдано при свѣданю, та за се въ цѣлѡмъ замку гейбы щось шепотѣло про се, що стало ся. И всѣ мило усмѣхали ся и всѣ були незвычайно чемнѣ. Але коли кодо полудня, въ часѣ найбѡльшой спеки, одень дуже чемный панокъ ишовъ горѣ сходами и зъ розъясненымъ видомъ поздоровивъ Ервина, сей захопивъ его за ковшѣрь и трутивъ зѡ сходѡвъ, такъ що ему злетѣвъ капелюхъ и палиця. Коли се стало ся, Ервинъ почувъ якусь полѣкшу на души и вѡдѣ часу побуту въ тѡмъ замку по першій разѣ чувъ ся вдоволенымъ.

— Мы еще побачимо ся, пане баронъ, побачимо ся! — закликавъ панокъ и порвавши капелюхъ та палицю, зникъ зъ очей.

Ервинъ пристаювъ на сходахъ, о Розалію не чувъ нѣчого, не шукавъ за нею и не смѣвъ пытати. Колибъ бувъ знавъ, що вѣй передъ хвилею приключило ся и що не меньше збольшило веселость въ замку, бувъ бы еще бѣльше утѣшивъ ся своимъ учинкомъ, чимъ теперь, хотяй его поповнивъ на виннѣмъ чи невиннѣмъ. А именно бачили люде Розалію, якъ она въ огородѣ кинула ся зѣ слезами на груди свого батька, котрый сейчасъ давъ своимъ людямъ розказъ сѣдлати конѣ, щобы въ тѣй хвили зъ Розалією вѣдѣхати. Се все лишь доказувало правдивость цѣлои исторіи.

Ервинъ стоявъ еще на сходахъ, якъ пришло трехъ панѣвъ зъ вызовомъ на шаблѣ. Поєдинокъ мавъ вѣдбути ся сейчасъ въ найдальшѣмъ закутку парка.

— Я сейчасъ иду, — закликавъ зъ блескомъ во очахъ — кажѣтъ лишь принести шаблѣ, бо я не маю. Бю ся такожь зъ тобою и зъ тобою и скажѣтъ тѣй малпѣ, що менѣ се все одно ..

Тѣи поклонили ся спокѣйно и жалували чоловіка, що ихъ собѣ такъ легковажить. Ервинъ пѣйшовъ сейчасъ на мѣсце, яке вже знавъ. Вѣнъ переходивъ попри павильонъ, где снѣдавъ старый Фаргасъ; фляшки еще стояли тамъ. Ервинъ всту-

пивъ, налявъ собѣ двѣ шклянки вина и выпивъ та удавъ ся на мѣсце поединку. Надѣйшли другіи, змѣряли шаблѣ и оставили ся.

Вѣсть про сю пригуду роздѣйшла ся по замку на млѣ ока. Говорено про обиджене и поединокъ, а коли Розалія вже сидѣла на кони, оповѣвъ їй конюшіи цѣлу тую исторію, а такожъ и про мѣсце поединку. Безъ намыслу поѣхала она конемъ на мѣсце; за нею поспѣшили батько и слуга, шо провадивъ еще одного коня. Коли приѣхала, побачила, шо Ервинъ и его противникъ вѣддыхали. Ервинови ишла кровь зъ лица, а противникъ мавъ закервавлене праве рамя. Обличе Ервина палало вѣдъ великого гнѣву и вѣдъ выпитого вина, до якого не привыкъ. ившіи стояли трохи переляканіи. бо не надѣяли ся, щобы Ервинъ такъ добре бивъ ся. Побачивши першу кровь, хотѣли закѣнчити поединокъ, та Ервинъ давъ десять хвиль до вѣддыху. По десяти хвильяхъ взявъ Ервинъ шаблю вѣ лѣву руку и хотѣвъ продовжати битву, ажъ доки оденъ не упаде. Та коли побачивъ, шо Розалія увѣйшла мѣжь нихъ, обтеръ рукавомъ своего сѣрого плаща кровь зъ лица. мовь-бы встыдавъ ся того, и поглянувъ на ню. Вѣ тѣй самѣй хвили впавъ мѣжь нихъ также и Леандеръ. шо якъ разъ приѣхавъ зъ Евелиною, блѣдый мовь стѣна, бо знавъ силу Ервина и боявъ ся найстрашнѣйшихъ наслѣдковъ. И ившіи

мужчины та панѣ прибѣгли на вѣсть о поединку.

— Ервине, Ервине, — закликавъ Леандеръ зъ докоромъ — пощо-жь ты менѣ се зробишь?

— О, ты не знаєшь! — вѣдповѣвъ сей. — Вѣнъ хотѣвъ запанувати передъ людьми надъ своимъ гнѣвомъ, та надармо... ты не знаєшь... зъ усмѣшками поглядали, солодкими словами... О, тутъ стоятъ! Та диви ся, гельотъ лучше володѣе мечемъ якъ они! — И звернувши ся до Розаліи, — Панночко, — говоривъ дальше — вже васъ бѣльше нѣхто на тѣмъ свѣтѣ, хочъ якій вѣнъ буде великій, не буде смѣвъ обидити! Коли будете моею жѣнкою, я маю добра и лѣсы, все вамъ дамъ, що схочете: а коли хто вѣдважить ся на васъ хотяй-бы пальцемъ кивнути, то пѣсля ихъ смѣшного звичаю буду бити ся зъ ними зъ однимъ за другимъ, ажъ нѣ оденъ зъ нихъ не буде мѣгъ рушити пальцемъ...

Слезы встыду и лютоости триснули ему зъ очей, коли се сказавъ, бо чувъ, що всѣ дивили ся на него и дивували ся Розалія стояла мовъ жаромъ окутана, бо такихъ освѣдчинъ може еще нѣгде нѣколи на свѣтѣ не було. Та ви батько выступивъ въ сѣй хвили и заговоривъ спокойнымъ голосомъ, чого вѣдъ него, прудкого мужчины, не можна було ожидать...

— За честь моеи дочки вѣдвѣчаю я... лишѣтъ

се теперь! А поки-що, дякую вамъ, благородный чоловіче!

— Прошу васъ, сусѣды и приятелѣ, — вѣдо-зававъ ся теперь Леандеръ — учинѣть менѣ милѣсть и ненепокѣйте найкрасшого дня мого житя! Се було лишъ мале непорозумѣннє... се все дасть ся направити! Прошу подайте собѣ руки и ходѣмъ кѣнчити зачате свято. Ервинъ, ходи и забудь, що тобѣ нынѣ у мене приключило ся!

— Кѣнчи весѣлє, Леандре, — вѣдповѣвъ Ервинъ — але менѣ дозволи вѣдойти! Я не можу тутъ лишити ся, бо мене дусить твоѣй воздухъ. Я хочу ѣхати зъ сею панночкою на замокъ Фаргасъ. Она може мене прийати яко свого на реченого або нѣ, бо она не хоче мужа и добре робить, та нынѣ еще мене переночує; а закимъ поѣду до Тексасъ, буде мусявъ кождый зѣ мною мати до дѣла, хто посмѣе еѣ обидити...

И середъ загального замѣшаня сѣвъ на вѣльного коня, що тримавъ слуга и вѣдѣхавъ. На дорожъ зачекавъ, доки не надѣхавъ Фаргасъ зъ Розалією и людьми, прилучивъ ся до нихъ и вѣдѣхавъ зъ галасливого замку до Фаргасъ. На замку въ Турунѣ вѣдбуло ся невеселе весѣлє.

На другій день прийшли до замку Фаргасъ вѣдъ всѣхъ мужескихъ весѣльныхъ гостей листы, въ котрыхъ всѣ обѣцяли мечь тому, хто мавъ бы

що противъ Розаліи. Шляхтичъ подякувавъ холодно и исторія скончила ся.

* * *

Клунка не вѣдобравъ Ервинъ вѣдь господаря гостинницѣ; за се выславъ гнѣвный листъ до свого управителя.

— Я зѣйшовъ — було тамъ написано — зѣ дороги до Гавру, посваривъ ся, упивъ ся, поединкувавъ ся и залюбивъ ся. Прощу писати свои листы на замокъ Фаргасъ...

Въ кѣнци вѣдобрано клунокъ, але подорожъ до Гавру вѣдложено до весны. Та на весну оженивъ ся Ервинъ зѣ Розалією. На его весѣлю бувъ Леандеръ и богато тогдѣшнихъ гостей. За дозволомъ своєї жѣнки оповѣвъ Ервинъ исторію сеи загадочнои ночи, а всѣ були далеко веселѣйшій и утѣшнѣйшій, чимъ тогды.

На замкахъ Ервина було теперь вино и печеня, були возы и конѣ; спартаньскои бороды не було. Розалія, тая, що не хотѣла колись вѣддати ся, одушевляла ся своимъ мужемъ, а сему всему бувъ виненъ случай, котрому Ервинъ дозволивъ втиснути ся въ свѣй спосѣбъ житя. Злї языки говорили о тѣмъ и шептали собѣ такожь, що Ервинъ нечаяно якось знайшовъ ся пѣдъ пантофлемъ.

* * *

Такъ скôнчила ся исторія трехъ ковалѣвъ свого щастя. Они суть дуже добрыми приятелями и кують до нынѣ. Але желѣзо, що они кують, не таке тверде; бо узнають случай, лишь не дають ся нимъ опановувати.

Наконець мусимо еще додати, що Ервинъ велѣвъ въ своимъ замку позакратовувати всѣ майже вѣкна, щобы нѣколи не повторивъ ся случай, щобы Розалія въ часѣ повни мѣсяця мусѣла опускати свое лѣжку.



Додатокъ.

Ластѣвки.

Еще не проминула зима, еще тутъ то тамъ зъ-помежи щелинъ та яругъ вызирають грубїи плахты снѣгу, а легонькїи морозъ стинае водяну плоскань ставѣвъ и рѣкъ, а вже широко и далеко по-надъ землю увивають ся першїи вѣщуны правдивои весны. Суть то ластѣвки, о котрыхъ середъ нашего вароду въ где-некотрыхъ околицяхъ утримуе ся повѣрка, що зимують въ водѣ. Однакъ такъ не есть. Они, перебувши зиму въ чужихъ теплыхъ краяхъ, зъ початкомъ весны повертають до насъ, до своихъ рѣдныхъ сторѣнъ.

— Стережѣмъ ся тыхъ пудивѣтрѣвъ! — говорятъ собѣ нашїи люде и переказують своимъ дѣтямъ та внукамъ. — Майте ся на острѣжности передъ ластѣвками!

И чимъ кому завинили ти любїи пташенята що цѣле свое житѣ въ летѣ переживають та до того множество крылатыхъ шкѣдникѣвъ ловлять и пожирають?

Ось послушайте !

Були часы, коли рѣдъ людскій вѣддавъ ся безграничнѣй розпустѣ и выперѣ ся всѣлякои вѣры въ Господа Бога. Тогда Господь Богъ поставивъ зѣслати кару на землю, але закимъ се наступило, устами Ноего, одинокого богобоязливого мужа межи тысячами грѣшникѣвъ, перестерѣгавъ вѣдъ часу до часу мешканцѣвъ землѣ, що если не поправять ся, то скѣнчить ся Боже милосердіе. Але нѣчо не помагало; люде грѣшили дальше.

Тогда Господь Богъ зѣславъ на землю множество вѣрныхъ душъ, котрѣ побожно живши на земли, опѣсля зѣ нимъ въ небѣ щасливе жите вели, и перемѣнивъ ихъ въ ластѣвки. Заказавъ имъ дотыкати ся землѣ, грѣхомъ замаранои, лишь велѣвъ вѣчно лѣтати по-надъ землю и перестерѣгати людей, що всѣ выгинуть, скоро не опамятають ся и въ розпустѣ та злочинѣ тревати будуть.

И наповнивъ ся воздухъ незвѣсными доси птычками.

— Буде зле! Буде зле! Буде зле! — голосили они, лѣтаючи и увиваючи ся межи людьми.

Але безбожники еще смѣяли ся зѣ пташата и дальше по давному грѣшили та грѣшили. Та въ кѣнци Господу Богу було вже сего за богато .

Покликавъ до себе ластѣвки и поспытавъ ихъ, що бачили на земли. Пташенята розповѣли все, якъ бачили, а на пытане Господа Бога, кѣлько

есть межи людьми справедливыхъ, вѣдповѣли, що лише оденъ, именовъ Ное зъ родиною.

— Выгублю ихъ всѣхъ, — каже тогда Господь Богъ — а одного Ноего выратую!

Учули се милосерднй душѣ, въ ластѣвки заклятй, и жаль имъ зробило ся такого множества людей. И зновъ злетѣли зъ неба на землю...

— Буде зле! Буде зле! Буде зле! — голо-
сили всѣмъ всюды.

Але тымчасомъ вѣдчинили ся небеснй спусты, спали воды и заляли землю потопомъ. Выгнули грѣшники, а оденъ лише Ное спасъ ся зъ тымъ всемъ, що Господь Богъ велѣвъ ему укрыти въ ковчезѣ. Ластѣвки же въ часѣ повени обсѣли доокола ковчегъ Ноего и улѣпили собѣ надъ его вѣкнами гнѣздочка.

По потопѣ размножили ся еще бѣльше и даль-
ше якъ передъ тымъ перестерѣгали и до теперъ
перестерѣгають нове людске племя передъ Божою
карою...

— Буде зле! Буде зле! Буде зле! — шеп-
чуть надъ ухомъ кожного, хто неправедне и грѣш-
не веде жите.

И по вѣчнй часы будутъ ластѣвки увивати ся
надъ землею и пильно слѣдити, чи нарѣдъ жие
примѣрно, якъ Господь Богъ велѣвъ. Коли лише
небо выпогодитъ ся, знаютъ они, що Господь Богъ
вѣдчинивъ небеснй ворота и въ сонѣчнй ясности

засѣвъ на судѣ. Тогда улѣтають въ небо передъ лице Господа Бога и о кождѣмъ чоловѣцѣ здають справу, чи заслуживъ на муки въ пеклѣ, чи удостоивъ ся надгорода въ небѣ.

Стеречи ся отже треба черезъ цѣле жите ластѣвокъ, бо они все доглянуть и почують, лѣтаючи надъ землею, и кожду рѣчь завосять до розсуженя Найсправедливѣйшому Богу. Але не лучило ся еще нѣколи, щобы ластѣвки не дали знати Отцу Небесному о добромъ хотяйбы найменшѣмъ учинку и щобы чоловѣка за тоє не спѣткала надгорода.

Пѣсля польского переповѣвъ С. П.





Оповѣщенє.

Въ Коломыѣ, накладомъ и старанємъ

РЕДАКЦІИ

Бібліотеки для руской молодежи,

появила ся прехороша книжочка п. з.

Руске паломництво

до св. Землѣ 1906 р.

Написавъ

Олекса Булка

паломникъ зъ Скварявы.




Бібліотека для рускої молодіжні
під редакцією Юліана Насальського.

Выпускъ LIX.

Томъ CXI.

Рѣкъ XV.


Hoffmann, Franz, 1814-1882.

СКАРБЪ ИНКИ.

Зъ оповѣданя Фр. Гофмана

переложивъ

Ярославъ Пастернакъ.



КОЛОМЫЯ.

Зъ печати А. І. Мизевича.

1908.

Стефан Стефанович

I.

Жнива приближали ся; золоте колосе дозрѣвало на поли и колысало на вѣтрѣ свои тяжкі головки. Управитель Ангеръ стоявъ зѣ своєю жѣнкою на брамѣ своего подвѣрья и дививъ ся зѣ радѣснымъ лицемъ на краснѣ нивы. Ихъ чудовый станъ немовъ обѣщывавъ ему богату надгороду за трудъ и працю цѣлого року.

— Красна будущнѣсть намъ усмѣхае ся, мамо! — сказавъ вѣнъ. — Нашѣ стодола наповнятъ ся, якъ еще нѣколи, вѣдколи мы дѣстали ту управу вѣдъ нашего пана графа. Въ тѣмъ роцѣ не зрѣбѣть намъ жадной трудности выплачене нашего чиншу; противно, я думаю, що мы будемо могли вѣдложити красну сумку для нашего Юсифа, що бы вѣнъ тогды, коли менѣ Богъ замкне очи на вѣки, купивъ собѣ малый мастокъ и мѣгъ працювати на власнѣмъ грунтѣ. Се найбѣльше мое бажане, яке еще маю. Власный грунтъ есть цѣлкомъ що иншого, чимъ тримати управу, зѣ котрой можна бути каждой години прогнаннымъ, коли подобасъ властителеви. Тому тѣшу ся, мамо, бо жниво принесетъ купку грошей, якои мы еще нѣколи не бачили...

— Дай Боже! — вѣдповѣла жѣнка Елиса.

вета. — Такъ, правда що Богъ поблагословивъ щедро нашъ трудъ, але мимо того лежить менѣ все щось немовъ камѣнь на серци и я не могу бути чомусь веселою. Менѣ все здає ся, мовъ-бы намъ мало щось злого лучити ся..

— Ай, не будь-же дивною, Елисавето! — за-смѣявъ ся управитель и поклепавъ добродушно свою жѣнку по рамени. — Що мало бы теперъ стати ся, що принесло бы намъ шкоду? Позатра зачнемо косити, а косы суть вже такъ выостренѣ, якъ бритвы... ты отже не потребуєшь журити ся и нѣчого догадувати ся..

— Дай Боже, щобы все пѣйшло добре! — вѣдповѣла жѣнка, тяжко зѣтхнувши. — Але закимъ мы еще не маємо всего пѣдъ дахомъ, не перестану журити ся...

— Ахъ вы, жѣнки, журите ся все непотрѣбно! Жури ся, Елисавето, я вже до того привыкъ! — сказавъ управитель. — Тутъ треба мати терпеливѣсть и коли лише Боже благословене увѣйде до насъ, то высмѣю тебе зѣ всѣми твоими непотрѣбными обавами. Але диви ся! Ото вѣде нашъ Юсифъ зъ фѣрою сѣна. Диви ся, Елисавето! Що за удалый хлопецъ, той нашъ сынъ! И вѣнъ стане ся колись добрымъ господаремъ. Подиви ся лишень, якъ вѣнъ вже знає поводити кѣньми, а має ледви шѣснайцятий рѣкъ. Подиви ся, якъ зручно заѣздитъ вѣнъ за рѣгъ! Дуже зручно... того не

вдасть лучше жаденъ парббокъ на цѣломъ господарствѣ... Мамо, а ты тѣшишь ся Іосифомъ?

— Такъ, тѣшу ся! — сказала панѣ Ангерь и черезъ ея еще трохи засумоване лице перебѣгъ немовъ свѣтлячій сонѣшній лучъ. — Мою цѣлою потѣхою и гордостію есть Іосифъ и кожда мати тѣшила бы ся зъ такого сына. Чи зробивъ вѣнъ вже коли намъ яку прикрѣсть, той добрый хлопецъ? Всегда пильный, всегда чемный и прозорный, якъ на свои лѣта! Навѣтъ панъ учитель мусѣвъ его хвалити, хотяй нашъ Іосифъ перевышивъ въ науцѣ его Франца А якій вѣнъ теперь, вѣдъ коли занимае ся господарствомъ! Дивувати ся, якъ розважно вѣнъ собѣ у всѣмъ поступае!

— Такъ, такъ, Елисавето, вѣнъ мае добрый способъ и охоту до господарства! — посвѣдчивъ отецъ и кивавъ вдоволено головою. — Тому отже лежить менѣ се на серци, щобы я мѣгъ разъ вже бачити его на власномъ грунтѣ яко вѣльного посѣдача землѣ...

— Се можете цѣлкомъ легко осягнути, сусѣде! — сказавъ теперь чужій голосъ, котрый почувъ послѣдній слова управителя. — Вы потребуе лишь, якъ то теперь тысячѣ роблять, тамъ ити, где земля не дорога и можна мати село шляхоцке. До Америки не такъ далеко, можна дѣстати ся тамъ за кѣлька тыжнѣвъ, а есть ся вже разъ тамъ, то такъ добре, мовъ-

бы було ся барономъ. Такъ, такъ, подивѣть ся, мѡй сусѣде, говорю се на правду! И я вже кѡлька разѡвъ надѣ тымъ роздумувавъ, чи не закинути бы учительства и вывандрувати зъ моимъ Францомъ до нового свѣта. Цѣлкомъ инше жите тамъ, чимъ у насъ...

Управитель покивавъ головою.

— Чи прийшло бы вамъ такъ легко вѡдорвати ся вѡдъ тои землѣ, на котрѡй вы зросли, учителю? Я не знаю, але менѣ здає ся, що менѣ серце пукло бы, колибы я мавъ покинути вѡтчину, котра дала менѣ мѡй щоденный хлѣбъ. Моє правило таке: Лиши ся въ краю и жий праведно!

— А моє есть: Где менѣ добре, тамъ моя вѡтчина! — вѡдповѣвъ учитель зъ глумлячимъ усмѣхомъ на старосвѣтскій поглядъ управителя. — Мѡй Франць есть тои самой гадки, що и я, бо есть розумнымъ хлопцемъ, котрому не бракує хитрости и зручности. Я не мѡгъ бы тамъ вѣхати лише самъ. бо въ товариствѣ оселяти ся въ чужихъ краяхъ лекше якъ самому. Щожь вы на тоє, сусѣде? Чи не мали бы вы такожъ охоты до выѣзду? Вы або може еще якій управитель зъ околицѣ?

Управитель Ангерь подививъ ся усмѣхаючись на свою жѣнку.

— Щожь думаєшь, Елисавето? То есть правда, що сусѣдъ учитель говорить про низку цѣну тамтого краю, бо я такожъ перечитавъ где-

яку добру книжку про переселене и всюды знайшовъ я потвержене, що за вѣлька сотъ талярѣвъ можна тамъ купити красный кусникъ землѣ. Стати ся власнымъ паномъ не коштує отже такъ дорого...

— Я вѣрю въ тое, — сказала панъ Ангеръ скоро — що панъ учитель розповѣдавъ доброго о новѣмъ свѣтѣ тамъ за моремъ, але я кажу, що хто сидить добре, не потребує посувати ся. Чого-жь намъ бракує тутъ въ вѣтчине, отче, що мы чомусь невдоволені и желаемо собѣ чогось лучшого? Суть прецѣнь богатшій и заможнѣйшій вѣдъ насъ, але чи се робить ихъ заразъ и щасливѣйшими? Нѣ, отче! Будьмо вдоволені тымъ, що намъ давъ Богъ, бо се цѣлкомъ достаточно до нашего щастя! Мы здорові, маємо землю, котра насъ выживляє, маємо доброго властителя, котрый насъ не гнете, а еще до того поблагословивъ Богъ нашъ трудъ... чогожь намъ бѣльше ожидать?

— Ты сказала добре и розумно, жѣнко! — вѣдповѣвъ Ангеръ, похитавши вдоволено головою. — Вы такожь чули, сусѣде, щожь вы на тое скажете?

— Ну, я думаю, — вѣдповѣвъ учитель — що все тое есть добре, але яку маємо поруку на то, що оно такъ буде на дальше? Може настати неурожай, нещасте въ худобѣ, чиншь може бути вамъ пѣдвысшенный такъ, що ледви зможете его упла-

тити, а головно вы еще не певнѣи, чи колись новѣи панѣ не прожене васѣ зѣ управительства. Кто знае, чога мы еще дожиемо въ наиблизшихъ дняхъ... Я маю вѣсти зѣ столицѣ, що нашѣ панѣ, старѣи графѣ, лежить тяжко хорѣи и колибы вѣнѣ умерѣ, то тутѣ гдещо змѣнитѣ ся. Вправдѣ не знаю спадкоємця старога графа, але такого доброго властителя, якѣ теперѣ, не дѣстанете такѣ легко...

— То правда, велика правда! — сказавѣ на тоѣ управитель. — Панѣ графѣ бувѣ для насѣ все добрымѣ любымѣ паномѣ, а я надѣюсь, що зѣ его слабостию не естѣ еще такѣ зле, якѣ вы гадаете. Однакѣ таки, если мы сповнимо свѣи обовязокѣ и заплатимо грошѣ справедливо и чесно, то такожь и новѣи панѣ не прожене насѣ сейчасѣ зѣ хаты и зѣ поля...

— Я вамѣ того бажаю! — вѣдповѣвѣ учитель. — Що до мене, то рѣчи стоять далеко горше, якѣ у васѣ. Моя служба выживляе ледви мене самого, а теперѣ хочу и мушу старатисѣ такожь и за мого Фравца. Чимѣ може той хлопецѣ тутѣ бути? Мале майно его небѣжки матери поможе ему тутѣ стѣлько, що ничѣ, пѣдчасѣ коли оно вѣ новѣмѣ свѣтѣ, добре зѣужите, принесе богатѣи вѣдсотки. А опѣсля хто перешкодить ему вернути до вѣтчины, коли тамѣ придбае добрый мѣхѣ повный золота? Цѣлкомѣ поважно, мѣи сусѣде,

думаю дѣйсно о выѣздѣ и менѣ здася, що не выйшло бы се на вашу шкоду, если бы и вы прилучили ся до мене и выбрали ся зѣ мною въ до-рогу. Застановѣть ся надъ тымъ!

— Нѣ, нѣ! — вѣдповѣвъ управитель. — Не числѣть въ той справѣ на мене! Моя душа не бажае богатства, але чесного выживленя и якъ довго Господь Богъ позволить менѣ уживати на-сущного хлѣба въ вѣтчинѣ, такъ довго не буду ба-нувати анѣ за Египтомъ анѣ за Америкою. Я дер-жу ся засады: Лиши ся въ краю и жий чесно!

— Колись будете инакше говорити! — ска-завъ на тоє учитель. — А коли се наступить, то по-думайте и о мнѣ, сусѣде! До той поры нехай вамъ Богъ помагає!

И попрощавъ его зъ легкимъ поклономъ и вѣдѣйшовъ. Задуманый дививъ ся управитель Ан-геръ за нимъ.

— Если вѣнѣ говорить правду, если мы дѣ-стали нового пана злого, острого, нелюдского, ко-трый не буде мавъ серця для насъ бѣдныхъ, якъ нашъ графъ, то буде дуже зле! — сказала по хвили управителька. — Погадай надъ тымъ, Ан-геръ, якъ передъ трема лѣтами була велика по-суха и наставъ неурожай, такъ що мы не могли заплатити чиншу, що стало бы ся тогды було, еслибы нашъ графъ не бувъ змиловавъ ся надъ нами? Якій инший бувъ бы зъ певностію выпо-

вѣвъ намъ управительство. А щожь потѣмъ, Ан-
геръ, щожь потѣмъ ?

— Ну, тогда мусѣли бы мы здати ся на Го-
спода Бога! — вѣдповѣвъ управитель. Богъ
не опускае нѣкого, котрый на него надѣсь; вѣнъ
не лишивъ бы такожь и насъ! Лишень не слухай
глупыхъ рѣчей учителя, мамо! Я вже его знаю...
Если вѣнъ хоче мати насъ зъ собою въ чужѣмъ
краю, то хоче сего бѣльше для себе, чимъ для
насъ. Вѣнъ самъ не може тамъ нѣчого зачинати,
бо мусѣвъ бы прецѣнъ господарити, а того вѣнъ
не понимае. Тому не давай ся обманювати! Якъ
хмара зъ-близка не выглядае такъ чорною, якъ
зъ-далека, то такъ само и щасте не естъ зъ-близ-
ка такъ ослѣпляючимъ, якъ зъ-далека выдаеь.
Тому вдоволяймось тымъ, що маемо! Хотяй се
не богато, то однакъ чей выстарчить оно на нашѣ
простѣ потреби и привычки. .

Розумна мова управителя не лишила ся безъ-
впльву на его жѣнку.

— Такъ, — сказала она — я буду вдово-
лена и зъ глубины сердца вдячна, коли лише Богъ
заховае намъ тое все, що маемо. Бѣльше я анѣ
жадаю анѣ бажаю, любый мужу!

На тѣмъ скѣнчила ся розмова. Вечѣрный су-
мракъ вже западавъ, дѣвки и слуги повертали
зъ поля, где косили траву, а панѣ дому мусѣ-
ла подумати о кухни и журити ся, щобъ нѣхто

голодный не лягъ спати. Въ недовзѣ потѣмъ давъ ся чути въ середины хаты покликъ до вечерѣ. Управитель еще разъ подививъ ся на бльщачі ся при заходѣ сонця нивы и удавъ ся до покою, щобы пѣсля старого звычайу заняти перше мѣсце при столѣ. Нѣчь запала, всѣ удали ся вчасно на супочинокъ, щобы скрѣпити ся до новой працѣ на другій день, а добродушный управитель Ангеръ не журивъ ся про се, що за лиха година очѣкувала его завтрѣшного дня.

Зѣ всходомъ сонця бувъ вѣнъ вже зновъ на поли и удавъ ся до своихъ людей и стаенъ, щобы переконати ся, чи все єсть въ порядку. На разѣ не мавъ нѣякои причины до недоволення, але якійсь неспокой овладѣвъ нимъ, коли выйшовъ зѣ стайнѣ на двѣрь и подививъ ся на небо и землю. Нѣ малѣсенкій вѣтрець не вѣявъ, сонце вистѣло немовъ-бы велика, золота, ослѣпляюча куля на горизонтѣ, небо було голубе и безъ найменшой хмарки, але мимо вчасной години утративъ воздухъ свѣжѣсть равной поры и лежавъ парно и гнетучо надъ землею.

— Нынѣ будемо мати горячій день! — говоривъ управитель зѣ-тиха до себе — Людямъ буде тяжко працювати на такѣй спецѣ!

Около полудня покрыло ся небо бѣлаво сивыми хмарами, котрї щоразъ бѣльше згущали ся и нагромаджували ся, закрываючи сонце, такъ

що оно стояло на небѣ немовъ блѣднй кружокъ. Въ годину пѣзнѣйше зникло оно зовсѣмъ за хмарами, а широка, сѣра хмара посувала ся що разѣ ближше изъ заходу. Горячъ воздуху стала ся майже несусимою, а панѣ Елисавета оглядала тревожно грѣзне небо.

— Боже, сохрани насъ бѣдныхъ! — сказала она. — Здає ся, що надходить страшна буря!

— Если не буде еще щось горшого! — замѣтивъ зъ зажуренымъ лицомъ управитель. — Боже, не опускай насъ! Гроза суне все ближше и вже падають краплѣ. Еще добре, що бодай худоба находить ся въ стайняхъ. Гей, Юсифе, подиви ся, чи позамыканѣ всѣ вѣкна въ хатѣ, а я пѣйду подивити ся, чи все всюды есть въ порядку.

Юсифъ, котрый стоявъ зъ родичами на брамѣ, послухавъ сейчасъ вѣтцѣвского приказу, а мати пѣйшла за нимъ. Отець удавъ ся до стаенъ, заглянувъ въ каждый кутъ и напѣмнувъ людей, щобы уважали и були пѣдъ рукою, коли бы стало ся яке нещасте.

Коли вѣнъ прийшовъ зновъ на подвѣре и поспѣшивъ до перестрашенои рѣднѣ, змиготѣла ясна блискавка черезъ темне небо немовъ-бы величезный, блестячй вужъ, а потѣмъ слѣдувавъ трѣскотячй грѣмъ, котрый немовъ-бы хотѣвъ потрясти землю въ еи основахъ. Заразомъ стали падати великй краплѣ дощу и шумѣли по камѣню. Кѣль-

ка хвиль опѣсля лавъ вже дощъ, а сильный вѣтеръ бивъ нимъ зъ трѣскотомъ о шибы изъ стороны вѣтру. Нечайно затрѣскотѣло, мовъ-бы хто винувъ повнй жменѣ пѣску у вѣгна, и закимъ управитель Ангерь мавъ еще часъ закликати „Боже, сохрани насъ! Градова туча!“ , забренькотѣли побитѣ вже градомъ шибы и великѣй градовѣй кудьки, помѣшанѣ зъ дощемъ, падали зъ лоскотомъ до хаты. За кѣлька хвиль стоявъ цѣлый помѣсть пѣдъ водою.

Дрожачи, плачучи и нарѣкаючи повисла панѣ Ангерова на ши своего мужа, котрый зъ перестрашенымъ лицемъ дививъ ся на лютуючу бурю. Блѣдый и зъ заломаными руками стоявъ Юсифъ на боцѣ.

Було се страшне зрѣлище, котре представляли на дворѣ розгуканѣ силы природы. Градъ падавъ великими масами на землю, буря гудѣла и выла дико доокола дому, гукъ грому мѣшавъ ся зъ шумомъ граду, а небо и земля немовъ крутили ся у вирѣ. Та не довго се тревало, якъ перейшла буря и сонце засвѣтило зновъ черезъ попереыванѣ хмары. Але яке сумне, безвѣдрадне зникнене показало ся повнымъ слезъ очамъ бѣдной родины управителя! Отець, мати и сынъ вышли передъ ворота и дивили ся сумно навкруги.

— О, мѣй Боже, мѣй Боже! — хлыпала мати.

— Мы пропали! — говоривъ отецъ дрожащимъ голосомъ, а Юсифъ плакавъ голосно.

Ахъ, и справдѣ було надъ чимъ плакати! На гдекотрыхъ мѣсяхъ покрывавъ на стопу грубо градъ пшеницю и поля. Золоті збѣжа лежали помані, пороздушовані, помотані и прибиті до землѣ. Поля, котрі еще передъ кѣлькама годинами обѣщували великій дохѣдъ, представляли сумный образъ страшного знищеня. Пропала всяка надѣя на добре жыво, а недостатокъ, бѣда и нужда на-смѣвали ся зъ нещасливои родины управителя.

— Ахъ, мое прочуте, мое сумне прочуте! — нарѣкала панѣ Елисавета и заломала руки. — Що за страшне нещасте! За кѣлька хвиль зѣстали мы безсильными жебраками!

Управитель тымчасомъ отямивъ ся и въ тихій молитвѣ пѣднѣсь свое тяжко пригноблене сердце до Бога. Правда, вѣнъ стоявъ еще блѣдый вѣдъ страху и перераженя, але его мужеска вѣдвага повертала поводи и вѣнъ чувъ ся доволѣ сильнымъ, щобы слабу жывку потѣшити и додати вѣ вѣдваги.

— Богъ давъ, Богъ взявъ... нехай буде Его свята воля! — сказавъ вѣнъ поважно. — Не нарѣкай и не вѣддавай ся розпуцѣ, любя жывку, лише уповай на Бога, а вѣнъ насъ зновъ потѣшитъ, коли насъ такъ тяжко дѣткнувъ. Що походить зъ Его руки, чи добре чи зле, треба зносити спокѣйно и зъ терпеливостію пѣддати ся. Чи може хто проникнути або бодай вѣдгадати Божі думки

и намѣры? Тому потѣшь ся! Богъ робить все добре, хотяй не заразъ оно покаже ся..

— Але що зъ нами станесь! — нарѣкала жѣнка. — Цѣле жниво пропало, не маємо хдѣба и мусимо все, що маємо, продати, коли хочемо наскладати на чиншь. А зъ чого маємо потѣмъ самѣ жити? О мѡй Боже, Ты тяжко насъ покаравъ!

— Не старай ся о ѣду анѣ о напитки анѣ о одежу! — вѡдповѣвъ Ангерь, набравши вѡдваги. — Богъ, що кормить птыцѣ у воздухѣ и украшає цвѣты на поли, не забуде такожь на насъ въ тѡй великѡй бѣдѣ... Вже завтра выберу ся до нашего графа. Коли вѡнъ учує, що насъ спѡткало, то его сердце, знане зъ доброты, не позѡстане нѣмымъ на мои просьбы. Тому не жури ся, жѣнко! Єще жѣ на небѣ Богъ и на Него покладаймо нашу надѣю!

Панѣ Ангерова тяжко зѡтхнула, а зъ очей поплыли слезы и скапували на землю. Она не могла такъ скоро отямити ся вѡдѣ сильного удару, котрый єѣ теперъ стрѣнувъ, и слова мужа не могли єѣ потѣшити. Черезъ цѣлый день плакала и нарѣкала и не могла успокоити ся, хотяй єи чоловѣкъ и Юсифъ старали ся всѣми способами збудити въ нѣй нову надѣю. Тому и слѣдующого дня рано були єи очи еще червенѣй, а сумна хмара повисла на єи чолѣ, коли упраритель Ангерь прашавъ ся зъ нею, щобы пѡѣхати до

мѣста, вѣддаленного о кѣлька годинѣ дороги, и попросити своего графа о якійсь взглядѣ для себе.

— Побачишь, — сказала — твоя подорожъ буде даремною! Хотяй якъ добре обходивъ ся все графъ зъ нами, симъ разомъ не подасть вѣнъ тобѣ руки на помѣчь. Я вже знаю, нещасте приходитъ рѣдко само и Богъ еще не вылявъ всего своего гнѣву на насъ. Я теперъ тоє вѣдчуваю и маю то само сумне прочуте, що передвчера, и я занадто перекована, що оно мене не обманить. Твоя подорожъ естъ даремна, мѣй дорогій мужу!

Управитель Ангерь потрясъ сумно головою.

— Мене то непокоить, Елисавето, що ты такъ мало надѣвъ покладаешъ въ Бозѣ и въ добротѣ нашего графа. Але будь трохи терпеливою! Еще передъ вечеромъ буду тутъ и надѣю ся зъ певностію, що привезу добрї вѣсти. Графъ не естъ строгій и неумолимый, якъ се тобѣ здае ся, але добрый и люблячїй. Я переконаный, що вѣнъ не вѣдкине моєи просьбы, бо мы зъ власной винны не попали въ бѣду. Надѣй ся и успокої ся! Въ недозѣ буду зновъ коло тебе!

По тыхъ словахъ подавъ ѣй руку, всѣвъ на коня и вѣдѣхавъ. За двѣ години заѣхавъ до мѣста и злѣзъ зъ коня передъ помешканемъ графа, котре вѣдъ давна добре знавъ. Въ дорозѣ роздумувавъ добре надъ тымъ, що має говорити графови, и бувъ зовсѣмъ переконаный, що графъ ра-

до сповнить его просьбу. Вѣнъ хотѣвъ лише вѣдложеня термину до заплаты чиншу на слѣдуючій рѣкъ...

— Графъ вѣтъ богатый, дуже богатый чоловѣкъ и завсѣгды добрый для мене и для прочихъ управителѣвъ, отже напевно не вѣдкине мои смиренной просьбы..

Такъ успокоенный, вступивъ управитель Ангерь до нового красного дому, привязавши своего коня до частокола, и запытавъ ся першого-лучшого слугу, котрого здыбавъ у дверехъ дому, чи може сейчасъ поговорити зъ паномъ графомъ...

Слуга поглянувъ на него великими очима.

— Але-жь мѣй Боже, Ангерь, то вы не знаете еще на селѣ, що нашъ ласкавый панъ графъ вчера рано умеръ? — вѣдповѣвъ вѣнъ. — Мы-жь сейчасъ выслали кѣнного пѣсланця, щобы повѣдомити управителя дѣбрь...

Бѣдный Ангерь станувъ мовь бы громомъ раженный. Ледви чи мѣгъ бы вѣнъ бувъ дѣстати гѣршу звѣстку! Передовсѣмъ любивъ вѣнъ помершого графа щиро и зъ цѣлого сердца, а опѣсля побоювавъ ся, що наслѣдникъ бл. п. графа може его просьбу вѣдкине. Сумнѣ прочутя его жѣвни залягли его душу и не безъ страху запытавъ вѣнъ, до кого має теперъ звернути ся, щобы дѣстати звѣдленене вѣдъ оплаченя чиншу або шо найменше вѣдложеное термину.

— Дарованя чиншу або вѣдложеня термину, мѡй бѣднѡй Ангерь, — сказавъ милосерно слуга. — сего буде тяжко осягнути! Нашъ новѡй панъ не такѡй, якъ старѡй. Вѡнъ есть строгѡй, гордый и скупѡй, що служба сего дому мусѣла вже тяжко вѣдчути на собѣ. Половину людей сейчасъ вѣдправивъ, ледви бл. п. нанъ замкнувъ очи, а намъ прочимъ вже оповѣстивъ, що зменьшитъ платню. Не называе насъ инакше якъ непотрѣбною голотою и лѣнивыми злодѣями. Дуже богато зъ насъ не хоче тутъ довше зѡставати, коли имъ выйде часъ службы, и я якъ разъ належу до нихъ. Такъ, Ангерь, минули ся добрѡй часы, вѣдколи нашъ милостивѡй графъ померъ. Але якъ пришло до того, що вы вѣ бѣдѣ? Думаю, що мусите мати сего року величаве жниво на поли...

Управитель Ангерь оповѣвъ о нещастю, яке его постигло, а слуга милосерно стиснувъ ему руку.

— Га, нещасте, велике нещасте! — сказавъ вѡнъ. — Нашъ бл. п. панъ дарувавъ бы вамъ напевно цѣлый чиншъ и зробивъ бы вамъ еще гдѣяке добродѣйство. Але новѡй!... Сумнѣваю ся, чи теперъ стрѣне васъ добре принято. Вѡнъ есть острѡмъ и лихимъ чоловѣкомъ. Мимо того мусите попробувати, Ангерь, а я васъ оповѣщу у пана, хатяй-бы мене за се прогнано зѡ службы.

— Але скажѣть менѣ, Иване, хто есть вла-

ство сей новый панъ — запытавъ управитель — и зъ-вѣдки вѣнъ походить!

— То есть далекій своякъ нашего бл. п. пана, якійсь баронъ Сильтбергъ зъ Даніи! — вѣдповѣвъ слуга. — Мы его перше цѣлкомъ не знали и доперва сего лѣта приѣхавъ вѣнъ до мѣста и замешкавъ у графа. Нынѣ есть вѣнъ наслѣдникомъ всѣхъ красныхъ посѣлостей небѣжчика, бо нема жадныхъ ближшихъ кривныхъ. Впрочемъ самій его сейчѣсъ пѣзнасте, Ангерь! Пождѣть трохи, я васъ сейчѣсъ оповѣщу!

Слуга удавъ ся до дальшихъ покоѣвъ дому, але сейчѣсъ назадъ вернувъ и кивнувъ на управителя, щобы приступивъ близше. Зъ тяжкимъ серцемъ ишовъ за нимъ бѣдний чоловікъ и становъ за кѣлька хвиль передъ барономъ, котрый змѣривъ его гордымъ поглядомъ вѣдъ головы до стѣпъ. Его лице вказувало гордї, вѣддыхаючї черты, а голосъ, що промовивъ „Що вы за оденъ, чоловіче, и чого хочете?“ звучавъ не дуже приятно въ ухахъ управителя. Мимо того набравъ Ангерь вѣдваги, описавъ въ кѣлькохъ вымовныхъ словахъ свое нещасте и попросивъ о якїсь взгляды при плаченю чиншу.

Баронъ зморщивъ сильно чоло.

— Чисте злодѣйство и обманство! -- вѣдповѣвъ гордо и зарозумѣло. — Я се знаю! Вы управитель стараете ся завсѣгды обманити вашо-

го пана; але я не дурный, щобы вдавати ся въ та-
кѣ рѣчи! Разъ на все кажу вамъ: Не заплатите
чиншу що до сотика на означеный часъ. то день
опѣсля выкину васъ зъ хаты. Запомняйте собѣ
се... я не роблю жадныхъ короводѣвъ! А! зъ тымъ
бувайте здоровѣ!

По сихъ словахъ показавъ ему дверь. Але
управитель Ангерь зѣ страху и въ смертельной
тревозѣ не зрозумѣвъ его, лише зъ слезами въ о-
чахъ просивъ его о помилованѣ и запевнявъ его
о своѣй чесности и праведности.

— Разъ на все кажу! — кричавъ баронъ
до него. — Если не заплатите, выкину васъ зъ
гнѣзда, и на томъ конецъ. Я не пришовъ тутъ
на се, щобы вы злодѣѣ водили мене за нѣсь...
А теперъ забирайте ся! Я маю бѣльше що роби-
ти, якъ слухати ваше облудне скавулѣнѣ!

— Отже нехай вамъ Богъ простить, що вы-
ганяете зъ хаты бѣдну родину и лишаете еѣ въ
страшной бѣдѣ! — сказавъ управитель Ангерь,
до крайности обуреный гадкимъ поступованемъ,
котре мусѣвъ зносити. — Кобы то вы нѣколи не
стояли передъ вышшимъ и могучѣйшимъ такъ, якъ
я нынѣ мушу передъ вами стояти!

— Прочь, прочь, безвстыдный хлопе! — за-
кричавъ баронъ сказано. — Сейчасъ прочь або
закличу людей и скажу васъ выкинути. Маршь!

Бѣдный управитель змѣркувавъ добре, що

ему не удасть ся зворушити се закаменѣле сердце, Повстримавъ слезы, щоплыли зъ его сердца до очей, и вѣддаливъ ся хитающимъ ся крокомъ. Слуга ждавъ на дворѣ на него и поклепавъ его милосерно по рамени. .

— Бачу вже, що такъ стало ся, якъ я предвиджувавъ! сказавъ вѣнь. — Бѣдный Ангерь! Але лише вѣдваги, приятелю! Ёсть еще богато управительствѣ на свѣтѣ и вы найдете якась инше. где вамъ пѣйде лучше. .

Управитель Ангерь похитавъ сумно головою.

— Безъ грошей и протекцїй нѣколи! — вѣдповѣвъ. — Я теперъ знищений чоловікъ! Боже, поможи моѣй нещасливѣй жѣнцѣ и моему хлопцеву!

Безнадѣно и тяжко пригноблений всѣвъ на своего коня и повернувъ до дому. Скоро лише жѣнка побачила его лице, пѣзнала такожь, що еи сумнї прочутя сповнили ся Зъ болеснымъ усмѣхомъ нодала ему руку.

— Вѣдваги, любый мужу! Богъ намъ дальше допоможе! — приговорила.

Дивно! Слабосильна жѣнка, котра не була способна до вѣякои потѣхи. якъ довго не знала, що рѣшити судьба, стала наразъ вѣдважною и сильною, коли настало найгѣрше; стала навѣтъ сильнѣйшою чимъ еи мужъ, которого потѣшати теперъ на ню прийшла черга

— Мусимо щось теперъ постановити, любый

мужу! — сказала она кòлька день пòзнѣйше, коли управитель, занятый сумными гадками, сидѣвъ на стòльци коло печи и дививъ ся шклявными очима передъ себе на землю. — Тому, що мы не въ силѣ задержати управительства сего мастку, то мусимо подумати надъ чимсь инымъ. Менѣ пришло до головы, що намъ недавно говоривъ учитель, и я надъ тымъ собѣ дальше роздумувала. Если мы все майно, яке маємо, продамо, то зъ того зложимо достаточну суму, такъ що зможемо не лише заплатити заляглый чиншь, але еще лишитъ ся намъ кòлька сотокъ талярòвъ Розумѣе ся, що се не выстарчить, чтобы переняти наше нынѣшне або яке инше управительство, але може выстарчить до заложеня новой вòтчины на чужòй земли. Насъ проганяють зъ хаты, у власнòй вòтчинѣ не маємо жадной надѣвъ, отже не уважаю сего за зле утечи зъ неи и удати ся тамъ, где можемо надѣяти ся, що въ чесный спосòбъ заробимо на щоденный хлѣбъ. Коли Богъ для насъ ласкавый, то поможе намъ се осягнути; чейже Боже благословене сягає такъ далеко, що мы, хотяйбы и значно пòзнѣйше, повернемо до вòтчины и тутъ докòнчимо свое жите. Подумай о тòмъ, любыи мужу! На мене можешь числити. Що-будь ты поставишь, будешь мати мене все по своѣй сторонѣ!

Управитель чувъ, якъ его жѣвка въ такъ мудрый спосòбъ до него говорила. Его черты лица

оживили ся, его сумнѣи очи заблыщали зновѣ и зѣ горячою вдячностію взявъ вѣнъ свою жѣнку за руку...

— Елисавето, — сказавъ вѣнъ — чи ты може умѣешь читати въ моѣй души? Слухай, якъ разѣ теперъ думавъ я надѣ тымъ самымъ пляномъ, якій менѣ предлагашь, лише я боявъ ся, чи вѣнъ знайде у тебе потвержене. Теперъ ты мене выпередила. Такъ, ты добре сказала, наближивъ ся часъ, котрый предвиджувавъ учитель. Мы майже вже прогнаніи зѣ хаты и обѣйстя, у вѣтчинѣ не можемо нѣчого дѣлати пѣсля нашего бажаня для нашей будучности и для нашего сына, протое думаю, що вже прийшовъ часъ знайти инше мѣсце для нашей работы... О тѣмъ поговорю еще зѣ учителемъ. Мы еще не за старіи, ты и я, чтобы мы не були въ силѣ жваво дѣлати и працювати, а я знаю, що нашъ Іосифъ пѣйде намъ на руку и такъ добре сповнить свѣи обовязокъ за моремъ, якъ и тутъ. Правду кажешь. Елисавето! Часы змѣнили ся... Уповаючи на помѣчь Божу, мусимо пустити ся на иншій шляхъ. Я иду до учителя!...

Сказавъ, зробивъ. Управитель удавъ ся до школы, выявивъ учителеви, якъ справа стоить, и высказавъ свою готовѣсть прилучити ся до него до подорожи до Америки. Учитель не мѣгъ укрити свои радости зѣ тои причины и затеръ руки зѣ вдоволеня.

— Приходите якъ разѣ въ самъ часъ, сусѣ-

де Ангерь! — сказавъ вѣнъ. — Дивѣтъ, я читавъ теперь книжку про край Перу въ полудневѣй Америцѣ и се додало менѣ великой охоты заложити свою будущу вѣтчину у стѣпъ Андѣвъ. Земля плодovита, не коштуе майже нѣчо, а пѣдсонѣ уважаютъ за здорове и приятне. Про поживу тамъ не тяжко и кому щасте сприяе, тому поможе вѣдшукати копальню срѣбла, що зробить его въ протягу кѣлькохъ лѣтъ богачемъ. Таке вже часто лучало ся и неоденъ жебракъ вернувъ зъ вѣдтамъ миліонеромъ. Возьмѣтъ книжку зъ собою и перечитайте се, сусѣде Ангерь!... Коли запѣзнасте ся зъ ей змѣстомъ, то будемо дальше говорити. Впрочѣмъ я твердо постановивъ ѣхати до Перу. Подумайте лише, сусѣде, якъ мы вѣдкрывемо копальню срѣбла? ! Що за щасте буде!

— Не бажаю скарбѣвъ, кобы лише працею та трудомъ знайти собѣ чесный зарѣбокъ! — вѣдповѣвъ управитель. — Се и щаслива будущнѣсть моего сына есть все, о що прошу Господъ Бога...

— Вашѣ бажаня суть скромнѣ, сусѣде, и я не сумнѣваю ся о тѣмъ, що оно тамъ незадовго сповнитъ ся! — вѣдповѣвъ учитель. — А я зъ моеи стороны думаю: чимъ бѣльше, тымъ лучше. Золота и срѣбла не може чоловѣкъ нѣколи мати за богато!

— Але я зновъ кажу: нѣколи не може бути за богато вдоволеня, бо оно есть лучше,

чимъ мертвый металл! — сказавъ на тое управитель цѣлкомъ поважно — Тымчасомъ кождый на свѣй спосѣбъ! Я возьму книжку, пане учителю, и коли еѣ въ дома прочитаю, будемо тогда говорить дальше...

Вечеромъ читали управитель и сынъ на перемѣну книжку матери и коли вже вѣѣ знали добре еи змѣсть, нараджували ся, що дальше робити. По довшихъ переговорахъ постановлено ѣхати до Перу. Въ дѣйсности бувъ отецъ бѣльше за пѣвнѣчною Америкою, але що волѣвъ товариство учителя, чимъ подорожъ самъ на самъ, а такожъ на полудни мавъ бути край и пѣдсонѣ лучше, отже порѣшено въ користь полудневои Америки. Слѣдуючого дня повѣдомивъ управитель учителя про свою постанову.

— Отже ѣдемо разомъ! — сказавъ сей зъ утѣхою. — Слѣдуючої весны можемо выѣхати, а закимъ се наступить, мусимо учить ся трохи по испаньски. щобы можна тамъ якосъ порозумѣти ся зъ мешканцями краю. Се головна рѣчь!

Управитель Ангеръ годивъ ся зъ нимъ зо всѣмъ и приготовлявъ ся поволи до подорожи. Учитель постаравъ ся о потрѣбнѣй книжки и рѣдко лучавъ ся вечеръ, котрого не перебувъ бы зъ сыномъ въ родинѣ управителя, где всѣ ревно учили ся испаньскои мовы. Коли пришла весна, а снѣгъ на горахъ стаявъ, выучили ся всѣ що

найменьше на стѣлько, що могли свои думки выразити чужою мовою. При тѣмъ помагавъ имъ богато учитель.

Отець Ангерь полагадивъ всѣ свои справы. Поволи продавъ вѣнъ все свое майно, заплативъ передъ часомъ точно цѣлый чиншъ и еще лишилось ему кѣлькасотъ талярѣвъ, котрѣ выстарчали до покритя коштівъ подорожи до Америки и на закупленѣ кусника землѣ. Учитель передавъ наслѣдникови школу и подорожи не стояло нѣчо на перешкодѣ. Родина управителя попрощала ся зъ своими приятелями и дѣстала на дорогу кѣлька щирыхъ желанъ вѣдъ сусѣдѣвъ. Всѣ жалували вѣдѣжджающихъ людей и були бы радо спинили ихъ вѣдъ вѣзды; однакъ не могли имъ помочи и мусѣли ихъ полишити. Тѣи вѣдѣжджали зъ тяжкимъ сердцемъ, а розлука зъ вѣтчиною, зъ рѣдною землею, зъ домомъ и зъ всемъ, що имъ було дорогимъ, засмутила ихъ умъ. Мати проливала ряснѣ слезы, коли переступала послѣднѣй разъ порѣгъ дому; и отецъ не мѣгъ заховати спокѣйного духа, однакъ запанувавъ надъ собою и потѣшавъ еще матѣрь.

— Успокѣй ся, Елисавето! — сказавъ вѣнъ лагѣдно до неи. — Не розпука або легководушнѣсть проганяе насъ зъ-вѣдси. Така Божя воля, щобы мы зъ-вѣдси ишли, а передъ Божимъ промысломъ мусимо терпеливо смирити ся. Богъ знае, що робить, и зъ нами зробить добре...

Учитель меньше жалувавъ за вѣтчиною, якъ его товаришъ. Вѣнъ не журивъ ся о се, що лишивъ, а своими думками уносивъ ся въ будущнѣсть, котру старавъ ся змалювати собѣ яркими красками. Будувавъ величавѣ замки на воздухъ, думавъ лишъ о великихъ посѣдлостяхъ и вѣдкрытыхъ рудокопахъ и не сумнѣвавъ ся, що по кѣлькохъ лѣтахъ, если схоче, поверне до вѣтчины великимъ богачемъ. Его сынъ Францъ мавъ такѣ самѣ надѣѣ и его очи палали жадобою гроша, коли его отецъ описувавъ поклады срѣбла, котрѣ по его думцѣ лежали всюды пѣдъ землею, лише треба було за ними шукати. Противно управитель Ангерь смѣявъ ся зъ тыхъ надѣѣ, котрѣ уважавъ лишъ за воздушнѣ замки. Вѣнъ не хотѣвъ пѣдѣляти надѣѣ и бажанъ учителя та мавъ лишъ скромнѣ бажання.

— Стережѣть ся, приятелю! — казавъ неразъ до учителя, що урокувавъ собѣ несчисленѣ богатства чужого краю — Стережѣть ся такихъ мрѣй, бо можете гѣрко обманути ся! Упованѣ на Господа Бога и чесна праця, се приносятъ вдоволенѣ, а въ кѣнци такожъ Боже благословенѣ. Все инше то пустѣ дрѣбницѣ. Въ кождѣй плодотѣй землѣ есть срѣбло и золото, лише треба его знати выдобути працею и вытревалоствѣю, а не черезъ пусте гляданѣ за скарбами..

Учитель и его сынъ не дали ся збити зъ до-

роги тыми холодными увагами, лише будувал свои воздушнї замки дальше, аж управите. Ангеръ побачивъ, що всѣ его разумнї слова були сказанї на вѣтеръ. Такъ отже на внѣ була згода и приязнь межи обома родинами, але въ своихъ внутрѣшнихъ поглядахъ стояли они далеко вѣд себе. Котрї зъ нихъ були лучшими, показ доперва досвѣдчене. Тымчасомъ думавъ кожды що выбравъ собѣ найлучшу часть.

II.

По щасливѣй подорожи черезъ море прибули нашї переселенцѣ на побереже Перу, высѣли и пристави Калляо на сушу и сейчасъ удали до Лѣмы, столицѣ Перу, где намѣряли тымчасомъ позѣстати и довѣдати ся, где можна бы закупити яку добра. Имъ помѣгъ щасливый случай. Въ гостинниці, до котрой зайшли, бувъ господаремъ якусь Нѣмецъ, котрый ихъ радо принявъ. Ледякъ, що почувъ, що хотять осѣсти въ Перу яко селяне, силеснує радѣсно руками...

— Можу вамъ помочи! — закликавъ радѣсно. — У мене мешкає вѣдъ кѣлькохъ тыжнѣвъ яку Ишпанецъ, Донъ Рамиро, що має красне господство въ долині Джавя, близко села Мито. Вѣдъ хоче его продати зъ хатою, обѣistemъ, худобою и зѣ всѣмъ, бо вѣдкрывъ близко Церро де Пас...

копальню сръбла, котре хоче выдобувати. Се господарство було бы якъ разъ для васъ. Оно має красне положене у стѣпъ Андѣвъ, земля плодovitа, а пѣдсонѣ належить до найздоровшихъ въ цѣломъ Перу. Коли хочете, можу заразъ добути торгу зъ Довъ Рамиромъ.

Учитель, котрого безперестанно гнала нетерплячка, особливо коли почувъ зъ устъ господаря за ново вѣдкриту копальню, мавъ велику охоту безъ дальшихъ переговоровъ приступити сейчасъ до закупна плянтаціи. Однакъ управитель Ангеръ забравъ ся гдѣшо розумнѣйше до дѣла и передовсѣмъ вивѣдавъ ся точно про положене и вѣддалене долины Джавя и про величину плянтаціи, котрѣ ему предкладано. Павъ Келлеръ господарь-удѣлявъ охотно всякихъ всказвокъ, скѣлько се було въ его силѣ, и привѣвъ въ кѣнци самого властителя, щобы мѣгъ зъ нимъ дальше порозумѣти ся. Прийшовъ Довъ Рамиро, чоловікъ отвертый, простый и щирый, Зрозумѣлыми ясными словами описавъ плянтаціи и ихъ положене, подавъ ихъ величину, що выносила бѣльше якъ 1000 моргѣвъ, и въ кѣнци зажадавъ таку малу суму грошей за цѣлый мастокъ, що самъ управитель Ангеръ здивувавъ ся. За свои и учителей грошѣ мѣгъ выгѣдно купити мастокъ и еще лишила ся имъ сума грошей, за котру могли накупити собѣ потрѣбныхъ знарядѣвъ и оружя, щобы бути при-

готоваными такъ на польоване якъ и противъ дикихъ, бо тѣ могли кожного разу зробити нападъ.

— Вправдѣ се рѣдко коли лучае ся! — за-
явивъ Донъ Рамиро. — Все таки лучше бути
всегда на все приготованымъ. Коли вамъ не за-
бракне хоробрости и вѣдваци, то зможете вѣдпер-
ти дикі банды, особливо коли будете въ добрыхъ
вѣдносинахъ зъ сусѣдами зъ села Мито. Суть
то вѣдважнѣй люде и не маю нѣчого сказати про-
вивъ нихъ, хотяй були мы сусѣдами десять лѣтъ.
Лише разъ за тыхъ десять лѣтъ лучивъ ся о-
день нападъ дикихъ Индіяновъ. Кѣлька добре
вымѣренныхъ стрѣлѣвъ показало имъ нашу чуйнѣсть
и прогнали ихъ здае ся разъ на все, бо вѣдъ то-
го часу не показували ся вже нѣколи...

Мимо того запевненя Донъ Рамира стала па-
нѣ Елисавета трохи неспокоѣною при згадцѣ о
Индіянахъ; однакъ закупно маетку було такъ ко-
ристне, що незабавомъ забула цѣлкомъ о нихъ.
Учитель напиравъ, щобы добути торгу. Такожъ
другі оказували до того охоту, лише панъ Ангерь
отягавъ ся высказати свою гадку.

— Кобы я мѣгъ бачити самъ тѣи плянта-
ці! — говоривъ вѣнъ. — На слѣпо и въ день не
можна купувати, що для когось невѣдповѣдне, а о-
пѣсля стае ся тягаремъ.

— Правду кажете, сеніоръ! — забравъ слово
Донъ Рамиро. — Ъдьте тамъ и оглянѣть маетокъ!

Якъ вѣнъ вамъ подобае ся, то берѣть его въ посьдане, а щобы не було нѣякои перепоны, то напишу листъ до мого управителя. Колижь не буде вамъ до вподобы, то шукайте собѣ ишого ! Грошей сейчасъ не жадаю; коли переконаете ся о вартости маекку, пришлете грошѣ... За чотыри тыжнѣ приѣду самъ до Мито и тогды полагадимо справу зъ закупномъ.

Се отверте и безкористне предложене Донъ Рамира усунуло всякѣ обавы управителя.

— Добре, нехай такъ буде ! — сказавъ вѣнъ — За чотыри тыжнѣ або дѣбемо торгу, або выбачите, що мы завдали вамъ даремного труду !

— Добре ! — вѣдповѣвъ Донъ Рамирѣ. — Я перовонаный, що будете вдоволенѣ плянтаціями въ Мито. До побаченя ! Листъ до мого управителя дѣстанете за годину.

Приязно пращаючи ся, вѣддаливъ ся Ишпанецъ, а тѣ, що лишили ся, безъ проволоки почали приготовляти ся до подорожи. Панъ Келлеръ, господарь, охотно помагавъ имъ, водивъ ихъ тамъ, где найлучше и найдешевше могли все купити, старавъ ся при тѣмъ, щобы ихъ не обманули хитрѣ гандлярѣ, и на вѣдходнѣмъ дававъ имъ добрѣ рады. Вечеромъ було все потрѣбне полагаджене, такожь листъ Донъ Рамира до управителя написаный, и слѣдуючого дня не стояло вже нѣчо на перешкодѣ выѣздови до будучои вѣтчины. Вчаснымъ ранкомъ вырушили выходцѣ

и по кѣлькодневѣй подорожи прибули до краины Джавя, где въ долину, зрошенѣй потокомъ и окруженѣй горами, мали заложити своѣй осѣдокъ.

Около полудня увѣшли въ село Мито и допытавши ся до плянтаціѣй Донъ Рамира, що о четверть години дороги вѣдъ села були вѣддалена, прибули на мѣсце. Тутъ гостинно принявъ ихъ управитель. Дѣмъ, до которого ихъ запроваджено, не бувъ анѣ великій анѣ хорошій и выгѣднѣй; однакъ знайшло ся еще досыть мѣсця, щобъ переспати ся, а въ вѣ коморѣ досыть ѣды и напитку, чтобы нашѣй голоднѣй и умученѣй подорожнѣй могли поживити ся и скрѣпити ся. Тому, що вже стемпѣло ся, не можна було бачити окруженя дому, плянтаціѣй и цѣлого майна, а управитель Ангеръ вѣдложивъ се на другій день. Однакъ бачивъ зъ вѣдповѣдей управителя плянтаціѣй, що Донъ Рамиро не поресадивъ що до плодовиности землѣ и що до красного положеня, и удавъ ся спокѣйно зъ своими на спочинокъ. Але учитель и его Францъ не ишли спати, лишень лишили ся зъ управителемъ плянтаціѣй, чтобы довѣдати ся о окруженю долины и запытати ся, чи есть надѣя знайти где близко копальню срѣбла. Жадоба, зъ якою выпытувавъ ся учитель, выкликала у управителя легку усмѣшку на устахъ, але охотно удѣливъ всякихъ возможныхъ вѣдомостей.

— Скѣлькѣсть срѣбла въ тѣй околицѣ есть

меньша чимъ где-инде, якъ на примѣръ въ Церро де Паско! — сказавъ вѣнъ. — Тамъ найдено найбогатшій копальнѣ, а гдеколи срѣбна руда показуе ся сама на поверхности землѣ. Вправдѣ не можна сумнѣвати ся, такожъ нашѣ горы доокруги крываютъ великѣ скарбы для того, що ихъ вѣдкрые и выдобуде на верхѣ. Одному и другому се вже удало ся, але таки есть лучше старати ся о свои поля и череды, чимъ по горахъ, яругахъ и долинахъ шукати за срѣбломъ. Рѣдко коли и хиба щасливымъ случаемъ оплатити ся таке пошукуванє. Лучше було бы познакомити ся зъ Индіянами, що тутъ въ розсыпцѣ мешкають. Ихъ можна бы спонукати, щобы вѣдкрыли ти тайнѣ мѣсця, где знаходити ся срѣбло. Межи ними есть много такихъ, що знаютъ о богатыхъ копальняхъ, однакъ нѣколи не хотять ихъ зрадити передъ бѣлыми. Они знаютъ, якѣ пожитки мають бѣлѣ зъ копальнѣ, въ котрѣй они мусять тяжко працювати и малу платню брати, и тому не вѣдкрываютъ тыхъ земскихъ скарбѣвъ, а уживають ихъ лише въ конечныхъ случаяхъ. Вѣдъ вѣкѣвъ переходить у нихъ зъ батька на сына вѣдомѣсть про найбогатшій копальнѣ яко велика таємница; але якъ кажутъ, бѣлому еще не удало ся выдерти Индіянови тую таємницу. Навѣть сама горѣвка, котру они дуже радо пють, есть въ томъ случаю безсилною. Тому ошадѣть собѣ труду, сеніоръ, шукати за срѣбломъ. Бо на щожъ? Треба трохи пильности, а

земля принесе тутъ такы богатї плоды, що зможете выгѣдно выживити ся.

Учитель прислухувавъ ся обома ухами, выривавъ кожде слово управителеви зъ усть и щоразъ бѣльше змагала ся въ его серци жадоба за богатствомъ. Майже такъ само стало ся зъ его сыномъ Францомъ, котрый рѣвно жь прислухувавъ ся, здержуючи зъ напруженя вѣддыхъ. Оба напирали на управителя, щобы оповѣдавъ имъ еще бѣльше про копальнѣ и великї богатства; однакъ вѣнъ вѣдмовивъ того лагѣдно, але рѣшучо.

— На нынѣ буде вже зъ васъ, сенїоры! — сказавъ — Уже пѣзно! Вы потребуєте спокою, а еще будете мати досыть часу, о тѣмъ говори-ти. Добранѣчь, сенїоры! Добранѣчь!

Захланнї мусѣли уступити и бодай на нынѣ утихомирити свою жадобу. Управитель показавъ имъ ихъ комнату и пожелавъ имъ спокѣйной ночи.

Однакъ они не малу спокѣйной ночи, Розбужена фантазія учителя и его сына Франца уносила ся по воздухахъ и строила собѣ образы вымаяченыхъ богатствъ, до котрыхъ осягнення, якъ имъ здавало ся, бракувало лишень щасливого случая. Се все проганяло добродѣйный сонъ зъ-передъ ихъ очей. Донерва пѣзнѣйше заснули на короткїй часъ, однакъ все роили ся имъ дикї фантастичнї сны, що бурили ихъ кровь и потрясали нервами. Коли слѣдующого дня збудивъ ихъ сильный голосъ Ан-

гера, чули ся бѣльше змучеными, якъ вчера и въ спѣльнѣй комнатѣ, где вже прочіи очѣвували, зъявили ся зъ блѣдыми напруженными лицами. Тутъ мали зѣвести свѣдане, о котре вже дуже рано управитель постаравъ ся.

— Спѣшѣмъ ся! — сказавъ панъ Ангерь. — Не спѣчну скорше, ажъ перебѣжу вздовжь и поперекъ цѣлу плянтацію. Вы здае ся такожь цѣкавѣ побачити наше будуче майно, приятелю Вагнеръ?

Учитель кивнувъ лише головою, зѣвѣвъ кѣлька горячихъ тортиллѣвъ (печеныхъ пляцкѣвъ зъ кукурудзы) и выпивъ скоро чарочку чоколяды. Вѣдтакъ пѣйшовъ зъ сыномъ и зъ родиною Ангера за управителемъ, котрый взявъ ся обводити ихъ по плянтаціяхъ. Уважно придивлявъ ся до свѣдченнѣй господарь, панъ Ангерь, всему, що ему впало въ очи въ часѣ ихъ проходу. Побачивъ, що Донъ Рамиро не пересадивъ своихъ похвалѣ. Плодовита земля выдавала подостаткомъ кавы, кукурудзы, тютуну, помаранчъ, бананѣвъ и ананасѣвъ, а Ангерь пѣзнавъ сейчасъ, що тутъ треба лише не богато труду доложити, щобы подвоити и по-троити дотеперѣшній дохѣдъ зъ плянтацій. Крѣмъ того зауважавъ управитель, що въ поблизкихъ лѣсахъ дае ся легко назбирати великій принасъ хиновой коры, бальсаму, пахучои живицѣ, меду и воску, що все можна продати въ Лимѣ такъ само добре, якъ и плоды рѣлѣ. Тымъ буде можна

безъ великой трудности побольшити значно доходы зъ плянтаціѣ. Панъ Ангеръ почувъ щоразъ бѣльше охоты поселити ся на той земли и звернувъ ся зъ сильною постановою до учителя...

— Я думаю тутъ лишити ся! — сказавъ вѣнь до него. — Якій вашій погляды, сусѣде Вагнеръ?

— Такій якъ вашій! — вѣдповѣвъ учитель не надумуючись, хотяй черезъ цѣлый часъ прогульки по плянтаціяхъ ледви кѣлька разѣвъ поглянувъ на обробленій поля. — Мы тутъ лишаемо ся! Се вже постановлено...

Повертаючи домѣвъ, побачили кѣлька хатъ, збудованыхъ легко зъ тростины. Стѣны були облѣпленій глиною, а крыша зроблена зъ рижовой соломы и пальмоваго листа.

— Що се за хаты? — поспытавъ Ангеръ управителя.

— Суть то помешканя Индіянѣвъ христіянъ, що до теперь робили у Донъ Рамира на двѣв-ку! — сказавъ управитель. — Я радивъ бы вамъ, сеніоръ, заключити зъ ними сейчасъ угоду. Они знають землю плянтаціѣ и вѣдповѣднѣй спосѣбъ оброблюваня ея. Если зъ ними добре обходити ся, то суть они вѣрными и чесными робѣтниками; а ихъ платня есть малою въ порѣвнаню до працѣ, бо для себе потребують они дуже мало. Треба имъ дати кусникъ землѣ, зъ котрой рижъ и кокосы

зможуть заспокоити ихъ щоленнї потреби, а проче, чого забажають, есть майже нѣчимъ.

— Поговорю зъ ними! — сказавъ Ангерь.

— А я такожь! — додавъ Вагнеръ, котрому заискрили ся очи на згадку про Индіянь. — Га! — подумавъ собѣ. — Коли Индіяне працюють на нашой земли, то неможливо, щобы при ужитю ласки або погрозы не вѣдкрыли своихъ таемницъ. Лише терпеливости! Той або сей вже менѣ зрадить, где суть укритї копальнѣ въ землі...

Пѣйшли дальше. До теперъ бачили они лише кавовї деревця, що окружали дѣмъ и прочї будынки, дальше овочевї дерева, що стояли вздовжь рїжовыхъ пѣль, подѣбнї до нихъ бананы, що росли надъ берегами рѣчки, плывучои черезъ долину, а въ кѣнци выше на сухихъ до сонця зверненихъ склонахъ горы цѣлї ряды ананасѣвъ, котрыхъ сокъ есть такъ здоровый и вѣдсвѣжуючїй въ горячихъ краяхъ. Колиже теперъ перейшли по-при индїйскї хаты, вступили на кусникъ землѣ, положеный въ заглубленю и зрошений водою переплывающей рѣчки, на котромъ були тростиновї поля. Ангерь зъ зачудованемъ выдививъ ся на нихъ...

— Що то? — запытавъ вѣнъ. — Се не звичайна тростина. Чи можливо, щобы то бувъ цукровый очеретъ?

— Вы згадали, сениоръ! — вѣдповѣвъ управитель. — А трохи дальше, тамъ на убочи, поба-

чите будынки, где вытискаемо зъ тростины солод-
ній сокъ пукровый. Се все есть цѣлкомъ добре
утримане. Донъ Рамиро старавъ ся дуже о се,
щобы удержувати свои плянтаціи въ якъ наилуч-
шомъ станѣ, и тому не выйдете зле на тѣмъ, се-
ніоръ, коли єѣ купите...

— Я вже на се цѣлкомъ певно рѣшивъ ся,
бо то все перевышая мой ожиданя! — сказавъ
Ангерь зъ выразомъ цѣлковитого вдоволеня. —
Щожъ ты на се, Елисавето? Чи надѣшь ся при-
выкнути до того всего и бути вдоволеною?

— Певно! вѣдповѣла сердечно. — Всюды,
где ты будешь вдоволенный, буду и я щасливою...

— А ты, Осипе? — запытавъ отець.

— О, менѣ дуже подобає ся середъ тои бо-
гатои красной природы! — сказавъ скоро Осипъ. —
Вправдѣ еще все есть менѣ тутъ чужимъ и думаю,
що буде стѣяти се не мало труду, привыкнути
до нового роду управы рѣлъ. Але вѣрь менѣ, от-
че, не забравне менѣ пыльности и доброй охоты,
и буду все ити тобѣ по змосѣ на руку...

— Ну, теперь вже, уповаючи на Бога, о нѣ-
чо не журю ся! — промовивъ отець. — Тутъ
знаходимо все, чого потребуемо до нашего удер-
жаня, а при охотѣ и праці надѣю ся, що въ ко-
ротцѣ заробимо на стѣлько, щобы зновъ повернути
до вѣтчины, котрой нѣколи не забудемо...

— Желая вамъ сего, сеніоръ, и вѣрю такожь,

що осягнете свою мету! — говоривъ управитель, що прислухувавъ ся розмовѣ. — Пильнѣсть, ощаднѣсть, троха осторожности и проворности суть конечными услѣвьями доброго выслѣду. Стережѣть ся лишень обманючихъ надѣй! Рѣдко коли они сповняють ся!

— Може рѣдко коли, але бодай гдеколи! — подумавъ собѣ учитель. — Суть люде, що о тѣмъ думаютъ. Лише терпеливости! Передовсѣмъ выпытаю добре управителя, а опѣсля попробую моєи спрятности у Индіанъ. Чейже не лучить ся менѣ таке, щобы нѣхто зъ нихъ не показавъ менѣ якого слѣду, котрый можна бы добре выхѣсновати...

Оглянено вже всѣ плянтаціи и цѣле товариство вернуло до хаты. Ёще того самого дня приступивъ Ангеръ и учитель до подѣлу поля. Вагнеръ вѣдступивъ ему бѣльшу половину поля, хотяй Ангеръ не мѣгъ ёго цѣлковито сплатити. Вѣнъ надѣявъ ся зрѣбити се ажъ по жнивзахъ. Тымчасомъ мали мешкати разомъ, доки Ангеръ не выбудуе собѣ власного дому на власнѣмъ поли.

На просьбу Ангера прирѣкъ управитель черезъ якійсь часъ позѣстати на плянтаціяхъ, щобы приучити новыхъ поселенцѣвъ. За кѣлька день бувъ вже Ангеръ зъ сыномъ и жѣвною при робѣвѣ. Позыскали собѣ такожь Индіанъ. Не минуло кѣлька тыжнѣвъ, а вже Ангеръ и ёго сынъ знали

обходити ся зъ землею и еи плодами. До того придало ся имъ ихъ попередне досвѣдчене, а добръ науки и рады управителя зробили проче.

Коли Донъ Рамиро зъявивъ ся въ означеномъ часѣ на плянтаціяхъ, знайшовъ все въ наилучшомъ порядку, взявъ грошъ за свѣй маєтокъ и пооглядавъ поля. Сейчасъ впало ему въ очи, що половина зъ нихъ була pokryта буйною рослинностію и старанно плекана, а на другѣй половинѣ показувало ся всюды велике занедбане.

— Чому се такъ? — запытавъ Донъ Рамиро.

Павъ Ангерь здвигнувъ раменами, але управитель вѣдповѣвъ сухо...

— Не дивно се, що они такъ виглядають. Тѣ поля належать до пана Вагнера, що зъ своимъ сыномъ шукае за среблоносными жилами, а не старае ся за господарство. Если такъ дальше поїде, не богато пожитку буде мавъ зъ него...

III.

И дѣйсно було такъ, якъ сказавъ управитель. Пѣдчасъ коли родина Ангера працювала пильно на поли, перебѣгавъ учитель зъ сыномъ доокрестнѣ горы и долины и не заглядавъ гдеколи по кѣлька днѣвъ до хаты. Вѣдъ самого вже початку не старавъ ся вѣнъ дуже про свою частину на плянтаціяхъ, лише насампередъ выпытувавъ управителя, а опѣсля Индіанъ про богатство сусѣднихъ

гѳръ, а притѳмъ довѳдавъ ся гдечого, що еще бѳльше будило его захланнѳсть. Анѳ управитель анѳ Индїане не таили ся зѳ тымъ, що въ сусѳднихъ горахъ знаходять ся жилы майже щирого срѳбла; однакъ першїй не знавъ, где можна ихъ подыбати, а другїй анѳ просьбами анѳ обѳцянками не дали ся наклонити вѳдкрити тїи мѳсця. Они лише тѳшили ся захланностїю сенїора Вагнера и знаходили въ тѳмъ навѳтъ прїятнѳсть, щобы его все на ново запалювати и приводити майже до божевѳльности. Оповѳдали єму дивнїй рѳчи о богатствѳ своихъ гѳръ, а сей и той показувавъ єму навѳтъ гдеколи кавалѳкъ срѳбной руды, котру мавъ немовъ выкопати попередного дня близко плянтацїй, але въ нѳякїй спѳсѳбъ не дававъ ся наклонити показати се мѳсце, где єв выкопавъ. Учитель взявъ ся въ кѳнци до рѳшучого средства. Одного дня запросивъ кѳлькохъ Индїанъ до свого помешканя, поставивъ передъ ними ѳду и напитокъ и давъ имъ тѳлько руму, що лише могли выпити, надѳючи ся, що може котрїй упившись забуде ся и выговорить ся зѳ своєю таємницею.

Индїане прїйшли, оповѳдали якъ звичайно чудеса про укритї скарбы гѳрскїй, коли огнистый напитокъ розвязавъ имъ языки, однакъ надармо наслухувавъ учигель, щобы знайти якусь всказѳвку, котра завела бы его на добру дорогу Коли єму не удало ся розвязати прозорнїй языки, спро-

бувавъ подразнити Индіянъ черезъ заперечен и заявивъ впростъ, що то все брехня, о чомъ онъ говорили, и що въ ихъ горахъ нема нѣякихъ цѣнныхъ рудъ.

Коли вонъ надѣявъ ся, шо Индіяне въ свѣтѣ имъ гнѣвъ забудуть ся такъ далеко, шо вѣдкрѣють свою таємницю, то и тая надѣя завела егъ

— Чого жъ хочете, сеніоръ? — вѣдповѣвъ старый сивый Индіянинъ на его заявлене. — Можу оповѣсти вамъ рѣчи, шо васъ еще бѣльше здвужють. чимъ ти, о котрыхъ вы вже чули. Слухайте: Въ великомъ селѣ Гуанкайо, вѣддаленѣмъ много миль зъ вѣдси, живѣ передъ роками оденъ монахъ Францисканинъ. Бувъ то добрый чоловѣкъ и всегда пріязный супротивъ нашихъ братѣвъ, котры его любили ч приносили ему часто дробны дичину, масло и сыр. Однакъ при томъ всемавъ вонъ одну велику хибу, бо гравъ пристрастно въ карты и неразъ програвавъ свои грошѣ д послѣднего реаля. Одного дня програвъ також повѣренѣи ему грошѣ, а зѣ страху передъ соромомъ, котрый мусѣвъ его постигнути, колибъ вѣдкрывъ ся его поступокъ, ставъ дуже сумнымъ и пригнѣбленнымъ. Такимъ знайшовъ его оденъ зъ нашихъ братѣвъ и змилосердивъ ся надѣ нимъ. Запытавъ монаха про причину его смутку, а той ставъ передъ нимъ на свою бѣду нарѣкати.

— Если о вѣчо бѣльше не ходитъ, отче, т

не журѣть ся! — сказавъ вѣнъ. — Сему можна буде зарадити, закимъ настане слѣдующій день...

Монахъ сумнѣвавъ ся; але точно слѣдующого вечера принѣсь ему червеный пѣсля прирече-ня великій мѣшокъ, повный широи руды срѣбля-ной. Добрый монахъ переставъ журити ся, а свою рздѣсть выявлявъ такъ голосно, що нашъ братъ и другій и третій разъ зробивъ ему такій самъ дарунокъ.

Однакъ монаха се не вдоволило и чимъ бѣль-ше вѣнъ дѣстававъ, тымъ бѣльше бажавъ мати. Тому просивъ дуже червеного чоловѣка, щобы взявъ его коли зъ собою до копальнѣ, и силою своєї намовы доконавъ того, що червеный спов-нивъ его бажанѣ. Ночю пришовъ червеный зъ двома товаришами до помешканя монаха, взявъ его зъ завязаными очима на плечѣ и нѣсь его на перемѣну зъ товаришами кѣлька годивъ далеко въ горы. Въ кѣнци прибули до копальнѣ и мо-наха введено до ямы не дуже глубокои, где ему на стрѣчу блестяли найгарнѣйшій поклады срѣ-бла. Ёго очи дивили ся зъ уподобанемъ на той приманчивый видѣ, а червеный бачивъ добре, що вѣнъ думает о якомъсь подступѣ, щобы безъ по-мочи Индїянина вѣднати се мѣсце. Монахъ бувъ хитрый, але червеный еще бѣльше. Вѣнъ не спу-скавъ монаха зъ ока и запримѣтивъ, що той вѣдъ часу до часу опускавъ на землю одну кульку зъ

свого рожанця, щобы другого дня при помочи сихъ кульокъ вѣднати се мѣсце. Але червеный пѣдносивъ старанно кожду кульку и коди приишовъ до помешканя монаха, подавъ ему цѣлу пригорщу кульокъ и сказавъ: „Отче, вы згубили свѣой рожанецъ. але на щасте я найшовъ его“.

Отже бачите, сеніоръ, що въ нашихъ горахъ суть укритіи скарбы, бо священникъ зъ Гуанкайо може вамъ посвѣдчити...

— Але я все таки въ тоє не вѣрю! Мушу се побачити на власні очі! — вѣдповѣвъ уперто учитель.

Индіянинъ потрясъ головою.

— Я мѣгъ бы вамъ еще що иншого показати, якъ вужденнй коцальнѣ золота, — сказавъ — бо я знаю, где лежить захованый скарбъ Инки!

— Скарбъ Инки? Що то такого? — запытавъ поквапно учитель. — Розкажи менѣ о тѣмъ, чоловіче!

— Хотите того, сеніоръ? — вѣдповѣвъ Индіянинъ поважно. — Але лучше не бажайте собѣ того, бо опѣсля пожалуете! Ваша пристрасть до золота осягнула бы свѣой вершокъ и вы нѣколи не могли бы заспокоити сѣ Тому лучше, що замовчу, сеніоръ!

— Нѣ, нѣ! Оповѣдай все, що знаєшь про скарбъ! — налягавъ уперто учитель.

— Послушайте! — вѣдповѣвъ Индіянинъ. —

Въ тѣмъ часѣ, якъ бѣли люди пришли черезъ велику воду зъ далекого краю до державы Инки, панувавъ Атагуальпа надъ своими дѣтьми. Чужинцѣ були могучі и сильні и хотяи наші вѣтцѣ бороли ся вѣдважно, однакъ не могли оперти ся страшному огнистому оружію и блискучимъ мечамъ чужихъ воевникѣвъ. Атагуальпа зѣбравъ своихъ жовнѣровъ до послѣдnoi битвы коло Каксамарка р. 1533.; они бороли ся зъ погордою смерти на чолѣ зъ Инкою, але мимо того мусѣли улягчи, бо такъ хотѣли боги. Многихъ убито, самъ Инка дѣставъ ся въ ворожі руки и бувъ заведений до Каксамарка яко вязень. Въ тѣмъ великомъ нещастію прирѣкъ вѣнъ вождови неприятѣвъ, лютому Донъ Фванциско Пицарро, дати величезный окупъ за свою свободу. Ёго вязница була 22 стѣпъ довга и 7 стѣпъ широка, а Атагуальпа зѣбовязавъ ся наповнити єѣ доти кованымъ золотомъ, доки досягне Пицарро своимъ мечемъ на стѣнѣ. Захланный вождь бѣлыхъ зробивъ угоду, а Атагуальпа припоручивъ своимъ повѣрникамъ постарати ся о золото. Але все золото, яке мѣгъ зѣбрати Инка въ Каксамарка и въ околици, выстарчило ледви выповнити половину означеного простору. Инка пѣславъ теперь пѣсланцѣвъ до Куцко, щобы недостаючого золота набрати зъ корѣвской скарбницѣ, и на єго приказъ ишло зъ Куцко до Каксамарка 11000 лямъ, вожда обла-

дована 100 фунтами золота. Наразъ стало ся шось нечуваного, що окрыло бѣлыхъ вѣчною ганьбою. Закимъ надѣйшли лямы, зломили они заключену угоду, позбавили соромно житя Инку и Атагуальпа и повѣсили его. Се стало ся за намовою Донъ Диго де Альмабра и доминиканина Виценте де Вальверде. Не дивуйте ся, сеніоръ, що мы знаємо точно всѣ тїя подролицѣ! Вѣсть про се ишла зъ усть до усть, а нашї внуки будуть се знали такъ добре, якъ и мы. Досыть, стала ся страшна рѣчь, а вѣсть про се розширяла ся по краю дуже скоро, доки не дѣйшла до пѣсланцѣвъ убитого Инки, коли тїя гнали свои тяжко обладованї лямы черезъ высочину середущого Перу. То було въ тѣй околици, сеніоръ, недалеко малого села Мито. Въ тѣмъ мѣсци, где почули тую пригнобляючу вѣсть, зняли зъ всѣхъ лямѣвъ вюки, закопали цѣнный ладунокъ въ безпечнѣмъ мѣсци и розбрили ся по цѣлѣмъ краю. Така, сеніоръ, есть исторїя скарбу Инки!

— 11000 мулѣвъ, кождый обладованный 100 фунтами золота, то не можливе, ты брешешь! — крикнувъ учитель блѣдый и ледви вѣддыхаючи... такъ сильно переняло его оповѣданє про тїя незмѣримї богатства, котрї вѣнъ мѣгъ собѣ ледви представить. — Ты брешешь! На цѣлѣмъ свѣтѣ нема стѣльки золота!

— Матео не бреше нѣколи! — вѣдповѣвъ гор-

до Индіянцѣвъ. — Золото есть безопасно закопане на ровнинѣ Мито и многі зъ насъ знаютъ мѣсце, где оно лежитъ въ земли, сховане нашими предками.

— Алежь коли вы се знаете, то чому не выкопаете сей величезный скарбъ? — запытавъ учитель. — Се брехня, все брехня! А хотябы и було правдою, що тогды закопано золото, то вже давно повинні були чісь руки его выкопати...

— Ошибаете ся! — вѣдповѣвъ холодно-кровно Индіянцѣ Матео. — Нѣхто зъ насъ не дѣткне ся золота, на котрѣмъ тяжить кровь нашего послѣднего Инки; але такъ само нѣколи не пѣйде оно въ руки бѣлыхъ, котрыхъ предки забили нашего короля. Уже досыть! Не говорѣмъ вже бѣльше о тѣмъ!

Надармо старавъ ся Индіянцѣ перервати тыми словами бесѣду. Захланна пристрасть учителя розбудила ся занадто сильно и вѣнъ бажавъ що-разъ бѣльше почути еще що о скарбѣ Инки. Майже на колѣнахъ просивъ старого Индіянина о дальшій поясненя и приобѣщавъ ему великій боцѣлки огнистои воды, если ему близше означить мѣсце, где закопанный скарбъ. Матео поглянувъ остро на судорожно выкривлене лице учителя и потрясъ головою. Наразъ перелетѣвъ блискавкою поганный усмѣхъ черезъ его лице и вѣнъ пѣднравъ руку...

— Перестаньте, сеніоръ! — сказавъ — Нѣ-

коли не зрадить Матео того, що его предки хоронили яко святу таємницю. Але вы есте приятелемъ убогихъ червеныхъ людей, вы даєте имъ ѳду и напитки, говорите зъ ними якъ зъ ровными собѣ, а Матео хоче вамъ за тоє вѣдвѣчати ся. Сумнѣваете ся о правдѣ его слѣвъ?... Добре, коли хочете побачити скарбъ Инки, то Матео его вамъ покаже...

Учитель крикнувъ голосно зъ унесена. Бачити скарбъ значило у него стѣлько, якъ его посядати. Его душа мрѣла про несчисленнѣ скарбы. Такъ, вѣнъ мусить бачити скарбъ, вѣнъ мусить зѣбрати всю свою хитрѣсть, щобы вѣдшукати мѣсце, где вѣнъ лежить, а се не задасть ему трудности. Що найменше не есте неможливо пѣдѣйти и Индѣянина, обманути, перехитрити, знищити его цѣлу чуйнѣсть! А вѣ найгѣршѣмъ разѣ, если дѣйснѣ побачить скарбъ на власнѣ очи, що перешкодить ему ужити противъ Матея силы, повалити его и закнеблювати уста, навѣтъ убити, если важивъ бы ся ставити опѣръ? Кто буде пытати ся за нужденнымъ Индѣяниномъ?

И вѣ мить ока уложивъ собѣ учитель плянъ. Передовсемъ упоить Индѣянина, а опѣсля буде наставати на тоє, щобы такожь его сынъ Францъ мѣгъ зъ нимъ ити. Такъ двомъ на одного, а еще тайкомъ уоруженымъ, мусить имъ, удати ся поко-

нати Матея. И тепер дякувавъ пересадно за ласку Матея.

Индіянинъ поглянувъ остро на учителя, немовъ-бы хотѣвъ читати въ его души, и зновъ дво-значный усмѣхъ перелетѣвъ по его хмарнѣмъ лицу.

— Добре! — сказавъ вѣнъ. — За три дни маємо нѣвъ. Въ ночи о десятѣй годинѣ будьте готовѣ, я васъ вѣдведу. Лишень мусите згодити ся ити зъ завязаными очима и приречи менѣ, що не будете нѣчо робити и не ужѣте нѣякого пѣдступу, щобы опѣсля вѣдкрыти се мѣсце...

Учитель прирѣкъ, але приобѣдьявъ собѣ держати ся того на стѣлько, скѣлькое му треба буде. Опѣсля давъ Матею прочимъ Индѣянамъ знакъ и всѣ опустили помешканѣ сениора Вагнера. Похмурно дививъ ся учитель за ними, а въ кѣнци звернувъ ся до сына...

— Ты чувъ, Францъ? — спытавъ его.

— Я не опуствивъ анѣ одного слова! — вѣдповѣвъ молодець, якъ на свои лѣта великѣй и сильнѣй, а зъ его блыскучихъ очей била така сама захланнѣсть, якъ зъ почервонѣлыхъ очей его вѣтця.

— Якъ думашъ про незмѣрный скарбъ Инки? — запытавъ учитель.

— Мусить бути нашимъ! — вѣдповѣвъ Францъ рѣшучо. — Нашимъ, хотяйбы Матею не мавъ нѣколи вернути живымъ до хаты! Я пѣйду зъ тобою, отче!...

— Такъ повинно бути, мѡй сыну! — вѡдповѣвъ отецъ и въ короткихъ словахъ оповѣвъ Францови свѡй плянъ, котрый собѣ уложивъ.

Францъ узнавъ его цѣлковито добрымъ и оба постановили, будь-що-будь за всяку цѣну и помимо рѡжныхъ перепонъ дѡстати скарбъ въ руки.

Слѣдуючій три дни выдали ся учителеви вѣкомъ, бо зъ дѣйсно хоробливою пристрастію ожидавъ тои хвиль, коли побачить скарбъ, що прирѣкъ ему показати Матео. Въ кѡнци вечеромъ третого дня заосмотрили ся оба въ малій набитій револьверы, когрі укрыли въ карманахъ одежи, и въ острі штилеты, котрі застромили за поясы. Такъ уоруженій очѣкували нетерпеливо прибутя Матея.

— Не могли бы мы для бѡльшой безпечности запросити собѣ Ангѣра и его сына до тои прогулки? — запытавъ Францъ, коли приближала ся вычѣкувана десяти година.

— Нѣ! — вѡдповѣвъ рѣшучо учитель. — Они цѣлкомъ не потребують знати про скарбъ Инки. Пощо? Мы справимо ся самі зъ старымъ Индіяниномъ, а вѡдтакъ цѣлый скарбъ буде нашъ и не потребуемо нимъ зъ нѣкимъ дѣлити ся...

— Твоя правда, отче! — промовивъ Францъ. — Цѣлый скарбъ мусить ненарушенный дѡстати ся въ нашій руки...

Учитель притакнувъ головою и не даючи вѡдповѣди, вслухувавъ ся черезъ вѡдчинене вѡкно въ

супокійну нѣчь. По довгѣмъ наслукуваню учувъ въ кѣнци кроки, а заразъ опѣсля при слабѣмъ свѣтлѣ мѣсяця дали ся бачити темнѣ черты мужеской постати.

— Матео! — промовивъ здавленнымъ голо-
сомъ. — Ты довго давъ на себе чекати...

— Не довше, якъ я прирѣкъ! — вѣдповѣвъ
Индіянинъ. — Тая звѣзда, зѣйшовши понадъ го-
рами, означає 10. годну. Вы вже готовѣ сеніоръ?

— Такъ, Матео! Не будешъ мавъ нѣчого
противъ того, що мѣй сынъ пѣйде зъ нами?

— Се єсть противъ умовы! — вѣдповѣвъ
Индіянинъ по короткѣмъ ваганю ся. — Але все
одно, нехай и вѣнъ иде зъ нами; лише мусить
дати завязати собѣ очи, такъ якъ и вы, сеніоръ...
Ходѣть, якъ хочете!...

Радѣ зъ призову Індіяннина, опустили оба
хату и вѣйшли на двѣръ. Але яке було ихъ зачу-
дованє, коли мѣсто одного Матея побачили еще
пятьохъ сильныхъ Індіянъ, що немовъ выросли
зъ землѣ и окружили ихъ.

— Зрада! — промовивъ учитель зъ укры-
тою ненавистію. — Ты прирѣкъ самъ прийти,
Матео...

— Я прирѣкъ лише показати вамъ скарбъ
Інки и я до того готовый! — вѣдповѣвъ холодно
Индіянинъ. — Єще бѣльше, я позволивъ ити зъ
нами вашому сынови, сеніорови Францеско. Гдє-жъ

туть зрада? Не хочете ити, то добре; мы васъ не силуемо!

— Нѣ, нѣ, добрый Матео! — вѣдповѣвъ скоро учитель. — Позволи намъ ити, мы вже готовѣ!

— Але напередъ завязати очи! — сказавъ Индіянинъ. — И бѣда вамъ, якъ важите ся зняти заслону або вѣ нарушити передъ часомъ! Певну смерть знайшли бы вы собѣ! До дѣла!

Отець и сынъ почули нагло якусь заслону на головѣ, мовъ-бы мѣшокъ затыгнений на голову, а звѣзды зникли въ непроглядной темнотѣ.

— Оружіе! — промовивъ глухо оденъ Индіянинъ.

— Я вже о томъ подумавъ! — вѣдповѣвъ Матео глумливо и зъ насмѣшкою. — Вѣдберѣть имъ!

Мигомъ се зроблено и учитель, скреготаючи зубами, побачивъ, що цѣлый его плявъ знищений. Чуйность Матея не дала ся перехитрити, якъ се вѣнъ добре бачивъ, а теперь майже збиравъ его страхъ, коли побачивъ себе цѣлкомъ безсильнымъ въ рукахъ Индіянь, и вже мавъ охоту залишити свою гадку и вернути ся до дому, не побачивши скарбу Инки. Але чортѣвска пристрасть перемогла въ коротцѣ всякій страхъ и вѣнъ все еще потѣшавъ ся надѣєю, що може коли приключить ся якій щасливый случай и напровадитъ его на добру дорогу. Самъ теперь взывавъ вѣнъ до поспѣху и въ окруженю Индіянь, що обережно ве-

ли его и Франца за руки, вступили на дорогу, що провадила въ горы. Мовчки поступали всѣ напередъ. Учитель уживъ пѣдступу и почавъ чистити свои кроки, але скоро пѣзнавъ, що се ему на нѣчо не придасть ся. Стежка скручувала то въ право то въ лѣво и зъ початку вносила ся стрѣмко въ гору, ажъ въ кѣнци зновъ була цѣлкомъ похила и легка. Мабуть отже прийшли на гѣрську высокорѣвню. Теперъ посували ся скорше. Гдесъ около пѣвночи, якъ мѣгъ учитель припускати, приказавъ нагло Матео станути. Индїане задержали ся, а Матео звернувъ ся до своихъ бѣлыхъ товаришѣвъ:

— Вѣдпѣчнѣть троха, сенїоры! — промовивъ. — Мы прибули вже до меты, але передше мусимо поробити гдєякїй приготованя и запалити смолоскипы, закимъ покажемо вашимъ очамъ скарбъ. Заховуйте ся спокѣйно и не забувайте на заказъ, не знимати заслоны! Мы васъ добре стережемо!...

Послѣднїй слова були высказанї такъ поважно и грѣзно, що годѣ було сумнѣвати ся о ихъ правдѣ. Францъ и его отецъ стерегли ся порушити свои заслоны; однакъ оба наставили уха, щобы почути якїйсъ шелестъ, котрый опѣсля послуживъ бы имъ за всказѣвку. Учитель обсмотривъ навѣть землю, на котру кинувъ ся, змученый нѣчнымъ ходомъ; але его руки не вѣдкрыли нѣчого крѣмъ кѣлькохъ купокъ травы, котрою була покрыта вся высочина.

Ѣму прийшло на гадку вырвати двѣ- три купки той травы; але давъ сему спокѡй зѣ огляду на свого сторожа ажъ до хвилѣ, коли его зновъ закличе Матео.

Се наступило по довшѡмъ часѣ, може въ годину по ихъ прибутю, коли въ кѡнци почувъ ся голосъ Матея.

— Ходѣть! — промовивъ тойже. — Вхѡдъ до скарбу вже вѡдчинений...

Учитель и Францъ встали и першій не залишивъ свои гадки, щобы повырвати доокола себе найближшій купки травы. Але ледви ему се удало ся, ажъ хтось злапавъ его за руки...

— На ваше житѣ, сеніоръ, не важте ся сего бѡльше! — шеднувъ ему якійсь грѡзный голосъ до уха.

Опѡсля злапано его за обѣ руки и вѡдведено скоро на бѡкъ. Коли учитель увѡйшовъ такъ сто крокѡвъ, вѡдѡтхнувъ нагло иншимъ воздухомъ, якимъ стухлымъ и вогкимъ, немовъ-бы бувъ довго замкнений. Рѡвночасно повѣяло на него страшнымъ холодомъ, а по его тѣлѣ перебѣгло легке дрожане. Припускавъ, що знаходитъ ся при входѣ до якоисъ пещеры, о чѡмъ справдѣ дуже скоро переконавъ ся.

— Мы вже на мѣсци! — промовивъ Матео. — Можете зняти заслоны, сеніоры...

Рѡвночасно скинули учитель и Францъ свои

заслоны и побачили ся въ великѣй, просторѣй пещерѣ, що була освѣчена численными смолоскипами. Учитель крикнувъ голосно, его сынъ захитавъ ся и упавъ на колѣна. Индіянинъ Матео не оминувъ ся зъ правдою.. Передъ ихъ очима лежали величезнй массы дорогого жовтого металю, по части въ штабахъ, по части въ золотыхъ посудахъ рѣжного виду, що лежали на земли немовъ купы мертвого безцѣнного камѣня.

— Золото, золото, вс—золото! — промовивъ учитель, важко дыхаючи. е Але нѣ, се привидѣ! Тѣ купы не можуть бути золотомъ, бо за то все можна бы купити цѣле королевство..

— Приступѣтъ, сениоръ, и переконайте ся, що то все золото, коване чисте золото! — сказавъ Матео, смѣючись зъ наругою, котру жививъ въ серци до захланныхъ бѣлыхъ людей.

Учитель нагнувъ ся, взявъ кѣлька штабъ зъ купы, важивъ ихъ на руцѣ, оглядавъ зѣ всѣхъ сторѣнъ и не сумнѣвавъ ся бѣльше, що мае скарбъ Инки передъ очима. Тягаръ и блескъ металю не припускавъ нѣякого сумнѣву. Цѣла гора металю була дѣйсно золотомъ, чистымъ кованымъ золотомъ, а такожь богато великихъ цѣнныхъ брилянтѣвъ блищало ся и миготѣло въ яснѣмъ свѣтлѣ смолоскипѣвъ на многихъ посудахъ рѣжной по-статѣ, що лежали навкруги мовъ простѣй глинянѣй горшки.

— Золото, дѣйсно золото! — повторивъ вѣнъ и дививъ ся дико въ незмѣримѣй богатства, що лежали передъ его очима.

Франць, его сынъ, находивъ ся въ подобномъ якъ отецъ замѣшаню, напряженю и оглушеню.

— Отче, досыть дѣткнути бы ся того золотого моря, а мы стали бы ся щасливыми на все! — промививъ вѣнъ въ нѣмецкѣй мовѣ, котрой Индіяне не розумѣли. — Подумай, отче! Мусимо знайти способъ, щобы запевнити собѣ посѣдане того скорбу. Ганьба, що насъ Матео перехитривъ и вѣдобравъ оружіе. Зъ нимъ самымъ мы справили бы ся, а маючи оружіе, може и зѣ всѣми. Але теперь — крикнувъ зъ гнѣву и безильности — теперь окруженіи многими, мы въ ихъ рукахъ!

— Спокойно, спокойно, мой сыну! — вѣдповѣвъ учитель, дивлячи ся все еще пристрасно на богатый скарбъ. — Силою не вѣдемо здае ся нѣчо, але проворностию и пѣдступомъ дѣйдемо въ кѣнци до меты. Знаемо теперь, що скарбъ Инки справдѣ есть, але если черезъ пошукуване не вѣдкрыемо печеры, то чейже Матео не все буде мавъ перевагу надъ нами, якъ нынѣ. Тѣлько терпеливости и спокою! Скорше чи пѣзнѣйше впаде вѣнъ въ нашѣ руки, а опѣсля... Терпеливо, терпеливо! И на насъ приде черга!...

По тыхъ словахъ погребавъ еще разъ руками въ тѣй золотѣй горѣ, поглянувъ еще разъ лакомо

на тія блистячі посудини, тіи безчисленні штабы и купы золотыхъ грошей, а въ кѣнці кинувъ ся нечаяно на колѣна передъ Матея.

— Матео! — промовивъ важко дыхаючи. — Матео, позволи менѣ взяти лише малу часть того скарбу! Чому має вѣнъ лежати безъ пожитку въ земли? Тысячна часть тыхъ богатствъ зробила бы мене щасливимъ! Благаю тебе, Матео, подаруй се, що ты и твои братья гидите ся брати!

— Шкода слѣвъ, сеніоръ! — сказавъ Индіянинъ на видъ холодно-кровно, але радуючи ся въ души мукою, яку задавъ захланному бѣлому, показуючи ему скарбъ, котрого нѣколи не мѣгъ дѣстати.

Матео ненавидѣвъ бѣлыхъ, бо они гнобили его племянникѣвъ, обходили ся зле зъ ними и майже въ невѣльникѣвъ замѣнили ихъ; а почувъ, що може помстити ся на однімъ изъ зненавидженихъ, наповняло его серце радостію.

— Дивѣть ся, кѣлько хочете, сеніоръ, — продовжавъ вѣнъ — уносѣть ся видомъ золота, але покиньте надѣю, що коли-небудь дѣстанете бодай одну унцію зъ того! Повтаряю вамъ, скарбъ послѣдного Инки есть святымъ и нѣколи не може его збезчестити рука бѣлого чоловѣка, наслѣдника тыхъ, що такъ зрадно замордували Инку!...

— Алежъ я не есмь наслѣдникомъ тыхъ кровожадныхъ Ишпанцѣвъ, що гнобили твоїй нарѣдъ! —

запевнювавъ торжественно учитель. — Мои предки мешкали въ Нѣмеччинѣ, далеко вѣдъ Испаніи, и нѣ оденъ зъ нихъ не зробивъ вамъ нѣколи нѣякои кривды. Але я, Матео, я люблю Индіанъ, я люблю твоѣй народъ, люблю тебе и давъ доказы приязни для тебе, я дѣливъ ся радо всѣмъ зъ тобою, що мавъ самъ. Подумай лишъ, добрый Матео, згадай, кѣлько шклянокъ руму дѣставъ ты вѣдъ мене, не зволькай довше и подѣли ся зѣмною скарбомъ, котрымъ розпоряджашь! Послухай мене, добрый Матео! Дай менѣ лишень малу часть того скарбу, а я буду вѣчно твоимъ приятелемъ и буду охороняти тебе передъ бѣлыми, еслибы знущали сю надъ тобою!

— Матео може самъ боронити ся и не потребуе охорони бѣлого чоловѣка! — вѣдповѣвъ гордо Индіанинъ. — Але досыть! Вы вже побачили, а часъ не стоить. Передъ восходомъ сонця мусимо бути на плянтаціяхъ. Напередъ! Заслонѣть имъ зновъ головы! Нема часу!

Надармо силувавъ ся учитель, еще разъ зворушити камянне серце Индіанина. Индіанинъ вѣдвернувъ ся вѣдъ него, а на даный знакъ закине но обомъ бѣлымъ заслоны на голову и выведено ихъ зъ пещеры. Учитель дусивъ ся майже зѣ злости и безсильного гнѣву, такожь Францъ пѣнивъ ся зъ гнѣву и мавъ велику охоту, попробувати своихъ пѣстукѣвъ на каркахъ Индіанъ. Але по-

неже не надѣявъ ся зъ того нѣякого успѣху. тому ишовъ, якъ и его отець, безъ опору за Индіянами Вскорѣ обвѣявъ ихъ зновъ свѣжій воздухъ; мусѣли оба вѣдтакъ зновъ на хвильку задержати ся, закимъ Индіяне змогли укрити старанно вхѣдъ до печеры, а опѣсля пѣйшли на плянтаціи. Якъ и передше, такъ и теперь провадили ихъ Индіяне за руки, а коли вже начало свитати и звѣзды почали блѣднѣти, вернули всѣ здорові до дому учителя. Матео знявъ бѣлымъ заслоны, пожелавъ имъ глумливо доброй ночи по довгѣмъ утяжливѣмъ ходѣ и вѣддаливъ ся скоро зъ товаришами.

— Иди! — промуркотѣвъ учитель гнѣвно за нимъ. — Колись и на насъ приѣде черга смѣятися глумливо зъ тебе, а тогды горе тобѣ, если не вѣдкрыешь таемницѣ!

Покивавши за нимъ грѣзно кулакомъ, пѣйшовъ зъ Францомъ до хаты и кинувъ ся змученый на лѣжку. Але нѣ отець нѣ сынъ не знайшли бажаного сну. Скарбъ Инки стоявъ еще все передъ ихъ очима и буривъ въ нихъ кровь. Снивъ ся имъ навѣтъ и постогнуючи перевертали ся на своихъ лѣжкахъ и надармо вытягали пристрастнѣи руки по незмѣренный скарбъ. Скарбъ Инки бувъ першою рѣчею, про котру говорили, зѣрвавши ся зъ неспокойного сну.

— Вѣнъ мусить бути мѣй! — промовивъ учитель зъ рѣшучостію такъ страшною, що легко

можно було пізнати, що за всяку цѣну постоновивъ его добути.

Если намѣромъ Матея було розпалити у обохъ бѣдлыхъ пристрасть до найвышого степени, то вѣнъ цѣлковито осягнувъ свою цѣль. Незаспокоєна жадоба грошей мучила учителя и его сына, бурила ихъ кровь и приводила ихъ майже до божевѣльности. Вѣдъ теперъ не знаходили они нѣколи спокою, ажъ доки не насытили цѣлкомъ свои пристрасти.

IV.

Нѣ отецъ нѣ сынъ не мали спокою. Всѣ ихъ старая були звернені на вѣдкрыте мѣся, где бувъ укритый скарбъ. Якъ перше шукали за срѣбными жилами, такъ теперъ перебѣгали цѣлу высокорѣвню вѣдъ Мито до печеры, где ихъ провадивъ Матео. Не забули перешукати всѣ доокрестні скалы, молоткомъ и джаганомъ розбивали и розривали тверде камѣне, або вѣдгортали на бѣкъ румовище, где пѣсля ихъ гадки мѣгъ бы укривати ся вхѣдъ до печеры. Колибъ лише два разы меньше працювали коло свого поля, якъ коло мертвого камѣня, то мали бы певно не богаства, але въ кождѣмъ разѣ значный дохѣдъ и могли бы були провадити безжурне жите. Але щось такого не приходило имъ навѣтъ на гадку. Працювати въ потѣ чола и

вѣдкладати напередъ троха, а потѣмъ бѣльше грошей, було длі нїхъ за нудне. Демонъ захланности мавъ ихъ вѣ кѣгтяхъ и опанувавъ ихъ вже цѣлкомъ. Хотѣли бути богатыми, богатыми за однимъ замахомъ, незмѣрно богатыми, якъ ледви який король на земли; се було ихъ бажанемъ, и ихъ одинокою метою. На перестороги и напѣмненя отца Ангѣра и ихъ приятеля управителя не звертали уваги або вѣдкидали ихъ, говорячи безлично, що кождый повиненъ дбати самъ за себе. Про скарбъ Йвки не повѣли они своимъ приятелямъ нѣ слова, боячи ся, щобы Ангѣръ зъ Іосифомъ не почавъ такожъ шукати за нимъ. Тымъ бѣльше непоятными для нихъ мусѣли бути вѣчнї пошукуваня обохъ заслѣпленыхъ людей.

Мимотого робили они все, що було вѣ ихъ силахъ, щобы запобѣгчи цѣлковитому зъубоженю учителя, або бодай вѣдволѣчи се до якогось часу, бо оно мусѣло неминучо наступити, еслибы Франць и его отецъ не журиль ся бѣльше якъ дотеперь плянтаціями. По першѣмъ жнивѣ, котре привесло досыть великій дохѣдъ, не думали нѣ отецъ нѣ сынъ о новыхъ засѣвахъ, або о доглядѣ молодыхъ деревецъ и ростинь. Ангѣръ и Іосифъ робили се за него, але що они мали багато работы зъ власными цукровыми и рижовыми полями, зъ плянтаціями бавовны и кавы, то мусѣли остаточно залишити плянтаціи сусѣда. Вѣ наслѣдокъ сего за-

росли поля поволи буйнымъ буряномъ. Родина Ангера бачила, що дальше такъ не може бути, и отецъ постановивъ поговорити поважно зъ учителемъ. Пойшовъ одного дня до него и заставъ его, якъ вѣнь готовивъ ся якъ звичайно до виходу зъ молоткомъ и джаганомъ на высокорѣвню.

— Киньте нынѣ тую безхосенну бѣганину, любый сусѣде! — промовивъ вѣнь до него. — Вѣдложѣть свои знаряды на бѣкъ и зробѣть менѣ тую приятнѣсть, щобы я мѣгъ зъ вами оглянути плянтаціи!

Учитель не мавъ въ правдѣ охоты пойти за вѣзванѣмъ Ангера, але Ангеръ обстававъ при своимъ жаданю зъ лагѣдною рѣшучостію, такъ що хочъ не хочъ сусѣдъ мусѣвъ пристати. Ангеръ показавъ ему напередѣ власнѣй плянтаціи, где все було въ найлучшѣмъ порядку и велѣло надѣяти ся великого доходу, а опѣсля запровадивъ его на его поле и казавъ ему порѣвнати оба поля зъ собою.

— Що тутъ порѣвнувати? — вѣдповѣвъ мрачно учитель. — Моє поле не може очевидно виглядати такъ якъ ваше, бо нѣхто про него не думає. Менѣ на тѣмъ цѣлкомъ не залежить! Не на рѣльника я уродивъ ся! Если лише знайду се, чого шукаю, то тогды все може взяти той, кому прийде охота; а я думаю, що я вже на слѣдѣ. А якъ вѣ, якъ ошибну ся, то хвачу ся крайного средства. Бувайте здоровѣ, сусѣде! Я вже богато

часу стративъ на пустой балаканцъ за рижь и каву.. я спѣшу въ горы...

— Не такъ, любый сусѣде! — въдповѣвъ Ангерь, затримуючи его лагѣдно, а сильно. — Выслушайте мене лише разъ спокѣйно! Погляньте на ваше дотеперѣшне жите тутъ на чужинѣ, а потѣмъ такожь на будуччину! Щожъ на милѣсть Бога буде зъ того, если и на дальше будете провадити таке жите? Подумайте лише: вы були богатшій вѣдъ мене, якъ мы тутъ прийшли, а теперь вы не лише стратили вже порядну часть своего майна, але такожь выкинули марно грошъ за свои плянтаціи. Бо що поможе вамъ плодовита земля, если ви не стараете ся еѣ выхѣснувати? Крѣмъ того, сусѣде, пригадайте собѣ, що вы винній менѣ значну суму за неодень корецъ рижу и неодень мѣшокъ кавы, котрый я вложивъ въ ваше господарство, а такожь за управу вашихъ пѣль, що теперь заросли буряномъ и хоптою. Не горячѣть ся. сусѣде, я не говорю того тому, щобы васъ упоминати, але лише щобы звернути вашу увагу, до чого допровадить таке ваше жите. Будете чимъ разъ бѣльше попадати въ довги, вашъ грошевый запасъ розплыве ся вамъ пѣдъ руками, а неминуче убожество буде вашою долею. Тому зберѣть всѣ свои силы, сусѣде! Ще часъ направити все! Киньте молотокъ и джаганъ, возьмѣть за лопату, обробѣть ваше добре поле, якъ то повиненъ добрый плянтаторъ, а вашъ добро-

быть буде поволи вертати на вашу и нашу радѣсть. Прошу васъ, сусѣде, опамятайте ся!

Ангерь говоривъ такъ широко и вѣдъ сердца, що учитель не мѣгъ дати безличной вѣдповѣди. Вѣнъ вдививъ ся мрачно въ землю и покивавъ головою...

— Вы сего не понимаете, сусѣде Ангерь! — промовивъ вѣнъ — Позвольтъ менѣ спокойно ити до своєї меты. Если ви осягну, а осягнути мушу, смѣю ся зъ вашихъ наукъ. А если навѣтъ буде все страчене, земля менѣ не утече и буде мене такъ добре потѣмъ живити, якъ и теперъ. Не говорѣтъ бѣльше, сусѣде! Заощадѣтъ собѣ труду! Знаю, чого хочу, а чого вы навѣтъ не прочуваете. Бувайте здорові, мушу на высокорѣвню!

Не глянувши нѣ разу на сусѣда, вѣдвернувъ ся вѣдъ него и вѣддаливъ ся скоро. Ангерь дививъ ся за нимъ довго, доки мѣгъ розпѣзнати его статью.

— Нещасливый чоловіче, — вздыхнувъ вѣнъ — на такѣй дорозѣ знайдешъ очевидно погубу! Кобы потѣмъ не було за пѣзно розпочати нове житє! Однакъ якъ то сумно, пѣдлягати такъ цѣлкомъ нужденнѣй пристрасти, пѣдлѣй захланности! Чижь не лучше вдоволяти ся запевненымъ доходомъ, якъ зсе и все безъ спокою въ непевности стремѣти до чогось неможливого? О Боже, заховай въ менѣ смирене сердце, щобы не попасти въ заставлені искушеня!

Засумованый упоромъ сусѣда, вернувъ вѣнь до своихъ и донѣсь имъ, якій бувъ выслѣдъ его розмовы зъ сусѣдомъ Вагнеромъ.

— Нещасливый цѣлковито заслѣпленный! — сказавъ вѣнь. — Если Богъ не отворить ему очей, то намъ людямъ хіба зъ трудностію се удасть ся! Вѣнь шукає якогось непевного зыску, а вѣдидає певный хлѣбъ, котрый мѣгъ бы при малѣй лише праці споживати. Берѣмъ собѣ его за примѣръ, Іосифе, и подвоимъ нашѣ стараня. Хто знає, чи не прийде вже вневдовзъ часъ, коли сусѣдъ буде потребувати нашої помочи, и тому мусимо зѣбрати всѣ свои силы, щобы могчи ему помочи, коли прийде пора...

Іосифъ, уцтивый и пильный хлопчина, не потребувавъ того упомненя. Вѣнь працювавъ вже самъ зъ власной охоты и любви до родичѣвъ, кѣлько лише мѣгъ, а Богъ благословивъ працю его и родичѣвъ. Лѣпше и все лѣпше учили ся они обходити ся зъ землею и плодами, якій удавали ся въ тѣмъ подсоню, а другі зборы выпали далеко богатшѣ, якъ першѣ, котрі вже принесли досыть великій дохѣдъ. Такожъ и стада худобы побѣльшали ся при стараннѣмъ плеканю добрыхъ господарѣвъ и щоразъ бѣльше Индіанъ мусѣвъ Ангерь принимати до службы, щобы свои щоразъ то просторѣйшѣ плянтаціи удержати въ добромъ станѣ.

Притомъ мавъ ся вонъ дуже добре. Индіяне працювали за малу платню, а що вонъ поводитвъ ся зъ ними добре и по приятельски и не вымагавъ вѣдъ нихъ нѣчого невѣдповѣдного, те они полюбили его, а особливо Іосифа, и рѣдко коли провинили ся, щобы примѣромъ занедбували ся або опускали ся. Передовсѣмъ Матео, котрый не все бѣлыхъ любивъ або почитавъ, мавъ якійсь наклонъ до пильного и скромного молодця, що не стоявъ нѣколи зъ заложеными руками и не жахавъ ся жадной роботы, навѣтъ найтяжшой и найтруднѣйшой. Матео дававъ ему неодну добру раду и Іозе (такъ назвали Іосифа Индіяне) нѣколи си не вѣдвидувавъ. Старый Матео знавъ цѣлкомъ точно всѣ приятности и недогѣдности господарства и пѣдсона въ тѣй околици и умѣвъ все vybrати догѣдну пору, коли треба було сѣяти або збирати цукрову тростину, рижь и бавовну, або зъ кавовыхъ деревьевъ дорогі овочѣ. Такожъ учивъ вонъ Іозе заставляти сѣтки и лапки на всѣляку смачну дичину и показувавъ ему найрыбнѣйшій мѣсяцъ въ потоцѣ та въ сельскихъ недалекихъ ставахъ и озерахъ.

Іосифъ дивувавъ ся задля тыхъ доказѣвъ прихильности и выявивъ се голосно передъ Матеомъ; але Матео не робивъ зъ того великого галасу.

— Щожь то такого? — вѣдповѣвъ. — Вы, Донъ Іозе, и вашъ отецъ не горді и не захланні, якъ богато ившихъ бѣлыхъ, и се менѣ подобае ся.

Мои братья на вашихъ плянтаціяхъ мають ся лучше, чимъ богато иншихъ на иншихъ плянтаціяхъ, и вы не обманюете ихъ при выплатѣ за работу, якъ прочій плянтаторы. Вы самі пильні, працюете охочо и не велите робити всего самымъ Индіянамъ. Белибы много було такихъ, якъ вы, то було бы гдещо лучше въ тѣмъ благословенѣмъ краю. Працюйте лишь дальше въ той спосѣбъ, Донъ Іозе, а Матео буде все вашимъ приятелемъ, хотяй вѣнъ есть ворогомъ бѣлыхъ пришелцѣвъ.

Іосифъ вдоволивъ ся тымъ поясненемъ и вѣдъ теперъ слухавъ еще бѣльше радъ старого Идіянина. Оба стали ся зъ часомъ щирыми приятелями и гдеколи говорили годинами зъ собою. Іосифъ оповѣдавъ прислухуючому ся Индіянинови про свою вѣтчину, що лежить по другѣмъ боцѣ великого Океану, а Матео зновъ говоривъ про первѣсну величину и могучѣсть своего народу, що зъ часомъ пѣдбувавъ такъ дуже черезъ гнетъ и вѣчне переслѣдованѣ зѣ стороны бѣлыхъ. Однакъ чомусь нѣколи не говоривъ Іосифови про скарбъ Инки, хотяй такъ охотно показавъ его учителеви.

Еще кѣлька лѣтъ проминуло въ той спосѣбъ при щоразъ бѣльшѣй праці родины Ангера, пѣдчасъ коли учитель Вагнеръ и его сынъ Францъ еще все зъ упертою вытревалоствію шукали скарбу Инки и притѣмъ занедбували все проче.

На наслѣдки того не треба було довго че-

кати. Ангерь доробивъ ся своею запопадливостію дѣйсно значного майна и мѡгъ вывозити надвыжку своихъ плодѡвъ до Лимы на продажъ, а у учителя наступило то, що предвидѣвъ его сусѣдъ. Его грошѣ розплынули ся поволи, а его поле находило ся въ такѡмъ станѣ, що ледви могло ему дати щоденне утримане. Ангерь обчисливъ собѣ, що по плятохъ чи шѣстохъ лѣтахъ безнастанно працѣ буде мѡгъ поважно подумати о поворотѣ до улюбленой вѡтчины, коли мѣжь тымъ учитель вже теперъ залишивъ сю безнадѣйну гадку. Его засобы, котрѣ привѣзъ зъ собою зъ Европы, вже вычерпали ся и вѡнъ ходивъ чимъ разъ сумнѣйшій, чимъ разъ дивше и похмурнѣйше споглядавъ на Матея, котрый однимъ словомъ, однимъ знакомъ выратувавъ бы его зъ той бѣды, еслибы лише хотѣвъ.

Одного вечера мавъ вѡнъ розмову зъ сыномъ и пѡзно въ ночи блымало свѣтло въ его комнатѣ. Вѡдъ той ночи отецъ и сынъ немѡвъ вѡдмѣнили ся, бодай залишили безхосенныхъ проходѡвъ и сидѣли бѡльше въ дома. Ангерь утѣшивъ ся тымъ дуже и вже робивъ собѣ зъ того великій надѣвъ, котрѣ однакъ на жаль нѣколи не сповнили ся. Бо мѣсто занимати ся своимъ полемъ, якъ то Ангерь ожидавъ, волочили ся они безнастанно и радо задержували ся коло индѣйскихъ хатъ, где говорили зъ жѣнками и дѣтьми. Тѡлько рѣдко коли

бравъ оденъ або другій лопату до рукъ и то лише на тоє, щобы вѣдтакъ вѣдкинути єъ заразы зъ вѣдразоу.

Поцтивый Ангеръ не мѣгъ того зовсѣмъ поняти, и цѣлкомъ справедливо, божь вѣнъ не знавъ нѣчого о ихъ плянахъ.

Учитель сприкривъ собѣ безуспѣшне ходжене и пошукуване та обдумавъ иншій плянъ, якъбы мимо мовчливости Матея и другихъ Индіянь выкрасги имъ ихъ таємницю. Чого не мѣгъ довѣдати ся вѣдъ старшихъ, того надѣявъ ся дѣзнати вѣдъ малыхъ несвѣдомыхъ дѣтей и вѣдъ жѣнокъ. Уже богато разѣвъ бачивъ, якъ Матео або котрый зъ Индіянь гдеколи крадкоу выходивъ зъ хаты и вертавъ передъ днемъ зъ повнымъ мѣшкомъ або великимъ клункомъ. Рѣвночасно спостерѣгъ, що по кождѣй такѣй прогульцѣ панувавъ въ хатахъ бѣльшій якъ звычайно добробытъ, и не безъосновно заключавъ зъ того, що бѣднѣи Индіяне збогачують ся або сѣбломъ зъ уккрытыхъ рудокопѣвъ, або золотомъ зъ скарбу Инки. Вѣнъ рѣшивъ спѣльно зъ сыномъ пѣдглядати Индіянь, при нагодѣ пѣйти въ слѣдъ за ними, притѣмъ захопити въ свои руки котрого зъ нихъ, особливо Матея, а опѣсля, якъ буде безсильный въ ихъ рукахъ, змусити єго грѣзбою и мукою до отвореня своихъ мовчливыхъ устъ и вѣдкрытя таємницѣ скарбу Инки.

Се було властивою причиною ихъ побуту въ индійскихъ хатахъ, а хотѣя не удало ся имъ довести жѣнки и дѣти до зрады своихъ батькобъ и мужѣвъ, не кидали однакъ свои чуйности и мали на оцѣ всѣ хатнѣ входы и выходы.

Въ одну мѣсячну нѣчь тримавъ сторожу Францъ, лежащи цѣлкомъ близко хаты Матея въ найглубшій тѣни густыхъ хашѣвъ. Нечайно почувъ легкій шелестъ, поглянувъ и побачивъ Матея, якъ вѣнь выйшовъ зъ хаты. Осторожно оглянувъ ся старый хитрый Индѣянинъ доокола себе, не побачивши нѣчого, кивнувъ, вдоволенный головою, дививъ ся хвилию на дѣмъ учителя, пробурмотѣвъ кѣлька незрозумѣлыхъ слѣвъ, зачинивъ за собою дверѣ и вѣддаливъ ся поволи въ напрямѣ на высокорѣвню. Францъ лежавъ неподвижно и проводивъ его лише очима. Вѣнь спостерѣгъ у Матея на плечахъ острый желѣзный друкъ и кѣлька мѣхѣвъ. Пождавъ, доки Матею не вступивъ на одну зѣ стежокъ, що провадили на высокорѣвню, а скоро о тѣмъ упевнивъ ся, приповзавъ вздовжъ корчѣвъ до хаты и всунувъ ся тихо до середины.

— Отче! — сказавъ поспѣшно и потермосивъ его за рамя. — Отче, вставай! Матею пѣйшовъ самъ въ горы зъ желѣзнымъ друкомъ и зъ мѣшками!

Мигомъ бувъ учитель на ногахъ...

— Чи самъ? — запытавъ.

— Цѣлкомъ самъ, отче! Я бачивъ его, якъ вѣнъ пѣйшовъс тежкою, котру называемо Гванакю.

— Добре, дуже добре! — крикнувъ учитель весело. — Теперъ вже намъ не уйде! Гванакю провадить въ найдалшій гѣрскій пустарь, где нема жадной хаты и навѣть жадного пастуха, щобы прийшовъ ему на помѣчь. Дальше, сыну! Пѣйдемо за его слѣдомъ якъ гончіе псы и незадовго почуе нашѣ зубы на своимъ карку. Га, Матео, тымъ разомъ таки мы перехитрили!

По тыхъ словахъ хопивъ за нѣжь и пистолета, котрѣ висѣли вже набитѣ на стѣнѣ, а Франць узброивъ ся такъ само. Вѣдтакъ выйшли оба зъ дому и спустили одного пса зъ ланцуха. Учитель взявъ его на ремѣнь и оба пѣйшли въ тѣмъ напрямѣ, куды пѣсля слѣвъ Франца удавъ ся Матео.

Коли вже були на стежцѣ, навѣвъ учитель пса на слѣдъ Индіянина. Песъ попавъ на него скоро, бо вже вѣдъ довшого часу заправляли его до того, и бѣгъ весело напередѣ, рвучи ся зъ ремѣня. Учитель и Франць поспѣшали, на скѣлько позволяла стежка, и по напруженѣмъ ходѣ выйшли на рѣвнину, заляту блѣдымъ свѣтломъ мѣсяця. Тутъ задержали ся, щобы вѣдѣхнути, и перебѣгали очима по широкой рѣвнинѣ. Учитель першій побачивъ у вѣддали темну постать, щомовъ тѣнь перемыкала ся по рѣвнинѣ.

— Подиви ся! — сказавъ до сына. — Вѣнъ

туть! Мусимо осторожно ити за нимъ, щобы насъ не вѣдкрывъ, якъ оберне ся. Тихо, Каро! Не ворчи, розумный псиску! Мусимо дѣгнати его при входѣ до копальнѣ або печеры и повалити на землю. Не може намъ уйти, если не поспѣшимо ся и будемо осторожны. Напередъ, Францъ, и зѣгни ся, якъ лише можешь!

Тихій покликъ пѣгнавъ пса зновъ напередъ. Мудре звѣря, дотыкаючи носомъ землѣ, було все еще на слѣдѣ Матея. а учитель мѣгъ бути певный, що его не згубить. Тому не дививъ ся вже майже на Индіянина, лише ищовъ зѣгнений за псомъ и лише где коли выпроставъ ся, щобы побачити, чи Матея все еще видко.

Нагло Матео зникъ.

— Вѣнъ вже около своєї крыўвки и увѣйшовъ до середины! — сказавъ учитель, дрожачи зъ вѣдновленою пристрасти и радости, що подступъ удае ся. — Теперъ лише скоро! Не треба бѣльше осторожности, бо вѣнъ не може насъ видѣти. Жваво, Каро, жваво! Мусимо на него напасти, якъ пантера на пасучу ся антилопу!

Оба они выпрямили ся зъ своєї зѣгненою поставы и безъ всякихъ средствъ осторожности побѣгли якъ найскорше въ слѣдъ за Индіяниномъ. Коли такъ зробили якихъ пятьсотъ кровѣвъ, пристанувъ песь нагло, обнюхавъ якійсь камѣнь и тихо заворкотѣвъ. Не слухавъ приказу учителя

ити дальше, лише обернувъ ся до него и подививъ ся заискренными очима.

— Ага, вже тебе розумбю, Каро! — промовивъ учитель. — Мы при кѡнци слѣду, а близко того мѣсця имовѣрно счезъ Индіянинъ, хотяй нема нѣякого слѣду, где мѡгъ бы скрыти ся.

Вѡнъ похавъ изъ всей силы камѣнь, але камѣнь не рушивъ ся зъ мѣсця. Даромъ перешукавъ вѡнъ зъ Франтомъ все доокола; не було нѣякого отвору, нѣякого заглубленя, котрымъ бы Матей убѣйшовъ до пѣдземеля. Вѡнъ зникъ безъ слѣду, немовъ-бы земля розступила ся, щобы его проковтнути, и опѣсля зновъ надъ нимъ замкнула ся.

— Проворнѣ шельмы. . мають добрѣ средства осторожности! — шепнувъ учитель до своего сына — Я знаю, мы вже були неразъ на тѡмъ мѣсци и нѣколи не припускали, що тутъ може бути скарбъ. А дѣйсно такъ есть. Тутъ зникъ Матео, туды мусить вертати назадъ. Мусимо засѣсти ся и чекати на него. Я переконаный, що трохи терпеливости знаменито оплатити ся. Пѡйди-но, Францъ, двайцать кроковъ туды поза камѣнь, я пойду въ другѣй бѡкъ, и оба не смѣємо спустити зъ очей камня и найближшого окруженя! Якъ лише зъявить ся Индіянинъ, нападемо рѡвночасно на него, кинемо его до землѣ и звяжемо тыми шнурами. котрѣ я взявъ на всякѣй случай. Уважай, Францъ! Скоро крикну „На него!“, скочишь просто на него...

— Не сумѣвайся, отче, що такъ зроблю! —
вѣдповѣвъ Франць. — Ненавиджу старого злодѣя,
що насъ такъ водивъ за нѣсъ и высмѣвавъ. Учуе
вѣнъ мѣй кулакъ!

Оба заняли свои мѣсця, присѣли до землѣ и
неподвижно дивилися на камѣнь. Ихъ серця, на-
повнені кипячою пристрастію, билися сильно. Они
рѣшилися на послѣдне средство, еслибы Индіянинъ
пробувавъ боронити ся, и старанно переглядавъ
Франць свои пистолѣ и штилетъ въ похвѣ. Такъ
далеко завела его и вѣтця непогамована захлан-
нѣсть на золото и скарбы, що навѣтъ злочину не
лякалися, щобы лишъ заспокоити свое бажане.

Тымчасомъ на широкій рѣвнинѣ, залатѣй сѣрѣ-
нымъ свѣтломъ мѣсяця, було все тихо; нѣгде жад-
ного голосу крѣмъ здержуваныхъ вѣддыхѣвъ бѣлыхъ.
Не вѣявъ нѣякій вѣтрець. Цѣла околиця вздовжъ
и вширшъ була пуста и безъ житя, мовъ-бы що-
дише выйшла зъ-пѣдъ рукъ Сотворителя.

Минула вже яка година, вѣдколи учитель и
сынъ прийшли на рѣвнину, а все еще не було
нѣякого знаку, що они знаходять ся близько Матея.
Вже припускали, що Матео може якимъ пѣдзем-
нымъ хѣдникомъ повернувъ иншою дорогою; въ
тѣмъ напрасно песъ занепокоивъ ся и вдививъ ся
занскренными очима въ камѣнь. Заразъ опѣсля у-
чувъ учитель легкій шелестъ, що походивъ зъ пѣдъ-
землѣ, и теперъ побачили оба, якъ тяжкій камѣнь,

котрого не могли оба порушити, поводи пѣднявъ ся и посунувъ ся на бѣкъ, а пѣдъ нимъ показавъ ся отвѣръ. Зъ-вѣдтамъ высунула ся напередъ голова Матея, опѣсля его широкій плечъ, потѣмъ жилистї руки, котрї вытягнули зъ отвору тяжкій мѣшокъ и положили его на боцъ. Ёще разъ зникла темна постать пѣдъ землею, але заразъ показала ся и кинула коло мѣшка желѣзный друкъ. Вѣдтакъ выскочивъ самъ Матео зручно на верхъ, нѣчо злого не прочуваючи, и нагнувъ ся надъ каменемъ, очевидно щобы нимъ зновъ замкнути отвѣръ. Але якъ разъ до того не хотѣвъ учитель за нѣяку цѣну допустити ..

— На него! — крикнувъ дико до сына и въ одной хвили почувъ ся Матео нападенымъ зъ двохъ сторѣнь, пѣйманымъ чотырма сильными руками и зъ непоборимою силою киненымъ до землѣ.

Окликъ страху и перераженя вырвавъ ся ему зъ усть. Однакъ въ той хвили прийшовъ до себе и зъ силою льва вдкынувъ обохъ нападникѣвъ вѣдъ себе. Зѣрвати ся зъ землѣ, прыскочити до камня и его якимсь дивнымъ способомъ посунути надъ отвѣръ, хопити желѣзный друкъ и станути въ грѣзной поставѣ противъ своихъ нападникѣвъ, було дѣломъ кѣлькохъ хвиль. Вже замахнувъ ся своимъ страшнымъ оружїемъ на учителя, щобы его повалити до землѣ, и въ кѣлька хвиль було бы вже було по нимъ... але гримнувъ

стрѣль за Индіяниномъ, сильный чоловікъ затчивъ ся, тяжкій друкъ выпавъ зъ его рукъ, вѣнь самъ поваливъ ся зъ глухимъ стогономъ на землю.

— На Бога, ты его застрѣлишь, Франць! — крикнувъ учитель.

— Такъ, щобы тебе уратувати, отче! — вѣ повѣвъ молодець холоднокровно и вѣдкинувъ п столеть, щобы нахилити ся надъ своюю жертвѣ и перекопати ся, чи еще живѣ. — Вѣнь мертвы здае ся цѣлкомъ мертвый!.. Тымъ лучше д насъ, бо если вѣнь насъ пѣзнавъ, то вѣдъ ны не були бы мы певнѣ нашего житя. Ты жь, отч знаешъ, що вѣнь самъ оповѣдавъ намъ про тай пѣмсту Индіянь, коли ихъ заскочить бѣлый. та якъ теперь Матея, хотяй такъ старанно укрыли вхѣдъ до копальнѣ. Матео упавъ вѣ борбѣ, потребуемо отже робити собѣ нѣякихъ закидѣвт

Видъ трупа коло своихъ нѣгъ не мало зѣ рушивъ закаменѣле сердце учителя.

— Мѣй Боже, мы зле вдѣяли! — ставъ вѣ нарѣкати. — Се не була чесна борба... се ес убѣйство!

— Се не убѣйство, отче! — упевнювавъ перто Франць. — Вѣнь бувъ бы тебе убивъ, ес бы я его не бувъ застрѣливъ.

— Але мы на него першѣй напали и ви лежить на насъ! — вѣдповѣвъ отецъ зъ жалемъ.

О, кобы мы були повздержали свою пристрасть, не були бы мы зайшли такъ далеко! Я не хотѣвъ его смерти, лише его скарбѣвъ!...

— Меньше зъ тымъ, отче; що стало ся, вже не вѣдстане ся! — сказавъ Франць. — Его скарбы, а бодай одву часть зъ нихъ, вже маємо, а смерть стягнувъ вѣнь самъ на себе. Чому не поддавъ ся, коли бачивъ, що насъ двоухъ на его одного? А въ кѣнци то лише бѣднѣй Индіянинъ... хто буде за нимъ пытати ся? Мусимо лише постарати ся, спрятати его тѣло.

— Але где? А якъ его знайдуть? Якъ Индіяне довѣдають ся, що то мы его убили, то що тогды?

— Они не довѣдають ся, отче! Пѣвъ години ходу зъ-вѣдси єсть яруга, куда рѣдко коли або нѣколи не ходять люде. Мы занесемо тамъ тѣло и вкинемо его тамъ. Если бы его навѣть случайно знайдено, хто буде припускати, що мы его застрѣлили? Нѣхто не смѣе навѣть пѣдозрѣвати насъ. Скоро, отче! Коли кинемо его до яруги, пропаде слѣдъ за нимъ..

Не було иншой рады; предложено Франца треба було выконати. Оба взяли мертве тѣло Матея и поволѣвели его черезъ высокорѣвню до яруги, на котрой двѣ шумѣвъ гѣрскѣй потѣкъ.

— Въ дѣль зъ нимъ! — промовивъ учитель захрыплымъ голосомъ.

Одень розмахъ, и трупъ полетѣвъ по стрѣмкѣмъ збочу. Заразъ опѣсля почули глухій лоскѣтъ зъ глубины, трѣскъ ломаныхъ галузокъ, плюскѣтъ воды, въ кѣнци стало все тихо мовъ въ грѣбъ. Вздержуючи вѣддыхъ, вслухували ся оба въ глубину. Ихъ лица були смертельно блѣдїи при блѣдѣмъ свѣтлѣ мѣсяця.

— Вертаймо! — промовивъ въ кѣнци учитель до своего сына. — Тутъ наша работа скѣнчена, але маємо еще богато до работы, закимъ уплыне нѣчь. Мусимо спрятати зъ дороги мѣшокъ и друкъ Матея...

Францъ притакнувъ и оба вѣдвернули ся вѣдъ яруги въ напрямѣ до камня. Глухо, кождый вѣддавшись своимъ думкамъ, ишли побѣчь себе. Коло камня було все въ тѣмъ порядку, якъ липили.

— Може попрубуємо еще нынѣ вѣдсунути камѣнь и увѣйти до копальнѣ? — запытавъ Францъ своего вѣтця.

— Нѣ! — вѣдповѣвъ отецъ. — На нынѣ се за пѣзно. Мы мусимо еще дѣдня бути въ дома, щобы нѣхто не запримѣтивъ нашой неприсутности. Бери мѣшокъ, Францъ; желѣзо нехай лежить! Будемо его потребувати, якъ вернемо тутъ.

— Перше подивѣмъ ся, що въ мѣшку есть! — сказавъ Францъ. — Гѣрке було бы наше розчароване, еслибы въ нимъ не було того, за чимъ шукаємо...

Дрожащою рукою розв'язавъ мѣшокъ, всунувъ въ него руку и вытягнувъ вѣлька куснѣвъ металю. Радѣсный крикъ роздавъ ся зъ его усть.

— Не даремный бувъ нашъ хѣдъ сюды! — сказавъ, — Диви, отче, щире срѣбло!

Въ очахъ учителя блиснувъ лучъ вдоволеной пристрасти, коли при свѣтлѣ мѣсяця споглядавъ на блискучій куснѣ дорогого металю.

— Щире срѣбло, дѣйсно! — сказавъ дрожащимъ голосомъ. — Се мусить бути якась богата копальня, если тамъ чисте срѣбло. Вытряси мѣшокъ, Францъ!

Сынъ послухавъ и купа блискучого металю высыпала ся имъ передъ ноги. Мѣхъ не бувъ великій, але велику цѣну представлявъ его змѣсть.

— Прецѣнь мы при метѣ! — кликнувъ учитель. — То вартуе вже колькасоть талярѣвъ, а кѣлько може еще лежати пѣдъ каменемъ! Мы богатѣ, Францъ, дѣйсно незмѣрно богатѣ, и потребуемо лише выкопати скарбъ, щобы опѣсля вернути до Европы, до нашої вѣтчины. Теперъ треба лише осторожности и мовчаня, щобы хто не вѣдкрывъ нашої таємницѣ. Ходи, мѣй сыну! Завтра за дня вѣднайдемо зновъ се мѣсце и чей удасть ся намъ усунути сю каменяку...

Они зѣбрали срѣбло зновъ въ мѣхъ, причѣмъ старали ся, щобы не лишивъ ся анѣ кавалочокъ, котрый мгѣбъ бы ихъ зрадити. Францъ взявъ мѣ-

шокъ на свои сильнѣй плечѣ, учитель взявъ пса зновѣ на ремѣнь и такѣ вертали скорыми кроками по стежцѣ Гванако зновѣ до дому.

Пришли еще на годину передѣ восходомъ сонця. Все спало въ глубокомъ снѣ, коли проходили мимо Индѣйскихъ хатъ. Жадне людске око не бачило ихъ; але тысячѣ и тысячѣ очей зорокъ споглядали еще ясно на землю и бачили не лише тревожно идучихъ злочинцѣвъ, але такожъ окервавлену постать, що вытягнена лежала безжитя на двѣ яруги надѣ потокомѣ.

V.

Коли по той зловѣщѣй ночи наповнивѣ поранокѣ зновѣ цѣлый свѣтъ своимъ яркимъ свѣтломъ выйшовѣ учитель и его сынѣ, на видѣ цѣлкомъ невиннѣ, зѣ хаты и пустили ся по-при плянтаціи Ангера, где той зѣ сыномѣ и кѣлькама Индѣянами робивѣ щось коло кавсыхъ деревецѣ. Они же обамали на плечахъ стрѣльбы и крѣмъ того свои звычайнѣй приряды, молотокѣ и джаганѣ, мовѣ бы хотѣли попробувати щастя рѣвночасно и на ловахъ и при шуканю рудѣ. Ангерѣ покивавѣ головою, коли ихъ побачивѣ.

— Не покинули вы, сусѣде, своихъ дурныхъ надѣй? — сказавѣ до учителя. — Думаю, щѣ може колись стратите охоту до того, коли вже

столько мѣсяцѣвъ перешукате землю и горы за золотомъ и все надармо. Колижь въ концѣ станете розважнымъ и хопите ся властивого средства, щобы поправити свѣй добробыть? Огляньте ся лише доокола себе и розтворѣть добре очи! Чи жь на насъ не маєте найлучшого примѣру, що спокѣйна праця и запобѣгливѣсть доведуть до найкрасшой меты? Сусѣде, прошу васъ, киньте джиганъ и стрѣльбу, берѣть за лопату, а я, старый Ангеръ, зъ котрого устѣ не вышла свѣдома нѣяка ложь, я ручу вамъ, що вашѣ плянтаціи за рѣкъ будуть въ такѣмъ станѣ, якъ мои, бо мы всѣ, якъ тутъ єсмы, будемо вамъ помагати яко сусѣды-приятелѣ. Розважте, сусѣде, згадайте на стару вѣтчину и на вашу старѣсть, котру зможете тамъ пережити въ спокою, если не боите ся лише троха працѣ и вытревалости, и на наше дотеперѣшне спокѣйне житє на чужинѣ ..

При тыхъ словахъ подавъ учителеви широ руку; але учитель вѣдкинувъ єб и насупивъ ся.

— Се все єсть менѣ дуже нудне! — вѣдповѣвъ гордо — Колись одного дня и я дѣйду до меты, а тогды побачимо, хто скорше и богатшій верне до вѣтчины, вы чи я! Такожъ не на тоє прийшовъ я тутъ, щобы слухати вашои проповѣди, лишь щобы вамъ сказати, що насъ обохъ не буде здає ся кѣлька днѣвъ въ хатѣ. Зробимо

велику прогулку. Тому не дивуйте ся, якъ насъ не побачите кôлька день. До побаченя!

Обернувъ ся и вôдôйшовъ зъ Францомъ.

— Не на добрôй вôнъ дорозъ! — сказавъ зажуреный Ангерь, але вже не пробувавъ навертати сусьда, бо знавъ его упертôсть, лишъ взявъ ся до дальшой роботы.

Учитель и сынъ пôйшли жваво дорогою, куды попередной ночи ишовъ Матео, и вôднайшли скоро камънь, що закрывавъ вхôдъ до сподъваныхъ скарбôвъ. Передовсьмъ хотъли вôдсунути его на бôкъ, ало помимо найбôльшого напруженя не удало ся имъ посунути его нѣ на цаль зъ мѣся.

— Мусить тутъ бути явйсь штучно укритый механизмъ! — сказавъ учитель и усильно старавъ ся его вôднайти. Але и се було на дармо. Осмотривши камънь и перешукавши все докола, высказавъ въ кôнци учитель свою гадку, якимъ иншимъ средствомъ вôдкрити вхôдъ де копальнѣ.

— Мусимо зробити пôдъ каменемъ дѣру и вôдкинути его порохомъ на бôкъ! — промовивъ. — Я взявъ на тоє въ ловецку торбу спорый запасъ стрѣльного пороху...

Сказавъ, зробивъ. Оба взяли ся безпроводочно за дѣло, выдовбали пôдъ каменемъ джаганомъ потрѣбну имъ дѣру, насыпали въ ню пороху и заткали вôдтакъ отвôръ щѣльно, лишаючи лишъ дѣрку на пальникъ. Конецъ его запалили и вôд-

бѣгли скоро зъ небезпечного мѣсця, щобы зъ-далека выжидати. Скоро досягнувъ тлѣючій палежникъ пороху, гукъ мовъ выстрѣлъ зъ арматы встрясъ воздухомъ, а хмара дыму и пороху заслонила мѣсце выбуху. Оба рудокопы поспѣшили до камня, а ихъ радѣсный окликъ вказувавъ на добрый skutokъ. Камѣнь лежавъ зъ боку, а вхѣдъ до темной ямы стоявъ отворомъ передъ очима захланнихъ. Радѣсно кинули ся собѣ въ обѣмы.

— Щобы бодай нѣхто не учувъ гуку! — промовивъ Францъ немовъ зажуреный.

— Не бѣй ся! — вѣдповѣвъ учитель. — Они знаютъ, що мы пѣйшли на ловы, а хотяй бы и дѣйсно що учули, то будуть гадали, що то стрѣлъ. Скоро на дѣль, Францъ! Треба поглянути, чимъ то насъ щастѣ обдарило!

— Алежь тамъ темно, отче! — сказавъ Францъ.

— Правда, сыну, тому взявъ я тѣ двѣ лампы гѣрничѣй и флящину оливы! — вѣдповѣвъ учитель. — Видишь, що я про все подумавъ...

Запалили гѣрничѣй лампы и посвѣтили въ яму. Тамъ показала ся деревляна драбина грубои работы. Францъ першѣй вступивъ на ню, а заразъ за нимъ отецъ. Коли злѣзли якихъ двацять щѣблѣвъ, натрафили на вѣльне мѣсце, где крѣмъ рѣжныхъ знарядѣвъ, мотыкъ и молотѣвъ, було кѣлька гѣрничихъ лампъ еще зъ оливою.

— Диви, Матео добре заосмотривъ ся! — сказавъ учитель. — Тутъ можна знайти все, чого треба до копаня руды. Але мы маємо свои джоганы и тыхъ не потребуемо. Дальше, Францъ!

Показала ся друга драбина, опѣсля трета а вѣдтакъ увѣшли въ якійсь хѣдникъ чи пѣдкопъ котрый зъ початку скѣсно ишовъ въ глубину.

— Тая дорога мусить насъ запровадити до скарбѣвъ! — сказавъ утѣшно учитель и напировъ дальше.

Францъ ишовъ зъ нимъ, бо хѣдникъ бувъ такъ широкій, що двоухъ людей могло выгѣдно ити побѣчь себе. Воздухъ въ нимъ бувъ свѣжій и чистый, зъ чого можна було заключити, що хѣдники частѣйше уживано, або що бувъ сполученый тайными проводами зъ свѣжимъ воздухомъ.

По кѣлькохъ хвиляхъ розширивъ ся хѣдникъ на боки и въ гору, а не довго опѣсля натрафилу шукачѣ скарбѣвъ на простору печеру, котрой стѣны въ многихъ мѣсяцяхъ вѣдбивали разячо вѣд полискуючого ся блеску лямпѣ. Учитель и Францъ станули якъ ослѣплені. Наразъ крикнули оба зъ унесеня, побѣгли зъ лямпами въ одно мѣсце, зъ вѣдки бивъ наибѣльшій и найчистѣйшій блескъ и станули передъ одною зъ найбогатшихъ срѣблоносныхъ жиль, где mezi поодинокими камѣнями було майже чисте срѣбло.

— Знайшлисьмо! — крикнувъ учитель ра

дѣсно, не памятаючись зъ унесеня. — Ти жили незмѣрнѣ! Мы богатѣ, якъ король, Францъ! Кѣльва сильныхъ ударѣвъ джаганомъ, а сребло полетить великими куснями коло насъ! Ну же, Францъ! Мусимо его лупати, щобы намъ щасте впало въ руки!

Такъ говорячи пѣднѣсь свѣй джаганъ и ударивъ забло въ камѣнь коло жили, щобы его вѣдлупати и тымъ лекше опѣсля выбирати сребло. Францъ поставивъ свою лампу на землю и прилучивъ ся до работы вѣтця. Удары були такъ сильнѣ, що ажъ кусники летѣли, и по пѣвгодиннѣй такѣй работѣ стоявъ учитель передъ купою цѣнного металю, на видѣ котрой ажъ душа его радувала ся.

— Се наше, все наше, Францъ! — крик нувъ, дотыкаючись дрожащими руками богатства. — И не лише то, але такожь все, що польскуе зъ тыхъ стѣнъ, все, що мѣститъ ся въ тыхъ численнихъ жилахъ, укриты въ земли. Все єсть наше! Все, все, все! Цѣлый свѣтъ!

Вѣнъ немовъ бы стративъ розумъ, такъ ошоломило его богате вѣдкрыте. Що зыскавъ вѣнъ черезъ тяжкѣй злочинъ, о тѣмъ въ тѣй хвили не думавъ, а такъ само и Францъ, що зъ очима, блискучими вѣдъ пристрасти и ненасыченои захлавности, стоявъ похиленый надъ скарбомъ и вживъ вѣдлупанѣй куснѣ сребла въ рукахъ.

— Тои печеры не замѣнявъ бы я за нѣмецке княжество! — кликнувъ. — Такъ, отче, мы богатѣ, незмѣрно богатѣ, а все земске шасте маемо на розказъ! Хто смѣе теперъ глумити зъ насъ и давати намъ добрѣ порады! Нѣхто, навѣтъ бѣдолаха Ангеръ, шо въ потѣ чола мусить працювати, шобы выживити родину и заощадити за рѣкъ вѣлька талярѣвъ!

Учитель здвигнувъ згѣрдно раменами.

— Бѣдака! — сказавъ. — Але, сыну, — говоривъ дальше и обернувшись поглянувъ по печерѣ — еще не знаемо величины всего своего богатства... Огляньмо и прочѣ жилы!

Взяли свои лампы до рукъ и освѣтлювали по черзѣ стѣны печеры. Немовъ срѣбна сѣть розгалузили ся руднѣ жилы помѣжь камѣне и на позѣрѣ треба було лише невеликого труду выексплюатувати ихъ и збирати зъ того великѣ зыски. Коли еще такъ дивили ся на тѣ скарбы и подивляля, вѣдкрыло быстрее око учителя въ кутѣ печеры низке склепене.

Осторожно, присвѣчуючи собѣ, увѣйшли зѣгненѣ въ той хѣдникѣ, але заразы могли зновъ выпрямити ся, бо стало ширше и выше. Коли уйшли такъ коло 50 крокѣвъ, здыбали другу печеру и зъ крикомъ безмежного унесеня побачивъ учитель передъ собою бажаный дѣйсный скарбъ

Инки. Францъ стоявъ коло него и вдививъ ся мовчки въ купы блискучого жовтого золота.

— Все наше! — закликавъ по хвили здавленнымъ пристрастію голосомъ. — Смерть Индіянина дорого оплачуе ся! Що за щастє, що мы на него уважали и за нимъ поѣшли!

— Такъ, що за щастє! — тѣшивъ ся учитель. — То за богато! Ледви можу отямити ся!

— Уважай-но, чи твоя згуба верне тобѣ притомнѣсть! — сказавъ глухій голосъ зъ горѣшого отвору пещеры. — Захланнїй, кровожаднїй убѣйники! Ваша захланнѣсть вже насычена, але коли такъ упиваете ся унесенємъ, выхилѣть чашу своєю заклады! Живї не опустите тої пещеры!

— Святъ, святъ, святъ, голосъ Матея! — простогнавъ перераженный учитель.

— Такъ, голосъ Матея! — повторивъ глумливо Индіянинъ. — Матея, котрого вы лишили мертвымъ въ ярузѣ! Але ваша куля поцѣлила зле, густї галузи якогось дерева зменьшили силу мого упадку на дно яруги, а свѣжа вода потѣчка вѣддала менѣ притомнѣсть духа и частину моихъ силъ. Не було сумнѣву, що васъ тутъ застану. Вы вѣдкрыли скарбъ Инки, тѣште ся отже его посѣданємъ, якъ довго можете еще дыхати. Прийшла хвили заплаты. Слушайте, якъ замкне ся за вами выхѣдъ зъ пещеры!

Голосный гукъ и трѣскъ, мовъ бы земля ва-

дила ся, розлягъ ся по хѣдникахъ и печерахъ, опѣсля настала гробова тишина.

— Стало ся! — закликавъ Матео. — Ваша заглада припечатана. Вхѣдъ пещеры засыпанный! Вашѣ очи не побачать вже нѣколи свѣтла сонця!

— Пощади! На милѣсть Бога, пощади, Матео! — крикувъ учитель въ смертельной тревозѣ и розпуцѣ, а Францъ упавъ стогнучи и дрожащи на колѣна.

— А була у васъ для мене пощада? — гомонѣвъ строго голосъ Матея. — Мате, чога хочете! Чому вы не слѣхали моихъ пересторогъ? Я вамъ все казавъ: „Скарбъ Инки есть святой! Горе тому, хто его нарушить! Горе теперь вамъ!“

Зъ послѣдними словами Индянина зникла тѣнь зъ горѣшного отвору пещеры, а черезъ маленькѣй отворъ, такъ що ледви рука влѣзла бы ся, пробивавъ ся черезъ густу темряву блескъ сонѣчного свѣтла.

— Матео. Матео! — кликавъ переразливо учитель. — Даруй намъ жите и бери собѣ свои скарбы! Присягаю тобѣ, що вже нѣколи не захочемо ихъ!

Жадной вѣдповѣди не було на той повный розпуки крикъ и зъ стогономъ упавъ учитель коло своего сына на землю.

Теперь лежали незмѣримѣ скарбы, за котрымы они уганяли безъ вѣдпочинку, коло ихъ вѣгъ.

Але що допомогло имъ все тоє богатство? Що могла заспокоєна захланнôсть? Выхôдъ зъ-вôдси бувъ засыпаний, они самі були закопані живцемъ въ земли и не мали жадной надѣѣ, бо они знали добре Матея и его непереблагану ненависть и гнѣвъ на захланнихъ бѣлыхъ. Нарѣканя, плачь, крикъ и розпука та стогнъ наповняли печеру, а гдеколи давъ ся чути вôдгомôнъ очайдушнихъ ударôвъ джагана и молотка, що спадали на внутрѣшнї стѣны печеры.

Будо таке ухо, що прислухувало ся тому. Индіянинъ Матео лежавъ въ горѣ блѣднїй и безсильный, протягнений на кам'яно́й земли. неспособный зробити нѣ найменшого руху, щобъ себе ратувати. Ледви часомъ пôднѣсь голову, схиливъ єѣ на бôкъ и старавъ ся пôймати глухїй пôдземный гукъ. Не помилуванє, не сочувство малювало ся на его болесно выкривленôмъ лиці, на котрôмъ вже вытиснуло ся пятно смерти; лише гдеколи глумливый смѣхъ скрививъ его посивѣлі уста, коли дикїй переймаючїй крикъ добувавъ ся зъ глубины. Рана, котру ему задавъ Францъ кулею, була лише тымчасово легко завязана и не лишала жадной надѣѣ. Цѣле тѣло Матея було мовь-бы поломане и дуже ослаблене Матео не мавъ силы навѣтъ рушити ся и вôдповзати кôлька крокôвъ вôдъ каменя. Здає ся послѣдне напружене, котре зробивъ, було для заспокоєня пôмсты и для

охороненя скарбу Инки. Осягнувъ свою цѣль, але такожъ и конецъ своего жита. Вѣдчувавъ тоє и не старавъ ся навѣть вѣдвернути вѣдъ себе неминучої судьбы. Майже безпоручно лежавъ на гробѣ своєї жертвы и не числивъ днѣвъ и ночей, що перейшли надъ нимъ. Незадовго може жирувати будуть на его трупѣ супы и орлы и розносити его кости по пустѣй высочинѣ.

— Дивно! — сказавъ въ кѣлька днѣвъ опѣсля Ангеръ до своего сына Іосифа. — Вѣдъ чотырохъ чи пятьохъ днѣвъ зникли нашѣ сусѣды, а разомъ зъ ними Матео, котрого вже кѣлька днѣвъ не бачу. Думаю, що може разомъ пѣйшли на польованє, и побоюю ся, чи не стало ся имъ що злого...

— Може бути! — вѣдповѣвъ Іосифъ. — Але що мы порадимо? Не знаємо, где бы ихъ шукати; впрочѣмъ я готовъ пѣйти за ними...

— И я о тѣмъ подумавъ и о псѣ, котрого лишили! — говоривъ Ангеръ. — Може знайде ихъ слѣдъ, коли спустимо его зъ ланцуха. Якъ возьмемо еще кѣлькохъ Индіяновъ зъ собою и перешукаємо высочину, то доброохотно сповнимо свѣй обовязокъ.

— Я вже готовый до того! — сказавъ Іосифъ. — Такожъ и Индіяне не лишать ся. боходить о одного зъ ихъ племянникѣвъ. Чи маємо ити, отче!

— Сейчасъ, безъ жадной проволоки! — рѣшивъ отецъ. — Возьми оружье, сыну, а я тымчасомъ поговорю зъ нашими приятелями, зъ Индіянами.

Въ годину пѣзнѣйше була горстка добре уоруженыхъ людей и заосмотреныхъ въ деякѣ припасы, готова до выходу и выршила въ напрямѣ высочины. Ангерь спустивъ пса и взявъ его на ремѣнь. Песъ перъ уперто напередъ и запровадивъ ихъ просто до камня, где Франць проливъ кровь Матея, и нагло крикнули Индіяне зъ перераженя, коли недалеко камня побачили майже наразъ блѣдого и безсильного Матея.

— Матео! Ты? И въ такѣмъ станѣ! — крикнувъ Ангерь, приближаючи ся до умирающого. — Що тобѣ стало ся. мѣй друже? Що за покальченя, що за раны!

Юсифъ не говоривъ богато. Вѣнъ приклякнувъ коло Индіянина, пооглядавъ его и похитавъ сумно головою.

— Зъ нимъ зле! Треба взяти его до дому и побачити, чи можливый еще якѣй ратунокъ! — сказавъ въ кѣнци. — Возьмѣть его на руки, приятель, и знесѣть зъ-вѣдси!

Матео заперечаючи кивнувъ слабо головою.

— Не рухайте мене! — сказавъ. — Менѣ нѣчо вжъ не поможе. Смерть ходитъ по моимъ тѣлѣ и я хочу тутъ умерати, тутъ на тѣмъ мѣсци.

Его голосъ, хотяй тихій и слабый, бувъ такъ рѣшучій и приказующій, що цѣлкомъ не супротивляли ся его воли. Однакъ Іосифъ хотѣвъ завязати бодай его раны и знайшовъ въ плечахъ рану вѣдъ кулѣ.

— Мѡй Боже, хто то зробивъ? — закликавъ вѡнъ.

— Донъ Францеско! — вѡдповѣвъ Матео зъ напруженемъ. — Вѡнъ и его отецъ суть моими убѡйниками, але на порохи мого батька я не умираю не пѡмстившись!

— Где они суть? Кажи, где они суть, Матео? — запытавъ наглячо Ангеръ. — Що стало ся? Прочуваю щось страшного! О Метео, може и они мертві?

— Ёще нѣ, — вѡдповѣвъ Индіянинъ — хотяй було бы се лучше дня нихъ! Грѡбъ замкнувъ ся надъ ними и не розтворить ся для нихъ нѣколи..

Ангеръ налягавъ на него, хотячи близше о всѣмъ довѣдати ся; але упертый Индіянинъ заодно мовчавъ. Однакъ звернувъ ся въ индійскої мовѣ, котрой Ангеръ зъ сыномъ не розумѣли, до присутныхъ Индіянъ и говоривъ якійсь часъ зъ ними. Люде слухали зъ напруженою увагою, а на ихъ лицахъ малювала ся тревога, заѣдѡсть, завзятость, гордѡсть, а въ кѡнци дика радѡсть. Коли Матео скѡнчивъ, пѡднесли они голосный окликъ радости и крутили ся коло него въ дикихъ пѡдскокахъ.

Раненый усмѣхавъ ся зъ вдоволенѣмъ, нагло однакъ найшли на него передсмертвѣ судороги; вѣнъ застогнавъ, завернувъ страшно очима и закимъ мѡгъ прийти хто на помѡчь. вытягнувъ ся и сконавъ. Крикъ Индїанъ занѣмѣвъ и сумно глядѣли Ангеръ и Юсифъ на тѣло мужа, що бувъ его вѣрнымъ приятелемъ и зоставъ такимъ ажъ до смерти.

— Вже по нимъ! — промовивъ Ангеръ. — Вѣчна єму память! Але где знайдемо теперь другихъ, котрыхъ мы прийшли шукати?

— Ихъ нѣколи не знайдете, сенїоръ! — сказавъ Жуанъ Сантосъ, оденъ зъ кривныхъ Матея, дуже поважно. — Идѣть домѡвъ, сенїоръ! Не пытайте и не шукайте! Уста, що могли вѡдкрыти таємницю, замкнули ся на все. Матео бувъ чеснымъ чоловѣкомъ, вѣнъ заслуживъ на нагороду. Вѡдѡйдѣть! Бачите, що вашихъ бѣлыхъ братѡвъ нема тутъ...

— Але мусять бути гдєсь близко! — вѡдповѣвъ Ангеръ. — И я не пѡйду зъ-вѡдси, не пробуючи навѣтъ ихъ шукати.

— То шукайте, сенїоръ! — вѡдповѣвъ Жуанъ Сантосъ холодно. — Мы васъ не здержасмо!

Ангеръ и Юсифъ перешукували зъ псомъ кѡлька годинъ цѣлу высокорѡвню, а Индїане робили тымчасомъ приготаваня до похорону Матея. Але и пєсь не знайшовъ жадного слѣду погибшихъ, що були закопанї глубоко въ земли. Сумно вертали

они вечеромъ до хаты, не знаючи нѣчого певного о судьбѣ своихъ сусѣдѣвъ.

Доперва за три чи чотыри дни вернули и Индіяне зъ высочины до хатъ. Они заховували повуре, незломне мовчане про подѣвъ на высочинѣ, хотяй безъ сумнѣву були точно повѣдомлені про судьбу учителя и его сына. Не улягли нѣякимъ просьбамъ Іосифа и его вѣтця, щобы показали бо-дай тоє мѣсце, где похоронили тѣла помершихъ.

— Они не жиють! — вѣдповѣдали на всѣ запытаня — Забудьте на нихъ, сеніоры, и будьте переконані, що они самі приготовили собѣ сю долю, яка ихъ постигла. Они упали жертвами своихъ злыхъ жадѣбъ и своихъ грѣшныхъ, зрадныхъ учинѣвъ. Досыть о тѣмъ! Наші уста запечатані!

Дальше не можна було нѣчого вѣдъ нихъ довѣдати ся, и анѣ учитель анѣ сынъ не вернули вже на плянтаціи, котра не маючи властителя, щоразъ бѣльше запускала ся и поросла хащами и буряномъ.

Родина Ангера зажурила ся дуже, що якимсь тайнымъ способомъ зникли давній сусѣды; бо хотяй ихъ нѣхто высоко не почитавъ анѣ цѣнивъ, все таки були то приятелѣ и земляки, одинокі, зъ котрыми можна було говорити довѣрочно про давній часы. По ихъ стратѣ збудила ся въ нихъ зъ новою силою туга за вѣтчиною, котра и такъ въ нихъ не утихала, и неразъ споглядали они тужно

въ тую сторону неба. где далеко за моремъ есть край, въ котрѣмъ говорятъ ихъ мовою, въ котрѣмъ шумять дубовѣ лѣсы, а зеленѣ сосны хитають ся на вершкахъ горбѣвъ.

— Кто тутъ всидѣвъ бы! — вздыхавъ кождый въ серци и зѣ кождымъ днемъ сильнѣйше и бѣльше росла туга за вѣтчиною въ серцахъ родичѣвъ и сына.

VI.

Одного дня, може въ рѣкъ пѣзнѣйше, якъ пропали учитель и его сынъ, сидѣвъ Іосифъ глубоко задуманый на однѣмъ горбку близко плянтацій, зѣ которого вершка можна було переглянути всѣ поля. Але нынѣ не дививъ ся вѣнъ на богатѣ цвѣтучѣ нивы, лише обчислявъ въ душѣ, якъ довго еще мусить працювати зѣ родичами и ошаджувати, щобы въ кѣнци могчи вернути до вѣтчины. Видко невеселый бувъ конецъ того рахунку, бо еще треба було кѣлька лѣтъ, щобы зѣбрати достаточну суму на переѣздъ до Нѣмеччины и на закупно малои посѣлости, и тому спустивъ вѣнъ сумно голову.

Наразъ збудила его зѣ задумы чѣясь рука, положена зѣ-легка на его плечахъ. Іосифъ поглянувъ и побачивъ Жуана Сантоса, що заступавъ по смерти Матея его мѣсце при Іосифѣ.

— Вы чогось сумнѣ, сениоръ! — сказавъ приязно Жуанъ. — Вже вѣдь кѣлькохъ тыжнѣвъ сумнѣ, я се добре бачу! Жуанъ Сантосъ есть вашимъ приятелемъ.. чому не розкажете ему про смутокъ, що вамъ докучае?

— Бо ты не поможешъ менѣ и намъ всѣмъ, добрый Сантосъ! — вѣдповѣвъ Іосифъ зѣтхнувши.

— Хто знае? — сказавъ Индіянинъ смѣючи ся. — Говорѣть лишъ отверто зѣ мною, Донъ Іозе!

Іосифа склонила до довѣря та сердечнѣсть, зѣ якою говоривъ Жуанъ Сантосъ, и розповѣдавъ все, що его смутило.

— Мѣй отецъ все старѣе ся, — сказавъ наконецъ — моя мати такожь не така, яка тутъ приѣхала, и я побоюю ся, що смерть замкне имъ очи, закимъ сповнитъ ся ихъ найгорячѣйше бажане, щобы побачити зновъ свою вѣтчину и прожити тамъ свои послѣднѣ дни въ спокою. Выстарчило бы кѣлька тысячь таларѣвъ, щобы запевнити имъ скромне жите зѣ тамтого боку моря въ старѣмъ краю; але при цѣлѣй нашѣй праці и ошадности не зѣбрали мы еще анѣ половины той сумы и хто знае, якъ довго потребае збиране цѣлой сумы..

Жуанъ Сантосъ зновъ засмѣявъ ся.

— Чого нарѣкаете, сениоръ? — сказавъ. — Чи забуваете, що вартѣсть вашихъ плянтацій черезъ вашу пильнѣсть зросла въ десятеро? Коли

схочете ихъ продати, напевно дѣстанете за ню бажану суму...

— Такъ, коли бы знайшовъ ся купецъ! — вѣдповѣвъ зѣтхаючи Іосифъ. — Я вже о тѣмъ думавъ, але все мусявъ собѣ сказати, що оно по дурному мати таку надѣю. Богачъ не схоче поселити ся въ тѣй вѣддаленѣй околиці, а бѣдный не зможе стѣльки заплатити.

— Отже, сеніоръ, я знаю одного купця! — сказавъ теперъ Жуанъ Сантосъ. — Если дѣйсно бажаєте опустити нашъ край, то вѣдъ нинѣ за тыждень зможу заплатити вамъ цѣлу цѣну плянтацій блискучими штабами срѣбла...

Очи Іосифа блиснули радѣсно, але опѣсля покивавъ вѣвъ зновъ сумно головою.

— Неможливо. добрый Сантосъ, невозможно! — вѣдповѣвъ. — Ты хочешъ лише смѣяти ся зъ мене...

— Докажу вамъ, що не смѣю ся, сеніоръ! — сказавъ Жуанъ. — Заждѣть лише кѣлька днѣвъ!

При тыхъ словахъ вѣддаливъ ся безъ дальшихъ поясненъ и не показувавъ ся кѣлька днѣвъ на плянтаціяхъ. Іосифъ не знавъ, чи має вѣрити и надѣяти ся, чи сумнѣвати ся о приреченю Индіянина. На всякій случай замовчавъ передъ родичами про розмову зъ Сантосомъ, чтобы и ихъ не непокити, и робивъ тымчасомъ свою звычайну роботу.

Минуло шість днів, Жуанъ Сантошъ не вертавъ ся. Ажъ сего дня зъявивъ ся нагло зъ вѣлькома товаришами въ псмешканю Ангера, коли родина якъ разъ засѣла до обѣду.

— Ось я, Донъ Иозе! — сказавъ вѣнь, а тутъ и показавъ на штабы литого срѣбла, котрѣ его товаришѣ на данный знакъ положили передъ Иосифомъ. — Тутъ суть грошѣ за вашъ мастокъ, коли еще хочете его продати. Можете зважити штабы, они суть тяжкѣ и досыть цѣннѣ, щобы сповнити вашѣ смиреннѣ бажаня..

Родичѣ дивили ся верухомо то на Иосифа и Жуана то на штабы срѣбла и не могли того всего зрозумѣти, ажъ доки Иосифъ не вывѣвъ ихъ зъ зачудованя и давъ потрѣбнѣ поясненя. Зъ невысказаною радостю слухали ихъ отецъ и мати и заливаючи ся слезами радости, кинулись собѣ въ обѣмы. Ихъ горячѣ бажаня сповнили ся; они могли оглядати зновъ свою вѣтчину и проживати послѣднѣ свои лѣта на рѣднѣй землі.

— Але хто той купецъ, що таку суму платить за нашъ мастокъ? — запытавъ наконецъ Иосифъ свого приятеля Индіянина. — Мусимо ему подякувати, бо вѣнь робить намъ велике добродѣйство тымъ купномъ...

— Подяки не треба! — сказавъ спокѣйно Жуанъ. — Вѣнь платить вамъ лише цѣну тыхъ дѣбрь, котрѣ вы черезъ свѣй трудъ и безнастан-

ну працю піднесли до першихъ плянтацій въ Перу. Своїй праці завдячуєте се, що чуєте ся щасливими, бо тї штабы суть ви овочами. Берїть собѣ срѣбло, вертайте до вѣтчiny и жийте тамъ щасливо и весело!

Іосифъ думавъ, що самъ Жуанъ Сантосъ зъ любови до него купить тїи плянтаціи; але Жуанъ се заперечивъ и родина Анґера не довѣдала ся о тѣмъ нѣчого певного такъ само, якъ и про смерть своихъ колишнихъ сусѣдѣвъ, що прийшли зъ ними зъ Европы. Жуанъ Сантосъ уперто вѣдмавлявъ поясненя.

— Не журїть ся тымъ, сеніоръ Іозе, зъ-вѣдки походить срѣбло! — говоривъ вѣнъ. — Вдовольтѣ ся тымъ! Позвольте менѣ мовчати о вашихъ приятеляхъ! Они самї приготовили собѣ свою долю, якъ вы собѣ щастє. Кождый збирає, якъ посѣявъ, а певно нѣколи не забудете науки, яку вы набули собѣ тутъ досвѣдченемъ, а именно, що тиха, спокѣйна, охоча праця доводить дальше и робить щасливѣйшимъ, якъ захланне гонене за золотомъ и скарбами. Якъ бы вашї приятелѣ були такими якъ вы, сеніоръ, то и они були бы щасливими якъ вы. Але Великій Духъ дає кождому по заслужѣ, бо его справедливѣсть такъ велика, якъ его могучѣсть!

Кѣлька мѣсяцѣвъ пѣзнѣйше опустила родина Анґера Перу и вѣдплыла до вѣтчiny. Щасливо

заплыли они до Нѣмеччины, на котру вступили зъ подякою до Бога. Ангерь купивъ за свои грошѣ красне мале господарство, цѣлкомъ близко своего колишнього управительства, где радѣсно приняли его зъ родиною давнѣй прятель и знакомѣ.

Сповнило ся его наиббльше бажане. Вѣнъ управляє землю своей вѣтчины и знае, що его сынъ буде колись власнымъ паномъ на тѣй земли, зъ котрой не выжене его жаденъ немилосердный панъ. Бѣльше нѣколи не бажавъ, не надѣявъ ся и не просивъ Бога, а сповнене его смѣрныхъ бажанъ робить его и его родину щасливою. Нѣхто зъ нихъ не тужить за скорбомъ Инки, бо они знаютъ, що скромнѣсть и цильна робота робять щасливѣйшимъ, якъ захланнѣсть за богатствомъ и грѣшми.



Бібліотека для рускои молодежи
пѣдъ редакцію Юліана Насальскаго.

Выпускъ LIX.

Томъ CXII.

Рѣкъ XV.



Дрѣбнѣ оповѣданя

ЗЛОЖИВЪ

Иванъ В.

Часть I.

КОЛОМЯ.

Зѣ печати А. І. Мишевца.

1908.

I.

Божа нагорода.

Всѣ товаришки Оленчині жалували, коли почувли вѣдѣ неї въ школѣ передѣ наукою, що она вже бѣльше до школы ходити не буде. А еще бѣльше жалували черезъ те, що не могли довѣдатись, зѣ якои причини она перестане вѣдѣ нынѣ ходити зѣ ними до школы.

Майже всѣ ей школьнѣ товаришки дуже любили и навидѣли єѣ. Було то дѣвчатко тихе, слухняне, привѣтне и ласкаве для кожного и дуже пильне. Зѣ своими товаришками поводила ся мовь зѣ рѣдними сестрами. Тое все вщѣпала въ ей молодѣ сердце мати ей.

Мала дванадцятый рѣкъ и ходила вже до третей класы.

Въ школьнѣй сали сидѣли всѣ сумнѣ, а Оленка була чогось сумнѣйша вѣдѣ всѣхъ.

Въ сали панувала гробова тишина. Вѣдчинились до класы дверѣ и перервали тишину. Въ класу увѣйшовъ учитель и не мало здивувавъ ся, заставши тутъ такій спокѣй.

Школярки напрасно повставали и привитались зѣ учителемъ. Оленка выйшла зѣ лавки и пѣдѣйшла до учителя.

— А що ты скажешь, Оленко?

Стало тихо. Всѣ цѣкаво прислухувались.

— Я, прошу пана учителя не можу дальше ходити до школы вѣдь нынѣ ..

— Чому?

— Вже минуло два мѣсяцѣ вѣдь смерти мого татуня и вѣдь того часу мы дуже нужденнїй... Татуньо нѣчого намѣ не лишили, хїба голу хатину; були зарѣбникомѣ. Поки зарѣбляли, то було зѣ чого жити, а якъ перестали, то жите наше дуже злиденне. Мама вѣдь того часу лежать хорї и не встають; загрызли ся дуже утратою батька... А насѣ єсть четверо, зѣ котрыхъ я найстарша...

— И щожъ ты думаєшь, дитино, почати зѣ собою?

— Пѣйду зарѣбляти .

— Щожъ ты зможеш зарѣбити? Тажъ ты еще дитина !

— Господь допоможе менѣ, ласкавый пане!...

— Га, коли такъ уповаєшь на Него, то надѣю ся, що` допоможе. Однакъ дуже жаль менѣ тебе ! Ты перша моя учениця и шкода твоєи науки. Зѣ часомѣ забудеш все тѣе, що научила ся...

— Менѣ такожъ дужъ жаль лишати школу и науку, але мамы и безраднои рѣднѣ еще бѣльше жаль... Але надѣю ся, що при пради збувати менѣ буде еще часу, котрого хоть частинку буду выкористувати на науку. Книжка нерозлучна

моя товаришка и я собѣ постановила, нѣколи не розлучуватись зъ нею...

— Коли такъ, то бачу, що ты дуже пильна и доброго серця дитина. Теперь не буду обавляти ся, що забудешъ тоє, чого тутъ научила ся. Иди зъ Богомъ, любя дитино! Нехай Вѣнъ благословить тебе зъ твоими намѣрами и допомагає тобѣ у всѣмъ, а и я такожь може спроможусь помогчи тобѣ где вѣ чѣмъ ..

Панувала хвилию тишина Школярни зъ напруженемъ слухали кожного слова своєї товаришки и учителя.

Олена попрощалась зъ учителемъ и товаришками и вышла зъ слезами вѣ очахъ зъ класы.

— Бѣдна дитина, рада-бъ учити ся и еще раднѣйша була бѣ помѣчь подати своѣй нещасливѣй рѣднѣ . Бажала-бъ и тоє, та не вѣ силѣ ! — промовивъ учитель самъ до себе и розпочавъ науку.

* * *

На дворѣ сильна спека. Сонце стоить середь неба и сыпле певучими струями лучѣвъ на землю.

На ланѣ жнуть женцѣ доспѣле жито. Пѣтъ очи имъ заливає; розѣбрались до сорочки, зъ котрой ажъ тече. Межи ними загортає запопадливо, схилившись вѣ двое, серпомъ невеличке дѣвча пригорщѣ жѣта. Оно силує ся изъ устѣхъ силѣ зай-

мати якъ найбільше серпомъ, щобъ зрівнатись зъ иншими женцями.

Оленко, где тобѣ до жнивѣ еще! Тобѣ еще въ пѣсочку бавити ся! Та що ты зробишь? — казала одна молодиця.

— Она заробить до квасного молока на сѳль! — додала друга.

— Кицѣ на нагавицѣ! — смѣялась трета.

Оленка не зважала на насмѣшки. Все зносила терпеливо и запопадливо займала все бѳльшій пригорщѣ серпомъ.

Горячій пѳтъ обливавѣ еѣ цѣлу, спина болѣла невымовно, лице и руки пашѣли мовѣ въ огни. У ротѣ смалила еѣ страшна спрага, докучавѣ голодѣ. Она того не чула. Высилялась изѣ всѣхъ силѣ, намагаючись выжати якъ найбільше.

— Аво, дивѣть! крикнула молодиця. — Оленка вже дѳгнала насѣ...

— Ёще и попереганяѣ васѣ! — замѣтивѣ сивый згорблений дѣдусѣ, що стоявѣ разомѣ зѣ Оленкою. — Я бачу, тота дитина працюѣ щиро и хоче працювати. Пождѣть, она доперва першій день нмѣѣ. Нехай-но дальше, то она буде жати лучше вѳдѣ васѣ всѣхѣ...

Другого дня Оленка ишла вже вразѣ зѣ иншими женцями. Праця ишла богато лекше вѳдѣ вчерайшого дня. Иншій женцѣ вже не насмѣвались зѣ неѣ. Здавалось, що въ першѳмѣ дни перемогла.

найбольшій трудности Працювала на жниввахъ цѣлый тыждень. Въ субботу вечеромъ вертала скоро зъ двора до дому.

Матери було вже лекше. Проходжувала ся по хатѣ та якъ могла тѣшила голодныхъ дѣтей.

Вбѣгла въ хату Оленка. Була задыхана вѣдъ швидкого ходу. умучена утяжливою цѣлоденною працею. Невымовно чогось радѣла. Кинулась до матери и стала еѣ цѣлувати. Вѣдтакъ высыпала мамѣ на придѣль изъ своєї невеличкои ручки три срѣбнѣ.

— Маєте, дорога мамцю!

— Довю, се ты стѣлько заробила?!

— Такъ, заробила, мамо! Буде цѣлый тыждень чимъ прожити..

— Господь менѣ зѣславъ тебе, люба дитино! Ходи, нехай поцѣлюю тебе, нехай натѣшусь тобою...

Заплакала мати зъ радости и стала цѣлувати Оленку, котра дуже въ ту хвилию була весела, якъ нѣколи передъ тымъ.

Она кинулась до молодшихъ дѣтей и стала цѣлувати ихъ.

— Не загинете, голубчики, нѣ! Господь милосердный!...

Радѣсть была велика у всѣхъ того вечера. Найбольше радѣла Оленка.

Черезъ цѣлѣй жнива ходила Оленка на заробокъ и шо суботы потѣшала нимъ свою неньку.

По жнивахъ учитель давъ Оленчиной матери постѣйну роботу въ школѣ, а Оленку вѣдвѣзъ гдесъ до великого мѣста. Якъ мавъ вѣдвозити, мати дуже плавала и она, а якъ прашались, то годѣ ихъ було розбѣрати вѣдсебе.

* * *

Минуло шѣсть лѣтъ вѣдъ того часу.

Нынѣ Оленка вже не ходитъ на зарѣбки по паньскихъ ланахъ, але працює на народномъ поли, бо учителює. Отримує при собѣ неньку и найменшу сестричку, а старшихъ двоихъ братчикѣвъ посилає до школѣ у великомъ мѣстѣ.

А. Веретельникъ.

II.

М е с т ь .

Бувъ вечеръ. Слабовита панѣ В. зъ трудомъ пѣднесла ся зъ свого выгѣдного крѣсла и засвѣтила лампу.

— Гдє то нынѣ Марта такъ довго ганть ся? — заговорила зѣтхнувши. — Вѣдъ години нема єѣ! Я зъ охотою дозволюю їй на тую розрывку, але не годна безъ неи обѣйти ся; болючо менѣ безъ неи, всюды єи бракує. Я сама слабовита,

а мала Марійка еще не въ силѣ менѣ помогчи. Марта такъ насъ всѣхъ привычала, що вѣдчуваемо си бракъ, коли куды выйде и довше забавить ..

Озвавъ ся звѣнокъ. Куртъ и Марійка кинули ся до дверей, щобы вѣдчинити, а панѣ В. легенько зѣтхнувши, поправила ся на выгѣднѣмъ крѣслѣ.

Пришла Марта. Увѣйшла въ товариствѣ малыхъ, що обсыпували еѣ пестошами, зарумяняла вѣдъ вѣтру, а очи свѣтили щастемъ. Привитала ся пестливо зъ матерію и выйшла, щобы приладити дѣтямъ вечеру. Скоро опѣсля робила звычайну роботу и думала про того. зъ кимъ, якъ се вже кѣлька разѣвъ лучило ся, стрѣчала ся въ парку...

— Вѣнъ бувъ нынѣ такій незвычайный, его голосъ повный зворушеня, а его очи мали болесный повный просьбы выразъ... Здавалось, що хотѣвъ щось сказати, та не мѣгъ, а на прашане крѣпко притиснувъ мене до сердца и довго довго цѣлувавъ...

Вечеря минула; малі пѣйшли спати. Марта зъ привычки взяла часопись, щобы прочитати матери, котрѣй хоріи очи не позволяли читати при свѣтлѣ лампы.

— Марто, поглянь, хто померъ !

— Мамо, не думайте-жь завсѣгды про смерть !

— Ну, то поглянь, хто заручивъ ся !

— Се и для Марты буде милѣйше! — дразнивѣ братъ.

Она почервонѣла и спѣшно обернула часопись.

Що се?... Тамъ... тамъ... милый Боже!...

И часопись выпала ѣй зъ руки и придушенный крикъ вырвавъ ся зъ ея усть.

Що тобѣ? — запытала мати.

— Нѣчо. нѣчо! — вѣдповѣла Марта хутко.

Успокоила ся и читала дальше мѣсцевѣ новинки, хроняку, театральнѣ нотатки, судовѣ розправы и таке инше. Читала все механично беззвучнымъ голосомъ, потѣмъ оголошеня заручинѣ, шлюбѣвъ, а на самѣмъ кѣнци е го заручины зъ якоюсь иншою, котрой имени нѣколи не чула. А въ тѣй хвили, коли ея сердце, переповнене пекучимъ болемъ, стискало ся, слухала зъ сумною, болесною усмѣшкою на устахъ слѣвъ матери...

— Отже Иванъ Г. заручивъ ся! Желаю ему щастя... добрый чоловѣкъ! Дотеперь еще нѣчого доброго не принесло ему жите.. Певно жѣнка принесе ему значный посагъ; вѣнъ сего потребуе. Се сумно бути бѣднымъ офицеромъ...

И Марта признавала слушнѣсть матери, перепытала брата латинскѣ слѣвця и переграда зъ матерію партію шахѣвъ. Вже була десята година. Уложила старанно матѣрь до сну. выдала каву та грошѣ на молоко и булки дѣвчинѣ-служащѣй

и лишила ся сама... сама зъ своею туюю, зъ своимъ болемъ.

— Вѣнъ мене зрадивъ, вѣнъ, котрого я безмѣрно любила, вѣнъ, що здавало ся, такъ палко мене кохавъ! Ёго нынѣшне незвычайне поведење якъ разъ приходитъ менѣ на гадку... чи вѣнъ хотѣвъ се менѣ сказати та не мавъ силы? Та видко, що мусѣвъ такъ зробити, хотяй знавъ, що менѣ сердце пукне!.. Вѣнъ бѣдный!.. суть слова матери и въ томъ лежить его безвинность! Мы не могли бы нѣколи до себе належати, я бѣдна дѣвчина и вѣнъ бѣдный офицеръ!... Се бувъ тихій солодкій сонъ, а теперъ страшне пробуждене... Вѣнъ мене ошукавъ...

— Бѣднѣ, якъ мы! — она учѣпила ся сихъ слѣвъ, якѣ лагодили ей бѣль, и гѣрко плачучи скрыла свое лице въ мягку подушку.

* * *

Минули лѣта. Капитанъ Иванъ Г. бувъ вже давно женатый и двое ясноволосыхъ дѣтей бавило ся зъ нимъ. Бувъ щасливый и вдоволенный; его мала тиха жѣнка любила его и все ишло по сля его бажаня.

Та наразъ захорувала его жѣнка на тяжке запалене легкихъ. Лѣкаръ не робивъ надѣвъ та

приказавъ, чтобы попросити сестру милосердія допильнованя въ часѣ хоробы.

Сестра милосердія пришла. Здавало ся, мовьбы на видѣ капитана жажнула ся, та сейчасъ сѣла побѣчь лѣжка хорой и поклала холодну руку на горяче чоло хорой.

Лѣвкаръ зъ утѣхою привитавъ еѣ; они обоє досыть часто разомъ сповняли свою тяжку службу. Вѣнъ дававъ ѣй розпорядженя, а она склонилася, пильно имъ прислухуючи ся. Еи вѣжне блѣде лице, закрыте доокола черничею хусткою, выглядало незвычайно, еи великій ясно-сѣрїи очи мали неземскїи выглядъ. Тиха лагѣднѣсть была вѣдъ еи цѣлого естества и вѣдчувало ся, що она певна своего тяжкого шляхотного уряду.

Сестра Елисавета не вѣдходила вѣдъ лѣжка. Она пѣдняла ся сторожити хору такожь вѣ ноци; була неструдима.

Капитанъ дивувавъ ся тревалости доброй тихой сестры, що выдала ся ему святою. Часомъ здавало ся ему, що она не чужа ему, мала щось знакомого вѣ своимъ ходѣ та вѣ цѣлѣй своей природѣ; еи лица не мѣгъ однакъ точно пѣзнати. Вѣ день були заслоненїи вѣкна, а вечеромъ прислонена лампа.

Пришла рѣшаюча хвиля. Глуха тишина папувала вѣ комнатѣ хорой, где молоде жите боролося зъ смертію. Безнадѣйный мужъ сидѣвъ у

ногъ лѣжка и бездумчивымъ поглядомъ вдивлявъ ся въ скоровану жѣнку. Лѣкаръ ожидавъ зъ годинникомъ въ руцѣ на хвилию, що мала рѣшати о житю и смерти. Сестра Єлисавета вложила руку пѣдъ голову хорои и силувала ся принести ѣй полекшу Надъ ранкомъ, по страшнѣй горячцѣ, хора спокѣйно заснула.

Сестра Єлисавета поправила хору на подушкахъ и умучена заволѣкла ся на близку софу. Була крайно вычерпана. Лѣкаръ вставъ.

— Уратована! — сказавъ вѣнь, а въ его оцѣ заблестѣла слеза.

— Якъ вамъ маю дякувати? — промовивъ капитанъ, сильно стискаючи его руку.

— Не менѣ! Ъй однѣй маєте завдячувати жите вашои жѣнки! — вѣдповѣвъ лѣкаръ и всказавъ на сестру. — Нехай теперъ ваша жѣнка спить и вы самѣ идѣть на спочивокъ. Завтра мусимо вручити сестру Єлисавету...

Капитанъ послухавъ рады и пѣйшовъ на короткѣй спочивокъ. Наставъ день. Сестра Єлисавета повѣдслонювала вѣкна, щоби лучѣ розѣяснили комнату. Зъ сусѣднои комнаты було чути дѣточѣй голоса чимъ разъ выразнѣйше. Сестра, щоби запобѣчи пробужденю хорои, увѣйшла тамъ на пальцяхъ. Дѣточѣй рамена обняли єѣ и двѣ яснѣй головки припали до еи лона.

— Чи буде вже мама здорова, щоби мы могли бавити ся? — пытали нахально обоє.

— Вже, вже скоро буде мама зъ вами бавити ся! — шепотѣла сестра Єлисавета, гладячи пестливо головки дѣтей. — Але теперъ будьте чемнї, дуже чемнї!

Опѣсля тихонько вернула до комнаты хорои, упала на колѣна передъ лѣшкомъ и зложила руку до молитвы...

— Боже, дякую Тобѣ за єи выратованє!...

Капитанъ увѣйшовъ, неостережений нею, и здивований слухавъ єи слѣвъ. Зближивъ ся до неї и положивъ руку на єи рамя. Она злякла ся, хотѣла пѣднести ся та похитнула ся; була дуже умучена надмѣрнымъ пильнованємъ.

Вѣнъ дякувавъ їй щирими словами за се, що уратувала єму жѣнку, а дѣтямъ любячу матѣрь.

— Гдєсь я бачивъ вже се лице! Такъ оно знакове менѣ! -- перейшло єму черезъ голову.

Вѣнъ взявъ єи руки и побачивъ єи великї слезами блистячї очи.

— Гдєсь я бачивъ тїи очи! — перейшло єму въ друге черезъ голову.

— Сестро Єлисавето! Єлисавето... Марто! — закликавъ наразъ.

Такъ, се она була! Теперъ пѣзнавъ єѣ. Черничїй стрѣй головы змѣнивъ єѣ до непѣзнаня. Вѣн хотѣвъ зновъ взяти єѣ руку, але она взяла...

столика молитвословъ, обвинула четками руку и вышла.

— Слава Иисусу Христу! — сказала, вѣдходячи зъ похиленою головою.

— Слава на вѣки! — прошепотѣвъ капитанъ механично и, зъ слезами въ очахъ глядѣвъ за вѣдходячою.

Зъ нѣмецкого перевѣвъ Захаръ Орунь.

III.

Не свѣдчи ложно!

На кѣнци Дубровецъ стоить обѣйте Гриця Стогиньского. Хотяи величави и красни будынки свѣдчать о давнѣй заможности властителѣвъ того обѣйстя, однакъ днесъ перебивае ся зъ него якійсь недостатокъ. Подвѣре, невыдоптане худобою и во-зами, всюды травою заросло, а лишъ вѣдъ ворѣтъ до ганку видко одну однѣсеньку стежочку. Бо инакше то було тутъ давнѣйше за небѣшика Ивана, вѣтця Гриця. Бувало наставить старый солтисъ оборогѣвъ и стѣжѣвъ повне гумно. И люде не завидували ему его богатства, бо и найбѣднѣйшій надѣявъ ся, що коли ему на переднѣвку не стане хлѣба, то пѣйде до солтиса мовь-бы до своєї коморы та не дуже то и попросить, а вже дѣлетка жита знайде ся на его плечахъ, бо ста-

рый небѣщикъ таки любивъ людямъ выгодити. Лишь однихъ пѣяковъ не терпѣвъ и такому, коли пришовъ зъ прошенемъ, казавъ сѣдати до обѣду.

— Пообѣдай, любчику, буде зъ тебе на нынѣ-ка! На завтра, чи дамъ чи не дамъ жита, однаково не будешь его мати...

Вѣдзумеръ старый. Дочцѣ лишивъ кѣлька моргѣвъ землѣ, а сынови Грицеви цѣле господарство около трийцять моргѣвъ грунту. Найкрасшій кусень той землѣ то була сѣножать за рѣкою; невеличкій то бувъ кусень, отъ такъ для десяти косарѣвъ, але сѣнца, такого коровячого пахущого, давала она рѣкъ рѣчно стырту пятисажневу.

Гриць одѣдичивъ по батькови кромѣ господарства такожь и добре сердце; але може и за добре то було сердце, бо користали зъ него и люде, що на милосердіе не заслуговали. Въ три роки по смерти батька розбѣшли ся грошѣ его по рукахъ такихъ людей. Гриць бувъ добрый, не умѣвъ вѣдмовити, одному пожичивъ, другому даровавъ, а въ недовгѣмъ часѣ самъ знайшовъ ся въ потребѣ. Пѣшовъ до своихъ довжникѣвъ: той збувъ его смѣшками, той скрививъ ся. Пришли роботы: зъ-помежи винныхъ ледво десятый пришовъ якѣ-тамъ день вѣдробити.

Гриць мусѣвъ наймати за грошѣ; кромѣ платы треба було и прокормити робѣтника. И такъ вело ся, ажъ Гриць видячи, що безъ грошей зле

робота иде, почавъ продавати збѣже напередъ. Згубило то не одного, згубило и Гриця. Старый Хаскель арендаръ знавъ, коли мужикови наибѣльша потреба гроша; тожь вѣдтягавъ звычайно купно, даючи буцѣмъ то задатки по риньскому, по пятцѣ, по гарцеви горѣвки, по квартѣ гараку, а коли робивъ вже угоду за збѣже, то звычайно середъ наибѣльше горячої поры жнивъ, и тымъ способомъ куповавъ майже за безцѣнъ. Зъ-разу выходивъ Гриць на такѣй продажи такъ, що ледви выстарчало на податки, а опѣсля и на се не ставало. А коли намолоть не дописавъ, то мусѣвъ вѣдъ Хаскля свое власне збѣже у власнѣй столѣ за подвѣйнѣй грошѣ куповати, бо не ставало на насѣне.

Зъ того почали ся у Гриця недоборы, а за тымъ бувъ вѣнъ змушений кусень поля по кусневи заставляти. А коли лѣпше потреба припекла, то бравъ вѣдъ жида доплату та и нива, скропдена кровію и прадѣднымъ потомъ, переходила въ руки нехриста.

Але жидъ не вдоволявъ ся полемъ. Вѣнъ загнувъ свои кѣгтѣ на сю сѣножать за водою.

Красна то рѣчь така сѣножать! Не сѣешь, не орешь, а приходъ таки красный, бо иногдѣ, якъ сѣно подорожѣло, то и сотку можна було взяти!

Рѣвъ 1882 лишивъ страшнѣй по собѣ спустошеня Страшна повѣнь забрала многимъ господа-

рямъ все збѣже, а сѣна замулило такъ, що травы не було видко зъ пѣдъ намулу. Те саме було и Грицеви! Мусѣвъ обсѣяти ся на зиму, мусѣвъ и прокормити себе и челядь и худѣбку, а все се треба було за готовый грѣшь купити...

Хаскель зрадувавъ ся.

— Сѣножать буде моя! — погадавъ собѣ въ души и вже думкою вышубовавъ собѣ купця на щорѣчне сѣно.

Такъ и стало ся. Сѣножать перейшла въ руки Хаскля въ заставѣ за двѣста злр. на десять лѣтъ.

— Не теперь, то въ четверь! думавъ собѣ лукавый жидиско. — Колись мало що доплачу, а таки сѣножать моя буде!

Бѣдуе Гриць, тягне ся якъ може, робить, працюе. Вже не заставлявъ нѣ продававъ бѣльше нѣчого, а тѣлько просивъ Бога, щобы ему давъ хоть тую сѣножать вѣдобрати. Дѣждавъ ся десятого покосу и тѣшивъ ся, що вже нарѣкъ самъ сѣно збере.

Разъ зачепивъ жида про се.

— Ну, ну, сѣножать собѣ возмете, то буде ваша. Я еще отаву зберу та худобу маю право пасти до осени!

Минула зима, перейшла весна, прийшли сѣнокосы. Одного поранку выйшовъ Гриць въ село

за косарями на свою сѣножать, ажъ сусѣдъ ко-
су клепае...

— Куме, а пойдете до мене за воду? — въ-
дозвавъ ся до сусѣда.

— Та якъ!? Хаскель згодивъ насъ гуртомъ
за вашу сѣножать! — вѣдказавъ сусѣдъ.

Ажь остовпѣвъ Гриць та побѣгъ чимъ скор-
ше до арендаря.

— Що вы робите, Хаскель?

— Ну, буду косити сѣножать свою!...

— Та яку свою?

— Ну, тую, що я маю вѣдъ васъ!

Та якъ? Не вже-жъ минуло десять лѣтъ?

— Идѣть собѣ зъ Богомъ! Я зъ вами не
маю дѣла! Сѣножать есть моя и скѣнчило ся...

— Хаскель, бѣйте ся Бога, що вы говорите?

— Я маю такій контрактъ зъ вами. Якъ
менѣ не вѣддасте на Петра моихъ 200 злр., то
сѣножать моя. Я єф тримавъ доси за процентъ,
а теперь то она вже цѣлкомъ моя!...

— А тожь коли була така згода? Не вынай-
мили вы у мене за 200 злр. на десять лѣтъ? Я
за процентъ не дававъ вамъ сѣножати, лишъ сѣно
продавъ зт. десяти лѣтъ!

— Говорѣть собѣ здоровѣ, а я маю контрактъ!
Хочете, подайте мене на комисію! Идѣть собѣ
зъ Богомъ, бо я мушу ити на мою сѣножать!

Разлюченый и загръженный Гриць поѣшовъ до

писаря, пожичивъ грошей, махнувъ до мѣста и вѣсь подавѣ до суду о провизорію. Зѣхала ко мисіа. жидъ показавъ якійсь паперъ и.. Гриць програвъ.

Тожь то загрызъ ся Гриць! А тутъ крейцара нема! Вѣнь знае, що сѣножать не продававъ, а жидъ має такій контрактъ... Взявъ ся за право, ходивъ по покутныхъ адвокатахъ, а тѣ вели такъ справу на користь жида, що нѣбы то свѣдки помирали, а судъ лишивъ жидови голову присягу, чи сѣножать жидъ купивъ чи нѣ.

Въ недѣлю по Великоднихъ святахъ раненько въ хатѣ Гриця бувъ якійсь незвычайный рухъ. Настя, Грицева жѣнка, порала ся коло хаты, вымела сѣни, та еще пѣдъ порогомъ позгортала смѣте и пѣскомъ посыпала. Очи мала заплчканѣ, а все ставала и дивила ся въ улицу и надслуховала. Въ кѣнци почула голосъ дзвѣнка. Живо заѣхавъ передъ ганокъ вѣзъ, котрымъ приѣхавъ Отець духовный, щобы высповѣдати Гриця.

Гриць трохи зѣ працѣ, а бѣльше еще зѣ грызы пѣдбунавъ на силахъ; сохъ, сохъ, а въ кѣнци и злягъ. До его слабости наибѣльше причинивъ ся Хаскедъ зѣ сѣножатию. Въ пятницю приѣхавъ вѣдъ адвоката, ба вже въ понедѣлокъ мавъ бути терминъ. Жидъ мавъ присягати, що сѣножать купивъ на пѣдставѣ контракту. Се Гриця страшно

згрызло, а коли вертавъ такой загрыженный. дощ студеной перемочивъ его до нитки. Приѣхавши до дому, ледви зъ воза злѣзъ и заволѣкъ ся до хаты. Вечеромъ закашлявъ ся и потокомъ бухла ему кровь зъ рта.

Въ субботу нудивъ ся цѣлый день, говоривъ въ горячцѣ, а на вечеръ вже и притомнось стравить. Кликавъ всѣхъ своихъ давныхъ приятелѣвъ и просивъ ихъ, щобы ему вѣддали, шо у него понабирали, щобы выкупити сѣножать зъ рукъ Хаскля. Бѣдна жѣнка не знала, шо зробити. Въ клопотѣ радила ся бабъ и ажъ тогды доперва на гадала собѣ на Бога, коли зѣ всѣхъ бокѣвъ бѣда притисла, а передъ ей очима представивъ ся образъ страшной долѣ вдовичои, страшной нужды сирѣтской. Побѣгла до священника по лѣкарство и зъ просьбою, щобы его на другій день высповѣдати.

На другій день священникъ приѣхавъ. Гриць высповѣдавъ ся, спращавъ ся зъ родиною и сусѣдами и приймивъ Найсвятѣйшій Дары. Тогды то священникъ запытавъ его о цѣлу рѣчь

Гриць оповѣвъ щиру правду, шо вѣвъ такого контракту не робивъ, а заставивъ сѣножать на десять лѣтъ за 200 злр, але не за процентъ анѣ не пѣдъ припадкомъ.

— А котрый адвокат робивъ вамъ письма? — запытавъ ся священникъ.

— А отъ той у „червенѣмъ шинку“ въ Стрыю,

жидокъ якійсь и вѣнъ все менѣ казавъ, що Хаскель не лишъ сѣножать вѣддасть, але еще и доплатить!...

— А вашѣ, Грицю, свѣдки живутъ, що були, якъ вы робили контрактъ на заставѣ?

— Живуть и писарь жие!

— Но то ваша справа не страчена и вы були бы сѣ давно выграли, накопи бы вы удали ся були до християньского адвоката. Менѣ треба бути въ мѣстѣ завтра, тожь дайте жѣвнцѣ паперы и нехай присяде зѣ мною, а будемо видѣти, чи не дасть ся що переинакшити. Вы просѣть Бога въ дома, а я за васъ въ церквѣ помолю ся, щобы Найсправедливѣйшій Судия розсудивъ вашу справу пѣсля слушности...

Не выдержавъ Гриць хоробы. Перемогла его и вѣнъ надъ ранкомъ розставъ ся зъ тымъ свѣтомъ.

Хаскель мало зѣ шкѣры не выскочивъ зъ радости, що сѣножать вже певно позѣстане его власностію; бо Гриць оденъ тѣлько мѣгъ въ судѣ стати, а правдивого адвоката зновъ не мавъ, щобы за него заступивъ ся. Вѣнъ удававъ ся все лишъ до покутныхъ писарѣвъ, котрѣ, якъ звычайно жиды, брали грошѣ вѣдъ Гриця, а робили въ користь Хаскеля. Они то зѣ Хасклемъ зробили се, що писарь громадскій (що то бувъ опустомъ, якихъ

у насъ дуже много!) переробивъ контрактъ, мѣсто на заставу сѣножати, на еи вѣчну продажь.

Помимо смерти Гриця жѣнка его таки поѣхала на терминъ. Священикъ кинувъ ся за адвокатомъ, але они не богато ему порадили. Обѣцяли, що выведуть Хасклеви процесъ о обману, если писарь и свѣдки присягнуть, що контрактъ подроблений, и о кривоприсягу на случай, если бы Хаскель присягнувъ; але нынѣшного термину они вѣдложити не могутъ, бо не мають повновластности черезъ самого Гриця подписаного, а теперь, коли Гриць вже умеръ, вѣдновити процесу не буде можна ажъ по списѣ маєтку по небѣзпикю.

Коли почула такую раду Грициха, побѣгла до суду и межи товпою людей вышукала Хаскля и почала просити его, чтобы змилосердивъ ся надъ нею и еи сиротами та не присягавъ на фалшивый контрактъ. Еи просьба и слезы не зворушили закамѣнѣле а лукаве сердце жидѣвске. Грициха рѣшила ся вже на се, чтобы жидъ бодай половиною сѣножати лишивъ ѣй, але и се не помогло. Жидъ заслѣпленный пустивъ ся до судовои салѣ, а коли взявъ вже за клямку дверей, Грициха упала ему до колѣнъ, гадаючи, що еще зворушить сердце лукавого жида. Но сей зъ цѣлою силою копнувъ Грициху такъ сильно, що она заточила ся по коритари и зъ крикомъ упала

Люде позбѣгали ся и почали вѣдтирати оmlѣ-

лу, коли Хаскель стоявъ вже въ сали и ждавъ, коли судія завôзве его.

— Гриць Стогивьскій и Хаскель! — закли-
кавъ судія.

— Я тутъ! — вóдозвавъ ся Хаскель.

— А Гриць где? — запытавъ судія.

— Ни, пощо ему тутъ бути?! Вбъз не при-
де! — сказавъ Хаскель.

— Присягнешь на сѣножать, що ты купивъ?

— Присягну! — вóдказавъ жидъ.

Писарь зладивъ жидôвску книгу, Хаскель на-
ложивъ шапку на голову (бо жида зишь зъ на-
крытою головою присягають) и вытягнувши руку,
положивъ еѣ на библию.

— Но, говори за мною! — приказавъ судія.

— Ни, ни! — вóдозвавъ ся жидъ, а цѣлый
диготѣвъ, мовъ-бы его пропасниця напала.

— Я, Хаскель... — почавъ судія.

— Я... — тремтячи вóдозвавъ ся жидъ.

— Присягаю... — тягнувъ судія.

Але Хаскель не вóдзывавъ ся.

— Ну! — крикнувъ розгнѣванный судія.

Але жидъ все мовчавъ, лишь похиливъ ся
до столика и посунувъ руку на библию ажъ по
самый локоть, зробивши такій рухъ, немовъ-бы
хотѣвъ сперти ся цѣлымъ тѣломъ Здивованый
судія глянувъ на лице жида и злякавъ ся. Лице

Хаскля поблѣдло, очи стали въ стовпъ, слеза котила ся ему зъ одного ока.

— Що вамъ, Хаскель? — переляканыи вѣдозвавъ ся судія.

Але Хаскель нѣчого не вѣдказавъ, лишь якъ довгій поваливъ ся на землю. Прискочено до него зъ помочию, закликано доктора, а коли тойже въ кѣлька хвиль надѣйшовъ, вже Хаскель не живъ.

Вывнесено его изъ салѣ, а судія, шобы охолонути зъ перестраха, выйшовъ на подвѣре. Тутъ подыбавъ громадку людей, а на земли сидячу межи ними жѣнку Гриця, котру лишь що вѣдтерли.

Розпытавъ судія, шо сталося. Люде, шо видѣли, якъ жидъ поступивъ зъ нею, розповѣли, якъ було.

— Но, — свазавъ судія — и ему не лѣпше стало ся! Отъ шо лишень вынесли его неживого зѣ салѣ...

На тѣ слова силовала ся Грициха встати зъ землѣ, але судія казавъ вѣ сидѣти.

— Що хочете? — спытавъ.

— А, прошу пана, чи присягнувъ Хаскель на нашу свѣнжати? — запытала Грициха несмѣло.

— Не присягнувъ, бо вагло умеръ передъ присягою. То вы жѣнка Гриця? А чому-жь Гриць самъ не прийшовъ? — запытавъ судія.

— Гриць... вже на лавѣ... той ночи померъ! — ледви изъ за слезъ выстогнала бѣдна.

Судія ажъ руками сплеснувъ.

— А чому-жь вы впростъ до мене не прийшли и того менѣ не сказали? Але тутъ видно самъ Господь Богъ ставъ Судією за вашу справу!...

Судія ласкаво обѣйшовъ ся зъ недужною Грицихою. Казавъ єѣ завести до свого помешканя, где она живо прийшла до себе. Опѣсля покликавъ єѣ до канцеляріи и розпытавъ, а коли довѣдавъ ся, що и священникъ зъ нею приѣхавъ, велѣвъ пошукати за нимъ и розпытавъ єго о все, а найбільше про тыхъ людей, що підписані були на фалшивѣмъ жидѣвскѣмъ контрактѣ. Въ кѣнци обѣцявъ зайяти ся самъ справою тои нещасной єсножати, задля котрой Гриць зъ грызи, а Хаскель зъ лукавства пѣйшли на терминъ передъ Найсправедливѣйшій Судъ.

Вернула Грициха, а вѣвторокъ поховали Гриця. За похорономъ ишла майже цѣла громада.

Коли люде вертали зъ похорону, подыбали жандарма, котрый провадивъ скованого ланьцусками пана писаря громадского.

За кѣлька недѣль скѣнчила ся справа. Єсножать вернула до Грицихи, а пана писаря вѣдвезено до великой палаты у Львовѣ, где черезъ пять лѣтъ мѣгъ собѣ роздумовати надъ суетою сего свѣта.

IV.

Золота нитка.

Каждый зъ людей пряде собѣ ниточку житя. Одныхъ буде тая нитка чорна, а другихъ мовь золота.

— Иду шукати того мѣся, где мѣряе ся людске житє! — казавъ оденъ молодой парѣбчакъ. — Бо радъ бы я знати, чому одні люде жиють на свѣтѣ довго, а другі такъ коротко, одні мають житє гарне, ясне, а другі сумне и чорне?

— Не розумный ты! — вѣдповѣвъ ему на се старый дѣдусъ изъ довгою бѣлою якъ свѣгъ бородою. — Не знайдешь того мѣся, щобы ты и цѣлый свѣтѣ зѣйшовъ, бо его нема.

— Говорѣть собѣ якъ хочете, — вѣдповѣвъ парѣбчакъ — а я не увѣрю, поки не змѣрю!

И выбравъ ся въ дорогу. Иде, а тутъ дорога далека и незнана. Хиба вѣнъ знає, где ему ити и куды?

Надъ нимъ перелѣтає чорный воронъ и краче...

— Чого хочешь вѣдъ мене, чорный птаху? Заведешь мене тамъ, где бажаю зайти?

— Ого!... — зашумѣла галузками липа. — Вѣнъ завѣвъ бы тебе не тамъ, где прядуть нитки житя, але тамъ, где смерть розрыває ихъ своими вихтями, бо вѣнъ жиє зѣ смертію въ згодѣ...

Захмарене небо выяснило ся. Замерехтѣли зорѣ, а одна зъ нихъ упала на землю.

— Заведешъ мене, зоре, тамъ, где прядуть нитки житя? — пытавъ парѣбчакъ.

Але зоря зникла ему зъ очей и дармо глядѣвъ за нею.

Ишовъ дальше.

Дорога була тверда, камениста и стрѣмка.

Стрѣнувъ чарѣвной красы дитятко.

— Заведи мене, дитино, до неба, тамъ, где прядуть нитки земного житя!

— А за чимъ тамъ идешъ?

— Хочу побачити, чого потрѣбно, щобы упрясти собѣ якъ найдовшу и найгарнѣйшу нитку житя...

— О добре.. добре!. — закликало побожно дитя, а подавши парѣбкови свою ручку, повело его въ сторону блискучой брамы. Заслонило ему очи ручкою, а за хвилию стало на мѣсци.

— Стѣй спокѣйно и гляди на все! — сказало.

Глянувъ парѣбокъ и здивовавъ ся. На просторѣмъ лузѣ, засѣянѣмъ яркими цвѣтами, сидѣло множество ангелѣвъ, держачи въ рукахъ золотѣ веретена. На тѣхъ веретена звивали они нитки, упряденѣ изъ срѣбно-бѣлого кужеля, а кругомъ розляглась пѣсня славы и радости.

Ажь тутъ, о Боже, надлетѣло маленьке анге-

лятко и перетяло ясну ниточку... Она ледви почала звиватись и вже перервана...

— Шкода! — шепнуло стояче коло парбчка дитя. — Такъ гарно се жите розпочинало ся, але Богъ бажавъ мати ангелика и приказавъ загнути дитинѣ на вѣки...

О Пречиста Матѣнко! — шепнувъ парбчкакъ. — Щожь се на онѣ-тѣмъ веретенѣ такъ богато вже намотано, а все чорне мовъ смола? И по якому жь се такъ, що зъ сръбного кужеля чорна нитка снує ся?

— Каждый чоловікъ має назначену на земли єдину дорогу житя, дорогу чесноты и працѣ. Зъ сего має прясти ся нитка, а яка она буде чи чорна, чи золота, се не зъ вины пряжѣ, але того, хто єв выпряджує. Грѣшний чоловікъ не може мати ясного житя...

— Чому-жь Богъ не прикаже перетяти сеи чорной нитки?...

— Богъ жде на поправу грѣшника, жде довго и терпеливо..

Парбчкакови ажъ въ очахъ мѣнить ся. Радъ бы побачити все, а самъ не знає, где перше глянути

— О Боже, кѣлько тутъ чудесь! А глянь онѣ веретено намотане золотою ниткою, а темною смугою по нѣй снує ся чорна нитка, и хоть золо-

той нитки такъ богато намотано, а чорну що лишъ розпочато, а тую бѣльше пѣзнати якъ золоту...

— То жите дуже доброго, працьовитого и чесного чоловѣка; однакъ згрѣшивъ вѣнъ оденъ разъ и має вже тую чорну смугу, яка не зѣтре ся такъ легко. Не пошанувавъ матери, заклявъ їй тяжко ..

— Ахъ, Боже, спаси! — гадає въ души парѣбчакъ. — Се певно нитка мого житя буде чорна якъ смола. Адже я стѣльки разѣвъ до слезъ розжаливъ свою неньку...

Иде дальше, дивить ся. а веретена мигають, прядуть... и або мерехтять якъ блискучій зорѣ, або такій темній янъ осѣнна слѣтна нѣчь

Бачить тамъ на чистѣй бѣлѣй нитцѣ срѣблить ся немѣв роса зъ пшеничного лану.

Щожъ се такого?

— То слезы! — мовить дитина. Въ житю досѣть єсть терпѣнь и слезъ. Коли однакъ чоловѣкъ зносить ихъ терпеливо не нарѣкаючи, має всукану ясну бѣлу нитку житя.

Иде молодець дальше.

Усмѣхає ся. Ахъ, якъ тутъ богато мигає веретенъ, а на всѣхъ нитки рѣвнѣ, яснѣ, чистенькѣ!

Въ тѣмъ спинивъ ся... захопивъ ся за голову.

— О, Боже... хиба той ангелъ не умѣе прясти, коли такъ страшно помотавъ нитки и наро

бивъ стóлько узлѣвъ на веретенѣ? Хиба я его научу, якъ прясти...

Але дитя здержало его за руку ..

— Не ангела се вина! — каже. — Умѣе вѣнъ добре прясти и не зъ одного житя выснувъ гарну рѣвну нитку. Але пришлось ему теперь прясти нитку житя такого чоловіка, у котрого п'яньство, лѣнивство и незгода суть на переднѣйшомъ мѣсци чимъ чесноты; отже нитка такого житя рве ся и плютає ся, а узлѣвъ бачь кóлько!

Мерехтить зновъ и яснѣе золотомъ пряжа. Тутъ перерве ся нитка на вѣки, тамъ нове веретено починає навиватись, тутъ зновъ розплутують сплутану грѣхомъ нитку, вяжуть, бо вже чоловікъ жалує за свои провины и поправляє ся. Знають тамъ про все и пѣсля заслуги або провины прядуть ся нитки.

— А ты, мѣй Божій ангелику, — промовивъ молодець до одного ангелика, кланяючись ему въ покорѣ низенько — чомужь ты уставъ и не прядешъ дальше?

— Не можу, мѣй чоловіче — вѣдповѣвъ ангель — бо той чоловікъ, котрого пряду нитку житя, дармує, а дармованє не числить ся житємъ. Бачишь? Сей чоловікъ богато лѣтъ жиє, а нитокъ его меньше якъ у дитины... Дармованємъ змарновавъ жите!

Вхопивъ ся молодець за голову и розплакавъ ся.

— О Мати Божа, щожъ зѣ мною буде? Бо мабуть и зѣ мого житя буде такъ мало нитки, бо и я все дармувавъ.

— А такъ, небоже, се твоє житє! — каже ангель. — Онъ тамтой малый хлопчина, що пасе тамъ гуси на лузѣ, має бѣльше намотаной нитки зѣ свого житя, якъ ты. Иди и працуй!

Кинувъ ся парѣбчакъ и пробудивъ ся. Сонце заглядало ему въ очи, вликало до працѣ. Вставъ и почавъ працювати. А що дальше?

Розкажемо колись, бо теперь и насъ вызває часъ до працѣ.





Оповѣщенє.

Въ Коломыѣ, накладомъ и старанемъ

РЕДАКЦІИ

Бібліотеки для руской молодежи.

появила ся прехороша книжочка п. з.

Руске паломництво

до св. Землѣ 1906 р.

Написавъ

Олекса Булка

паломникъ зъ Скварявы.



Книжочка тая представляє ся дуже интересною. Окрашена портретомъ Его Ексцелленціи Митрополита Шептицкого и 30 иллюстраціями найважнѣйшихъ видовъ св Землѣ, мѣститъ она на 6 аркушахъ або 192 сторонахъ дробной печати богато поучающого корму духовного и вельми цѣкаву лектуру не лише для самыхъ Паломникѣвъ, але передовсѣмъ для всѣхъ тыхъ, котрымъ не судилось участи брати въ достопамятнѣмъ паломництвѣ Русинѣвъ пѣдъ руководствомъ Высокодостойного Архіерея. Авторъ описує, якъ въ родиннѣмъ селѣ св. Церковь удѣляє ему Божого благословенія, а народъ зъ хоругвами выправляє его въ далеку дорогу, якъ зѣбраніи у Львовѣ Паломники въ торжественнѣмъ походѣ удають ся на желѣзницю якъ парова машина минає неботычнѣ Карпаты, просторіи рѣвнины Угорь, величаві палаты Буда-Пешту, скалисті горы Красу, ажъ въ кѣнци дѣстаєсь до Триєсту, сего морского базару Австріи зъ его хуторами, виноградниками та садами. Зъ особлившимъ же заинтересованѣмъ подає авторъ подрѣбно свои спостереженія и гадки пѣдчасъ шестидневного мореплавства зъ Триєсту до Яффы и тригодинной ѣзды зъ Яффы до Іерусалима; а въ кѣнци зъ якою побожностію, зъ якимъ одушевленѣмъ и пѣдъѣмомъ духа опроваджує насъ въ часѣ осмидневного побуту въ святѣмъ мѣстѣ по всѣхъ святыхъ мѣсцяхъ Іерусалима,

Вѣтлеема и Иордана та якъ молитъ ся за свою родину, за свое село, за свой край, за свою вѣтчину, за святу Русь, за святу Церковь, то ты, Побожный Читателю, если хочешь тоъ знати, не пожалуй кѣлька сотикѣвъ, а купи собѣ нашу книжочку и перечитай!

Одень примѣрникъ зъ почтовою пересылкою стоить :

- | | |
|---|---------|
| 1) въ картоновѣмъ переплетѣ | К 1 50 |
| 2) въ полотнянѣмъ переплетѣ зъ слѣпыми вытисками | К. 1 80 |
| 3) въ полотнянѣмъ переплетѣ зъ золотыми вытисками и золот. обрѣзомъ | К 2 00 |

Высилае ся за готѣвку.

Накладъ зъ причины великихъ кошѣвъ невеликій, тому радить ся поспѣшити зъ замовленями.

Въ Коломыѣ дня 16. лат. вересня 1908.

РЕДАКЦІЯ
Бібліотеки для рускои молодежи.



**Илюстрацій въ нынѣшнѣмъ выпускѣ мы не були
въ силѣ помѣстити.**

Вѣдъ трехъ лѣтъ (т. е. вѣдъ выпуска XLIX.) старали ся мы издавництво наше иллюстраціями окрасити, маючи надѣю, що або число пренумераторѣвъ побѣлшити ся, або бодай тѣи, що зъ пренумератою залягають, совѣстнѣйшими стануть. На жаль, нѣ одно нѣ друге не сповнило ся: число пренумераторѣвъ не увеличилось, а примѣры несовѣстности, иногдѣ грубого обманства суть вѣдстрашающіи. А до того, вѣдъ коли мы выдали „Паломництво“, що насъ около 1500 К. стояло, то вже рѣвновага межі нашими розходами а доходами цѣлковито упала. Нашіи претенсіи до нашихъ вѣдбирательвѣвъ досягають высоты 15 000 К., а цѣлї стосы „Паломництва“ лежать ненарушенїи.

Ось чому нынѣшній выпускъ есть безъ иллюстрацій, и за се мы П. Т. Читательвѣвъ дуже перепрашаемо. Може бути, що обставины змѣняють ся, а тогды намъ самымъ на серци лежати буде, доводити наше издавництво до можливои высоты совершенства.

При нагодѣ просимо:

1. П. Т. **Должникѣвъ** о якъ найскорѣйше вярѣвнане залеглостей, котрыхъ высота, до кѣнця 1908 р. обчислена, назначена оловцемъ на опасць нынѣшного выпуска;
2. П. Т. **Пренумераторѣвъ** о высылку пренумераты за текуцій 1908 р., если доси сего не учинили, и
3. П. Т. **Прихильникѣвъ** о ласкаве розширене нашого издавництва въ кружкахъ своихъ приятельвѣвъ и знакомыхъ.

Въ Коломыѣ 20. вересня 1908.

Редакція „Бібліотеки для рускои молодежи“.

Бібліотека для рускои молодежи
пѣдъ редакцією Юліана Насальскаго.

Выпускъ LX.

Томъ CXIII.

Рѣкъ XV.



БОРБА ДОБРОГО ЗЪ ЗЛЫМЪ

Драма въ трехъ актахъ а въ пяти вѣдслонахъ.

Написавъ

Г. А. П.

на основѣ правдивои подвѣ, начертанои Еллядіемъ.



КОЛОМЫЯ.

Зѣ печатнѣ А. І. Мязевича.

1908.

Передне слово.

Добрі письма, добрі книги... они въ дѣлѣ просвѣты суть дуже сильнымъ чинникомъ ; але не всемъ они доступнѣй, не всеь суть письменнѣй, не всеь могутъ мати всякѣй книги и не всеь любятъ книги читати и въ нихъ вглубляти ся.

На дуже добру гадку понали тѣмъ, що придумали писати драмати инѣ дѣла и давати театральнѣй представленя.

Добрѣ театральнѣй представленя дѣлають зрѣтелямъ-слухачамъ подвѣйну прислугу : они забавляють и поучають ихъ. Драматы, зъ котрыхъ нема того пожитку, не належить представляти.

Я написавъ драмать „Борба доброго зъ злымъ“, щобы нею зрѣтельвѣ-слухачѣвъ забавити и духовно поживити. Драмать написаный на тлѣ исторіи, на тлѣ правдивои подѣѣ, поданои Еллярдіемъ, слугою св. Василя В., що бувъ очевидцемъ его чудесь.

Авторь.



Дѣйсвуючі лица.

Протерій, богатый панъ въ Кесаріи, лѣтъ 40.

Надежда, его донька, лѣтъ 15.

Григорій, вуйко Надежды, шурынъ Протерія, лѣтъ 50.

Татяна, жена Григорія, сестра Протерія, лѣтъ 44.

Юлія, монахиня зъ монастыря, основаного св. Василіемъ.

Ксеня, молоденька монахиня.

Дарій, молодой слуга Протерія.

Текля, сестра Дарія.

Скера, чародѣй.

Діаволь и кѣлькохъ злыхъ духѣвъ.

Ксенофонтій, весельный староста.

Юрій, женихъ Текль, похрестникъ Протерія.

Евфимія, покоивка Надь.

Св. Василій.

Монахи.

Дружки, дружбы и весельный гость.

Нарѣдъ.



Прольогъ.

На сценъ являе ся громадка християнъ, свѣтло при-
строзныхъ, на улицы, близко церкви и спѣвае

При супроводѣ орхестры.

I. Мѣшаный хоръ молодежи :

Страшне горе давило християнъ,
(хоръ старшихъ) давило християнъ...
Но явивъ ся могучій добрый намъ пань ;
(х. ст.) добрый, добрый намъ пань...
Константина царя Господь намъ подавь...
(х. ст.) Господь Богъ намъ подавь...
Свободу церкви Христовой намъ пѣславъ,
(х. ст.) Всевышній намъ пѣславъ...
Слава Богу, честь цареви Константину !
(х. ст.) царю Константину...
Помилуй, Боже, всякую людину !
(х. ст.) всякую людину !

II. Всѣ :

Сильна вѣра, терпѣня и муки
Звалили погань, дѣвола штуки.
Днесъ намъ мирно живе ся,
Слава Богу дае ся.
Зло, хоть не пропало, злитись не устане,
Зъ нимъ въ борбѣ не одно ще тѣло збѣяне,
Все-жь правда мусить побѣдити...
Духъ злый горе свое злобою не справить...
Хто готовый Богу и правдѣ послужити,
Въ небо тотъ себе мѣжь Ангелѣвъ поставитъ.



Актъ першій.

Вѣдслона перша.

Сцена представляе гостинну комнату въ палатѣ синклита Протерія, въ городѣ Кесаріи, въ Малой Азіи, въ часѣвѣ, якъ бувъ тамъ Архіепископомъ св. Василій Великій. Устрой комнату и наряды дѣйствующихъ лицъ повинні вѣдповѣдати тогдѣшному часови.

ЯВЛЕНІЕ 1.

Дарій (молодой и красивый слуга Протерія, ходитъ по комнатѣ въ бѣлыхъ платкомъ въ руцѣ, сумный и глубоко задуманный. Ставши говорить). **И що менѣ моя молодѣсть! Що менѣ здорове и сила! Що менѣ мое христіанство и моя вѣрна десятилѣтна служба тутъ въ той розкѣшной палатѣ у того богатого пана?** (Махае сильно и въ розпукою рукою). **Все на дармо! Жите мое нѣчо не варта! Не мали щастя мои родителѣ, не буде его и у мене... Я дѣставъ ся до той палаты передъ десяти лѣтами. я давъ ся научити Христовой вѣры, я ставъ будто вѣльнымъ, зѣ мною обходятъ ся добре, по людски, но я все таки слуга... я сповняю службу слуги, гадкамъ и чувствамъ волѣ дати я не можу. Я мѣгъ бы сейчасъ оставити мою службу, та що зѣ того? Где-будъ зѣ вѣдси я пѣйшовъ бы, всюды було бы менѣ гѣрше, бо кромѣ бѣдной сестры не маю нѣ дому нѣ роду... я бѣдный и круглый сирота! А головне,**

если бы я забравъ ся зъ-вѣдси, чи выдержало бы мое сердце? Я пѣйшовъ бы въ свѣтъ далеко, а она лишилась бы тутъ... и щожъ було бы менѣ по житю?... Въ вѣнци, хто знае, якъ було бы менѣ лучше, чи оставати все тутъ, видѣти свѣтло въ кождой хвилѣ, а не смѣти нѣколи виявити вѣдъ моихъ чувствъ, чи пѣйти въ свѣтъ за очи, не видѣти єи бѣльше и убити поволи въ собѣ всякѣ чувства любви... Она така красна! Она така добра! А она для того, що я ничъ бѣльше лишъ слуга, она лишъ черезъ то одно не подумаетъ про мене. . она не смѣе бути моею!... О, несчастливый я чоловікъ! (Ва ся долонею по чолѣ, трясє головою, заломує руки).

ЯВЛЕНІЕ 2.

Дарій. Входить его сестра **Текля.**

Текля. Що робишь, брате? Мѣсто робити порядки и стирати порохи, нудишь свѣтомъ и ломишь руки...

Дарій. Ахъ, таке горе придавляє вѣдъ якогось часу мою душу, що мимовѣльно залишаю обовязки мои!

Текля. Не понимаю твоєи бесѣды. Яке у тебе горе? Я и ты, правда, мы круглыми сиротами и мусимо служити, але порѣвнавши себе зъ другими сиротами и слугами, мали бы мы грѣхъ жалуватись на нашу долю. Намъ обоимъ добре. Зъ часомъ буде намъ еще лучше. Може прише

менѣ Богъ доброго жениха, найдешь и ты собѣ добру вѣрну подругу, нашъ пречесный хлѣбодатель и его предобра донька обдарятъ насъ, вывѣнуютъ насъ шдро. та отъ заживемъ собѣ при Божѣй помочи гараздъ на славу. А доки до того приѣде, стараймо ся во всѣмъ угодити нашимъ хлѣбодателямъ. Вже за хвилю зберуть ся въ тѣй комнатѣ запрошеніи гостѣ, а ты не поробивъ еше порядкѣвъ! Хочешъ погнѣвати нашего добродѣя?

Дарій. Не хочу его погнѣвати, але гнѣвають мене тѣи гостѣ, що за хвилю тутъ мають явитись...

Текля. А се чому зновъ? Гостѣ, котрїи тутъ приѣдуть, суть намъ зъ давна знакомїи и такъ добрїи, якъ и нашїи хлѣбодателѣ. Ты все бывало радовавъ ся, коли они мали прибути. Чи почисливъ бы ты тѣи дары, котрїи тобѣ за многїи лѣта вѣдъ нихъ дѣстались? Зъ ихъ ласки зложивъ ты собѣ вже значный масточокъ...

Дарій (махавъ сильно негодуючи рукою). Го, го, масточокъ! За много до смерти, за мало до житя, якъ разъ досыть до нужды. Що менѣ зъ мастку? Менѣ придались бы капиталы, милїоны! Менѣ не хоче ся повзати все при земли; моя душа рве ся до чогось вышшого. Чи я не такїи чоловѣкъ якъ и паны? Менѣ хоче ся бути паномъ...

Текля. Що говоришь, брате, що плетешъ? Та-жь ты христїанинъ, ты овечка изъ стада славного нашего святителя Василїя. Опамятай ся, бра-

те! Якійсь злий духъ приступае до тебе и хоче тебе погубити... Перехрестись вѣдь него и роби швидко порядки!.. Гостей що лише не видко...

Дарій. А чортъ побери гостѣ! Они мають тутъ сегодня чорну раду робити..

Текля. Господи, ты при менѣ еще нѣколи чорта не згадувавъ! Що стало ся нечаянно зъ тобою? Якъ знаєшь, що гостѣ будуть робити днесь якусь чорну раду?

Дарій. А такъ, чорну раду.. Сегодня будутъ нашѣй баришнѣ жениха выбирати..

Текля. То се называе ся у тебе чорна рада? Теперъ зачинае прояснитись въ моѣй головѣ; теперъ пѣзнаю вже, до чого ты стремишь... Я зауважувала часто твои пристрастнѣй погляды на баришню и твои глибокѣй вздыханя при встрѣчахъ зъ нею.. Безъумный, схаменись! Не они будутъ робити чорну раду, лишь ты собѣ высновавъ чорный плянь. Однако я, я однѣсенька твоя сестра, я остерѣгаю тебе: не смѣй киринити, за добро плати лихимъ. Не хочу и въ слова се одѣвати, що ты затѣявъ на своихъ панѣвъ. Впрочемъ (говорить тихше) що до вынѣшной рады, то скажу тобѣ, що сильно ошибаєшь ся... Нашому хлѣбодателеви и его гостямъ не на гадцѣ сватанки, лишь зѣвсѣмъ що инше... (Чути чийсь сильнѣй кроки въ сѣняхъ). А то певно приходитъ нашъ панъ.. (Дарій стирае швидко порохи). Буде гнѣватись на тебе... (Текля вѣдходить въ бѣчну комнату на лѣво).

ЯВЛЕНІЕ 3.

Дарій и Протерій (увдійшовши въ комнату, кидае накрыте голубы на столикъ въ углѣ поставленный, потѣмъ зближае ся до образа въ Спасителя и Богородицѣ).

Протерій (перехрестившись и поклонившись передъ образами). Любый мѣй Дарію, чи готово все до пріяня гостей?

Дарій. Готово все, добрый мѣй пане!

Протерій. Потрудись въ комнату мои доньки и проси, чтобы еще какимъ придуть гостѣ, пришла тутъ до мене. Маю зъ нею въ чотыри очи о важномъ дѣлѣ поговорити... (Дарій вѣхдитъ въ дверь на право).

ЯВЛЕНІЕ 4.

Протерій (самъ).

Зближае ся рѣшаюча хвиля. И такъ рѣшитъ ся нынѣ судьба мои единой дитины, мои голубки Наденьки Щасливе було мое жите зъ моею Єленою, но жите се щасливе тревало лишь коротко! Коли нагадаю собѣ еѣ, сердце филюе ся Така была она красна, мила, така добра и богомѣльна! (Утирае слезы). Нѣ, прочъ зъ слабодушностію! Я християнинѣ! Она, моя Єлена, уповаючи на Бога, кѣнчила свое жите зъ такимъ пѣдданемъ ся Бго святѣй воли! Она велѣла менѣ бодритись и не горювати. Она велѣла менѣ мати все на памяти, що забравъ еѣ до себе Богъ, а все, що Богъ дѣ-

лаа, естъ добре. О, що було бы зô мною, если бы не вѣра, не молитва, не уповане на Бога? Я бувъ бы попавъ въ розпуку и пойшовъ блудными до рогами. Тринацять лѣтъ я вдѣвцемъ, а жите и совѣсть моя чистѣ. Якъ учить св. Вел. Апостоль Павло: „Вдѣвцѣ, будьте вѣрнѣ своимъ покойнымъ женамъ!“, такъ я всегда дѣлавъ, про то спокойно менѣ на моѣй души. А ещѣ спокойнѣше буде менѣ, если обезпечу жите мои Наденьки вѣдъ земскихъ суеть и всякого зла.

ЯВЛЕНЕ 5.

Протерій и Надя (входитъ изъ правой стороны).

Протерій (сѣвши на софу). Витай, голубко моя!

Надя. Витайте, дорогій отче!

Протерій. Сѣдай, голубко, тутъ напротивъ мене!

Надя (сѣдаючи). Мусѣли вы, дорогій тату, недалеко бути. если успѣли вернути до дому въ пору, передъ часомъ, назначенымъ для прибутя запрошенихъ гостей...

Протерій. Я старавъ ся не входитьи нынѣ въ такѣ дѣла, котрѣ могли бы повадъ назначеный часъ мене задержати; но все таки случилось менѣ таке, що легко мѣгъ я опѣзнити ся. Повертаючи зъ нашего фѣльварку, где поставивъ я нового огородняка християнина на мѣсци небѣника старого

огородника, не злого чоловіка, але упрямого поганина, вступивъ я до церкви. Тамъ заставъ я много людей; гдеякї зъ нихъ приступали до прийнятя св. Тайны крещеня. Якїсь люде, знаючі мене, приступили до мене и попросили мене въ кумы одному воину, молодцеви красивому и просвѣченому. Зъ часомъ выйде на старшого, если не перейде на службу въ державный або судейскій урядъ.

Надя. И вы були ему хрестнымъ батькомъ?

Протерій. Певне! Якъ-же мѡгъ бы я въ такъ важномъ дѣлѣ вѡдмовити? Я боявъ ся лице опѡзнити ся до прийнятя гостей, але слава Богу перейшло священнодѣйствіе завчасу. Хрестивъ самъ Архіерей Василій.

Надя. А яке имя дѡставъ вашъ нынѣшній похрестникъ?

Протерій. Георгій.

Надя. Хороше имя!

Протерій. Чи говоривъ тобѣ Дарій, що хочу зъ тобою поговорити передъ прибутемъ гостей въ чотыри очи о важномъ дѣлѣ?

Надя. Говоривъ.

Протерій. То и приступаю сейчасъ до дѣла. Совокупи свои мысли и чувства и выслухай спокѡйно и зъ розумомъ мою бесѣду. Чи догадуешь ся, въ якѡй цѣли являть ся тутъ нашї добрїи найближшї сродники и сестры василянки?

Надя. Догадуюсь и тѣшу ся зъ того, що буде.

Протерій. Призадумай ся добре надъ собою! Ты еще молоденька, далеко тобѣ до повнолѣтности.. ты не пѣзнала свѣта, нѣ его добра нѣ его зла.. въ свѣтѣ много розкоши, але много и лиха; першого ты еще мало зазнавала, другого жь... о кобы ты нѣколи не мала!

Надя. Простѣть, тату, не естъ зовсѣмъ такъ, якъ говорите. Що до розкоши житя, за пятьнай-дять лѣтъ мого житя у васъ и при васъ чижь я не процвитала, не сїяла и не розкошувала, уплываючи во всѣхъ добрахъ и приятностяхъ? И се вчисляю я собѣ въ надзвычайне добро, що во дѣ лѣтъ мого дитинства, доки память моя сягає, не зазнавала я лиха; але я знаю о тѣмъ, я знаю о тѣмъ зъ церковной и всесвѣтной исторіи, якъ лихими можуть бути люде; се на филѣ житя зовсѣмъ не тягне мене.. въ нѣмъ дуже богато покусь! Найлучше, охоронити себе во дѣ всѣхъ опасностей для душѣ. Пѣдъ вашимъ доглядомъ жила я въ тихой, безгрѣшной розкоши, и дальше... бажаю жити лишъ въ душевной спасительной розкоши...

Протерій. Того бажаю и я. Але щобы твое и мое бажане не выйшли необдуманно, то хочу зъ розвагою, якъ учить свѣтова приповѣдка, десять разъ, часто намѣряться, доки разъ крокъ зробишь ся, щобы крокъ бувъ добрый и зъ добрымъ наслѣдкомъ... (Входить Дарій.)

Дарій Заѣхавъ передъ ганокъ повозъ, а въ немъ чотыри особы..

Протерій. Поспѣши и веди ихъ прямо сюды! Мы готовѣ гостей витати. (Дарій вѣдходить, Протерій и Надя стають ближше дверей витати гостей.)

ЯВЛЕНІЕ 6.

Протерій Надя, Татьяна, Григорій, Юлія и Ксеня. (Юлія монахиня старша, Ксеня молоденька.)

Григорій. (сивый старикъ, крѣпкой будовы, добродушный чоловѣкъ, веселого настрою). Христосъ посередѣ насъ!

Протерій и Надя. Єсть и буде! (Гостѣ идуть передъ иконы Иисуса и Богородицѣ и кланяють ся.)

Протерій. Витайте намъ, дорогѣ гостеньки! Якъ твоє здорове, сестро? Просимо ближше. отъ тутъ на софу...

Татьяна (старша, дряхла женщина). Здорове мое дивне! Нѣчо мене не боlighet, не лежу, всѣмъ дома занимаюсь, але силъ у мене дасть Богъ..

Григорій (привитавшись зъ Протеріємъ и Надею и підчає того якъ хозяинъ зъ Надею привитали монахинѣ и коло стола примѣстили, Юлію на софѣ, Ксеню на фотели; Надя приѣдає коло Ксенѣ.) А зѣ мною, Протерій, цѣлкомъ противно: я на видѣ крѣпкій, все въ гуморѣ и будьто здоровый, але ноги не дописують менѣ, въ крижахъ поболые и тутъ въ грудяхъ задуха чимъ разѣ бѣльше взмагаєсь. Та най собѣ тамъ (усѣвши на фотельакъ бливко Татьяны), ха, ха, ха! Я на Бога здаюсь.

Живъ, бувавъ и веселивъ ся я въ житю доволѣ. До крещеня мого и мои жены и до нашего вѣнчаня христiянського, а буде сему вже трицять сѣмь лѣтъ, живъ я, бачите, шумно и розкѣшно, гдеколи и свавѣльно, ха, ха, ха!... не правда, моя ты Татьяна? Теперь и тѣшу ся, що недомагаю, бо радъ бы я за грѣхи мои молодости и дальшi буйства до крещеня еще за житя спокутувати. Чи добре я говорю, преподобна Юліе?

Юлія. Дуже добре! Ступайте и дальше при Божѣй помочи до спасительного совершенства!

Протерiй. Ты приѣхавъ, любезный шурыне, недавно изъ далекои дороги, щожь видѣвъ ты и що чувъ нового? Проси, що не вѣдѣдавъ я тебе, коли ты вернувъ зъ дороги! Я подорожувавъ и самъ, хотяй не далеко, таки по окрестныхъ селахъ, где мавъ я свои дѣла и порученя до христiянскихъ громадъ вѣдъ Преосвященного нашего Отця Василя.

Григорiй. Въ моѣй подорожи видѣвъ я и чувъ богато доброго и злого, где-що потѣшаючого, але немало и сумного. По перше довѣдавъ ся я, що начальники Аріанської ереси мають выслати депутацію до беззаконного царя Уалента въ Никеи зъ прошенемъ, чтобы вѣдогнавъ вѣдъ тамошної церкви правовѣрныхъ людей, а церковь вѣддавъ на потребности Аріанскому соборищу. Если нашъ Преосвященный Василій и могучiй православнiй князь сему не перешкодять, готовъ беззаконнiй

Уалентъ угодити Аріяннямъ. Отъ бѣда! Проливають кровь миліоны христіянъ задля розширеня и скрѣпленя Христовои вѣры зъ причины жидѣвъ и поганъ; теперъ-же, колибы Христовѣй церквѣ лишъ процвитати, выривула нова бѣда, небезпечна Аріяньска ересь! Але она буде зломана, душа моя причуває то, бо мушу вамъ сказати, що слава Преосвященного нашего отця Василя и великихъ учителѣвъ Іоанна Златоустого и Григорія Богослова въ народѣ велика. Вся наша надѣя на Бога и на нашихъ правдивыхъ учителѣвъ Христовои церкви...

Надя. Я чула, що и Преосвященный Григорій Нассійскій, братъ Преосвященного Василя, дѣлає противъ Аріянь зъ великимъ успѣхомъ...

Юлія. О такъ, вѣсть о мѣмъ зовсѣмъ правдива. Говоривъ у насъ о славныхъ дѣлахъ Преосвященного Григорія самъ нашъ Преосвященный Василій.

Григорій. Но якъ же живе ся тобѣ, моя похрестнице Наденько? Славно ты выросла, личко твое якъ двѣ яркі рожечки, очи повнѣ блеску и житя... якъ-же дивишь ся на свою будучнѣсть? Якї пляны укладаєшь собѣ? (Дарій приносить на двоухъ срѣбныхъ тацахъ всякого рода садовину и кладе ихъ передъ гостѣ на столѣ).

Надя. О дорогій мѣй вуйку, Вы цѣкаві знати, якъ я дивлю ся на мою будучнѣсть! А отъ такъ: не хочу я бути грѣшницею, але видить ся менѣ, що я завистна на житѣ преподобнои Юліи

и той молоденькой монахинѣ Ксенѣ. Я, тихо зъ нею розмавляючи, довѣдала ся вѣдъ неи, яке спокѣйне, яке щасливе житє въ монастыри посередѣ молитвъ, богослужень, постѣвъ и всякихъ побожныхъ подвиговъ. Погляньте, тату, на личко преподобной Ксенѣ! Ъй ледви сѣмнайцять лѣтъ минуло, а на блѣдѣмъ еи личку вѣдбиваєсь така повага, а изъ еи быстрыхъ голубыхъ очей пробиваєсь скупленє духа и цѣлковита преданнѣсть на Бога. Якъ добре мусить бути преподобной Ксени, що она не має нѣчого свѣтского, суетливого! Справдѣ, я хотѣла бы бути вже теперь на мѣсци преподобной Ксенѣ...

Татяна. Єсть се дуже лестно для тебе, що подобає ся тобѣ званє преподобной Юліи и Ксенѣ... але ты до такого званя еще, видить ся, за молодда и нѣчимъ до него непѣдготовлена...

Протерій. А кѣлько лѣтъ було преподобной Ксени, коли вступила въ монастырь?

Ксеня. Я кѣнчила чотырнацятый рѣкъ, вступаючи въ монастырь.

Татяна. Такъ рано! Тогда вы не знали еще нѣчо свѣта и ледви були свѣдомѣ своего кроку, що вѣдрѣкасте ся свѣта и вступаєте въ монастырь? А въ котрѣмъ роцѣ житя вступили вы въ монастырь, преподобна Юліє? (Дарій переходать зъ своимъ бѣлымъ платкомъ черезъ комнату, споглянувши лихимъ окомъ на сидячихъ при столѣ).

Юлія. Я рѣшилась вступити въ монастырь въ двадцятѣмъ третѣмъ роцѣ житя...

Татяна. Дѣвицею ?

Юлія. Нѣ, тридѣтною вдовою. Жію въ монастыри вже семь рѣкъ. Сегодня я спокойна вже, всякія страсти утишились въ менѣ майже зовсѣмъ; але признаюсь, що черезъ перші три роки боролась я зъ ними и зъ собою дуже. Першій мѣсяць, вступивши до монастыря, вѣдалась я такъ охотно моимъ монашескимъ повинностямъ яко новиціятка, що удивлялась сама собѣ; але потѣмъ наплывала на мене велика туга за житемъ въ кружку рѣднихъ, другѣвъ и знакомыхъ, за всякими веселощами и приятностями, котрыхъ мала я багато. Я стала пригадувати собѣ щасливе мое дволѣтне супружество и новыхъ моихъ поклонникѣвъ. Я була молода и нѣчого собѣ вдова, а нові женихи були доволѣ красні, любезні и богаті; але я, занявшись любовію до першого мужа, хотѣла бути сталою въ тѣй любвѣ до смерти и вступила въ монастырь, молитись Богу за всѣхъ и за вся. А въ тѣмъ вѣдѣ другого мѣсяця въ монастыри стали налѣтати на мене покусы, бажаня до нового супружеского житя. И хто знае, що було бы зѣ мною сталось; я була бы имѣвно вступила зъ монастыря, еслибы не тѣи прекрасні и душу до неба порываючі науки Преосвященно-

го Васи́лія, котрї такъ ярко начертували менѣ суету свѣтского житя для угодження тѣлу.

Протерій. Если такъ було вамъ, преподобна Юліе, тужно за вашими приятностями и розкошамы, то думаю, що на молоденькї дѣвицѣ въ такихъ лѣтахъ, въ якихъ всупила въ монастырь преподобна Ксе́ня и въ якихъ єсть теперь наша Надя, мусить наплывати на новиціятѣ подѣбна борба зъ собою зъ той причины, що они єще свѣта и дарѣвъ єго та розкошѣвъ не пѣзнали и не зазнавали...

Юлія. Цѣлкомъ такъ не єсть, якъ думаете, почтенный пане. Я мала нагоду придивитись новиціятови сестры Ксенѣ и другихъ сестеръ. Я придивлялась ихъ моральному житю и затрудненю зъ великою увагою, на новиціятѣ приходили дѣвицѣ въ 14, 15, 16, и до 20 лѣтъ, пришло до насъ кѣлька вдовиць, єсть у насъ и одна замужна, що покинула мужа, завзятого поганина. Выхрестившись, прийшла я и другї старшї сестры до того заключеня, що тымъ лекше переносятъ женщины своѣй новиціятѣ и тымъ лекше освоюють ся зъ монашескимъ житемъ, чимъ молодшими до монастыря вступаютъ. Не вкусивши свѣтской суеты и житя, не тужать за нимъ, а бажания житейскихъ солодошей, що лишъ пробуждують ся, уступають легко мѣсце бажанямъ, придбати собѣ Божу ласку, спокѣй душъ и вѣчне спасеніе.

Григорій. Преподобна Юліє, даю повну вѣру вашимъ словамъ; они основані на дослѣдахъ зъ практики Нагадаймо собѣ всѣхъ, котрі приня-ли христіянство въ старшѣмъ вѣцѣ! Якъ тяжкою здавалась имъ перемѣна поганьского жита на хри-стіянське! А чимъ хто молодшій переходить въ христіянство зъ жидѣвства або поганьства, тымъ лешче приходить ему присвоити собѣ правдиво христіянській спосѣбъ жита. Чи думаєшь, Наденько, дѣйсно вступити въ монастирь?

Надя. Моя душа рве ся тамъ, я готова служи-Иисусу Христу цѣле жите и бути невѣстою лишъ Иисуса Христа. Не знаю однакъ, що скаже на се мѣй отець Надѣюсь, що вы, мѣй дорогій, не бу-дете противні мому намѣреню, вы такъ добрі, вы такъ вѣрно вѣддані церквѣ! Позвольте менѣ статись сестрою преподобнои Ксенѣ! Чи прийме-те мене за свою сестру Христа рады? Чи схоче-те подати менѣ образъ жита, щобы зыскати собѣ повну Божу ласку, преподобна Ксене?

Ксеня (ввявши Надю за обѣ руки). И чому-жь бы вѣ? Кобы я лишъ могла послужити вамъ образ-цемъ любви доброго! Менѣ такъ спокѣйно, такъ добре на души! Дай Боже и вамъ найти у насъ такій спокѣй и таке добро! Але я певна, що вы найдете ихъ, бо вы, якъ видко, анѣ горячі вѣдъ зворушеня анѣ холодні вѣдъ боязни, лишъ идете за природнымъ покликкомъ своєї душѣ.

Юлія. Такъ найвѣдповѣднѣйше вступати въ монастырь такимъ, що мають до того природне покликане. Вашъ благородный отецъ, Надя, повиненъ бувъ пѣзнати васъ...

Надя. Отче дорогій, дайте своє позволенє, не противтеся мому певному щастю, освободѣть мене вѣдъ всеи суєты сего свѣта!

Протерій. Тяжко, тяжело розставатися менѣ зъ тобою, єдина моя, сокровище мое, радосте моя, але научившись цѣнити святѣсть житя...

Татяна (зробивши рухъ рукою, мовь-бы хотѣла заткати губу братови). Стѣй, не кѣнчи! Я, старша рѣдна твоя сестра, бажаю собѣ не рѣшати сегодня пытаня, чи Наденька має вступити въ монастырь. Даймо їй бодай три мѣсяцѣ часу, щобы надумала ся!

Григорій. Мудре слово! Я зъ нимъ годжу ся...

Протерій. Нехай буде! За три мѣсяцѣ, если повторишь менѣ, дорога довечко, просьбу вступи ти въ монастырь, самъ вѣдвезу тебе туды...

Дарій (вѣдчинивши дверь на лѣвѣй сторонѣ на широко). Бѣду подано на стѣль. Просимо панѣвъ увѣйти. (Протерій, Надя и ихъ гостѣ встають.)

Протерій. Передъ нами поставлено найдорѣднѣйшу садовину на стѣль, а нѣхто изъ дорогихъ гостей веласкавый покушати єѣ!

Григорій. Ха, ха, ха, любезный мѣй! Я великій охотникъ до садовины; я взявъ передъ себе галузку червоного винограду, але успѣвъ лишъ

одну ягоду бинуть въ ротъ. Дальше забудь я зовсѣмъ о поданой садовинѣ, такъ важный будь предметъ нашихъ обрадъ. Але не сумуй, голубчику мой! Я знаю, ѣда у тебе все знаменита. Ходѣмъ теперъ до стола, а опѣсля мы вѣдвѣдаемо еще и сю садовину. (Всѣ вѣдходятъ. Дверѣ зачинають ся).

ЯВЛЕНЕ 7.

Дарій (самъ).

Дарій. Отъ, отъ, здавалось, що ударить грѣмъ въ мене. Вже мало участи рокове слово, що Наденька поїде въ монастырь. И що робивъ бы я тогды безъ неї? Я сейчасъ хіба зъ ума зѣйшовъ бы! (Въ себе по чолѣ). Теперъ, Дарію, до головы по розумъ и дѣлай завзято, безпироволочно и безъ упину, чтобы до трехъ мѣсяцѣвъ Наденька була твоею женою! Щасте мое, що нынѣ рѣшено вѣдложити вступленю еї въ монастырь. Тысячъ разѣвъ гѣрше було бы для мене еї монашество, якъ супружество зъ якимъ вельможею. Изъ монастыря я вже не вѣдобувъ бы еї... пропала бы тамъ голубка для свѣта и для мене. Ёслибы выйшла замужъ не за мене, тогдѣ по крайной мѣрѣ могъ бы я жити въ еї палатѣ, любоватись нею и любити еѣ, якъ бы менѣ удавалось. Але она нѣчією женою не має бути... она хоче въ монастырь... (горячо и зъ розпукою)... о нѣ, до того не допущу! Теперъ хва-

таюсъ крайности... не по́йде она въ монастырь и нѣчію женою не буде, лишь мою... По́йду до вѣщихъ людей, до чародѣвъ... прикличу до помочи всѣ силы, все одно чи ангельскій чи дѣвольскій, щобы лишь звѣчатись зъ нею, любоватись еи вѣддыхомъ, тулитись до еи рожевыхъ лицъ, вѣдчувати удары еи сердца, вѣдданого менѣ, бѣдному слузѣ, будучому папови... Такъ, она мусить бути мою за всяку цѣну... (Занавѣса спадае).

АКТЪ ДРУГІЙ.

ВѢДСЛОНА ДРУГА.

(Сцена представляе гористо-скалистый вертепъ, дике неприятне мѣсце, нѣчну хвилю. На сцену входятъ чародѣй **Скера** и **Дарій**).

ЯВЛЕНІЕ 1.

Дарій и Скера.

Скера. За много, чоловѣче, вѣдъ мене вымагаешъ ..

Дарій. Чому за много? Слава вашого чародѣйства знана всюды, въ цѣлѣмъ краю. Люде оповѣдають дивнѣ дива о вашихъ дѣлахъ. И всѣ находили у васъ взгляды и ласку, лишь менѣ мали бы вы вѣдмовити вашей всемогучой помочи? О, кобы вы знали поломѣнь моеи любви для Наденьки!

Я маряю и сохну зъ любви для неи, ёсти не можу, спаня для мене нема, а страшна якась горячь палить мое сердце и все тёло такъ дуже, що по воду безъ всякои мёры и не можу жажды своей успокоити.

Скера. Що зъ того? Протерій и Надя знавї менї и всёмъ въ околици зъ такъ высокои побожности и праведности, що всё мои чародѣйныя способности не могутъ мати впливу нё на Надю. чтобы тебе полюбила, нё на еи вётця, щобъ позволивъ на твоё зъ нею вёчане. Если бы я принявъ ся Протерія и Надю для тебе добре успособити, я потерпёвъ бы неудачу, а тогда?.. Моя слава въ народѣ упала бы. Черезъ науку и правлене тепершнього Архїерея Василїя и такъ вже о половину меньше людей приходитъ до мене. Мушу бути осторожнымъ и огляднымъ.

Дарїй. Добродѣю бёдныхъ, пригнобленныхъ и нещасныхъ, не вёдишь мене вёдь своего чародѣйства! Розсуди, якї великї капиталы дёстануть ся до моихъ рукъ, коли повёнчаюсь зъ Надею! Половину тыхъ капиталёвъ готовъ я до твоихъ нёгъ зложити, если зробишь, чтобы Надя была моею...

Скера. И за такую цёну не можу. Въ дёмъ Протерія не маю приступу...

Дарїй. Добродѣю, помилуй! Не погубляй мене!
(Падае передъ Скерою на колёна).

Скера. Впрочемъ можу дати тобё помёчь.

Встань! (Дарій встає.) Помôчь буде тобѣ певна, але не зъ моихъ рукъ. Я можу тобѣ лишъ показати дорогу до того, хто тобѣ помочи удѣлити схоче.

Дарій. Кажи! До смерти буду тобѣ вдячный. Хто то такій, що поможе менѣ?

Скера. Мôй панъ, мôй володѣтель!

Дарій. Хто вôнъ есть?

Скера. Діаволь?

Дарій (вздогнувши цѣлымъ тѣломъ). Добре, я поïду и до него, щобы лишъ посѣсти Надю ..

Скера. Але чи сповнишь ты услôва, котрѣ вôнъ тобѣ поставитъ?

Дарій. Якѣ?

Скера. Ты маєшь вôдречи ся Христа и дати на се лисьмо.

Дарій (вздогнувши вдруге; по хвили). Добре, я готовъ и на се!

Скера (вынимає карту, пише на нѣй якісь слова, написавши подає Дарію и говорить). Зъ сею картою лишишь ся тутъ. Менѣ выпадає лишити тебе тутъ самого для выпробованя твоеи неустрашимости и щирости сего, що намѣряєшь. По добрôй хвили, коли счезну тобѣ зъ очей, пôднесешъ тую карту въ воздухъ, а тогды являть ся тобѣ такіи духи, що поможуть тобѣ стати передъ діаволомъ, моимъ паномъ. Иду.

ЯВЛЕНІЕ 2.

Дарій (въ разговорѣ съ собою и съ Ангеломъ-хранителемъ. По хвили являютъ ся два чернѣи духи и дѣяволъ зб свитою).

Дарій (стоитъ хвилию якъ вкопанный, глубоко задумавшись).
Та все одно! Разъ мати родила! Або здобути єѣ,
або згинути! (Въ той хвили чути годось зъ горы, зъ воздуха).

Ангель хранитель. Дарій, схаменись!

Дарій (перестрашенный). Хто говорить?'

Ангель хранитель. Где твоя совѣсть?

Дарій. Моя совѣсть? Що кому до моєи совѣсти?

Ангель хранитель. Дарій, ты увѣривъ въ Іисуса Христа доброохотно и крестивъ ся доброохотно.

Дарій. Що? якъ? Доброохотно? Або я знаю? Хто ты, що мене непокоишь? Що ты за сила?

Ангель хранитель. Сила правды и спасенія.

Дарій. Дай менѣ Надю за жену!

Ангель хранитель. Правда и твое спасеніе не зависить вѣдъ Надѣ. Славою и честію вѣнчає Богъ людей. Где твоя честь? Яка буде твоя слава?

Дарій Коли буде Надя моя, буде при нѣй моя честь и слава у людей.

Ангель хранитель. А у Бога?

Дарій. А где єсть Богъ?

Ангель хранитель. Ты вѣривъ въ Него, любивъ Єго, служивъ Єму, а теперъ пытаєшь, где Вѣнъ? Схаменись! Навернись! Не погубляй себе! Вертай

до мѣста, иди до церкви, сповѣдайся, покайся, въ противномъ разѣ пекло ухопить тебе...

Дарій. Все, що радишь, зроблю, лишь дай менѣ Надю за жену!

Ангель хранитель. Не для Надѣ будь чеснымъ, совѣстнымъ и вѣрнымъ ученикомъ Христа, лишь ради любви Бога и своего спасенія.

Дарій. Скажи менѣ, хто ты!

Ангель хранитель. Я голосъ твоєї совѣсти, я другъ и хранитель твоѣй, твоєї душі и твоего спасенія. Єще разѣ кличу до тебе: утѣкай сейчасъ зъ-вѣдси, иди до церкви, до святителя Василя...

Дарій. Ахъ, горе мое! Серце мое, що менѣ теперъ зъ тобою робити? Чого розгорѣло ты такъ поломѣнною любовію до Надѣ! Чимъ угасити въ тобѣ тую поломѣнь?... Нѣчимъ! Ты не дашь угасити ся! Голосъ моєї совѣсти упоминає мене, вѣнь обѣцює менѣ честь, славу, спасеніє, а не дає менѣ Надѣ, щобы мое серце було вдоволене. Прочь зъ такимъ голосомъ! Тотъ голосъ мѣй другъ, що Надю вѣддасть менѣ въ обѣймы... Про тебе и за тебе, Надя моя єдина, все! Однакъ най побачу, що написано на картѣ. (Читає). „Понеже я повиненъ старати ся, владико мѣй, щобы вѣдъ Христіаньскої вѣры вѣдорвати, приводжу до твоєї области на умноженє твоего царства. Отсе посылаю нынѣ до тебе приносячого мое письмо молодця, пораженого похотію до дѣвиць, и молю

за него, подай ему помѣчь; бо если получить то, чого желає, и если и я тымъ прославлю ся, то збѣльшимъ старанємъ притягну многихъ, що будуть тобѣ послушнѣ.“. . Знаменито! Пѣдношу вѣ воздухи карту... (Пѣдносить карту. Вѣ сю хвилиу лыскають два свѣтла мовь-бы двѣ блыскавки, одно при скалѣ по правѣй сторонѣ, кодо котрой стоить Дарій, а друге на горѣ вѣ глубинѣ сцены по лѣвѣй сторонѣ. За погашенымъ свѣтломъ при скалѣ являють ся два духи вѣ цѣлкомъ червонѣмъ тѣсно до тѣла прилягаючѣмъ одѣню, зѣ дивоглядными червонными накрытыми головь. На горѣ показує ся за погашимъ свѣтломъ на престолѣ сидячій дѣяволь таковы вѣ червонѣмъ дорогоцѣннѣмъ одѣню, освѣанѣмъ многими блестящими гузиками, зѣ высокими и крылатымъ на головь накрытемъ. Надѣ вертепомъ блымає якась червоне свѣтелце).

Два злї духи берутъ Даріа пѣдѣ руки и ведутъ его до дѣявола, котрого окружають злї духи.

Дѣяволь. Дарій, ты вызвавѣ насѣ! Чого желаєшь собѣ?

Дарій. Передвсѣмъ подаю тобѣ, пане, сю карту, писану рукою твого вѣрного слуги Скеры.

Дѣяволь (принявши карту). Чи вѣришь вѣ мене, вѣ мою силу?

Дарій. Вѣрю.

Дѣяволь. Чи вѣдрѣкаєшь ся Христа, котрого до теперъ бувѣ ты ученико ѣ и исповѣдникомъ?

Дарій. Вѣдрѣкаюсь!

Дѣяволь. Але чи могу я дати тобѣ, Дарію, вѣру? Многї христїяне обманули вже мене. Коли потребовали мене, то кляли ся, що будуть моими на

вѣки, если сповню ихъ бажаня; але опѣсля, коли я ихъ бажанямъ и желанямъ вдоволивъ, они мене вѣдрѣкались и повертали назадъ до Иисуса Христа, котрый яко добрый и чоловѣколюбивый зновъ ихъ до своей ласки принявъ. Здае ся, що и ты схо-чешь мене обманути?!

Дарій Я нѣ! Додержу слова, лише сповни се, чого желаю!

Діаволь. Побачу... А теперъ зроби менѣ письмо! Напиши менѣ и пѣдпишись, що вѣдрѣкаешь ся Христа и хрещенія, а що обѣдцюешь стати моимъ на вѣки и що вѣдъ судного дня готовъ будешь терпѣти зѣ мною вѣчнѣ муки, а тогды я сповню твои желаня точно и безпроволочно.

Дарій (написавши на картцѣ, що ему дали влѣ духи, пѣдиктованї діаволомъ слова, подае ихъ діаволови). Отъ записка и пѣдпись моя.

Діаволь. Стало ся. Ты нашъ, а мы твои. Сей часъ повелю слугамъ моимъ здѣлати все, що лишь буде потреба, чтобы Надя, одинока донька Протерія, розгорѣла непоборимою любовію до тебе и пожелала бути твоею женою за всяку цѣну. (Коло престола діавола блымае дивне свѣтло: діаволь и влѣ духи сче-зають, завѣса спадае.)

Вѣдслона трета.

Сцена представляе гостинну комнату въ палатѣ Протерія, якъ въ першѣмъ актѣ. На столѣ въ фляконнику букетъ.

ЯВЛЕНІЕ 1.

Надя (сама сидитъ на фотели, глубоко задумана).

Надя (вставши скоро). Боже, Боже мѣй, що зѣ мною дѣе ся? Чи зѣ розуму сходжу, чи що таке? Вѣчно, и въ день и въ ночи и въ свѣ, всегда менѣ передъ очима... хто такій? Нашъ Дарій! Чому не замѣчала я сего давнѣйше? Чому не замѣчала я давнѣйше, що вѣнъ менѣ такъ широ вѣдданный, такій добрый и такій ширый? Чому не замѣчала я, що вѣнъ молодець и хороший и розумный? А вже знаю чому! Здае ся тому, що я панѣ, а вѣнъ... лишь слуга! Мене такъ выховано, щобы я мимоволѣ и безъуслѣвно ставила себе выше вѣдъ него и загаломъ выше вѣдъ слугъ. Але щожъ виннїи они, що судьба рѣшила имъ не бути панами, лише слугами? Чижь они не такїи люде, якъ мы? А що еще бѣльше! Вся наша прислуга такъ христїяне, якъ мы. Яко люде всѣ мы Божиими дѣтьми, сестры и братя, а яко христїяне, яко Христовїи ученики... мы зновъ братя и сестры въ Христвѣ. Нашъ Спаситель, Исусъ Христовъ, учитъ насъ всѣхъ любити ся взаимно; нѣкимъ не гордити, надъ нѣкого не вноситись. „Потѣмъ, каже Исусъ, пѣзнае васъ свѣтъ, що

вы моими учениками, коли будете
межи собою сердечно любитись.“ Але
зъ другои стороны я могу и повинна любити Дарія якъ ближнього, якъ брата-христіянина, якъ вѣр-
ного слугу... я повинна ему робити добро; але се...
се якось не вдоволяє мене, не успокоює мене...
Чи знала я передъ тымъ, якѣ очи у Дарія? А я
була для него добра и ласкава... Чи любила я
передъ тымъ дивити ся въ его лице, говорити зъ
нимъ довго-довго и слухати его оповѣданъ о
его рѣдныхъ, о его бувальщинѣ? Нѣ, менѣ бывало
се и въ голову не приходило, хотяй я была для
него добра и ласкава. Моя любовь для Дарія...
се незвычайна любовь для ближнього. И его се-
стра Текля... сегодня она менѣ не то, що была
давнѣйше. Сегодня я не смѣю їй повелѣвати! Я
числюсь для неї зъ словами, я боюсь, чтобы чимъ
ей не погнѣвати, а черезъ ню и ей брата Дарія.
Що еще бѣльше! Я поступаю зъ Теклею такъ,
щобы она передъ Даріємъ выражалась о мнѣ якъ
найлучше... Такъ, такъ, я познаю себе, я не обма-
нюю себе! Моя любовь для Теклѣ якъ для рѣд-
ной сестры. . а для Дарія? (Поглянувши на букетъ и ввяв-
ши его зъ фляконика въ руки.) А отъ и букетъ вѣдъ не-
го! Бывало приносилъ вѣнъ менѣ до фляконѣвъ и
до моихъ рукъ и передше зъ огорода часто бу-
кеты; однакъ я не лишъ не радовалась тыми бу-
кетами, але и не звертала на нихъ особлившой

уваги, и що вѣнъ менѣ приносивъ букеты, уважала я за нѣчо бѣльше, якъ лишъ за его повинѣсть. Теперь-же, вѣдъ бѣльше якъ трехъ недѣль, все, що робить для мене Дарій, єсть менѣ таке миле и добре, що и высказати того не могу. (Нюхає цвѣты). Славнѣ цвѣты! Пречудный запахъ! Бувало нѣякѣ цвѣты не були менѣ такъ хорошими и приманчивыми якъ теперь, а тѣ цвѣты, котрѣ Дарій менѣ подає... они солодостію, они розкошію для мене! Чому се такъ?... Я вже знаю днесъ чому; я, просто говорячи, я люблю его, жити безъ него не могу, вѣнъ мусить... такъ, такъ, дальше таити мого чувства я не въ силѣ... вѣнъ мусить бути моимъ мужемъ, инакше я зѣвляла бы, знидѣла бы, умерла бы.. Але стѣй, Надя! Ты любишь Дарію, но чи вѣнъ любить тебе? Чи могу я сумнѣватись въ его любви? Нѣ, я певна его любви. Я знаю, якъ пристрасно и якими палкими очима вдвляє ся вѣнъ всегда въ мене и якъ промышляє вѣчно лишъ о тѣмъ, щобы зробити менѣ яку приятнѣсть и чимъ-небудь прислужитись менѣ; вѣнъ вѣдгадує всѣ мои мысли и бажаня. Певна я того, що вѣнъ мене любить всею силою молодечои любви, любви, звязуючої два сердца на вѣки. Но чи скаже вѣнъ менѣ о тѣй своѣй любви? Нѣ, вѣнъ першѣй не скаже менѣ о нѣй, вѣнъ не осмѣлится ся... Я мушу сама его осмѣлити: починъ до нашего подруженя мусить выйти вѣдъ

мене и я зроблю початокъ, зроблю нынѣ, бо я цѣлымъ сердцемъ и всѣмъ моимъ существомъ полюбила его. (Нюхае и цѣлуе пѣты). Всѣ забобоны вѣдкидаю и не хочу ихъ знати...

ЯВЛЕНІЕ 2.

Надя, Дарій (вносить на сребрнѣй тацѣ письмо и кланяе ся Надѣ).

Надя (споглядае Дарію пристрасно въ лице и не бере письма). Не подавай менѣ, Дарію, письма на тацѣ... зроби се просто!

Дарій. Якъ просто?

Надя. Поклади тацу на стѣлъ, возьми письмо въ руки и подай менѣ его зъ руки до руки! (Дарій робить такъ; Надя, принимаючи письмо, хвитае три пальцѣ Дарія въ свою руку; Дарій не вырываетъ). Чого твоя рука тремтить? Чого она така холодна? Боишь ся мене? Чи я така страшна?

Дарій. И дуже и нѣ! Хотѣвъ бы я не бояти ся васъ, бо вы якъ Ангелъ, и боюсь, бо вы моя панѣ...

Надя (пустивши руку и взявши листъ). Вѣдъ сеи хвилѣ, Дарій, перестань мене боятись яко своєї панѣ! По Христвѣ я рѣвна тобѣ; я не дала тобѣ нѣколи причины боятись мене...

Дарій. Само становище...

Надя. А, становище!... Бѣльше не уважай на се и вѣдкинь всяку боязнь. Але вѣдъ кого се

письмо? (Отворивши листъ). Вѣдь любезной преподобной Ксенѣ! (Перебѣвши скоро очима письмо). Послухай, Дарій, що менѣ преподобна пише! (Читає). „Найдорожша Надю! Черезъ три недѣль, якъ була я у васъ зъ преподобною Юлією, вѣдвѣдували вы мене майже кожного другого дня и я була щаслива зѣставати зъ вами въ моѣй келіи по годинѣ, по двѣ, въ религійныхъ розговорахъ. Вѣдь трехъ недѣль я не бачу васъ, я тужу за вами, я неспокойна о васъ. Що зъ вами? Господи, чи не слабѣ вы? Просить о вѣдвѣданє а по крайноѣ мѣрѣ о скору вѣдповѣдь сердечно любяча васъ Ксеня“. Ахъ правда! Бувало рвалося мое сердце до монастыря и до преподобной Ксенѣ, але теперь, вѣдь трехъ недѣль, якъ пише Ксеня, я... я боюсь монастыря!.. Я почитаю глубоко всѣ монахинѣ и цѣню высоко ихъ монашескѣ подвиги, але намѣрене поступити въ монашество я вже цѣлкомъ покидаю. Я роздумала собѣ, що буду могла жити религійно и въ супружествѣ.. Якъ думаешь, любезный Дарій?

Дарій. Змѣну вашего намѣреня могу я, яко вамъ сердцемъ и душею вѣдданный слуга, лишь похвалити. Коли я довѣдавъ ся, що вы, така молоденька, цвѣтуча, а до того еще така богата, въ монастырь вступити намѣряете, щобы вѣдречись свѣта, то зъ жалю пропала вѣдь мене вся радѣсть житя... передѣмною потемнѣвъ цѣлый свѣтъ...

Надя. А ты чому властиво желавъ бы, щобы я не вступала въ монастырь?

Дарій. Чому? Боже мѡй!... Я сего не смѣю, я и не въ силѣ навѣтъ высказати...

Надя (сѣвши на крѣсло). Я желаю собѣ, щобы ты осмѣливъ ся высказати менѣ отверто свою гадку. Оно може бути дуже важне и если ты менѣ дѣйсно сердцемъ и душою вѡдданный, то не затаишь нѣчо передѡмною. А теперъ сѣдай тутъ на крѣсло, диви ся менѣ въ очи и говори правду... лишь одну правду!

Дарій (сѣвъ влюблено вдвляючись въ Надю). Скажу зовсѣмъ отверто! Коли бы вы вступили въ монастырь, коли бы я не мѡгъ що дня, що хвиля на васъ дивитись, вашего голосу слухати, я не живѣ бы, я умерѣ бы...

Надя. А що-жь тобѣ на менѣ залежить?

Дарій. Все, ваше щастѣ, значене и слава и мое житѣ.

Надя. А за кого выйти менѣ за мужъ? Тобѣ знакомі всѣ знатні молодцѣ, котрі о мою руку старають ся... котрого зъ нихъ выбравъ бы ты менѣ?

Дарій. Котрого? Не скажу...

Надя. И якъ-же ты вѡдданный менѣ? Я приказую тобѣ сказати менѣ, котрому зъ женихѡвъ даєшь пальму першенъства?

Дарій. Нѣ... нѣ...

Надя. Дарійку, смѣло !

Дарій. Нѣ одному !

Надя. То якъ-же выйти замужъ ? Еще ждати на прибуте нового жениха ?

Дарій. Якъ хочете...

Надя. Се недобра вѣдповѣдь, не шира, не христіянська и не пріятельська. Правдиву свою гадку таишь передѣмною. . Мусишь забути въ тѣй хвили мое до тебе вѣдношене; я въ тѣй хвили не панѣ тобѣ, лишь просто Надя, твоя подруга, и скажи такъ : „Я маю для тебе, Надя, жениха, а нимъ есть ..“ ну, и скажешь его имя...

Дарій. Ахъ, я хотѣвъ бы се сказати, та не можу, не смѣю, помимо вашої щирости и помимо вашого розказу...

Надя. То скажи по крайно́й мѣрѣ, не выкаючи менѣ, такъ : „Надя, женихъ для тебе есть, вѣнъ близкій и знакомый тобѣ !“... Ну, говори тѣи слова !

Дарій. Надя, женихъ для тебе есть, вѣнъ близкій и знакомый тобѣ ! Вѣнъ думавъ и думае лишь о тобѣ...

Надя. Слава Богу ! Се, Дарійку, ты самъ, ты любивъ мене, я люблю тебе, лишь тебе, ты мѣй, а я твоя ! Чи угадала ? (Нахилие си до него, вѣнъ присунувшись до неи въ крѣслемъ, правою рукою обнимае еѣ за станъ, лѣвою держать обѣ еи руки).

Дарій. Ахъ, угадала, угадала на мое несподѣ-

ване превелике щастє и я буду твоимъ, Наденька, на вѣки (ссуваєсь передъ нею на колѣна, цѣлує горячо ея руки, она цѣлує его въ чоло), на вѣки! Коли дѣстану свободу, стаюсь вѣдь сеи хвилѣ твоимъ вѣчнымъ невѣльникомъ. Повелѣвай, розпоряджай мною... я на вѣки твоѣ! Однако...

Надя. Яке „однако“? Ахъ, вы мужчины! Ты, якъ бачу, бажавъ мене мати, а коли я вѣддалась тобѣ, наразь „однако“...

Дарій. Прости, Наденька, мое „однако“ не походить вѣдь мене; оно всуває ся само межи насъ. Тое „однако“ то страшне: що скаже на сердечный нашъ союзъ могучій отецъ твоѣ?

Надя. Ахъ, правда, отецъ мѣй! Не знаю, якъ прийме вѣнъ нашъ союзъ, але за мене не сумѣвай ся и не бѣй ся! Если сказала я разъ, що я твоя, то додержу слова за всяку цѣну. Мѣй отецъ добрый чоловѣкъ и вельми благородный, а я его одинока дитина. Погубы моєи вѣнъ не схоче. Я змягчу и добре успособлю его сердце для насъ; я вымолю собѣ тебе... (Надя и Дарій, заняті такъ дуже собою, що не замѣчаютъ тихенько входячого въ комнату Протерія).

ЯВЛЕНІЄ 3.

Дарій. Ты благородна по-надъ всѣхъ, ты ангель не чоловѣкъ! Вѣдь щастя, въ яке я днесь

попавъ, не могу представить собѣ, чи я у нѣгъ твоихъ, чи може все менѣ снить ся.

Надя. Нѣ, мѡй милый, тобѣ не снить ся, ты дѣйсно при менѣ, при своѣй Нади!

Протерій (голосно, люто). Нѣ, не при своѣй, доки я живой... нѣ, не при своѣй вѣнъ Нади! Мошенику, прочь менѣ зѣ-вѡдси! (Дарій вставши вѡдступае кѡлька кроковъ въ задъ, Надя вѣтае и глядитъ смѣло батькови въ очи).
Що зѣ тобою, Надя! Чи се ты, чи не ты?

Надя. Я, дорогій отче!

Протерій. Чи можливо то, щобы ты такъ морально низко упала, ты, Надя, дочка зѣ наилучшихъ сторѡнъ званого Протерія?

Надя. Я нѣчо злого не зробила..

Протерій. Нѣчо злого? Такъ то?... А ты, негодяю, еще тутъ? Забирайся зѣ-вѡдси, зѣ моєи палаты, доки мѡй мечъ въ похвѣ! (Хватае за рукоять шпаги). Чувъ?

Надя. Послухай моєи рады и иди! (Дарій, низко кланяючись, вѡдходить).

ЯВЛЕНІЕ 4.

Протерій и Надя.

Протерій. Надя, скарбе мѡй, що ты зробила?

Надя. Я полюбила...

Протерій. Вѡдъ коли? Ёще и де хвилѣ нашои нарады, чи маєшь вступити въ монастырь?

Надя. Нѣтъ, вѣдь трехъ... чотырохъ недѣль.

Протерій. Дивна твоя любовь до Дарія! Она мовь-бы якою машиною сотворена!... И ты вѣришь въ свою любовь такъ на скоро зроблену?

Надя. Я полюбила цѣлымъ сердцемъ и нема менѣ нѣ спокую нѣ жита безъ Дарія.

Протерій. А монастырь?

Надя. Вѣнъ собѣ есть и буде; у мене пѣшовъ вѣнъ въ непамять. Если бы я сейчасъ по нашѣй нарадѣ була вступила въ монастырь, була бы я унещасливила себе на всегда, а данный менѣ тримѣсячный терминъ давъ менѣ досыть часу нагадати ся и спасъ мене вѣдь погибели.

Протерій. Вѣдь якои?

Надя. Вѣдь самотного жита, до котрого не маю наклонности. Мое сердце бажавъ родинного щастя.

Протерій. Чи зъ нашимъ слугою, зъ бувшимъ невѣльникомъ? Можешь ты зъ нимъ найти свое щасте? Чижь я не дававъ тобѣ случайности пѣзнати мужчинъ и выбрати собѣ достойного жениха? А се отъ, якои бридоты ты допустила ся! Соромъ на нашъ рѣдъ передъ домашними, передъ всѣми въ мѣстѣ и въ околицы. Наденька, стямъ ся!

Надя. Якъ стямити ся? Ити въ монастырь?

Протерій. Нѣ, передовсѣмъ выкинути Дарія зъ сердца и забути о нѣмъ на вѣки. Вѣнъ покине еще нынѣ нашъ дѣмъ на всегда....

Надя. Нѣ, тату, вѣнъ лишить ся!

Протерій. Говорю, що вѣнъ мусить покинути нашъ дѣмъ на всегда, добровѣльно, бо инакше .. инакше забуду я, що мы христіане, и кину его въ темницю, сего невдячного негодяя... До чого вѣнъ розсмѣливъ ся! Дай кому палець, а вѣнъ хопить за цѣду руку...

Надя. Отче, Дарій не виноватый! То я нынѣ сама першій разъ зближилась до него; я розсмѣлила его бо я, не знаю чому, полюбила его непоборимою любовію. Вѣнъ має бути моимъ мужемъ и нѣхто иншій!

Протерій. Хиба по моѣй смерти! Одружене твое зъ нимъ... моя смерть!

Надя. Тату, вѣнъ зовсѣмъ порядный чоловѣкъ!

Протерій. Але не пара тобѣ! Для него має Богъ иншу подругу житя... Боже, чого я доживѣ!? Дарій мавъ бы бути моимъ зятемъ, а сестра Дарія золовкою моєи Надѣ? Надю, я не гордивѣ бы, але я иншого щастя бажаю тобѣ: або вѣдповѣдного жениха або монастырь!...

Надя. Або моєи смерти...

Протерій. Горе мое! Моя Надя, моѣй скарбе, ты говоришь и грозишь менѣ своєю смертію! И чому лучша була бы тобѣ смерть якъ вступлене въ монастырь? И якою жь смертію грозишь менѣ? Самоубѣйствомъ? Зъ-вѣдки у тебе нагло взялась така разяча змѣна? Єще передъ трема недѣлями бу-

да ты всѣмъ своимъ существомъ вѣдана Христовѣй церквѣ и стремѣла гадками и чувствами лише до Бога и до своего спасенія, а нынѣ?... О горе мое! Ты грозить менѣ навѣтъ самоубѣйствомъ, то значить, крокомъ розпуки, що готовить тобѣ вѣчну погибель... Наденька, схаменись, дитя мое! Якій лихій духъ заволодѣвъ тобою? Ты перша сказала ему о любви, але мусѣвъ вѣнъ подіавольски пѣдлешоватись тобѣ, негодай... Покѣйна твоя мати, велика Божа угодниця, нынѣ свята въ небѣ, якъ сумуе она теперь тамъ за тебе, а що дѣялось бы вѣй тодѣ, еслибы ты черезъ самоубѣйство вѣдлучила ся на вѣки вѣдъ неи?

Надя. Коли вырекла я, що лучша менѣ смерть якъ монастырь, то не думала я саме лише о самоубѣйствѣ; я лишь сказала вамъ, мѣй дорогой отче, що если не позволите менѣ подружити ся зъ Даріємъ, то милѣйша менѣ смерть якъ монастырь або вѣнчане зъ инымъ якимъ женихомъ. А отъ загрозили и вы менѣ своею смертію, если выйду замужь за Дарія...

Протерій. Такъ, я загрозивъ тобѣ моею смертію и она готова за твоѣй такъ страшно менѣ противный крокъ сейчасъ наступити, бо вѣдъ встыду и жалю пукне безъ сумнѣву мое сердце...

Надя. Тату, тажь я одна у васъ! Вы всегда любили мене такъ горячо и нѣжно, а я була вамъ

всегда такъ вѣдана и для васъ добра! А нынѣ? За то, що невѣдливо полюбила я скромного але чесного христіянина Дарія... лишь за то одно не хотѣли бы вы, дорогой тату, жити и тихимъ моимъ родиннымъ щастемъ вдоволяться? Чи буде вамъ се приятно, коли будете бачити, що я вѣчно горюю за иншимъ чоловѣкомъ, або що передчасно вянути буду въ монастыри зъ туги за Даріємъ? Тату, вы знаете, якъ добрый и чесный есть Дарій! Що вѣнъ бѣдный и.. нашъ слуга, сему вѣнъ не виненъ. Передъ Богомъ всѣ мы рѣвны. А шо-же вина и я, що сердце мое забилося лишь для Дарія? Якась выша сила направила мое сердце на него... (Падае на колѣна передъ вѣтцемъ). Тату, не убивайте свои доньки Надѣ! Тату, не руйнуйте мого щастя! Я зъ Даріємъ... мы будемъ жити для себе, для васъ и для Бога, въ тишинѣ и спокою, въ молитвѣ, трудѣ и въ твореню добрыхъ дѣлъ, вѣдливо вѣдъ шумного и блескучого свѣта...

Протерій. Зъ тебе говорить недосвѣдчене и ошоломлене. Твоѣй поглядъ на хвиливи твои чувства и на будуче жите близорукій...

Надя. Зъ мене говорить любовь и пристрасть; хто ихъ у мене поборе, той рѣвночасно убѣ мене. Тату, майте милосердіе надѣмною! (Въ дверехъ показуе ся Дарій). На память мои матери и вашой жены, зъ котрою вы одружили ся по сердцю, не проти-

ВѢТЬ СЯ МОМУ ЩАСТЮ ЗЪ ДАРІЕМЪ! (Замѣтивши Даріа, срываетъ ся, бѣжить до него, тягнетъ его прямо до вѣтца и кляклетъ зъ нимъ передъ вѣтцемъ). **А ОТЬ ЕСТЬ И ДАРІЙ ПЕРЕДЪ ВАМИ, ТАТУ!...** Погляньте на него! **ВѢНЪ ЧОЛОВѢКЪ, ХРИСТІЯНИНЪ, ДОБРЫЙ И ЧЕСНЫЙ, А МѢЙ ВЫБРАННЫЙ! ПОБЛАГОСЛОВѢТЬ НАСЪ!** (Надя хватаетъ руки вѣтца и кладетъ ихъ на голову свою и Даріа).

(Занавѣса спадаетъ).

АКТЪ ТРЕТІЙ.

ВѢДСЛОНА ЧЕТВЕРТА.

Сцена представляетъ вновь гостинну комнату въ палатѣ Протеріа, але цѣлкомъ иначе умеблѣвану. На сценѣ много гостей, старшихъ и молодыхъ. Стѣлъ, накрытый всякимъ ѣдломъ и напиткамъ, стоитъ подъ стѣною близько оркестры по правѣй сторонѣ. На софѣ сидитъ постарѣвшій ся пѣвъ-сивый Протерій. Дальше стоятъ Надя и Дарій. Передъ Протеріемъ стоятъ женихи Текля и Юрій и ихъ староста Ксенофонтъ, дальше дружки и дружки и другіи весѣльный гостѣ. Передъ поднесенемъ занавѣсы граетъ музыка поважну арію въ живѣмъ темпѣ. Зъ поднесенемъ занавѣсы умовкае музыка..

ЯВЛЕНІЕ 1.

**Протерій, Надя, Дарій, Текля, Юрій, Ксенофонтъ
и весѣльный гостѣ.**

Ксенофонтъ (торжественно). **Высокопочтенный и благородный Протерій! Мень припала честь бу-**

ти старостою сихъ женихѣвъ, Теклѣ и Юлія, и предводителемъ весѣльной забавы. Моя повинность велить менѣ сказать вѣдповѣдне слово, закимъ вы беремо ся зъ твого дому въ дорогу, до церкви, шобы поставити женихѣвъ передъ престолѣмъ Всевышного для удѣленя имъ церковного благословенія. Поглянь, благородный хозяине, на тіи молодята! Ихъ лица сіяють радостію и щастемъ... а кому мають они бути вдячними за тую найсвѣтлѣйшу въ своимъ житю хвилю, що въ Христовѣй церкви окрасить ихъ головы весѣльными вѣнцями? Передовсѣмъ Богу, що позволивъ имъ пѣзнатись и полюбитись, а дальше тобѣ, благородный хозяине, бо ты давъ пріютъ въ своимъ домѣ круглѣй сиротѣ Теклѣ, бо ты подавъ їй нагоду пѣзнати свѣтло науки Христа Спасителя, бо ты зволивъ бути кумомъ при крещеню сего весѣльного князя Юрія. Будучи добродѣемъ Теклѣ и видячи ѿ образцеви и чесне жите, поступавъ ты зъ нею и занявъ ся нею якъ рѣдний отець; ты позволивъ вступити въ свѣй дѣмъ сему благородному женихови Юрієви, шобъ ближше пѣзнавъ ся зъ Теклею, а сегодня ты вѣдкрывъ комнаты своєї палаты для довершеня весѣльного торжества, шобы вѣнчальнымъ союзомъ утвердилось навсегда ихъ щасте. Кромѣ тебе, высокопочтенный господарю, причинилась до щастя отсихъ женихѣвъ и твоя донька, добродѣйка Надя. Глубоко переняті узнанемъ и повною вдяч-

ністю, припадають женихи, Текля и Юрій, до тебе, высокопочтенный хозяине, до тебе, благородна Надеждо, и до тебе, молодой господарю, Дарію, яко одинокому кривнякови Теклѣ, и просять васъ о благословеніи на порозѣ ихъ супружеской звязи.

Текля и Юрій припадають на колѣна передъ Протеріємъ, вѣнъ благословить ихъ, сердечно обнимаючи ихъ головы и знаменуючи ихъ крестомъ святымъ. Повставши вѣдъ Протерія, припадають женихи до Надѣ и Дарія, котрїи имъ стискають руку, сердечно ихъ обнимають и въ уста цѣлуютъ. Въ той часъ сего акту прочїи гостѣ спѣвають:

Господь честь и славу давъ лишь чоловіку,
Честь и славу знали люде зъ-цоконвѣку;
Богобоязливїи мужѣ лишь стремѣли
До чести и славы, жертвы приносили,
Головы давали за честь и за славу,
Бо клали ю выше надъ земску булаву.

И днесъ чесно й славно хто жите проводить,
Добрыми дѣлами бѣднымъ дни солодить,
Тому пѣсня славы повсюды складаєсь,
Добродѣемъ ближнихъ у всѣхъ называєсь.
„На многая лѣта, владико!“ спѣвають,
И старцѣ и дѣти славу величаютъ.

И вамъ, Порфиріе, Надеждо, Даріе,
За жите побожне, що доброту сѣе,
За учинки добрїи, що слезы лагодять,
Земске и небесне щастє людямъ родять,

**Нехай пѣснь несе ся, любовю огрѣта :
На многая лѣта ! На благая лѣта !**

(По тѣй пѣсни готовятъ ся ити до церкви всѣ кромѣ Протерія и Надѣ, и вѣдновѣдно грушуютъ ся : дружбы зъ молодю, дружки зъ молодымъ, староста попереду нихъ).

Ксенофонтій (звервувшись зъ молодыми и зъ гостями еще разъ до Протерія и Надѣ). **Єще разъ просятъ молодї, тебе, милостивый господарю, и тебе, добродѣйко Надеждо, о благословенїе на путь до вѣнчального престола.**

Протерій (вставши) **и Надя.** **Нехай благословить ихъ Господь Богъ и мы ихъ благословимо.** (Музыка грае весѣльного марша, всѣ весѣльні выходятъ, якъ выше сказано).

ЯВЛЕНІЕ 2.

Протерій и Надя.

Надя (присѣвши коло вѣтця, котрый зновъ сѣвъ на софу). **Що зъ тобою, отче мѣй дорогїй ? Коли вѣдбувало ся передъ трема роками мое весѣле, бувъ ты незвычайно сумный, за то дуже болѣло мене сердце ; але я не дивовалась, бо я знала твою неохоту до мого нареченого. Та нынѣ въ день весѣля Теклѣ, котрой ты союзови зъ Юріємъ все бувъ прихильный, чому же ты якъ разъ нынѣ такъ сумный и пригнобленный ? Всѣ гостѣ замѣтили то. Черезъ твоє, дорогїй тату, пригнобленє упала веселѣсть всѣхъ весѣльныхъ гостей...**

Преторій. Не можу бути иншимъ, не можу заводѣти собою, смутокъ и жаль перемагає мои вѣдпорнї силы.

Нада. Якїй твоїй смутокъ?

Претерій. Якїй? Такїй, що я не слѣпый и не коротковидячїй тому, що мои обавы о твою долю оправдують ся. Правда, що стараєшь ся бути въ моїй присутности веселою и вдоволеною собою и своимъ союзомъ зъ Дарїємъ, але горе твоє бачу я добре... Коли погляну на тебе, на мою, передъ трема роками такъ цвितучу, свѣтъ своєю красою ослѣпляючу Наденьку теперь, то цѣлкомъ не пѣзнаю тебе. Ты, Наденько, перемѣнила ся страшно; ты здѣлалась старшою на пятнайцять лѣтъ, морщины покрывають чодо и лице твоє. Тебе збѣдає якесь велике внутрѣшне горе, котре стараєшь ся передѣмною укрити; та безъ сумнѣву було бы лучше, еслибы ты вѣдкрыла менѣ свою тайну. Ты загрызаєшь себе дивными поступками Дарїя... Вѣнъ зовсѣмъ не тотъ, що бувъ передъ вѣнчанємъ. Зъ нимъ щось не ладно... Одруженє доброї Теклѣ... Я пѣзнавъ то, се дѣйсно ви щастє, а именно въ тѣмъ, що она зробила для себе такъ щасливый выбѣръ, а ты, ты моя едина Наденько, такъ невѣдповѣдний... и то засмутило мене нынѣ дуже а дуже! Дарїй єсть замкнений въ собѣ, скрытый, мовчаливый чоловікъ... тиха вода.. притихшїй вулканъ; вѣнъ жде лишь на-

годы выбухнути могучо и зашумѣти.. Вѣнъ жде може моеи змерти, а на той случай горе тобѣ, хотяй и нынѣ незавидне твоє положене! И щожъ ты на се?

Надя (заломивши руки). О Боже, о Боже! (Зачинає плакати, утирає лице платкомъ). Прости менѣ, тату! Не опускай мене, не лишай мене!

Протерій. Я давно простивъ тобѣ, однакъ чи причинить ся се до поправленя твоєи недолѣ? Говоришь „не лишай мене!“ .. чи жите мое вѣдъ мене залежить? Видячи твоє горе, теперь именно хотѣвъ бы я для тебе найдовше жити, але если Богъ засудить ласкаво забрати мене? Вѣдъ печали захиталось дуже мое здорове. Твоѣ Дарій, вѣнъ кромѣ того, що ходить якъ прикрытый вульканъ, вѣнъ цѣлкомъ непобожный, а навѣть и безбожный.

Надя. Такъ, такъ! А тая его безбожнѣсть.. она єсть головною причиною моего нещастя!

Протерій. Менѣ дивно, що вѣнъ пѣйшовъ зъ гостями до церкви... Вѣдъ твоего вѣянця я его еще не бачивъ тамъ.

Надя. О Боже! Радьте, тату, що менѣ зъ нимъ робити?

Протерій. А говорила ты коли зъ нимъ о его безбожности?

Надя. Нѣ, я не мала смѣлости.

Протерій. А на выявлене своєи любви для него у скромной и встыдливой дѣвчины було до-

СЫТЬ СМѢЛОСТИ ? (Чути голосный розговѣръ въ сусѣдной комнатѣ : входитъ покоивка Евфимія). **Хто-тамъ такий чужій, що такъ голосно говорить ?**

Евфимія. Нема нѣкого чужого ! Се повернувъ нашъ молодой панъ Дарій.

Протерій и Надя (задивовані, споглянувши на себе значучо). **Такъ ?**

Надя. На кого-жь кричавъ ?

Евфимія. Я молилась, приклякнувши на колѣнахъ передъ образомъ Богоматери, о щасте для молодяты ; увѣйшовши до комнаты, скартавъ мене молодой панъ за тое, що молюсь, коли много есть до работы.

Протерій. Иди же и роби, що потрібно ! (Покоивка иде до сѣней). **Имовѣрно увѣйде сюда Дарій. Диви-но, и вѣнь пустивъ гостей самыхъ до церкви ! Церкви вѣнь буквально боить ся. Я полечу першою лѣпшою каритою, щобы бути присутнымъ при вѣнчаню ; ты-же зъ Даріємъ привитаешъ молбду пару, коли вертати будуть зъ церкви.** (Спѣшно выходитъ.)

ЯВЛЕНІЕ 3.

Надя, (по хвили) **Дарій.**

Надя (ходить по комнатѣ). **И такъ зауважавъ тато мое горе и мѣй смутокъ !... Не можу сказати, щобы лихимъ чоловѣкомъ бувъ для мене Дарій ;**

але признаю, що тато схарактеризовавъ его вѣрно, назвавши его прикрытымъ вульканомъ, що збирае ся выбухнути. Вонъ есть дуже скрытый... Чи які пляны укладає?... Бо не лишъ що рѣшучо боить ся молитвы и церкви, но и до якогось означеного занятя не бере ся, лишъ вѣчно нудить свѣтомъ и собою. Я повинна взяти его на испытъ. О Иисусе! Мати Божа! Поможѣть менѣ нещаснѣй и додайте силъ, взяти его твердо на слово! (Входитъ якъ-бы злый Дарій, держачи руки за плечима, стисненій въ кулаки)

Дарій. Ты тутъ, Надя?

Надя. А ты не въ церкви?

Дарій. Чого мене тамъ?

Надя. Ты-жь рѣдный братъ Теклѣ, всѣ прочі цѣлкомъ ѣй чужій. Твоя неприсутнѣсть приведе Теклю до слезъ...

Дарій. Дрѣбниця! Але чого ты така блѣда? Ты плакала? Чого? Чижь то на весѣлю годить ся плакати?

Надя. А якъ ты пѣзнавъ мене? Чи така я, щобы я могла плакати безъ причины?

Дарій. Если есть причина, то и я повиненъ о нѣй знати

Надя. И будешь знати! Та обставина, котру мы признали конечною, що ты конче мусишь про- водити молодыхъ до вѣнчаня, а ты вѣдъ дверей церкви вернувъ ся до дому, змушує мене наконецъ запытати тебе, чому ты, вѣдъ дня нашего весѣля,

ажь до нынѣ рѣшучо вѣдь церкви вѣдступивѣ и якъ жидѣ або поганинѣ еѣ боишь ся?... Вѣдь нашего весѣля не бачила я тебе молячого ся! Коли мы кладемо на собѣ знакъ креста святого, то ты лише рукою по собѣ махавшь! О горе мое! Чи не еретикъ ты? Чи не вѣдступникъ? Заклинаю тебе на все, що тобѣ миле и дороге на свѣтѣ, на нашу любовь и на память нашего вѣвчання, скажи менѣ, що дягло на твоѣй души такого, що ты ставъ ся безбожникомъ?

Дарій. Не можу... не хочу... не смѣю...

Надя. Если не скажешь. постигне насъ всѣхъ велике горе... Богъ и такъ не благословить нашего пожитя... дитины не маємо!... Я зауважала, що ты стаєшь ся чимъ разъ бѣльше скрытый, мрачный и гнѣвливыи... Вѣдь выбухѣвъ гнѣву ты лишь на силу вздержуешь ся . гдеколи, якъ снюглянешъ на кого, то видить ся менѣ, що у тебе демонскій поглядъ. Якъ передше я тебе горячо любила, такъ теперъ начинаю тебе бояться и о тебе бути неспокойною. И щожъ ты на то все?

Дарій. Нѣчо!

Надя (бере его пѣдъ рамя и тягне его сѣдати на софу). Бѣй ся Бога! (Дарій вадрогае). А ты чога затрясь ся на слово Богъ? (Саджае его и выпускае зъ руки рамя). Дарію, давить тебе може яке горе, може який грѣхъ, може яке невдоволене?... Чижь я не заслужила со-

бѣ у тебе на всяке и повне довѣре? Выскажи менѣ свое горе або бажанє свое! А завтра рано поѣдемо до церкви и ты мусишь пру моихъ очахъ въсповѣдати ся и найсв. Тайнѣ Євхаристіи прочастити ся

Дарій. Не поѣду, не можу, не смѣю...

Надя. Я молю, я благаю тебе : зроби се для мого спокою и дальшого пожитя! (Дарій робить дивнй демоньскій очи). Ахъ, (зрыває ся и вѣдскакує) зновъ такіи очи, страшнй, демоньскій... Я боюсь тебе .. Дарію! Ты такимъ дальше бути не можешъ, инакше...

Дарій. Що инакше ?

Надя. Я... я... вступлю въ монастырь. покину тебе (Сѣдає въ другой стороны и примиляєсь до него)... Дарію-ку, выяви менѣ свою тайну, чому ты боишь ся перекрестити ся, не хочешъ молити ся и унікаєшь церкви и принятя св. Тайнъ? Если не въсповѣдаєшь ся передѣмною сейчасъ цѣлковито и зовсѣмъ вѣрно, я рѣшучо покину тебе и зажену въ могилу и такъ вже занадто опечаленого вѣтця. Чи не виписавъ ся ты въ яке безвѣрне товариство?

Дарій. Людске? Въ такє нѣ! (Щось тучає нимъ; Надя зрываєсь).

Надя. Господи, а се шо? Тобою щось потрясає .. Демоны твои? Га? Може ты діаволу записавъ ся! Я спасу тебе, есть же у насъ нашъ Архипастырь, святитель Василій Ну, признавай ся!

Дарій. Такъ ! Я у власти дїавола черезъ тебе...

Надя. Черезъ мене ?

Дарій. Такъ, черезъ тебе, щобы тебе посѣсти, бо я шалено полюбивъ тебе...

Надя. Такъ се то ? То дїаволы зворушили сердце мое, щобы я тебе полюбила ! Страхъ ! О нещаслива я ! (Бѣгаетъ по комнатѣ, ломить руки, хватаетъ ся въ розпуцъ за голову, прическа развязуется, довгі косы спадають въ длину). О мати моя ! О дорогій мѡй тату ! Нащо привели вы мене на свѣтъ ? На мое горе, на мѡй соромъ... Я жена слуги дїавола !!! Пѡйду зъ-вѡдси... въ свѣтъ пѡйду, въ пустиню далеку, буду пустельвицею..

Дарій (котрого нечиста сила кинула на пѡдлогу). Нѣ, не иди, спасай мене, иди...

Надя. Где ити ? Ахъ, знаю вже, до святителя отца Василія. Такъ, пѡйду ! (пѡднимаетъ Дарія). Вставай ! (Чути зновъ музику).

Евфимія (вбѣгши). Вертають вѡдъ шлюбу... Готовѣть ся, панове, витати молодыхъ !

Надя (припроваджаючи себе до порядку). Подай менѣ тацу зъ хлѣбомъ, цукромъ и виномъ !

(Завѣса спадає).

Вѣдслона пята.

ЯВЛЕНІЕ 1.

(Сцена представляе корабель церкви; зъ правой стороны иконостаеъ зъ царскими и дїяконьскими дверми, зъ лѣвой стороны головнїй вхѣдъ до церкви; зъ глубины сцены вхѣдъ въ корабель зъ монастырскаго коритара. Въ хвили пѣднесена занавѣсы молить ся, приклонивши колѣна передъ намѣстнымъ образомъ Спасителя, оденъ монахъ, при дверехъ вѣдъ коритара панамаръ. Черезъ головнїй дверъ входить кѣлькокохъ богомѣльныхъ христїанъ, межи ними Текля Юрїй и Надя, цѣла въ чорнѣмъ убраню. Она припадае на колѣна передъ намѣстнымъ образомъ Богородицы. Панамаръ вставши иде за иконостаеъ. По хвили выходитъ въ рясе, зъ хрестомъ на гудяхъ, святитель Василїй; повставши аближае ся до него монахъ, що молить ся передъ намѣстнымъ образомъ Спасителя. Надя вставши кланяе ся нїаько Святителеви. Нарѣдъ наплывае).

Св. Василїй. Добре, що ты вже тутъ. бѣдне дитя мое! Скоро збере ся много вѣрныхъ, сейчасъ зачнемъ дѣло освободженя Дарїя зъ-пѣдъ власти дїавола. Твоѣй Дарїй выдержавъ славно тягаръ приготовленя. Зъ початку бувъ вѣнъ замкнений въ темницю. Замкнувши его тамъ, велѣвъ я ему молитись Богу. По трехъ дняхъ вѣдвѣдавъ я его и запытавъ; „Щожъ зъ тобою дитя?“ Вѣнъ же вѣдповѣвъ: „Велика менъ бѣда, владыко! Не могу

терпѣти крику бѣсѣвъ и страшилищъ, що стрѣляють на мене и кидають на мене камѣнями... Тримаючи мое письмо, бють мене говорячи : ты пришовъ до насъ, а не мы до тебе!“ Учувши то зъ усть Дарія, сказавъ я ему : „Не бѣйся, дитя, лише вѣруй!“ А подавши ему маленько поживы, перехрестивъ я его и зновъ замкнувъ. За кѣлька днѣвъ, по неустанной молитвѣ за его спасене, вѣдвѣдавъ я зновъ Дарія и запытавъ его : „Щожъ зъ тобою, дитя?“ А вѣнь сказавъ менѣ : „Вже не зъ-близка, лише зъ-далека чую крикъ дїаволѣвъ, самыхъ однако не виджу“. Давши ему и симъ разомъ трохи поживы, помоливъ ся я надъ нимъ и замкнувъ его еще на дальше. Опѣсля явивъ ся я у Дарія ажъ за чотырнайцять день и запытавъ его : „Що зъ тобою, дитя?“ А вѣнь сказавъ : „Вже добре, бо я видѣвъ тебе въ снѣ, якъ ты боровъ ся за мене и поборовъ дїаволѣвъ“. Зрадѣвши такимъ поступомъ, взявъ я Дарія зъ темной комѣрки въ свою келію вчера и давъ тобѣ знати и вѣрнымъ, щобы всѣ вы явили ся сегодня помочи наконецъ вырвати цѣлкомъ Дарія зъ рукъ дїаволѣвъ. (За часъ той бесѣды Святителя напыло въ церковь народа обохъ половъ, вже богато). Дай знакъ всѣмъ братьямъ нашої монаштырской загороды о початку важного дѣла... нехай зберуть ся тутъ ! (Ти слова звертае св. Василій до панамара. Выйшовши на коритарь, панамаръ калатае деревяннымъ калаталомъ три разы, кождый разъ по 6-8 секундъ. По хвили входить

кѣльканайцятѣохъ монахѣвъ. Они всувають ся вѣ въ пресвитеріюи одѣвають ся въ церковній шаты старинного крою. Понамаръ запа-люе много свѣчокъ передъ намѣстными образами. По хвили выхо-дитъ царскими дверми Святитель зъ жезломъ, а инокинѣ зъ запа-леными свѣчками, двѣ зъ кадильницами, зъ котрыхъ пахуче кади-ло дымить ся).

Святитель. Съ миромъ изыдѣмъ !

Хоръ монахѣвъ. О имени Господни !

Святитель. Господу помолимся !

Иноки. Господи помилуй ! (Святитель и монахи, идучи зъ церкви на коритаръ, спѣвають на два хоры цсаломъ 102).

Хоръ I.

а) Возведохъ очи мои въ горы, отюдуже прійдетъ помощь моя.

в) Не даждь въ смяте-ніе ноги твоея : ниже воздремлетъ, ниже уснетъ храняй Израила.

Хоръ II.

б) Помощь моя отъ Го-спода, сотворшаго не-бо и землю.

г) Господь сохранить тя, Господь покровъ твой, на руку десную твою.

(Другій, третій и четвертый стихъ чути зъ коритара чимъ разъ слабше. По хвили чути спѣвъ чимъ разъ сильнѣйше, а дальше являе ся въ дверехъ Святитель, несучи въ лѣвѣй руцѣ жезлъ и ве-дучи правою за собою Дарія. Нарѣдъ, а на передъ его Надя, Текля и Юрій на колѣнахъ молятъ ся. При дверехъ невидимй силы не пускають Дарія въ церковь).

Дарій (кричить, стогне). Ахъ ! ой ! йой ! Страхъ !

Святитель (тягне Дарія всею силою). Не пущу тебе. сыну, не давай ся, ужій вѣсѣхъ силъ и входи ! (Вже

Дарій въ церкви. Теперь тягне невидима сила Дарія такъ дуже, що за Даріємъ захитує ся и Святитель, однакъ поправляє ся и говоритъ). **Безвстыдный душегубче, діаволе, начальнику тьмы и погубы! Не досыть тобѣ твоєи погубели, котру ты нанѣсь собѣ и своимъ товаришамъ? Не перестанешъ переслѣдовати сотворѣня Бога мого? (Стоить передъ царскими дверми зъ ключучимъ Даріємъ, окруженный монахами.).**

Діаволь (чути зъ горы голосъ его). **Образивъ ты мене, Василіє, бо не я ишовъ до него. але вѣнъ до мене и вѣдрѣкъ ся твого Христа, давши менѣ рукопись, котру маю въ руцѣ и въ день судный принесу єѣ передъ загального судію...**

Святитель. **Благословенъ Господь Богъ мѡй! Не скорше люде мои молячи ся спустятъ руки свои, доки не вѣддашь рукописи... (Обернувшись до народа) Поднесѣть руки вашѣ горѣ и благайте: Господи помилуй!**

Нарѣдъ (пѣднѣши руки въ гору, снѣває тягомъ). **Господи помилуй! (По хвили рукопись Дарія ялѣтає зъ горы. Святитель хватає єѣ въ праву руку).**

Святитель. **Слава Тебѣ Боже. слава Тебѣ! Радуйте ся, люде, що спасена душа раба сего Дарія; радуй ся, благочестива Надеждо, що вѣнчались твои труды и молитвы повнымъ успѣхомъ на добро твого мужа. на добро твое и твого вѣтця. А теперь звертаюсь до тебе, сыну: Чи пѣзнаєшь се письмо?**

Дарій. **Ей. Святче Божій, пѣзнаю; оно пѣдпи-**

сано мою рукою. (До него приближаютъ ся и стискають ему руку Надя, Текля и Юрій),

Святитель (подерши письмо на дрѣбнй кусники). Встань, дякуй Богу и цѣлуй сей крестъ! (Дарій цѣлуе) Служи Ему вѣрно и бѣльше не грѣши, щобысь не погибъ на вѣки, а теперь ходи исповѣдатись и найсв. Тайнѣ Евхаристіи причаститись! А вы, Братя Христіяне, не забудьте и всѣмъ другимъ передайте, якъ страшнымъ ворогомъ людей есть діяволь а якъ дѣйсно перемагае его и вѣддаляе вѣдъ насъ добра воля, щира молитва и твердый пѣстъ... Однакъ Дарій высвободженый вправдѣ зъ кѣгтей діявола, але не кождому чоловікови, що попавъ вѣ кѣгтѣ діявола, удасть ся зъ нихъ вырватись, бо не кождый заявить таку желѣзну волю вѣдъ него высвободитись и не кождый буде вѣ силѣ перебути такі муки, які досвѣдчивъ и перенѣсь Дарій, котрый зъ охотою вѣддавъ ся менѣ, щобы ему показати способъ навернути ся зъ погубной дороги. Протоя тямте собѣ, милі и дорогі Христіяне, не входитьи нѣколи и нѣгде за нѣчо вѣ свѣтѣ вѣ нѣякі дѣла и справки зъ вѣчнымъ ворогомъ людскости! Ему на гадцѣ лише одно: солодошамми, блескомъ и хвидевыми веселошамми на вѣки

*) Слова разговору Дарія зъ діяволомъ и слова, які говорить Святитель Василій В. о Дарію до Надѣ и до діявола, вынятї мною зъ переводу на старославянскій языкъ сочиненія Блядя, слуги св. Василя В. Авторъ.

погубити чоловіка. Лишь Ангелівъ-хранителівъ слушайте, милі Братя, заповіди Божі точно і вѣрно сповняйте, Христовій церквѣ, послушні будьте, въ Божій ласцѣ проживати старайте ся, а зыскаєте спокій душамъ вашимъ и вѣчне щасте въ небѣ, до чого нехай поможе вамъ премилостива Приснодѣва Марія Богородиця!... А вы, Надеждо и Даріє, осягнувши незвычайну Божу ласку, идѣть жити въ будуче въ нѣчѣмъ Божій воли, не противлячись и въ доказъ правдивои вдячности великій Богу милі дѣла творячи! Богъ одень въ Троици нехай буде зъ вами, Аминь.
(Завѣса спадає).

ЕПИЛЬОГЪ.

(Сцена представляє зновъ комнату въ палатѣ Протерія якъ въ актѣ I. Зъ переду на сценѣ стоять **Протерій**, блѣдный и дуже поважный. Глубше стоять ближе него **Надя и Ксеня**, по другій сторонѣ **Дарій и Юрій**. За ними стоять кѣлька особъ зъ интеллигенціи и домашн. служба. Надя и Дарій въ чорнѣмъ одѣнн. Межи интеллигенцією находится ся и **Григорій**.)

Григорій (выступаючи напередъ межи Надю зъ Ксенею и Дарія зъ Юріємъ). Конецъ вже нашимъ бесѣдамъ! Теперь послѣдна хвиля прашаня, рѣшуча хвиля! Надеждо и Даріє! Вы рѣшились на великій подвигъ: хочете обоє жити и служити лишь Богу и вступаєте въ монастырь, ты Надю въ женскій, ты Даріє въ мужескій. Боже, покрѣпи васъ! Приступѣть до своего вѣтця Протерія, приняти вѣдъ него

благословеніе! (Надя и Дарій припадають на колѣна передъ Протеріемъ, ничь не говорячи и безъ слезъ. Протерій знаменуе знакомъ креста, цѣлуе ихъ въ лица и пѣднимаетъ). **Теперь въ послѣдній разъ обѣймѣть себе взаимно, Надю и Даріе!** (Они обѣймають ся). **Теперь бери, Преподобна Ксене, свою Надю и поспѣшай зъ нею до себе, а ты, Юрій, проведи Дарія въ назначене пристановище. Я благословлю васъ вѣдъ сердца и душѣ! Прашайте и молѣть ся за всѣхъ насъ и за всѣхъ модей!** (Надя зъ Ксенею, дальше Дарій зъ Юріемъ справляють ся до дверей).

Хоръ (присутній гостѣ и служба) спѣваетъ зъ 6. пѣсни Ирмоса Канона до Іисуса Христа: **Тамо ничтоже помощи межеть, Богу сущу судии, ни тщаніе, ни козни, ни слава, ни дружба, развѣ отъ дѣль крѣпость твоя. о душе моя!**

(Завѣса спадае).

Напортно, 5. надѣлиста 1907.



Додатокъ.

Казка о осицѣ.

Въ горячій, тяжкій, лѣтній день ишовъ батько изъ сыномъ черезъ великій лѣсъ. Въ воздуху було супокійно, анѣ оденъ вѣтрець не завѣявъ. Деревя верухомо стояли и давали пѣдъ своимъ густымъ листемъ приятну холоднаву тѣнь. Одна тѣлько осика встрясала вѣдъ часу до часу своими листочками.

Коли оба переходили коло неи, станувъ хлопець, поглянувъ задумчиво на старе дерево та спытавъ ся, чому оно такъ трясѣ листочками, хотяй инші дерева стоятъ найсупокійнѣйше. Старый батько похиливъ голову и глубоко призадумавъ ся.

— Розповѣмъ тобѣ, мѣй сыну, сказавъ по хвили — о томъ дивномъ деревѣ цѣкаву казку. Слухай!

И старый зачавъ сынови оповѣдати.

— Въ страшнѣй хвили, коли нашъ Спаситель на крестѣ висѣвъ и сонце та мѣсяць тѣмою покрылись, встрясла ся зѣ перестрашу цѣла прихода.

Чоловѣкъ, перестрашений, супокійно выжидавѣ конця еще нечуваныхъ надзвычайныхъ подѣй. Лѣсовій звѣрята поутѣкали въ якъ найдалшій гушавины та поховали ся въ недоступнѣ норы. Въ збѣжу не було чути коника, муха не брѣвѣла якъ перше, пташки умовкли. Природа онѣмѣла та сумовала. Тѣлько цвѣты, корчѣ и дерева шумѣли въ своѣй мовѣ та розказували собѣ подѣв святого часу. Высокі кедры Либану гудѣли глухо та грѣзно високо надъ воздухами, а темна якъ нѣчь зелень покрыла гаѣ.

— Ахъ вже померъ! — зашепотѣла плачлива верба Вавилону и глубоко запустила сумно зви-сающій вѣтки въ воды Євфрату. Господарь винвиць ишовъ полями та побачивъ, якъ винве гроно заплакало. И коли овочъ дозрѣвѣвъ, вѣнѣ вино выдѣ-ставъ и назвавъ его слезами Христовыми. А по Голіотѣ повѣсь ся милый солодкій запахъ. Се зѣтхнувъ фїялокъ и выславъ каплю запаха свого терпячому Спасителеви на охолоду. Ирїсь сказала до братчика кипарису: „Вѣдъ нынѣ зачну ходити въ жалобѣ!“ , а кипарисъ вѣдповѣвъ: „А я на памятку тои хвилѣ буду замешкувати на гробахъ!“ Ажъ ось подувъ вѣтрець середь душной темрявы. Се бувъ Ангель смерти Астаротѣ, котрый летѣвъ до креста. А коли Сынъ Божій на крестѣ засто-навъ: „Боже мѣй, Боже мѣй, чому ты мене опу-стивъ?“ , затрясли ся всѣ галузки листочки та цвѣты.

Только одна осика, думне, высоке дерево, стояло невзрушене на Голготѣ ..Щожь насъ обходить“ казала Твое терпѣне? Мы прецѣнь чистѣ. мы дерева, двѣты и рослины, мы не согрѣшили!“

А Астаротъ, Ангель смерти, набравъ найсвятѣйшой Крови и выливъ еъ на горде корѣне осики Нещасливе дерево закаменѣло, а его листки опали. Нѣколи не повернувъ супокѣй межи его галузки. А коли все есть супокѣйне, щасливе и веселе, тревожить ся и трясесь по нынѣшній день одна тѣлько осика!

Батько замовкъ. И глубоко задуманѣ, въ сумнѣмъ мовчаню, мовъ-бы бояли ся перервати тишину природы, ишли оба дальше черезъ зеленый лѣсъ

За нѣмецкимъ поетомъ оповѣвъ

Евгеній Мандычевскій.



Бібліотека для руской молодежи
пѣдъ редакціею Юліана Насальскаго.

Выпусыъ LX.

Томъ CVIX.

Рѣкъ XV.

Дрѣбнѣ оповѣданя

зложивъ

ИВАНЪ В.

Часть II.



КОЛОМЯ.

Зъ печатнѣ А. І. Мизевича пѣдъ зарядомъ Ф. Долинскаго.

1908.

За щастемъ.

(Казка).

Гень-гень за селомъ край лѣса, край дубовы, тамъ стояла хатина низенька. Стара вже була, стара! До половины майже въ землю увѣйшла, похилила ся. И давно було-бъ зъ неи и слѣду вже не стало, давно бувъ бы еѣ вихоръ пѣрвавъ, тучѣ рознесли, якъ-бы не дубъ старый, зъ сотню лѣтъ вѣдъ хаты старшій та кремезный, могучій. Лѣта, що другихъ до долу згинають, силу всю забирають, здавалось, не займали его. И вѣнъ стоявъ могучій и сильный, зъ висока поглядавъ на свѣтъ, шумѣвъ зеленою короною, величный та грѣзный, царь деревъ, лѣса царь...

Стоявъ дубъ, а пѣдъ нимъ, опершись о его могучій, грубезный пень, стояла хатинка низенька, похилена. Запала стрѣха еи густымъ мохомъ и буйною травою зеленѣла ся, а то и рѣжнобарвными цвѣтами пышала ся; а низенькї стѣны такожь майже цѣлї въ травѣ и въ зѣлю ховали ся, що ледви кривобоки дверѣ та пѣдслѣпуватї вѣкна изъ-за зелени выглядали.

Стояла хатина старенька, безпечна по́дъ опѣкою могучого царя лѣсовѣ. Въ тѣй хатинѣ старенька вдовиця проживала, лѣтами ледви чи молодша вѣдъ своєї хаты. А у вдовицѣ дѣтокъ двое було, сыночки два. Старшого Иванкомъ звали, молодшого Гнатком. Не знали они нѣ свѣта нѣ людей. Край лѣса родили ся, въ лѣсѣ выросли, мѣжъ деревами та корчами, зъ птахами и лѣсовыми звѣрятами. Не знали нѣ свѣта, нѣ людей, а все таки, коли выросли, то затужили за тымъ свѣтомъ и за людьми тыми. Довго носили ся зъ думками, довго мучили ся, ажъ въ кѣнци щось нарадили ся...

— Мамуню нашѣй любѣй! — сказали. — Годѣ намъ тутъ въ лѣсовѣй глуши вѣкъ нашъ вѣковати, а треба намъ ити въ свѣтъ, мѣжъ люде, придивити ся, якъ они живутъ, що тамъ въ свѣтѣ дѣе ся, розуму набрати та долѣ и щастя собѣ пошукати. Благословѣтъ насъ, мамуню, на дорогу!

Мати, хочъ и жаль ѣй дѣтокъ, хочъ и жаль ѣй було розлучати ся зъ ними, бо хто знае, чи вже и побачить ся зъ ними въ-друге... старѣсть не радѣсть... бачить, що ихъ, сынѣвъ, правда, и не спротивила ся имъ та поблагословила.

Розпращали ся сыны зъ матерію, зъ хатиною старенькою, зъ дубомъ грубезнымъ, зъ

лѣсомъ темнымъ, где свѣй дѣточій вѣкъ про-
вели, взяли въ торбины сухарѣвъ и сушениць
трохи, добрїи буки въ руки, пѣдперезали ся тай
пѣйшли въ свѣтъ.

Идутъ они, идутъ; идутъ полями, идутъ
левадами, ажъ приходятъ на роздороже. Ста-
нули...

— Куды бы ити намъ? — думаютъ собѣ.

— Знаешь що, Гнатку? — каже Иванко.—
Передъ нами двѣ дороги и насъ двоухъ. Видко
вже сама судьба хоче, щобъ мы роздѣйшли ся.
Тожъ розлучѣмъ ся! Я, яко старшїй, пѣйду до-
рогою, що на право, ты, яко молодшїй, доро-
гою на лѣво. Згода?

— Добре! — каже Гнатко. — Менѣ все
одно!

— А по двоухъ лѣтахъ — додавъ еще
Иванко — зѣйдемо ся зновъ тутки, въ той
самъ день. Побачимо, хто бѣльше доробить ся...

— Добре! — притакнувъ Гнатко.

Братя розпрощали ся и роздѣйшли ся, И-
ванко дорогою на право, Гнатко на лѣво.

* * *

Иде Иванко, иде, ажъ дивить ся, хутѣръ
стоитъ. Отъ вѣнъ до того хутора и подавъ ся.

— Слава Ісусу Христу! — звитає господаря, що стояє на дверях та люльку куривъ.

— Слава на вѣки! — вѣдповѣвъ господарь. — А що тамъ скажешъ, хлопче?

— Я — каже Иванко — службы шукаю. Коли потребуєте наймита, такъ приймѣть мене! Широ вамъ служити буду...

— А добре! — каже господарь. — Робота у мене найде ся... Ставай на службу, коли хочешъ!

Иванко зѣставъ ся.

А Гнатко иде, иде шляхомъ на лѣво и где подыбле яку загороду, всюды на службу вирошує ся та всюды ему вѣдказують.

— Нѣ, не треба намъ наймита!

Зажуривъ ся Гнатко та иде дальше и службы пытає... Нема службы.

Ажъ приходить на якесь обѣисте и пытає господаря, що лежавъ пѣдъ грушкою въ холодку.

— Чи не потребуєте, господарю, наймита?

— Наймита! А щожъ вѣнъ у мене буде робити?

— Я вамъ широко служити буду!

— Ну, якъ хочешъ то и лишай ся! Буде робота, то и робити будешъ; а нѣ, то и такъ буде...

Гнатко лишивъ ся.

И служить Иванко на хуторѣ при дорозѣ на право, а Гнатко при дорозѣ на лѣво. Служать оба и оденъ про другого нѣчого не знае...

* * *

Минають дни за днями, тыжнѣ за тыжнями, мѣсяцѣ за мѣсяцями; минуло два роки, мовь ихъ и не було.

Надбйшовъ часъ, коли оба брата, Иванко зъ Гнаткомъ, мали збйти ся на роздорожи.

И каже Иванко до свого господаря...

— Господарю, мѣй часъ скѣнчивъ ся, менѣ треба вертати домѣвъ; дайте менѣ мою заслуженину и я пбйду собѣ...

— Слухай, Иванку, — каже господарь — я тебе полюбивъ! Ты добрый и трудящій хлопецъ, лиши ся у мене! Моя Ксеня одначка, дѣстане по менѣ весь маєтокъ и будете щасливѣй...

А у господаря була дочка красуня, то и не безъ того; щобъ и Иванови не сподобала ся. А и Ксеня ласкавымъ окомъ поглядала на парѣбка...

— Гарна була-бъ изъ нихъ пара! — подумавъ собѣ господарь, замѣтивши се.

Якъ думавъ собѣ, такъ и сказавъ Иванови.

— Нѣ! — вѣдповѣвъ Иванко. — Дайте менѣ мою заслуженину, я пѣйду собѣ...

— Якъ хочешъ; ты панъ своеи волѣ. Ты служивъ менѣ вѣрно и широко, то и нагороду дамъ тобѣ небудь-яку.

И пѣйшовъ до себе и вынѣсь груду золота.

— На, — каже — маешъ отсю груду золота! Кривды думаю не буде тобѣ...

А груда була завбѣльшки Иванковой головы, коли не бѣльша!

— Нѣ! — каже Иванко. — Я вдоволенный.

Розпращавъ ся зъ господаремъ, зъ господинею, зъ Ксенею, завязавъ груду золота въ торбину, закинувъ на плече тай пѣйшовъ,

И зъ разу нѣчо. Жваво подавъ ся напередъ. Веселѣ думки снували ся ему по головѣ.

— Тожъ то утѣшать ся мамуня, — думавъ собѣ — коли побачать, що я ажъ тѣлько золота заслуживъ! А Гнатко? Вѣнъ певно и половины того не заробивъ... Тото буде завидувати менѣ!

Оттакъ думаючи ишовъ дальше скорымъ крокомъ. И вже добрый шмать дороги уйшовъ, коли почувъ умучене въ ногахъ и груда золота немовъ що разъ то тяжша ставала. А тутъ въ додатку еще лѣтне горяче сонце пѣдняло ся въ гору, бо полудне наставало, и пражить тай пражить, ажъ пѣтъ зъ чола лѣ ся. И Иванко

щоразъ повольтѣйше ступае, щоразъ важше дыхае. Гдесъ и думки радоснѣй та веселѣ вѣдлинули едѣ него... Вѣнъ ставъ нарѣкати.

Ажъ дивить ся, напротивъ него ѣздець ѣде, такѣй веселѣй та жвавый, еше и посвистуе собѣ. А гарный воронѣй коникъ такѣ и гасуе пѣдѣ нимѣ.

— Ахъ, — сказавъ Иванко такѣ вѣ голось — якѣ то гарно ѣхати верхомѣ! Чоловѣкъ сидить собѣ вѣ выгѣднѣмѣ сѣделци якѣ на крѣселку и нѣ не мучить ся нѣ ногѣ не оббивае собѣ. А кѣнь несе якѣ вѣтерѣ... ты и не стямишь ся, якѣ ты вже и на мѣсци...

Ѣздець почувъ его, здержавъ коня.

— Чогожь ты — каже — пѣшки идешь, коли такѣ любишь ѣхати верхомѣ?

— Мушу, татусю, бо не маю коня. А тутѣ еше таку грудище золота двигай вѣ таку спеку! Прийдесъ еше вѣдохорувати а то и подвигати ся! — сказавъ, добуваючи золото зѣ торбины и показуючи его ѣздеци.

У ѣздця очи засвѣтили ся.

— Знаешъ що, хлопче? — каже. — Помѣняймо ся! Я дамѣ тобѣ коня, а ты менѣ золото...

— Дуже радо! — каже Иванко. — Але кажу вамѣ, оно важке, важке!

— Вже я собѣ якось поражду! — каже ѣздець.

Заразь злѣзь зъ коня, помѣгъ Иванкови досѣсти его, давъ ему въ руки вудила, еще и порадивъ...

— Якъ схочешь, шо-бѣ ишовъ скорше, то лишъ вдарь его ногами въ боки!

И завдавъ собѣ золоту груду на плече и пѣйшовъ.

Ѣде Ивась, ѣде, радый та веселый... такий ажъ гей! Ажъ тутъ за хвильку скорѣло его поѣхати скорѣйше. Тожъ ударивъ коня кѣлька разѣвъ сильно въ боки. Кѣнь путивъ ся якъ вѣтеръ, а заки еще Иванко стямивъ ся, лежавъ вже въ ровѣ, шо тягнувъ ся здовжъ дороги и дѣливъ еѣ вѣдъ колосистыхъ пѣль. И кѣнь бувъ бы утѣкъ ему, коли-бѣ якійсь селянинъ, шо вѣвъ корову, не надѣйшовъ бувъ и не притримавъ коня.

Иванко зъ тяжкою бѣдою пѣдвѣвъ ся зъ рова.

— Ахъ проклята коняка! — каже до селянина, шо передававъ ему коня. — Нѣколи вже не сяду на ню. Корова то але... спокѣйна и тиха! Шо дня есть свое молоко, сыръ и масло... Ехъ, кобъ я мавъ таку корову!

— Коли тобѣ такъ корова подобала ся, то помѣняймо ся! — каже селянинъ.

Иванко згодивъ ся, еще и подякувавъ. Селянинъ сѣвъ на коня и пѣгнавъ стрѣлою, Иванко гнавъ спокѣйно свою корову и роздумувавъ надъ щасливою замѣною.

— Кобъ я мавъ лишъ кавалокъ хлѣба, а того менѣ ачейже не забракне, то буду мѣгъ доволѣ ѣсти масла и сыра. А схочу пити, буде молока до схочу. Чого-жь менѣ бѣльше треба?

Середъ такихъ думокъ доплѣвъ ся ажъ до якоисъ коршмы. Тутъ задержавъ ся и зъ радости поѣвъ все, що мавъ зъ собою, и полуденокъ и вечеру; еще и за остатнѣ грошѣ казавъ собѣ дати гальбу пива. Вѣдтакъ подавъ ся зъ коровою дальше.

Тымчасомъ настало полудне, жара стала невыносима. А тутъ дорога веде пустымъ, безлюднымъ степомъ. Ажъ зѣпрѣвъ сарака Иванко, а зѣ спраги ажъ языкъ прилипавъ до горла.

— Теперъ стане менѣ корова въ пригодѣ! — подумавъ собѣ. — Выдою єѣ тай наплю ся молока и се покрѣпитъ мене...

И привязавъ корову до сухой деревины и забравъ ся до доеня, а що не мавъ жадной посудыны, то пѣдставивъ капелюхъ. Та щожъ! Хочь якъ и не старавъ ся, корова не дала анѣ капиночки молока. А еще и якось такъ незручно присѣвъ ся, що знетерпеливлена звѣрина

фыркнула его ногою въ саму потилицю такъ, шо добру хвилю не мѣгъ прийти до себе, не мѣгъ пѣдвести ся.

Ажъ тутъ надвѣвъ якійсь чоловѣчина невеличкого пѣдсвинка.

— Що тобѣ, парѣбче? — спытавъ Иванка и помѣгъ ему встати; еще и подавъ флящину, щобъ покрѣпивъ ся зъ неи.

Прийшовши до себе, Иванко оповѣвъ свою пригону.

— Корова не доить ся, бо стара вже. Она хйба еще до тягла, або на зарѣзь добра...

— Ну, ну! — казавъ Иванко, беручи ся за голову. — И хто бувъ бы се подумавъ! Оно вправдѣ добре забити таку звѣрину дома... кѣлько то мяса було бы! Та я не дуже то ласый на товаряче мясо... не дуже сочисте. Ехъ, кобъ менѣ такого пѣдсвиночка, якъ ось вашъ! Се смакуе инакше, а и ковбаса есть и солонина!

— Слухай, парѣбче! — каже чоловѣчина. — Ты менѣ сподобавъ ся! Хочешъ, я тобѣ замѣняю пѣдсвинка за корову...

— Добре! — каже Иванко, еще и подякувавъ.

Помѣняли ся и роздѣшли ся.

Иванко ишовъ дальше и роздумывавъ надъ тымъ, якъ ему все веде ся. Приключить ся

ему якась неприятность и заразъ таки выходить на добре!

— Таки я маю щастє! — каже до себе. — Въ чѣпци мабуть я родивъ ся...

Ажь тутъ и причѣпивъ ся до него якійсь парѳбчакъ, що нѣсь пѳдъ пахою гарну гуску. Ишли такъ собѣ разомъ и розмовляли. Иванко ставъ оповѣдати ему про свое щастє, якъ то вѳнъ все такъ користо мѣнявъ...

— Теперь — каже — маю товстенького пѳдсвинка. Прижену его до дому, зарѣжемо, мамуня нарѳблять ковбасъ, буде и солонина и мясо буде!

— Знаєшь що! — каже парѳбчакъ. — Зъ твоєю свинею могло хто знає що бути. Якъ-разъ въ селѣ, що нимъ я переходивъ, украдено вѳитови пацючка. Хто знає, чи се не той самый, що ты ведешь! Вѳить розѳславъ людей на всѣ стороны. Зле буде зъ вами, якъ спѳймають васъ...

Иванко налякавъ ся.

— Ахъ, Боженьку мѳй! Ратуй мене, друже! Ты лучше вѳдъ мене знаєшь сю околицю. Бери вѳдъ мене пацючка, а дай менѣ гуску. Буду тобѣ дуже вдячный!

— Щожъ, се небезпечно, дуже небезпечно; але для тебе вже зроблю се! — каже парѳбчакъ.

— Зроби, зроби, друже! — просить Иванко.

Помѣняли ся. Парѣбчакъ повѣвъ свиню, а Иванко взявъ гуску пѣдъ паху.

— Коли добре розважити, — думає собѣ Иванко, идучи дорогою — то я еще и заробивъ на замѣнѣ: передовсѣмъ смачна печеня, вѣдтакъ гусячій смалець... буде омасты на кѣлька мѣсяцѣвъ; ну, а въ кѣнци мягке пѣре, всыплю его въ подушку... тото буде приятно спати!

Иде Иванко задуманый, ажъ тутъ напротивъ него молодиця...

— Злодѣй, злодѣй! Лапайте злодѣя! Моя гуска!

Почувши таке, Иванко мимоволѣ почавъ утѣкати. Та не утѣкъ! Люде дѣгнали его, вѣдобрали гуску и вѣддали молодици. Его самого выбили порядно, не дали и оправдати ся, и кѣями та псами прогнали зъ села...

* * *

Гнатко еще скорше покинувъ службу. Господарь не хотѣвъ ему жадной заслуженины дати.

— Я тебе не просивъ, — каже — до себе! Самъ ты упхавъ ся.

А коли Гнатко не хотѣвъ уступитьи ся и доконечно домагавъ ся заплаты, розлюченый господарь узявъ зеренце гороху и кинувъ за нимъ...

— На маешь — каже — твою заслуженину!

Гнатко взявъ зерно гороху и выйшовъ. На воротахъ задумавъ ся...

— Не пѣйду тымъ самымъ шляхомъ, шо прийшовъ; пѣйду инымъ. Все щось нового побачу, чогось навчу ся...

И пѣйшовъ инымъ шляхомъ. Ишовъ, ишовъ и якъ сонце зайшло, прийшовъ до якоись хатчины. Тутъ въ пекарни варила господиня вечерю.

— Чи не могли-бъ вы насъ, матусю, переночувати, — просить Гнатко — мене и мѣй горохъ?

— Горохъ приймемо, — сказала глумливо господиня — але тебе не маємо где переночувати...

— Такъ возмѣтъ горохъ, а я где-инде примѣщу ся! — просивъ Гнатко.

Господиня взяла горохъ и поклала на лавѣ. Коли она варила вечерю, вылетѣла на лаву курка и проковтнула горохъ.

На другій день рано прийшовъ Гнатко и упоминае ся о свѣй горохъ.

— Вѣддайте менѣ, господине, мѣй горохѣ!

— Ахѣ, твѣй горохѣ! Дуже менѣ прикро, але моя курка выскочила на лавку и зѣ-ѣла его! — сказала господиня.

— Такѣ дайте менѣ курку зѣ моимѣ горохомѣ! — упоминавѣ ся Гнатко.

— Чи ты здурѣвѣ? — ажѣ скрикнула жѣнка. — Курку за зерно гороху?

— Курку, курку менѣ дайте! — не вступаѣ ся Гнатко. — Бо якѣ нѣ, то я удамѣ ся до суду и внесу жалобу на васѣ!

Наивнѣсть сего жаданя подѣлала. Господиня розсмѣяла ся. Гнатко такожѣ смѣяѣ ся и не перестававѣ домагати ся.

— Курку менѣ дайте, курку менѣ дайте!

— Ну, — каже жѣнка, коли вже доволѣ насмѣяла ся — бери собѣ, хлопче, курку и нехай она тобѣ шасте принесе!

Гнатко подякувавѣ и пѣйшовѣ дальше. Вечеромѣ прийшовѣ на одно обѣйсте и просить...

— Чи не могли-бѣ вы насѣ, мене и курку, переночувати?

— Для курки естѣ у насѣ мѣсце, але для тебе нема! — вѣдказали ему.

— Такѣ переночуйте курку! — сказавѣ Гнатко. — А я вже гдесѣ-инде примѣщу ся...

Лишивѣ курку и пѣйшовѣ.

Господиня впустила курку до хлѣва. Въ ночи вдерла ся до хлѣва величезна свиня и роздоптала курку на смерть.

На другій день рано приходитъ Гнатко.

— Дайте менѣ мою курку! — каже.

— Ахъ, ваша курка!... Дуже менѣ прикро, бѣдный хлопче, але одна зъ нашихъ свиней роздоптала єѣ на смерть!

— Такъ дайте менѣ за ню свиню!

— Що ты?! Чи хто чувавъ чи видавъ, щобъ за курку давати свиню?!

Гнатко не вступавъ ся, а все твердивъ свое.

Жѣнка покликала чоловѣка. Мѣсто него прийшла дочка, вѣдтакъ парѣбокъ, вѣдтакъ дѣвка и проча служба. Всѣ высмѣвали хлопця, що за курку жадавъ свинѣ. На се прийшовъ господарь. Бувъ веселый, бо саме щось тамъ добре продавъ. До того бувъ вѣднѣ добряга тай не скупый.

— Ну — сказавъ вѣднѣ — бери свиню, хлопче! Ты насъ всѣхъ розсмѣшивъ и за се належить ся тобѣ заплата. Бери, нехай она тобѣ щасте принесе!

Гнатко подякувавъ и пѣйшовъ дальше.

Якъ вечеръ наблизивъ ся, подавъ ся вѣднѣ на велике богацке обѣсте. Було се обѣсте якъ разъ Иванкового господаря. Входить Гнатко на обѣсте и просить ся.

— Люде добрѣ, чи не могли-бъ вы переночувати мене и мою свиню?

Господарь бувъ недобрый, бо саме покинувъ его Иванко.

— Свиню приймемо, а тебе нѣ!

— Переночуйте свиню, — якъ звичайно вѣдповѣвъ Гнатко — а я гдесъ-инде заночую.

Лишивъ свиню и пѣйшовъ.

— Мамо, — сказала Ксеня, дочка хуторянина, що була дуже доброю дѣвчиною — свиня певно нынѣ еще не ѣла и не пила... я пожену еѣ до потока.

И пѣгнала свиню до потока. Та тутъ свиня поховзнула ся, упала въ потѣкъ и утопила ся.

На другій день рано прийшовъ Гнатко и зажадавъ свиню назадъ.

— Ахъ, твоя свиня, бѣдный хлопче! Моя дочка гонила еѣ до водопсю, она уцала въ воду и утопила ся!

— То дайте менѣ дочку мѣсто свинѣ! — сказавъ Гнатко.

Господиня закричала...

— Що, мѣсто свинѣ дочку?! Се порѣванане приносить намъ справдѣ велику честь!...

— Дайте менѣ дочку, бо якъ нѣ, то удамъ ся до суду!

Взявъ собѣ столецъ и сѣвъ, зъ сильною постановою не вступити ся. Сидѣвъ ажъ доти, поки хуторянинъ не прийшовъ на полуденокъ.

— Що се за хлопецъ? — спытавъ.

Жѣнка оповѣла ему цѣлу пригоду.

— До чорта! — скрикнувъ вѣнъ, чѣхачуи ся поза уха. — То дуже сумне для насъ, жѣнко! Зъ процесѣвъ нѣколи нѣчо доброго не выходить...

Коли они такъ радили ся, якъ сю хибу направити, увѣйшла Ксеня.

— Сей парѣбокъ мае слушнѣсть! — сказала она. — Я его позбавила майна и я повинна дати ему вѣдшкодованѣ. Коли нема иншого выходу, щобы оминуту процесъ, дайте менѣ его за чоловѣка! Я радо пѣйду за него, бо вѣнъ гарный...

— Гарный може — каже мати — та на розумъ не вельми богатый!

— Вѣнъ може бути добрымъ мужемъ, хочъ и не дуже мудрый. Чи не такъ, тату?

— Она не зле думае! — сказавъ батько. — Все оно лучше весѣле чимъ процесъ; лучше музыки, чимъ жандармы. Бери парѣбка!

И стали радити ся надъ весѣлемъ.

— Дорогѣ тату и мамо, бо вже ачейже можна менѣ васъ такъ звати! — каже тогды

Гнатко. — Закимъ справимо весѣле, мушу перше и то еще нынѣ поѣхати до моеи матери, котрой я два роки не бачивъ, и звѣстити єѣ про все.

Батько и мати згодили ся. Ксеня забажала такожь побачити єго маму, тожь запрягли конѣ и поѣхали.

* * *

Їдутъ, їдутъ, ажъ приѣхали на роздороже. Гнатко пригадавъ собѣ, що нынѣ якъ-разъ день, коли вѣнъ зъ Иванкомъ мавъ тутъ зѣйти ся. Тожъ задержавъ конѣ и жде.

По якѣйсь хвили дивить ся, иде якїйсь чоловѣкъ обдертый, пошарпаний, оббитый. Приглядає ся лучше... сежь Иванко!

— Здоровъ бувъ, Иванку! Ну щожъ, якъ же тамъ?

Иванко поглянувъ... се Гнатко. Дивить ся на дѣвчину... се Ксеня!

— Здоровъ, Гнатку! Щожъ, ты служишь у мого господаря?

— Нѣ, — каже Гнатко — я у нѣкого не служу! Їду зъ моею судженою до дому, до матери. Черезъ тыждень наше весѣле...

Иванко вытрѣщивъ очи.

— Що се?! Вчора покинувъ я господаря, а нынѣ господарева дочка вже судженою мого брата?!

И ставъ выпытувати Гнатка, якъ се склало ся. Гнатко оповѣвъ все. Тодѣ и Иванко ставъ оповѣдати свои пригоди.

— Не той щасливый, — докѣнчивъ Гнатко, выслухавши все — кому щасте само въ руки лѣзе, але той, хто умѣе его спѣймати!

Иванко присѣвъ ся до брата и поѣхали до матери. Побувши тамъ кѣлька днѣвъ, вернули на хутѣръ вразъ зъ матерію. Небавомъ вѣдбуло ся тутъ весѣле Гнатка зъ Ксенею. Побрали ся и жили щасливо на хуторѣ. А може еще и доси живуть...

Що зъ Иванкомъ стало ся, не знаю. Мабуть не ходивъ вже щастя шукати. Не его рѣчь...

Ось така то була исторія! Ая!

Написавъ А. Лотоцкій.



II.

Небесна помѠчь.

Повѣстка.

За памяти старшихъ еще людей живъ въ однѠмъ мѣсточку столяръ Мартинъ зъ своею женою Анною. Хотяй ремѣсло мимо усиленной працѣ мужа а ошадности и запобѣгливости жены ледви скудне давало удержане, однакъ дни уплывали имъ шасливо въ згодѣ, едности и въ правдией любви у Господа Бога и у людей.

Головною заохотою до працѣ а заразомъ правдивою потѣхою середъ клопотѣвъ и горестей такъ шасливо дѣбраного супружества були ихъ три сынки, здоровѣ якъ рыбы, краснѣ и веселѣ. Всѣ они, на имя Петро, Юсифъ и Антоній, вѣдзначали ся, якъ на свѣй вѣкъ, незвычайными способностями. Отець ихъ Мартинъ радъ бувъ запевнити имъ красшу будучнѠсть и укладавъ собѣ рѠжнѣ пляны; але не на все сходили ся кѠнцѣ.

— Зъ-вѣдки взяти на се грошѣ? — кнчивѣ свои думки и вѣстхнувѣ глубоко.

Чуючи тую журбу вѣтця, найстаршій сынѣ Петро, котрый тогды ходивѣ до четвертои клясы, потѣшавѣ батька якѣ мѣгѣ...

— Нехай тато будуть спокѣйни! Отець катехить учили вѣ школѣ, що Господь Богѣ має богато способѣвѣ прийти намѣ вѣ помѣчь, если лише тоѣ, чога собѣ желаємо, естѣ правдивымѣ для насѣ добромѣ. Положѣмѣ всю надѣю на Господа Бога и на Пречисту Дѣву, у котрѣй повно доброты и ласкавости для насѣ!

— Такѣ, такѣ, сыну! Сповняймо лише тоѣ, що до насѣ належить, а Господь Богѣ певно ласкавымѣ окомѣ спогляне на насѣ...

Такѣ потѣшавѣ отець сына и сынѣ вѣтця и оба веселѣйше стали споглядати вѣ будущнѣсть.

* * *

Вже по кѣлькохѣ мѣсяцяхѣ захорувала Анна, жена Мартина, и перенесла ся до лучшого загробового житя.

Неописана и невымовна була болѣзнь мужа и дѣтей по стратѣ такѣ дорогои особы. Серця имѣ краялись, коли ишли на „последное цѣлованіе“, а еше бѣльше, коли перша грудка землѣ упала глухо на домовину и трогательный

спѣвъ „Вѣчная память!“ роздавъ ся въ воздухахъ. Якъ-же сумно було теперъ въ ихъ хатинѣ по стратѣ вѣрної и любячої матери...

Але нещасте, якъ то звичайно буває, иде одно по другомъ. Такъ и тутъ сталося.

Рѣкъ ледви минувъ по похоронѣ матери, а тутъ немилосердна смерть забрала дѣтямъ и батька. Трудно описати и представити смутокъ и бѣль и плачь трехъ правдивыхъ сирѣтъ. На ихъ видъ вздрогалось и найтвердше сердце! Хто имъ мавъ помочи, скоро не мали нѣякого сродника, а мѣсточко було мале и убоге? А якъ болесно було для мѣсцевого священника, коли поглядавъ на трехъ красныхъ, а при тѣмъ талантливыхъ хлопцѣвъ, котрѣ черезъ свое сирѣтство и убожество мали зѣстати звичайними зарѣбниками! Ихъ доля лежала ему дуже на серци.

Въ тѣмъ кѣлька недѣль по смерти вѣтця приходять всѣ три хлопцѣ до священника.

— Преподобный Отче! — промовивъ найстаршій зъ нихъ Петро. — Вы научали насъ, щобы въ кождѣй потребѣ удавати ся о помѣчь до Господа Бога. Памятаючи о тѣмъ, пѣйшли мы до церкви, упали на колѣна и такъ молили ся: „Отче небесный, Ты намъ забравъ родичей, бо самъ хочешъ бути нашимъ отцемъ. Тожъ опѣкуне нещасныхъ сирѣтъ, глянь на насъ

бѣдныхъ дѣточокъ своихъ! Всажи менѣ такую дорогу, по котрѣй идучи, мѡгъ бы я самъ собѣ и братьямъ своимъ помочи! Вспоможи насъ, коли нѣхто зъ людей помочи намъ не може!“ Коли я такъ моливъ ся, учувъ я мовь-бы голось вѡдбивающей ся о мои уши: „Идѣтъ въ свѣтъ... Богъ буде провѡдникомъ вашимъ!“ А коли еще прийшли менѣ на гадку рѡжнѣй сирѡгскѣй пригоды, о котрыхъ я чувавъ вѡдъ людей, то и подумавъ я собѣ: знайшли они шасть въ свѣтѣ при помочи Божѣй, то чому-жь оно и насъ не мало бы подыбати? Мои тато звыкли були говорити: „Богъ и добрѣй люде суть всюды!“ И тому постановивъ я вразъ зъ братьями пустити ся въ свѣтъ и зайти ажъ до столицѣ краю. Тамъ знаходить ся бѡльше людей якъ въ нашѡмъ мѣсточку, а при тѡмъ суть они заможнѣйшими вѡдъ тутейшихъ мешканцѣвъ...

— Хлопче, — вѡдповѣвъ священникъ — розважь добре, шо задумуешь! Чи ты знаешь о тѡмъ, шо до столицѣ буде бѡльше якъ пятьдесять миль? А яку раду дашь собѣ въ дорозѣ зъ братьями, зъ котрыхъ молодшѣй заледво девять лѣтъ мае?

— Е, прошу отца духовного, будемо ишли вѡдъ села до села, вѡдъ мѣста до мѣста! Рѣчи по родичахъ спродамо а тѣ грошѣ повиннѣ намъ выстарчити на дорогу...

Всякѣ представленя нѣчо не помагали и хлопцѣ рѣшились ити въ свѣтъ и зайти до столицѣ. Заосмотрившись въ найпотребнѣйшѣ рѣчи и отримавши рѣжнѣ упѣмненя и благословене на дорогу вѣдъ священника, вырушили въ дорогу.

Єсли-бъ тобѣ, Дорогѣй Читателю, се оповѣдане выдалось неподѣбне до правды, то мимоходомъ скажемо тобѣ, що стало ся року 1873. Оденъ дванайцятилѣтнѣй хлопецъ прибувъ зъ далекои провинціи самъ оденъ до Вѣдня, щобы лично занести просьбу до Цѣсаря. Самъ собѣ власноручно написавъ суплѣку и самъ туюже „Пану Цѣсаревѣ“, якъ выражавъ ся, хотѣвъ доручити. Господь Богъ такъ зарядивъ, що натрафивъ въ столицѣ на порядного чоловѣка, котрый его взявъ въ свою опѣку и выстаравъ ся о тоє, що дѣставъ послухане у „Пана Цѣсаря“. Монархъ принявъ ласкаво его просьбу. Хлопецъ запытанѣй, чого собѣ желає, вѣдповѣвъ смѣло и одважно: „Прошу Пана Цѣсаря, я хотѣвъ бы учити ся и зѣстати великимъ официромъ въ злоцѣстѣмъ мундурѣ“. Щира и простодушна вѣдповѣдь молодого хлопця такъ порушила Цѣсаря, що заразь велѣвъ вивѣдати ся о его способностяхъ; а коли всѣ професоры дивувались его смѣлости и притомности и якъ найлучше его поручили, то

зоставъ умѣщенный на коштъ Цѣсаря въ науковомъ закладѣ вѣйсковомъ. И певно не здѣлавъ заводу!

* * *

Але вернѣмъ до нашихъ трехъ подорожныхъ.

Розлука зъ дорогимъ мѣсцемъ батькѣвщины, зъ гробами дорогихъ родичей, зъ любезнымъ вѣгцемъ парохомъ и зъ милыми товаришами много а много ихъ слезъ стояло. Петро однакъ, яко найстаршій, богато оказувавъ вѣдваги и уповавъ на Провидѣніе Боже. Вѣнъ ширими словами захоочувавъ молодшихъ братей до подорожи и вирушили найперше до поблизкого мѣсточка о чотыри милѣ вѣддаленого, а зъ-вѣдси ишли дальше и дальше.

Коли въ кѣнци прибули до пристани, зъ-вѣдки небавомъ корабель мавъ вѣдплысти до столицѣ, увѣйшовъ Петро смѣло до каюты капитана того корабля и зъ цѣлою дитинною отвертостію, оповѣвши свое и своихъ братей положене, благовъ о помѣщене ихъ на статку и перевезеня до столицѣ. Капитанъ, котрого раны по утратѣ дѣтей еще не загоились, приставъ охотно на таку просьбу; що бѣльше, прийшла ему навѣтъ гадка заопѣкуватись на всегда

однимъ зъ тыхъ хлопцѣвъ. Зъ радостію увѣдѣвши хлопцѣ на статокъ, на котрѣмъ капитанъ не лише безпечне мѣсце имъ придѣливъ, але и о живнѣсть для нихъ постаравъ ся. И часто вдивлявъ ся вѣнъ въ лица милыхъ и красныхъ взаимно любячихъ ся хлопцѣвъ та слезы сплывали ему по лицу, бо на гадку приходили ему его власнѣ помершѣ дѣти.

Корабель вѣзъ много осѣбъ рѣжного стану. Они выходили на покладъ, щобы приглядатись краснымъ видамъ и зачеркнути свѣжого воздуха. Знаходило ся межѣ ними не мало достойныхъ и богатыхъ панѣвъ, котрѣ тутъ на покладѣ познакомлювались. До сего товариства належавъ оденъ священникъ, вѣкомъ около пятьдесяти лѣтъ, веселый, сердечный, повный жичливости и внутреннего спокою. А що вѣнъ бувъ великѣй любитель дѣтей, тожь небавомъ зближивъ ся и до трехъ подорожуючихъ хлопакѣвъ. Хлопцѣ такъ полюбили его, що розказали ему мовь-бы свому рѣдному вѣтцеви цѣле свое положенѣ и цѣль своєї подорожи. Слуга же Божѣй, сочувствующи бѣднымъ сиротамъ, розповѣвъ цѣлу исторію хлопцѣвъ въ крузѣ всего товариства.

— Нешасливѣ дѣти! — сказавъ. — Що зъ ними стане ся та яка ихъ чекае доля? Про-

шу васъ, панове, зближитись до нихъ и переконатись о правдѣ ихъ слѣвъ...

Тутъ представивъ милыхъ хлопцѣвъ, котрѣ заразъ стали любимцами цѣлого товариства.

Въ кѣнці забравъ священникъ еще разъ голосъ, а всѣ слухали.

— Позвольте, достойнѣ Паньство, — промовивъ — высказати одну гадку! Гадку тую, якъ думаю, самъ Господь Богъ менѣ вдохнувъ...

— Дуже просимо, дуже просимо! — вѣдоzwали ся голоса изъ всѣхъ сторѣнъ.

— Придивѣть ся ласкаво — продовжавъ священникъ — тымъ малымъ а такъ розумнымъ и милымъ хлопцямъ! Сироты, не мають нѣкого и нѣякихъ засобѣвъ, а идуть въ незнакомый имъ свѣтъ... Якъ-же непевна и сумна ихъ будучнѣсть? Скѣлько небезпеченства имъ грозить, въ котрѣ ненадѣйно можуть попасти! Нынѣ виглядають якъ ангелы, але чи такими позѣстануть, коли не знайдуть опѣки въ великодушныхъ и благородныхъ сердцахъ? Не хочу довго розводитись, выстарчить привести слова Исуса Христа: „Хто прийме одного зъ меньшихъ братѣй моихъ, мене прийме“. Зробѣмъ красну памятку тои нашої подорожи, а на видъ благородного дѣла возрадуесь небо и земля!

— Щожь маемо здѣлати? — вѣдоzwавъ ся графъ, панъ можный и богатый, але бездѣтный.

— Розберѣмъ тѣ дѣти помежи себе и заопѣкуймо ся ними! — сказавъ священникъ. — Выбѣрѣ лишаю вамъ. Що до мене, то я вже собѣ выбравъ одного зъ хлопцѣвъ...

— Славно, славно! — вѣдозвали ся голо-сы и добрый примѣръ знайшовъ наслѣдова-телѣвъ.

— Котрого берете, Отче духовный?

— Наймолодшого, котрый вымагає еще бѣльше стараня и труда при выхованю! — вѣд-повѣвъ священникъ.

— А сей найстаршій буде мѣй! — сказавъ графъ: — Завезу егѣ яко дарунокъ зъ подо-рожи для моеи жены, котра, не маючи власныхъ дѣтей, часто згадувала о потребѣ заопѣкованя ся чужими. Ходи тутъ до мене, хлопче, будешь вѣдѣ теперъ моимъ сыномъ! Чи годишь ся на тоє?

— Якъ найохотнѣйше, — вѣдповѣвъ Пе-тро зъ боязнею — але я маю еще третого брата!

— Третій нехай иде до мене! — закли-кавъ оденъ професоръ высшихъ шкѣлъ, на ко-трѣмъ справдѣ тая пригода зробила сильне впе-чатлѣне. — Маю я вправдѣ троє своихъ дѣтей, але тамъ, где троє може поживитись, и четвер-тый може знайти мѣсце...

— О Отче Небесный, благослови тое добре дѣло! — закликавъ зъ чувствомъ розжалея священникъ, маючи слезы въ очахъ.

Коли се дѣялось, кивнувъ Петро на своихъ братьей, щобы за нимъ пѣйшли.

— Ласкавый Отче и Опѣкуне нашъ, заразъ повернемо!

И удались на рѣгъ покладу, тамъ власне где попередно сидѣли, и упали на колѣна; молили ся голосно кѣлька хвиль за своихъ добродѣвѣвъ и всѣхъ присутныхъ порушили до слезъ. По двохъ дняхъ подорожи находили ся хлопцѣ вже въ дома своихъ добродѣвѣвъ на далекихъ кѣнцяхъ краю.

* * *

Въ трийцять лѣтъ вѣдъ часу описаныхъ подѣй выбухла кервава вѣйна. Войска такъ зъ одной якъ и зъ другой стороны спѣткали ся на широкѣмъ поли. Земля дрожала вѣдъ армать, воздухъ переповнивъ ся вонею пороху и крови, а бренькѣтъ оружія розмагавъ ся далеко и широко. По битвѣ цѣле поле покрыте було трупами и гробова тишина залягла околицю; лише стонъ конаючихъ и раненыхъ розлягавъ ся въ воздухъ. Всюды доокола видко було горѣющѣ села и мѣсточка.

Середь того страшного и переражающого виду можна було на побоевищи бачити чоловіка, котрый безъ огляду на грозяче небезпеченство на поли битвы сповнявъ свою повинность. Се мѣсцевый парохъ, чоловікъ молодой и повный посвяченя, несе религійну потѣху умирающимъ и раненымъ. Саме удѣлявъ вѣднѣ одному зъ умирающихъ святѣйшѣ Тайны, коли почувъ близко себе благальный голосъ...

— Отче Добродѣю, въ имя Христа прошу зближитись до мене зъ ратункомъ и помочію для моеи душѣ!

Священикъ поспѣшивъ тамъ заразъ и побачивъ передъ собою молодого офицера, окрытого ранами и залятого кровію.

— Чую, що послѣдна хвиля мого житя зближаєсь, тожъ прошу о удѣлене менѣ святыхъ Тайнъ! — промовивъ раненый.

Священикъ здѣлавъ, що ему наказувавъ обовязокъ, зъ наибольшою готовостію и ревностію и удѣливъ умирающему Найсвятѣйшѣ Тайны.

— Всечестный Отче! — вѣдозвавъ ся той же дрожачимъ голосомъ. — Если Вамъ лучить ся здыбаться въ житю зъ особою того имени якъ мое, то скажѣть ѣй: братъ твоѣ умеръ зъ честію на побоевищи, якъ пристало на жовняря!

Се кажучи, подавъ священикови сръбну табакерку, на котрѣй вырѣзане було его имя и прозвище. Молодой священникъ принявъ зъ глубокимъ чувствомъ сочувствія просьбу хорого офицера, але скоро глянувъ на табакерку, надзвычайна гадка прошибнула его душу.

— Петрс... мѣй любезный 'братъ!... — закликавъ голосно зъ слезами въ очахъ.

Умирающей збирае послѣднѣ силы...

— Що я чую? Братъ мѣй есть при мнѣ? Юсифъ чи Антоній?

— Такъ есть, твоѣй братъ Антоній, мѣй дорогой Петре!

— О мѣй Боже, дякую тобѣ за все! — закликавъ еще Петро конаючи. — Любый брате, даю тобѣ послѣднѣй поцѣлуй повитаня а заразомъ прашаня на вѣки!

Сказавши се, склонивъ голову на груди заносячого ся вѣдъ плачу священника и на его рукахъ вѣддавъ Богу духа.

Бувъ то дѣйсно старшій братъ Антонія, Петро. Парохъ, перенятый глубокою болестію, поцѣлувавъ еще въ послѣдне мертвѣ уста своего брата.

Пришли жовнярѣ, щобы погребати умершихъ и заосмотрити раненыхъ. Парохъ прикликавъ ихъ до себе.

— Чи знаете того умершого?

— Мѣй Боже! — закликали они. — Пречѣнь то нашъ добрый и возлюбленный полковникъ! Всечестнѣйшій Отче, позволѣть выкопати грѣбъ для него на своимъ цвинтари, а поховаемо его зъ честію и достоинствомъ!

— Позволити поховати? Нѣ! Занесѣть тое дороге менѣ тѣло вашего полковника до мого дому! Я тутъ мушу еще лишити ся, бо якъ бачите, умирающіи бажають заосмотреня св. Тайнами; а тамъ въ дому скажѣть отцу сотрудникови, що се мѣй братъ Петро!

Розжаленіи жовнярѣ занесли тѣло на приходство. Оденъ пѣдѣофйцеръ задержавъ ся довше на побоевищи, зъ чувствомъ подиву споглядавъ на молодого священника, а въ кѣнци зближивъ ся до него...

— Чи нашъ полковникъ бувъ дѣйстно братомъ Отца духовного?

— Чи вы его знали? — запытавъ священникъ.

— Якъ-же не мавъ бы я его знати, коли мы разомъ росли? Минуло точно трийцять лѣтъ, якъ панъ графъ, взявши его собѣ за своего сына, привѣзъ его зъ подороже въ нашій стороны. Петро бувъ добрымъ и вѣрнымъ молодцемъ и позыскавъ собѣ серце вѣзъ въ окрестности. Коли графъ велѣвъ его красно перебрати, тогды кождый мимоволѣ стававъ,

щобы его краснѣй стати приглянути ся. Панѣ графиня була ему якъ рѣдна мати. Радѣсть въ цѣломъ дворѣ була велика, коли по кѣлькохъ лѣтахъ Петро оказавъ охоту вступити до вѣйска. Небавомъ зѣставъ официромъ. Я ему яко жовнярь всегда товаришувавъ при боцѣ. А теперъ, мѣй Боже, вѣнъ вже не жиє! Одна лишъ рѣчь лежала ему всегда на серци. Часто выражавъ передѣмною свое бажанє, довѣдати ся, где его братя и якъ имъ поводити ся...

— Справдѣ — вѣдповѣвъ священникъ — нашѣ добродѣѣ, що находили ся на корабли тогды, коли насъ заберали пѣдъ свою опѣку, забули взаимно подати собѣ свои адресы, где котрый зъ нихъ мешкає; а такъ всѣ три братя не знали о собѣ нѣчого, где котрый въ свѣтѣ обертає ся и якъ ему веде ся. Допера тутъ на побоевищи знайшовъ я свого брата Петра та на жаль таки заразъ мусѣвъ зъ нимъ розставатись...

Тутъ плачь перервавъ ему бесѣду.

До пѣзної ночи перебувъ священникъ на побоевищи, заосмотрюючи умираючихъ и тяжко раненыхъ. Слѣдуючого дня, по вѣдслуженю похоронного богослуженя, зъложено тѣло полковника до гробу при участѣ великого здвигу народа; а богатый и великолѣпный памятникъ украшає до днесъ могилу хороброго воина.

Якось разъ графъ вразъ зъ своєю женою посѣтили грѣбъ свого прибраного сына Петра. При той нагодѣ довѣдавъ ся графъ зъ немалою для себе радостію, що молодой священникъ бувъ братомъ Петра.

Священникъ зновъ довѣдавъ ся о мѣсци побуту того професора, котрый взявъ на выховане брата его Юсифа. И небавомъ выбравъ ся въ дорогу до столицѣ, щобы яку вѣдомѣсть про него засягнути.

По довшѣмъ гляданю и розпытованю довѣдавъ ся, що сей професоръ еще передъ десяти лѣтами умеръ, а его жена вразъ зъ дѣтьми перенеслась гдесъ далеко на провинцію до далекого мѣста, где при малѣй пенсіи зъ працѣ власныхъ рукъ удержовала ся. Професоръ небѣщикъ належавъ до ряду тыхъ людей, що передъ свѣтомъ нѣчимъ не величавъ ся; вѣдданный цѣлковито науцѣ, вѣнъ мало сходявъ ся зъ людьми. Тожъ и нѣхто не знавъ ближше що сказати о его родинныхъ вѣдносинахъ и чи сей выхованокъ бувъ его кривнякомъ чи цѣлкомъ чужимъ. Ледви не ледви хтось-тамъ доповѣвъ, що вѣнъ образовавъ ся въ школахъ низшихъ и высшихъ.

Священникъ однакъ, не зражаючись нѣякими трудностями, задержавъ ся еще кѣлька день въ столиці, бажаючи доконче щось бѣльше до-

вѣдаться о своимъ братѣ. И довѣдавъ ся въ кѣнци вѣдъ знакомыхъ помершого професора, що сей ученикъ, за котрымъ вѣнъ такъ пильно глядае, бувъ звѣсный въ школахъ пѣдъ именемъ Юсифа Н.

Посѣтивши знаменитшій церкви, бібліотеки, музеѣ и выставки всѣлякого рода, хотѣвъ вѣнъ еще познакомитись зъ управителемъ славного на весь край наукового закладу. Удавъ ся отже до сего закладу и заставъ тамъ директора, якъ занятый бувъ своими выкладами.

Бувъ се молодой, хорошій мужчина; ясне волосе и буйный зарѣсть окрашали голову и лице. Особлившого якогось чувства и враженя дѣзнавъ священникъ при першѣй стрѣчи зъ молодымъ управителемъ, котрый зъ наибѣльшою чемностию опроваджувавъ его по цѣлѣмъ закладѣ и показувавъ овочи трудѣвъ своихъ ученикѣвъ.

Але не меньше и управителя заняла особа священника. Якійсь природный потягъ, якійсь вну-трѣшній голосъ, зближавъ ихъ взаимно до себе.

Управитель шукавъ лише случайности, щобы цѣкавѣсть свою заспокоити. Запросивъ отже священника до своего помешканя, а жена его, молода еще невѣста, тримаючи дитя на рукахъ, приязно повитала гостя.

Коротко мовячи, отець Антоній знайшовъ, кого шукавъ. Управитель бувъ его рѣднимъ братомъ Іосифомъ. Пѣзнане улєкшила зновъ табакєрка. Въ хвили, коли свѣщеникъ заживавъ табаку, управитель спостерѣгъ на табакєрцѣ написъ имени и прозвища найстаршого брата.

Тутъ наступила хвиля трогаюча. Братя кинули ся въ обѣймы, цѣлували ся и плакали зъ радости. Хвилѣ такой нѣяке перо не въ силѣ описати.

Невыслѣдимѣ суть, якъ бачимо въ тѣй повѣсти, стежки житя людского. Хто однакъ уповає на Господа Бога и обовязки свого стану сповняє, сего Богъ нѣколи не лишить безъ своєи опѣки и помочи.

Подавъ Даміянъ Шарабунъ.



III.

Золота нитка.

Легенда.

Кождый зъ людей пряде собѣ ниточку житя. Одныхъ буде тая нитка чорна, а другихъ мовь золота.

— Иду шукати того мѣсця, гле мѣряе ся людске жите! — казавъ оденъ молодой парѣбчакъ. — Бо радъ бы я знати, чому одні люде жиють на свѣтѣ довго, а другі такъ коротко; одні мають жите гарне, ясне, а другі сумне и чорне...

— Не розумный ты! — вѣдповѣвъ ему на се старый дѣдусь зъ довгою, бѣлою якъ снѣгъ бородою. — Не знайдешъ того мѣсця, щобы ты и цѣлый свѣтъ зѣйшовъ, бо его нема на свѣтѣ...

— Говорѣть собѣ, що хочете, — вѣдповѣвъ парѣбчакъ — а я не увѣрю, поки не змѣрю...

И выбравъ ся въ дорогу. Иде, а тутъ дорога далека и не знана. Хиба вѣнъ знае, где ему ити и куда?

Надъ нимъ перелѣтае чорный воронъ и краче...

— Чого хочешъ вѣдъ мене, чорный птаху? Заведешъ мене тамъ, где бажаю зайти?

— Ого! — ...зашумѣла галузками липа. — Вѣнъ завѣвъ бы тебе не тамъ, где прядуть нитки житя, але тамъ, где смерть розрывае ихъ своими кѣгтями, бо вѣнъ жиє зѣ смертію въ згодѣ...

Захмарене небо выяснило ся. Замерехтѣли зорѣ, а одна зъ нихъ упала на землю.

— Заведешъ мене, зоре, тамъ, где прядуть нитки житя? — пытае парѣбчакъ.

Але зоря зникла ему зъ очей и вѣнъ дармо глядѣвъ за нею.

Ишовъ дальше. Дорога була тверда, камяниста и стрѣмка.

Стрѣнувъ чарѣвної красы дитятко.

— Заведи мене, дитино, до неба, тамъ где прядуть нитки земского житя.

— А за чимъ тамъ идешъ?

— Хочу побачити, чого тамъ потрѣбно, щобы упрясти собѣ якъ найдовшу и найгарнѣйшу нитку житя.

— О добре... добре! — закликало побожно дитя, а подавши парѣбчакѣ свою ручку, повело его въ сторону блискучої брамы. Заслонило ему очи ручкою и за хвилию стало на мѣсци.

— Стѣй спокѣйно и гяди на все! — сказало.

Глянувъ парѣбчакъ и здивувавъ ся. На просторѣмъ лузѣ, засѣянѣмъ яркими цвѣтами, сидѣло множество ангелѣвъ, держачи въ рукахъ золотѣй веретена. На тѣи веретена звивали они нитки, упряденѣй изъ срѣбно-бѣлого кузеля, а кругомъ розлягалась пѣсня славы и радости.

Ажъ тутъ, о Боже!... надлетѣло маленьке ангелятко и перетяло ясну ниточку. Она ледви почала звиватись, а вже перервана...

— Шкода! — шепнуло стояче коло парѣбчака дитя. — Такъ гарно ся жите розпочиналось, але Богъ бажавъ мати ангелика и приказавъ заснути дитинѣ на вѣки...

— О Пречиста Матѣнко! — шепнувъ парѣбчакъ. — Щожъ се на онъ-тѣмъ веретенѣ такъ богато намотано, а все чорне мовъ смола? И по якому-жъ се такъ, що изъ срѣбного кузеля чорна нитка снує ся?

— Кождѣй чоловѣкъ має назначену на земли єдину дорогу житя, дорогу чесноты и працѣ. Зъ сего має прясти ся нитка, а яка она

буде, чи чорна чи золота, се не зъ вина пряжѣ, але зъ вина того, для кого она выпряджуеь. Грѣшный чоловѣкъ не може мати ясногo житя...

— Чому-жь Богъ не прикаже перетяти сеи чорной нитки?

— Богъ жде на поправу грѣшника... жде довго и терпеливо...

Парѣбчакови ажъ въ очахъ мѣнить ся. Радъ бы побачити все, а самъ не знае, где перше глянути.

— О Боже, кѣлько тутъ чудесъ? А глянь-онъ веретено намотане золотою ниткою, а темною смугою на нѣй снуе ся чорна нитка! Хочъ золотои нитки такъ богато намотано, а чорну шо лишъ розпочато, а тую бѣльше пѣзнати, якъ золоту...

— То жите дуже доброго, працьовитого и чесного чоловѣка; однакъ згрѣшивъ вѣнь оденъ разъ и мае вже тую чорну смугу, яка не зѣгре ся такъ легко. Не пошанувавъ матери, залявъ тяжко...

— Ахъ, Боже, спаси! — гадае въ души парѣбчакъ. — То певно нитка мого житя буде чорна якъ смола! Адже я стѣльки разѣ до слезъ розжаливъ свою неньку...

Иде дальше, дивить ся, а веретена мига-

ють, прядуть, и або мерехтять якъ блискучѣ зорѣ, або такій темнѣ, якъ осѣнна слѣтна нѣчь.

Бачить, тамъ на чистѣй бѣлѣй нитцѣ срѣблить ся немовъ роса зъ пшеничного лану. Щожъ се такого?

— То слезы! — мовить дитина. — Въ житю досыть есть терпѣнь и слезъ. Коли однакъ чоловѣкъ зноситъ ихъ терпеливо не нарѣкаючи, мае всукану ясну бѣлу нитку житя.

Иде молодець дальше. Усмѣхае ся...

— Ахъ, якъ тутъ богато мигае веретенъ, а на всѣхъ нитки рѣвнѣ, яснѣ, чистенькѣ!

Въ тѣмъ спинивъ ся, вхопивъ ся за голову...

— Боже, хиба той ангелъ не умѣе прясти, коли такъ страшно попутавъ нитки и наробивъ стѣльки вузлѣвъ на веретенѣ? Хиба я его научу, якъ прясти...

Але дитя здержало его за руку...

— Не ангела се вина! — каже. — Умѣе вѣднѣ добре прясти и не зъ одного житя выснувавъ гарну рѣвну нитку. Але прийшлося ему теперъ прясти нитку житя такого чоловѣка, у котрого пиянство, лѣнивство и незгода суть на переднѣйшѣмъ мѣсци чимъ чеснота; отже нитка такого житя рве ся и плутае ся, а вузлѣвъ бачь кѣлько!

Мерехтить зновъ и яснѣе золотомъ пряжа. Тутъ перерве ся нитка на вѣки, тамъ нове веретено пѣчне навивати ся, тутъ зновъ розплутують оплутану грѣхомъ нитку, вяжуть, бо вже чоловѣкъ жалуе за свои провины и поправляе ся. Знають тамъ про все и пѣсля заслуги або провины прядуть ся нитки.

— А ты, мѣй Божій Ангелику, — промовивъ молодець до одного ангелика, кланяючись ему въ покорѣ низенько — чому-жь ты уставъ и не прядешъ дальше?

— Не могу, мѣй чоловѣче, — вѣдповѣвъ ангель — бо той чоловѣкъ, котрого пряду нитку житя, дармуе, а дармоване не числить ся житемъ. Бачишь? Сей чоловѣкъ богато лѣтъ жие, а нитокъ его меньше, якъ у дитины... Дармованемъ змарновавъ жите...

Вхопивъ ся молодець за голову и розплакавъ ся.

— О Мати Божа, щожъ зѣ мнсю буде? Мабуть и зѣ мого житя буде такъ мало нитки, божь я все дармовавъ...

— А такъ, небоже, се твое жите! — каже ангель. — Онъ-тамтой малый хлопчина, що пасе тамъ гуси на лузѣ, мае бѣльше намотанои нитки зѣ свого житя, якъ ты. Иди и працой!

Кинувъ ся парѣбчакъ и пробудивъ ся.
Сонце заглядало ему въ очи и кликало до працѣ.
Вставъ и почавъ працьовати. А що дальше?
Розкажемо колись, бо теперь и насъ вызы-
вае часъ до працѣ.

Любомиръ С.



IV.

Послѣдна инстанція.

(Зъ индійского).

На своимъ золотѣмъ тронѣ, зъ штучно золоченымъ бальдахиномъ, схиливши тѣло въ передъ, зъ головою на долоняхъ опертою, зъ очима впялеными въ мозаикову пѣдлогу, зъ морщенымъ чоломъ, такъ очѣкувавъ король Толя...

Надармо прійшовъ его улюблений поетъ Емаръ, щобы прочитати ему свой найцѣкавѣйшій оповѣданя, якій навѣтъ въ хвиляхъ найбѣльшого умученя змушували его умъ до уваги; надармо прилещували ся до него его улюбленіи жѣнки, найгарнѣйшій зъ-помѣжь гарныхъ; надармо трудилн ся найзвиннѣйшій танечницѣ, щобы гарными постатями та приманюючими рухами танцю зупинити на собѣ его око. На перше слово, на першій усмѣхъ, при першѣмъ звуцѣ лютнѣ вѣдправивъ вѣнъ ихъ однимъ-однѣськимъ нетерпеливымъ рухомъ.

И въ великѣй троновѣй сали, схиливши тѣло въ-передь, зъ головою опертою на долоняхъ, зъ очима впялеными въ долѣвку, зъ зморщенымъ чоломъ лишивъ ся король Толя самѣській. Вѣнъ ожидавъ.

Наразъ пѣднѣсь ся шумъ середь глубокои тишины палаты. По мрамуровыхъ плитахъ чути було вѣдголосъ тяжкихъ крокъвъ. Король здрѣгнувъ ся и выпрямивъ ся.

На порозѣ зъявивъ ся жовнѣръ. Толя кинувъ ся напротивъ него.

— Якъ? — закликавъ.

Воякъ опутивъ рамена и похиливъ голову.

— Побитї! — вымовивъ одно слово.

— Неправда, скаженный псе! — заревѣвъ Толя. — Мои хоробрї воины не могли дати ся тымъ бунтѣвникамъ...

— Я сказавъ правду!

— Неправда, боязкій рабе! За кару скажу тобѣ вырвати языкъ!

Навѣтъ мускуль не задрожавъ на бронзовѣмъ лиці пѣсланця.

— Я сказавъ правду! — промовивъ еще разъ.

Толя захитавъ ся вѣдъ божевѣля та встыду и упавъ на ступени свого трону. Вѣнъ плакавъ зъ болю надъ пониженемъ, тремтѣвъ передь

гадкою своєю детронизаціи. Такъ нарѣкавъ до рана.

А коли зѣйшло сонце, прибрало его лице на позѣръ спокѣйный выгядъ. Найвисшій священники, зажуреніи нещасною вѣсткою, прийшли, щобы дати ему раду. Було ихъ трехъ, заступники божеской трѣицѣ: Брами-бога творця, Вишни-бога содержителя и Сива-бога перемѣняючого.

Торжественно и зъ повною повагою усѣли они на высокихъ стѣлцяхъ напротивъ трону. Въ своихъ довгихъ бѣлыхъ одягахъ, що сплывали до землѣ, выгядали надприродно великѣи.

Найстаршій Ветъ Мудрый, слуга Брами, промовивъ першій.

— Королю королѣвъ, великѣи межи великими, помимо нашихъ осторогъ ты занедбавъ святу службу! Боги вѣдвертають ся вѣдъ тебе...

— Отче, — вѣдповѣвъ Толя — страхъ огортає мене! Що маю чинити, щобы зробити ихъ собѣ прихильными?

— Зъ червенохъ и зеленохъ полумѣнѣвъ святого тринѣжка читали мы волю богѣвъ... Они жадають, щобы ты зъ жалемъ и покорою зложивъ передъ свѣтинею новѣи жертвы...

Толя встрясъ ся вѣдъ страху...

— Кровь! И знова кровь! Боги дѣстали вже стѣльки крови, що могли бы нею упити ся!

— Князю, не говори богохульныхъ слѣвъ! Боги хотятъ, чтобы ихъ почитати...

— Въ тьмѣ сей довгои и болючої noci вглянули мои очи въ мое внутри! — говоривъ король. — Що они тамъ бачили, настрашило мене. Въ довгѣмъ походѣ ипли всѣ тѣ истоты, якѣ я зъ вашои волѣ принѣсь богамъ яко покутѣи жертвы, вороги, невѣльники, дѣти, женщины. Були мѣжи ними такожъ невиннѣ дѣвчата, шо могли були бути матерями сынѣвъ вѣтчины; були молодѣи мужчины въ силѣ вѣку, шо въ тѣи тяжкѣи хвили могли-бъ бути оборонцями краю. И страхъ огорнувъ мою душу!... Наразъ учувъ я голосъ, шо мовивъ: Твои жертвы суть хулою для богѣвъ! Ты не маешь права приносити имъ въ жертву жите, бо тая чудна тайна, се жите, не зависитъ вѣдъ людскои волѣ... Выстарчить твѣи приказъ, шо бѣ убити; а где-жъ есть слово, котрымъ мѣгъ бы ты на ново ихъ оживити?

Жрецѣ очѣкували хвильку въ глубокѣи мовчанцѣ и гладили свои бѣлѣи довгѣи бороды пальцями, покрытыми перстениями. Опѣсля пѣднѣсь ся Ветъ знова. Его голосъ дрожавъ зъ подражненя и гнѣву и гремѣвъ могучо по-пѣдъ высоке склепѣне королевскои салѣ.

— Толя, сыну пастуха, шо сидишь на тронѣ зъ волѣ жрецѣвъ, котрѣи говорятъ въ

имени богѡвъ, стережи ся розгнѣвати насъ! Твоя цѣла сила въ твоимъ послуху; въ дни, коли осмѣлишь ся спротивити ся нашимъ бажанямъ, нашимъ законамъ и нашѡй силѣ, перестанешъ жити!

— Перестанешъ жити! — повторили два другїй жрецѣ, що теперъ такожь пѡднесли ся.

— Глянь, Толя, боги вѡдвертають ся вѡдъ тебе! Ганьба наступає за ганьбою, незабавомъ наступить прокляте! Вдирає ся ворогъ, знищить огнемъ твою палату и нашѡ святинѣ и принесе наше жите своимъ незнанимъ богамъ въ жертву... Спѣши ся и покутуй! Чисте дѣвча, що добровѡльно вѡддасть своє молоде жите, мусить принести ся въ жертву...

— Нѣ, нѣ, вы ошибаете ся. Слезы тыхъ, що оплакувати будуть невинну, взнесуть ся до богѡвъ и ихъ жалѣ будуть сильнѣйшїй вѡдъ нашихъ молитвъ!

Жрецѣ хотѣли выбухнути новымъ обуренемъ, та хвиля була за поважна! Лучше було спробувати еще бѡльше переконуючихъ слѡвъ...

— Стережи ся, Толя, — рекли они — милосердіє єсть сестрою безсильности. Если не хочешъ жертвувати дѣвчины, то выдай намъ тыхъ нуждарѡвъ, що покутують свои провины въ найтемнѣйшихъ тюрмахъ твого замку! Велике

число ихъ грѣшныхъ душъ може доважить до высоты жертвы одной непорочной...

Толя вагавъ ся. Вбнѣ знавъ дуже добре, шо его сила спочивае на силѣ жрецьвѣ; а шо вже не надѣявъ ся ихъ переконати, то погодивъ ся зъ ними...

— То выдамъ вамъ на жертвы тыхъ злочинцьвѣ, шо суть обмерзѣнемъ и погордою для людей. За ними не пѣднесе ся нѣ оденъ голось зъ просьбою о ласку для нихъ...

* * *

На всходѣ и заходѣ оголошено едиктъ и вже досвѣта зачавъ наплывати на святу площу, на котрѣй вносили ся святинѣ, нарѣдъ, приглядати ся страшнѣй карѣ смерти. Наразъ загремѣли трубы и якъ колоски широкого лану пѣдъ подувомъ вѣтру, такъ похилила товпа головы на ихъ звукъ.

Зъявивъ ся король. А зъявивъ ся безъ золотой короны, безъ багряного плаща, въ простѣмъ одягу вояка, зъ блѣдымъ лицемъ, зъ тремтячимъ тѣломъ.

Мовъ на данный знакъ вѣдчинили ся великѣ дверѣ трехъ святинѣ, а ихъ жрець, вѣрнѣ слуги Брами, Вишну и Сивы, одѣтѣ въ довгѣ бѣлѣ одяги, сходили поволы и поважно зъ ступ-

пеней высокихъ колюмадъ. За ними ишли слуги святинь, що мали запалювати огонь.

Невдльникъ ударивъ въ гонгъ и выведено першого злочинця, засудженого на смерть. Вднь называвъ ся Прокседъ. Его лице було страшне, чоло загнутое въ задъ. Вднь посваривъ ся зъ сусѣдомъ и коли сей спавъ въ глубокомъ снѣ, подложивъ огонь подъ его хату, а дѣти и жѣнку несчастливого власными руками кинувъ въ огонь. Его проступокъ вказувавъ, шо у него було местне и страшне сердце, а нарѣдъ, шо знавъ о его злочинѣ, гудѣвъ за плечима полицейныхъ жовнярѣвъ...

— На смерть зъ нимъ! На смерть!

Та въ той хвили, помимо страшного крику и штовханя товпы, перепхала ся стара женщина и кинула ся до вѣгъ короля. Лише страшною силою волѣ удало ся ѣй доказати сего, шо зробила. Она бѣгла такъ скоро, шо сердце мало ѣй не розтрѣсло ся, а прибѣгла сюды зъ-далека. Зъ еи вѣгъ плыла кровь и виднѣли раны вѣдъ камѣнной дороги.

— Ласки, — пролебедѣла она — ласки для моего сына!... Не вднь, а я виновата!... Я страшно любила его и не выховала якъ треба... Всѣ его слова були для мене чудовою музикою, всѣ сего поступки одушевляли мене; я зъ его блудѣвъ ѣяла ся, мѣсто карати ихъ... Не вднь вино-

ватый, а я заслугую на кару за сей злочинъ, якого вѣнъ допустивъ ся...

Нарѣдъ зароптавъ, але Толя схиливъ ся лагѣдно до старушки...

— Твоя материньска любовь ратуе сего нужденника! Ты въ друге даєшь ему жите...

На мѣсце Прокседа выведено Атея, а нарѣдъ остовпѣвъ. Вѣнъ мавъ великій синій очн и милѣ лагѣднѣй черты лица. Нарѣдъ не хотѣвъ вѣрити, щобы вѣнъ, хотячи присвоити собѣ гѣрко заощаджену батькомъ суму, мѣгъ замордувати свого батька.

Та самъ чинъ бувъ вѣдражающѣй и коли нарѣдъ поконавъ свое остовпѣне, завывъ...

— Нема ласки!... Смерть ему!

Зѣ товпы выбѣгла женщина въ повнѣмъ блеску молодости. Еи волосе блестѣло мовъ лучи сонця, еи лице було румяне якъ дозрѣле яблоко. Майже збожеволѣла на гадку, яка кара ожидає еи милого...

— Королю королѣвъ, ласки, ласки! То не вѣнъ учинивъ, то я!...

— Жѣнко, прецѣнь бачили люде, що се Атей учинивъ...

— Такъ, такъ! Але нѣхто не чувъ, якъ я ему що дня грозила, що не буду его любити, коли не купить менѣ дорогой загортки або нараменника зѣ дорогими камѣнями! Але нѣхто

не чувъ, якъ я вѣчно говорила ему: Твѣй батько богатый... я могла бы купати ся въ тѣмъ золотѣ, що вѣнъ має! Атей лишъ послухавъ мого приказу. Вѣнъ бувъ лишъ раменемъ, що задало ударъ, а я кермувала тымъ раменемъ!...

— Любовь просить о его жите! — вѣдповѣвъ Толя. — Вѣнъ повиненъ жити въ жалю за своимъ проступкомъ и въ болю, що мѣгъ тебе утратити...

Итакъ ишовъ цѣлый рядъ злочинцѣвъ; а навѣтъ найгѣршій знайшовъ милосердну сочувствующу душу. А коли нарѣдъ въ своѣй шалености, що не буде мавъ видовища, голоснымъ крикомъ домагавъ ся жертвы, бѣ умученѣй души Толя запанувавъ спокѣй, вдоволене и надѣя.

Въ кѣнци приведено послѣднего злочинця. По дорозѣ, куда его ведено, уступавъ ся нарѣдъ зъ вѣдрасю. А прецѣнъ вѣнъ не бувъ анѣ злодѣй анѣ палѣй анѣ убѣйникъ. Его провина була бѣльша, его злочинъ бувъ страшнѣйшій... вѣнъ бувъ прокаженный.

Хвилю чекавъ король. Та чіе-жь око могло знести сей вѣдстрашаючій видъ? Кому-жь могла его смерть справити бѣль? Сей чоловѣкъ бувъ цѣлкомъ опущеный. Охотно хотѣвъ король дати рукою знакъ и выдати его найвысшому жрецеви, та сей нещасливый почавъ зѣ страху

передъ смертію кричати. Вѣнь кликавъ на помѣчь своихъ помершихъ родичѣвъ, своихъ приятелѣвъ.

И коли закликавъ, выбѣгъ зъ товпы народу песь... обридливый песь, брудный, зъ похиленнымъ пѣдъ себе хвостомъ. Вѣнь прибѣгъ и лизавъ его болючй раны.

Такъ вѣдкинули его свои, прокляли его люде, а прецѣнь лишило ся сему нещасливому одно ество, вѣрно ему вѣддане, его песь...

— Ласка сему прокаженому! — рѣкъ зворушенный Толя.

Наразъ надѣхавъ на спѣненѣмъ запорошенѣмъ кони воякъ и пѣдѣхавъ ажъ до ступенѣвъ королевского трону. Еше не мѣгъ промовити слова...

— Що приносишь? — запытавъ король.

— Мы побѣдили! — сказавъ посоль.

Въ той хвили вырвавъ ся зъ груди короля окликъ тріумфу, а нарѣдъ повторивъ его тысячнымъ вѣдгомономъ.

— Побѣдники! — закликавъ вѣнь. — Мы въ кѣнци побѣдники! Жрецъ и ты, народе, слушайте мене! Чи не бачите? Боги не хотятъ жертвы житя... Любовь и вѣрнѣсть суть имъ иаймилѣйшими...

Пѣсля нѣмецкого М. В.

V. ПОХОРОНЪ БѢДНОГО.

(За Януиниомъ).

Дѣялось се богато тому лѣтъ вже назадъ, а то въ роцѣ 1877, еще передъ турецкою войною. Я живъ въ томъ часѣ въ Петербургѣ и старавъ ся чимъ скорше покѣнчити свои дѣла, чтобы послѣ звычаю выѣхати на цѣле лѣто на село.

До мого вѣдѣзду оставалось вже не бѣльше якъ два-три дни; я поѣхавъ розпрацати ся зъ однимъ моимъ другомъ.

Вѣдѣдавъ я мого знакомого и розпрацавъ ся зъ нимъ. Опѣсля повернувъ я до дому и рѣшивъ ся выѣхати зъ мѣста фірою. бо чудова погода, котра въ той день була, робила ѣзду въ повоцѣ дуже приятною. Ёще дуже добре памятаю, що се було передъ Воскресеніемъ, въ Великій четверъ чи пятницу, и наша повозка ѣхала не дуже скоро, бо улицѣ були переповнені народомъ.

Выѣхавши на мѣсть близко Царского села, мы остановились...

— Подивѣть ся, братья, яке нещасте! — свавъ хтось за мою спиною.

Я оглянувь ся. Чоловѣкъ, котрый се сказавъ, бувъ, судячи по одязѣ, простой робѣтникъ зъ якоись фабрики чи завода. Вѣнъ вказувавъ на щось рукою. Я глянувь въ направленю его руки и дѣйсно побачивъ „нешасте“.

Зъ дваццять кроковъ вѣдъ воза, котрымъ мы ѣхали, ѣхавъ звычайный вѣзъ, а побѣчь него ишовъ рядомъ погоничъ, держачи въ рукахъ важки, и управлявъ своєю конякою. На вѣзку стояла проста соснова домовина, прикрыта дешевымъ на пѣвъ подертымъ церковнымъ полотномъ. На домовинѣ сидѣвъ хлопчикъ, лѣтъ пяти-шести, и гѣрко плакавъ, хлыпаючи вѣдъ часу до часу. За домовиною буквально вѣ одной душѣ не було...

Всѣ мои сусѣды на возѣ набожно перекрестились.

— Єхъ, сердечный!... Видко вѣнъ, небожа, своего батька хоронить! — сказавъ хтось зъ моихъ сусѣдѣвъ.

— Певно вѣтця, а когожь-бы? За чужимъ не побивавъ бы ся такъ!

Вѣзъ нашъ мѣжь тымъ стоявъ и не посувавъ ся дальше. Наконецъ зъ него стали выпрягати коней; показалось, що въ возѣ зѣпсувалось чи зовсѣмъ зломилось колесо. Мы всѣ пассажиры живо почали злѣзати зъ воза. Я злѣзъ такожь и порѣвнавъ ся зъ возомъ, що вѣзъ домовину на кладбищѣ.

Я хорошо памятаю короткій описъ, котрого я дѣзнавъ ся вѣдь чоловѣка, що вѣзъ домовину.

Въ домовинѣ лежавъ дѣйсно отецъ мальчика, простой робѣтникъ зъ фабрики, що недалеко лежала. Вѣнь умеръ день передъ тымъ въ темнѣй и душнѣй хатчинѣ пѣдъ дахомъ великого дому. Умеръ вѣнь, коли хлопецъ еще спавъ.

Ранкомъ хлопецъ провинувъ ся.

— Не дати вамъ пити, тату? — поспытавъ мальчикъ пѣсля звычайо батька.

Вѣдповѣди не було. Хлопецъ заговоривъ еще два-три разы, а коли не дѣставъ вѣдповѣди, подумавъ, що отецъ уснувъ, и побѣгъ на улицю бавити ся. Потѣмъ за двѣ-три години вѣнь зновъ прибѣгъ до комнаты ипочавъ кликати батька; а коли не дѣставъ вѣдповѣди, налякавъ ся, заплакавъ, побѣгъ до хазяйки и сказавъ ѣй про все.

Въ той спосѣбъ и узнали сусѣды о смерти его вѣтця. И на другій день почались похороны. Чому отецъ умеръ въ хатѣ душнѣй и вогкѣй, а не въ больницы, того хлопецъ не мѣгъ намъ объяснить, якъ треба. Погоничъ розказавъ лише, що господиня хаты, где жили робѣтники, приказала ему вѣдвезти покѣйника на кладбище.

Мати бѣдного хлопчины умерла рѣбъ тому минувъ, а отецъ хорувавъ не довго. Всего лише тыждень помучивъ ся, а въ другѣмъ тыжни вже

и похороны треба було робити. Хотѣли его вести въ лѣвчицю, та самъ вѣнъ не хотѣвъ. Мало до нѣгъ не кланявъ ся господинѣ...

— Дайте умерти въ хатѣ! — просивъ. — Не хай! бодай мѣй хлопчикъ буде коло мене, при моѣй смерти!...

— А дуже и любивъ вѣнъ отсего мальчика! — розказувавъ дальше погоничъ, показуючи на худе и блѣде але и якесь-то розумненьке та дуже добреньке лице хлопчика.

И мальчикъ бувъ дуже гарный, зъ кучерявымъ русявымъ волосемъ, зъ голубыми очима, котрѣ на той разъ були червонѣ та опухлѣ вѣдъ горячихъ та гѣркихъ слезъ. Вѣнъ еще теперь не перестававъ плакати! Одѣтый бувъ дуже бѣдно и нужденно; чорна сорочка, коротенькѣй нанкиновѣй споднѣ и така курточка, цѣла подерта та безъ рукавѣвъ, и подертѣ чоботы, скрѣзь котрѣ просвѣчували голѣ пальцѣ.

— Чи тобѣ не холодно? — поспытавъ я его.

— А у мене въ дома сорочечка есть! — сказавъ опѣсля, немовъ-бы собѣ що пригадувавъ.

„Дома“... то означало сей темный кутъ, где умеръ его батько.

Ранкомъ того дня, коли батько умеръ, мальчикъ цѣлый день пересидѣвъ коло трупа батька и переплакавъ бѣольшу часть дня. Наконецъ взяла его господиня за руку, вывела на улицу, поста-

вила на розѣ сусѣдного дому и велѣла протягнути руку та просити милостынѣ на похоронѣ вѣтня Хлопчина постоявѣ въ той спосѣбѣ годинѣ двѣ три, опѣсля зголоднѣвши вернувѣ до дому и вѣддавѣ господинѣ узбирані грошѣ... сѣмь копіекѣ. Очевидно, тыхѣ грошей було за мало на похоронѣ и товаришѣ-земляки та господиня зробили складку и зѣбрали зѣ пять золотыхѣ, за котрї купили грѣбѣ та грабаря и фїру.

— А не знаете вы, где подѣють хлопчика теперь? — запытавѣ я погонича.

— Якъ-то куда? Звѣсно, пѣшлють его збирати та просити милостинѣ! — вѣдповѣвѣ погоничѣ. — А опѣсля, коли пѣдросте, дадутѣ на науку где-небудѣ, коли Богѣ поможе...

— Я не пѣйду збирати та просити! — промовивѣ крѣзь слезы мальчикѣ, вслухуючи ся въ разговорѣ. — Мене тато нѣколи не посылавѣ просити...

— Отѣ диви ся, якїй вѣнѣ! Не пѣйду збирати?! — промовивѣ погоничѣ обертаючись до хлопця. — И радѣ ты може будешѣ не пѣйти, такѣ будешѣ мусѣвѣ.. господиня тебе заставитѣ... Тажѣ тобѣ захоче ся ѣсти и пити!...

На тѣмѣ мѣсци я розставѣ ся зѣ печальнымѣ похорономѣ. Они повернули на право, а я пѣйшовѣ своєю дорогою....

Подавѣ В. Ч.



Оповѣщенє.

Въ Коломыѣ, накладомъ и старанемъ

РЕДАКЦІИ

Бібліотеки для руской молодежи,

появила ся прехороша книжочка п. з.

Руске паломництво

до св. Землѣ 1906 р.

Написавъ

Олекса Булка

паломникъ зô Скварявы.



Книжочка тая представляе ся дуже интересною. Окрашена портретомъ Его Ексцелленціи Митрополита Шептицкого и 30 иллюстраціями найважнѣйшихъ видѣвъ св Землѣ, мѣститъ она на 6 аркушахъ або 192 сторонахъ дробной печати богато поучающого корму духовного и вельми цѣкаву лектуру не лише для самыхъ Паломникѣвъ, але передовсѣмъ для всѣхъ тыхъ, котрымъ не судилось участи брати въ достопамятнѣмъ паломництвѣ Русинѣвъ пѣдъ руководствомъ Высокодстойного Архіерея. Авторъ описуе, якъ въ родинѣмъ селѣ св. Церковь удѣляе ему Божого благословенія, а народъ зъ хоругвами выправляе его въ далеку дорогу, якъ зѣбраніи у Львовѣ Паломники въ торжественнѣмъ походѣ удають ся на желѣзницю, якъ парова машина минае небогычнї Карпаты, просторї ровнины Угорь, величавї налаты Буда-Пешту, скалистї горы Красу, ажъ въ кѣнци дѣстаеь до Тріесту, сего морского базару Австріи зъ его хуторами, виноградниками та садами. Зъ особлившимъ же заинтересованемъ подае авторъ подрѣбно свои спостереженя и гадки пѣдчасъ шестидневного мореплавства зъ Тріесту до Яффы и тригодинной ѣзды зъ Яффы до Іерусалима; а въ кѣнци зъ якою побожностію, зъ якимъ одушевленемъ и пѣдъемомъ духа опроваджуе насъ въ часѣ осмидневного побуту въ святѣмъ мѣстѣ по всѣхъ святыхъ мѣсяцяхъ Іерусалима,

Вѣстлеема и Иордана та якъ молитъ ся за насъ и за свою родину, за свое село, за свѣй край, за свою вѣтчину, за святу Русь, за святу Церковь, то ты, Побожный Читателю, если хочешь тое знати, не пожалуй кѣлька сотикѣвъ, а купи собѣ нашу книжочку и перечитай!

Оденъ примѣрникъ зъ почтовою пересылкою стоить :

- 1) въ картоновѣмъ переплетѣ . . . К. 1 50
- 2) въ полотнянѣмъ переплетѣ зъ слѣпыми вытисками К. 1 80
- 3) въ полотнянѣмъ переплетѣ зъ золотыми вытисками и золот. обрѣзомъ К. 2 00

Высылае ся за готѣвку.

Накладъ зъ причины великихъ коштѣвъ невеликій, тому радить ся поспѣшити зъ замовленьми.

Въ Коломый днѣ 1. лѣт. студнѣ 1908.

РЕДАКЦІЯ
Бібліотеки для рускои молодежи.

Митра-Протонотар Апостольскій, Бувшій Прокуратор Справ Рускої Церкви
при Св. Апост. Престолі, Тайний Шамбелан Его Св. Папи Римского, Советник
Митр. Консисторіі Львівскоі і Биск. Перемискоі, Д-р Права Цегг. і Свв. Кан.,

Парох в Сокалі



ЖОВКВА

З ПЕЧАТНІ ОО. ВАСИЛИЯН
1904





3 0112 084313037

